

3 1761 07141936 0

f. + o.

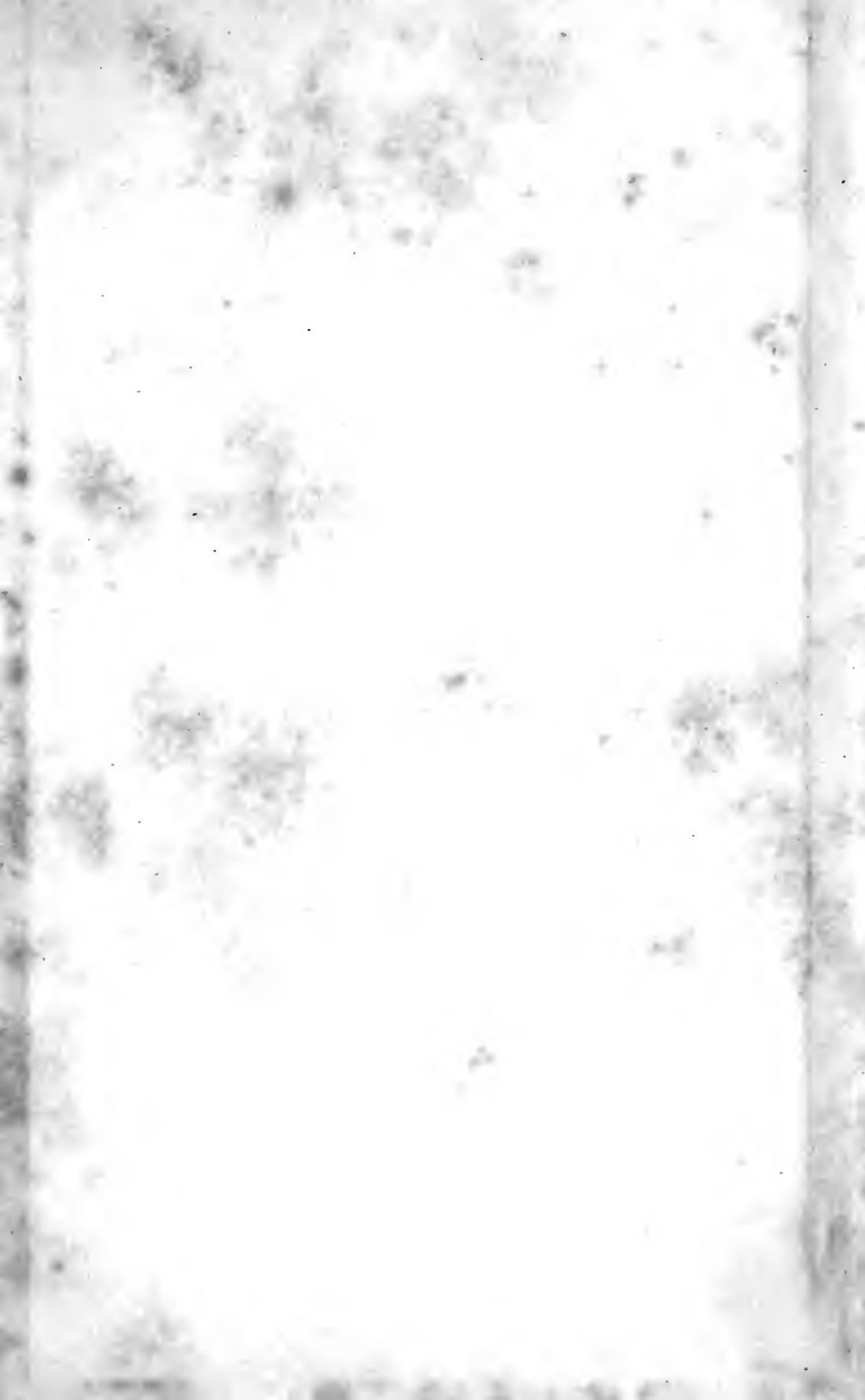

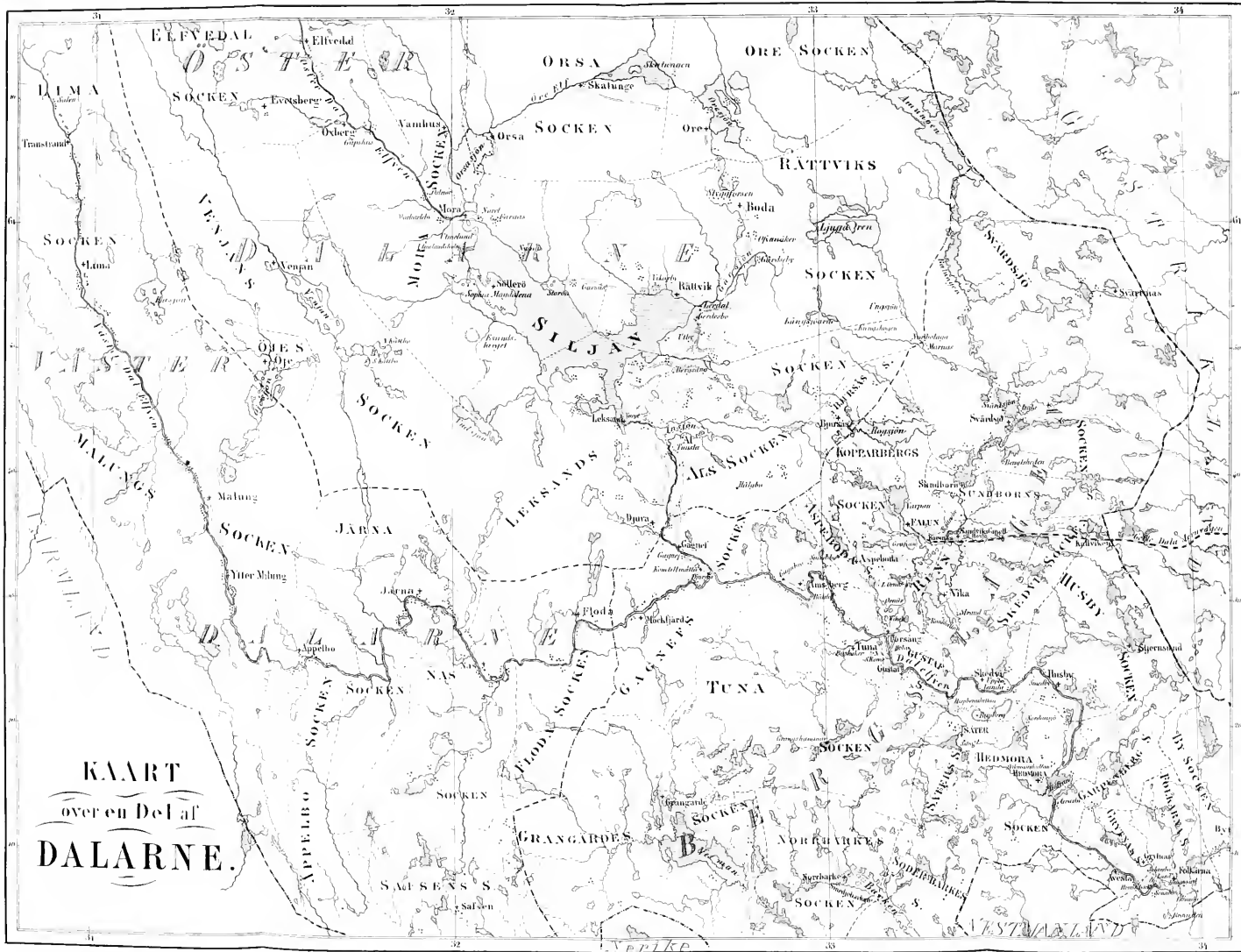
466

166

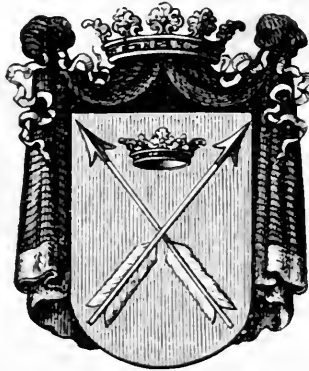

EN REJSE I DALARNE.

AF

FREDERIK BARFOD.

DALARNES VAABEN.

KJØBENHAVN.

FORLAGT AF DEN GYLDENDALSKE BOGHANDLING (F. HEGEL).

THIELES BOGTRYKKERI.

1863.

Atter det skilte
böjer sig sammen,
engang i Tiden
vorder det et.

C. Ploug.

Tredelt er Nordens Stamme,
men Roden er kun een,
og Kronens Løvtag samler
tilsidst hver Stammens Gren

Fr. Barfod.

DL
971
D2 B27

Kirke- og Undervisningsminister

Ditlev Gothard Monrad

være disse Blade

venligst tilegnede.

Frederiksberg, Grundlovsdagen 1865.

Frederik Barfod.

[Jag tyckes mig än] se sommarens kväll
sig spegla i „Dalarnes öga“,
se lifvet kring hvimlande stränders tjäll,
se bergen, de blåa, de höga;
och höra den trofasta minnenas sång
i skogarnes sus och i elfvernas gång,
besvarad ur berg och ur dalar.

Fahlcrantz.

Jeg har hværken været i Rom eller Athen, jeg har hværken staaet paa Kapitolium eller Akropolis, men — jeg har været i Dalarne.

Ikke enhver af mine Læsere kan sige det samme, ikke enhver af dem kjender den fulde, fyldige Betydning af de fem smaa Ord: »Jeg har været i Dalarne!« thi ingen lærer fuldelig at fatte eller forstaa, hvad han ikke kan gjøre til sit. Nu vel — jeg veed det godt, at jeg ikke med Munden og endnu mindre med Pennen kan give nogen det Liv, som han ikke selv har levet; jeg vil dog ligefuldt prøve, om det slet ikke skulde kunne lykkes mig at give en mat Skygge af et elleve Dages Liv, som jeg hver eneste Dag lever om igjen i Mindet, et Liv, der var saa smukt og saa flygtigt som en Dröm, men som desuagtet havde hele Virkelighedens nudsigelige Rigdom og Fylde. Mon jeg nogensinde paany skal leve det i Virkeligheden? Jeg veed det ikke, men det veed jeg, at jeg vil længes derefter, til mine Dage sluttes! Og skulde jeg aldrig se Dalarne tiere, jeg vil dog mindes, og jeg vil vedblive at mindes, at jeg har været i Dalarne, at jeg har seet Smilet fra »Dalarnes öga«!

Det var ifjor, jeg var deroppe, og jeg havde et af mine Börn med mig.

Jeg har mange Gange för været i Sverrig, jeg har mange Gange tidligere glædet mig ved dets Kyster og Klipper, dets Skove og Søer, dets Bjerge og Vandfald;

men saa vidt omkring havde jeg dog aldrig tidligere været. Og vi havde brugt os, hvor vi havde været; vi havde taget alt med os: i Lund havde vi hverken glemt Domkirken eller Lundagård eller Thomander, der om Aftenen havde læst höjt for os i »Fänrik Ståls Sägner«; saa lidt som vi i Kristianstad havde glemt den fjerde Kristians prægtige Tempelhal, eller i Åhus det fattige »Kungskammar«, i hvis Kamin en ædel og trofast Jomfru, Katrine Rönnov hed hun, havde gjemt Svea- og Götakongen, Karl den Ellefte, for de danske Rytteres spejdende Blikke. Ved Karlshamn vare vi sprungne omkring paa de solbare Klipper; i Karlskrona havde vi seet Flaaden og dens Leje; og i Kalmar havde vi hverken nöjedes med Domkirken eller med det stolte, sagnrige Unionsslot, men med min Ungdomsven Gustaf Ströhm havde vi gjort en Pilgrimsfart til Stensø Næs, hvor for halvfjerde Hundredaar siden den unge gullokkede Ridder steg ene iland som en jaget Flygtning, men bar ligefuldt under sit stolte Hjærte Sverrigs Befrielse fra Danskernes Overvælde. Og paa Gotland, hvorhen Ströhm fulgte os fra Kalmar for at kunne være saa meget længer sammen med os — saa sandt og saa varmt et Vennestykke, at jeg aldrig skal glemme ham det — paa Gotland, dette Nordens jættestore men alfelyse Herkulanum og Pompeji, havde vi ikke alene under Lektor Bergmans kyndige og kjærlige Vejledning seet det minderige Visby med dets höje Murvold og alle dens mangfoldige Taarne, Jomfrutaarnet ikke at glemme, med den milde, yndige St. Karin, den mägtige, alvorsfulde St. Nikolaj, samt alle de utallige andre Oltidslævninger, — men efter samme Bergmans omhyggelige Anvisning havde vi over Roma med dets Kongsgaard, over Atlingbo, Vætø, Hejde og Klintehamn, besøgt Fröjel med alle dets Trilobitter og det gamle Kastel; havde paa Vejen herfra gæstet Rigsdags-

bonden Olof Lagergren, som jeg næsten mener, blev glad ved at modtage Besøg af en dansk Rigsdagsmand; og vare i Burs dragne ind hos den gæstvenlige Provst Anton Lyth. Med ham havde vi saa besøgt Nær og dets rige, mærkelige Stenbrud, i hvilket Millioner af forstenede Dyr spætte hver eneste Klippeblok, og vare dernæst over Stånga og Etelhem vendt tilbage til Visby, men gik rigtignok ved Vognmandens Uordholdenhed glip ad Dalhem, der som Naturskjönhed skal være Gotlands Smaragd. Saa vare vi over Østersøen ad Søderteljevejen sejlet ind i Mælaren og forbi dennes tusinde Øer til Pærlen blandt alle Nordens Stæder, til Stockholm med den vidunderskjønne Beliggenhed. Alt hvad Stockholm har at byde paa, havde vi seet, og over al dets rige Herlighed havde vi ikke alene nydt Udsigten fra den beröimte Mosebacke, men den endnu mere henrivende Udsigt fra Marieberg. Der var næppe mange af Stockholms Omgivelser, uden at vi jo havde besøgt dem, enten saa Mælaren gjemte dem ved sin smilende Barm, eller Saltsjön omsluttede dem med sine stærke Arme. I Djurgården vare vi hjemmevante, fra Drottningholm, Haga og Ulriksdal indtil Nacka og Skurö-sund var der næppe en Plet, vi ikke havde beundret. Et venligt Hjem havde vi haft hos gamle Major Hallström, en af de faa, som endnu kunne bære Tapperhedsmedallien fra finske Krigen; og hvad enten vi vendte os til min Ungdomsven, Professor Karl Gustaf Santesson, eller til min nysvundne Ven, »Aftonblads«-Redaktøren Avgust Sohlman, aabnede der sig hyggelige og hjærtelige Vennekredse for os; medens Bibliotekssekretær Harald Wieselgren, Bogtrykker Gustaf Laurin, Lægen Kristian Lovén og Stud. juris Karl Westman allevegne vare vore kyndige, opofrende og aldeles utrættelige Vejvisere. — Ad Mælaren vare vi dragne op til Skokloster, dette Sverrigs Rosenborg eller (for-

dums) Frederiksborg — ja, det er nu en Sætning, som blev godkjendt til alle Tider og fra alle Sider, at enhver Lignelse halter, og den skal heller ikke underkjendes her. Paa Skokloster havde vi haft den samme »Vagtmester« til Fører, som for nitten Aar siden havde aabnet denne Mindernes Helligdom for alle os mange Upsalarere; og nu havde han atter i sin utrættelige Iver skænket vort lille Selskab fulde fem Klokketimer. Ad Fyrisaa vare vi dernæst sejlede til Upsala — Upsala! Papiret vilde ganske vist ikke rødme, men maaske nok jeg selv, hvis jeg skulde gaa ind i Enkelthederne af det Æventyrliv, vi her havde levet, af al den forunderlige Opmærksomhed og Hjærtelighed, hvormed man her kom os imøde, og som vedvarede lige indtil Afskeden, i samfulde tre Dögn. — Nok, vi havde ikke alene gjennemvandret den gamle, stolte Domkirke, hint udhulede Granitfjæld, og den nyopstandne (»rediviva«) Karolina; vi havde ikke alene besøgt den bortvandrede Geijers Gravhøj og tömt Velkomtbægeret hos den levende Elias Fries; vi havde deltaget i en livlig Sexa, under hvilken man afvexlende dvælede ved Minderne fra den sidste Kjøbenhavnsfærd og kastede Blikket kjækt igjennem alle Forhæng ind i Nordens Enhedsfremtid; og vi havde lyttet til hele to Serenader, ja — man maa selv have hørt Upsalas Studenter synge »Hell dig, du höga Nord!« og »Sjungom Studentens lyckliga dar!« og »Der er et yndigt Land« samt alle deres andre Yndlingssange, inden man nogenlunde faar et Begreb om, hvad en upsalsk Serenade vil sige: hos os høre vi endnu kun et svagt »Echo af Upsalasången«. Vi havde hele to Gange tömt Mjødhornene paa Odinhöjen ved Gammelupsala; paa Østerby havde vi seet den smukke Malerisamling, ved Dannemora de umaadelige Jærngruber og ved Løfsta baade de kæmpemæssige Jærnbrug og den dejlige, frodige Have midt i en Ørken. Ved

Elfkarleby havde vi siddet i Lysthuset, der er bygget helt ud over Dalelven, og seet det brede, mægtige Vandfald med den umaadelige Vandmasse styrte sig ned for vore Öjne, sydende og fraadende og buldrende omkaps med de skærende, hvinende og skrigende Savgbrug, som om Domnedag var forhaanden. Og endelig vare vi herfra komne til det travle Gefle, der i sin rummelige Havn, hvor Bottenvigen løber sammen med Östersöen, modtager Jærn og Kobber og Trælast trindt fra Norrland og Dalarne for at sende dem i Syd og Vest, hvor de byttes mod Korn og Kram og blanke Dalere.

Og nu førte den ilende, prustende, stønnende Dampvogn os ad Jærnvejen de tolv (danske) Mile fra Gefle ind i Dalarne! Vejen er vel ikke videre kjön: Bjerg og Naaleskov og Naaleskov og Bjerg med Sø og Mose, men — Endemaalet er Dalarne!

Er der nogen, som har seet de alvorlige, flittige Dalkullor vandre hele Verden rundt og sælge Smaating, som de selv have gjort, for saaledes at tjene Brød til Hjemmet, — er der nogen, som har seet dem i deres hel ejendommelige Folkedragt, uden at ønske, at han engang kunde gæste deres Hjem? Er der nogen, som i Stockholm har seet de høje, smukke, kraftige Dalkarle hugge Ved, lægge Bro, bære Byrder o. s. v., eller som i Skær-gaarden har ladet sig ro af senestærke Dalkullors utrættelige Arme, uden at det samme Önske er blevet levende hos ham? Er der nogen, hvem enten Bogen eller Penslen gav et Gjenbillede af Dalarnes maleriske Skjönhed, — nogen, der lyttede til de kraftige Toner enten i »Mandom, mod och morska män« eller i Snese af andre Dalviser, — nogen, som fulgte Engelbrekt, Sturerne og Gustaf Vasa i deres heltelige Kampe for Frihed og og Fædreland, — er der overhovedet nogen Nordbo, i hvis Bryst der slaar et levende Menneskehjærte, uden at han i mangt et Öjeblik har følt sig draget didhen,

hvor en af Nordens ejendommeligste Folkestammer boer i en af dets ejendommeligste Bygder og baade i Sæder og Klæder, i Maal og i Mæle har værnet lige saa trofast om det nedarvede, som den altid værnede og endnu den Dag i Dag værner om Fædrenes Minder? — Det veed jeg idetmindste, at mig have Dalarne altid vinket, mig have de altid draget med en Kraft som næppe nogen anden af vore Bygder. Mit Haar blev graat, inden jeg naaede mine Længslers Maal, men nu foer jeg med Dampens Hurtighed derind! Og det eneste Savn, som jeg i dette Öjeblik havde — det vil sige: det eneste, som kunde været afhjulpet, altsaa det eneste rimelige o: virkelige Savn — var dette, at Movrits Wester, en elskværdig og dygtig ung Læge, med hvem vi havde gjort Bekjendtskab i Upsala, i hvis Selskab vi der havde tilbragt hele Tiden, som dernæst havde fulgt os til Løfsta, og med hvem vi senere i Stockholm levede et yndigt Samliv i ti indholdsrige Dage — at han ikke ledsagede os paa vor Dalefærd. Han havde allerede næsten bestemt sig dertil og indrettet sig derpaa, men Pligten sejrede over Lysten, hans egen og vor.

Ja, hvad Stedet hed, hvor vi fra Gestrikland imellem Bjerge, Søer og Naaleskove brusede ind i »Bergslagen« eller den sydlige Ende af Dalarne, — det mindes jeg nu ikke saa lige. Jeg tror imidlertid, at det var et Sted i Husby Sogn. Det første Navn i Dalarne, som varig fængslede min Opmærksomhed, var Korsnæs, det næste var Falun. Om Korsnæs mere i det følgende! — Ved Falun slutter foreløbig Jærnvejen, og her standsede vi altsaa. Det var den 15de Juli Klokken 12 $\frac{1}{4}$ om Middagen, vi kom til Falun, og naturligvis toge vi ind paa »Dalahotel«, der ligger langt, langt oppe paa den umaadelig lange Åsgatan.

Falun ligger ved en lille Flod eller Aa, der fra Søen Varpen i Nord løber ned i den langt større Runn mod Syd. Den ligger temmelig nær ved Runnsøens nordvestligste Vig, Tisken kaldet, i en snæver Dalkedel, der imidlertid højner sig 365 Fod over Vandfladen og paa alle Sider er omgivet af temmelig høje Bjerge. De Lærde faa vedblive at trættes om, enten Falun har sit Navn af Ordet »fala«, kjøbe, fordi den er en Handelsplads ved Gruberne, eller af det gamle Ord »fale«, en flad og ufrugtbar Mark. — Var den ufrugtbar paa Korn og Kvæg, ufrugtbar paa Daad var den dog ingenlunde. Det var af en af dens sodede Hytter, at Engelbrekt Engelbrektsson gik ud, den lille Bjergværksmand, som med Spydet skrev Love for den troløse Pommerinke, Nordens Fællesdrot, og var godt paa Vej til at gjenvinde Friheden for det undertrykte Sverrigs menige Almue. Jøsse Eriksson hed Slotsfogden paa Vesterås, og han var Kong Eriks Foged i Dalarna og en Del af Vestmanland; men værre Blodhund kunde der ikke tænkes. Naar de fattige Bønder ikke ævnede at betale de ublu Skatter til Pommerinkens jammerlige Krige, tog Jøsse deres Heste og Øxne og solgte dem. Men derfor bleve Bønderne ikke fri for Hoveri: naar de ingen Trækdyr havde, spændte Jøsse dem selv for Ploven, ja deres frugtsommelige Kvinder spændte han for Hølæs. Kom saa nogen til ham og klagede, piskede han dem halft ihjæl, eller skar Ørene af dem, eller bandt dem ved Pæle, eller hængte dem op i Røg, til de kvaltes; og det kaldte han »at røge Bønder«. Da valgte Dalkarlene Engelbrekt til sin Høvidsmand (1433), og uden at rædtes tog han det store Hværv paa sig: han vilde skaffe sit Folk Ret eller hævne det paa dets Bødler. Og han gik ene til Danmark og lod sig føre frem for Kong Erik. Paa den høje, frie Pande hvilede der et sælsomt Alvor; ned over begge Skuldrene rullede det lange, lokkede

Haar; det djærve Blik og den mandige Holdning droge alles Öjne paa ham; og med høj og klar Røst fremførte han sin Klage over Jøsse og flere andre Fogder. Kongen vilde knap høre paa ham og mindre tro ham; da bad han, at man vilde sætte ham i Fængsel, til Sagen var undersøgt, og, kan jeg ikke bevise min Klage, »är jag färdig att taga repet om min hals«. »Det var et höjt Bud«, mente Kongen, lod ogsaa virkelig sit Raad undersøge Klagen, fandt den i alle Maader stadfæstet, lovede at rette, hvad vrangt var, og — glemte naturligvis sit Løfte. Da red Engelbrekt atter til Danmark og stædtes atter for Kongen. Han gjentog Klagen, men Kongen vrededes og udbrod: »Du klager ogsaa altid; gaa bort, og kom ikke tiere for mine Öjne!« Og Engelbrekt gik bort, men hviskede halvhöjt, idet han gik: »Än engång kommer jag väl igen!« Men tredie Gang kom han ikke som ydmygt Fredsbud: han kom paa Stormens Vinger og med Staalets Klirren. Ikke alene Dalarne skulde hævnnes, men hele Sverrig frigjöres; enhver fremmed Foged, tysk eller dansk, skulde forjages og deres faste Borge jævnes med Jorden; Fædrelandet skulde frelses fra det blodige og ugudelige Fremmedvælde. Og heltelig var tilvisse den unge Helts Færd i det Par Aar, i hvilke det endnu undtes ham at leve og kæmpe, inden nedrig Troløshed og dyrisk Vildhed gav ham Måns Bengtssons Öxe i Nakken. Den tredobbelte Krone vaklede paa Pommerinkens Hoved, indtil den endelig, et Par Aar senere, faldt af det. — Her kunne vi dog umulig skildre Engelbrekts Kamp, der er malet med saa glødende Farver af Biskop Thomas i Strængnæs, men mindes kunne vi ligefuldt, hvad der maa falde godt i ethvert nordisk Öre:

»En fogel han vär sin egen bur,
 så gör ock alla villane djur;
 märk du, hvad dig bör göra:

Gud hafver dig gifvit sinn' och skäl,
 var heldre fri än annors träl,
 emedan du kan dig röra!»

Det var eet Blad af Faluns Krønike, og da var det ret egentlig i Bergslagen, at Sverrigs Hjærte slog. Men et andet Blad er dette: Da Moraboerne i Januar havde valgt Gustaf Eriksson Vasa til Svearikes Herre og Høvidsmand, voxede hans Hær i faa Dage til tusinde Mand. Da drog han i Fasten 1521 ad Kobberbjerget til Falun var endnu ingen »Stad«, men en Markedsplads, hvor en hel Mængde Kræmmere havde opslaaet sine Boder. Hele Kronens Oppebørsel tog han strax til sig samt alt det Kjøbmandsgods, han fandt i de Fremmedes Boder. Klædet gav han sine Folk til Klæder, med Sølv og Kobberet betalte han dem deres Lønning, Humlen, Sildene og Saltet fik deres Hustruer og Börn i Hjemmet, og af Silketöjet lod han sig sine förste Faner gjöre. Men den myndige Bjergfoged Kristoffer Olsson Svinhufvud, hvem han ligeledes fik i sin Magt, lod han uskadt løbe, skjönt han meget godt vidste, at det var en af hans argeste Fjender. — Derpaa vendte han tilbage til Moradalene, men kom kort efter atter til Falun i Spidsen for femtenhundrede Dalkarle. Det var en Söndag, og Menigheden var i Kirke, men efter Guds-tjenesten talte han til Bjergværksfolket, og ej heller var hans Tale forgæves. Alle svore de ham Troskab med oprakte Hænder, ja understøttede ham baade med Penge og Folk. Snart var hans Hær voxet til tretusinde Mand, og alle Dalarne godkjendte hans Vælde.

Det var et andet Blad af Faluns Krønike, og flere kunde vi vel föje til, men ingen saa prægtige som hine to. Ja, Falun har stolte Minder, den knyttede baade Engelbrekt og Gustaf Vasa til sin Fortid.

Karl den Niende skal 1608 have tænkt paa at gjöre Falun til en Kjøbstad; sine Stadsprivilegier fik

den imidlertid först 1641 af Dronning Kristina. Skjønt den altsaa er Dalarnes yngste Stad, yngre end baade Hedemora og Sæter, er Falun nu Hovedstaden i Dalarne, i »Stora Kopparbergslän«, som det kaldes, og den tæller omtrent 4700 Indbyggere. Det er en næt lille By med to store Kirker, og den er baade regelmæssig og velbygget. Den Tid ligger allerede temmelig fjærnt, da Raadstuen kaldtes »Falu Stenhus«, fordi den var Byens eneste Stenbygning; desuagtet ere dens fleste Bygninger endnu Træhuse, af hvilke flere ere malede brunrøde, men de fleste med lysere og livligere Farver. — Falun har en højere Elementarskole (elementarläroverk) samt et Institut for praktisk og videnskabeligt Bjergvæsen; ogsaa en Landshøvding har sit Sæde her. Det var dog kun i gamle Dage, at Falun var Sverrigs Guldgrube, og hvor længe den endnu skal vedblive at trives som Stad, afhænger væsentlig af Kobbergruberne, hvis Mægtighed ingen kan beregne.

Paa et fremmed Sted trænger man til en Vejviser. — Dr. Wenström er Præst og Provst i Falun. Paa Pultavafesten havde Herman Sætherberg, Lægen og Digteren, givet mig en Hilsen med til ham, og selv havde jeg nok Lyst til at hilse paa den Mand, der har sunget os Luthers Liv i en Række hjærtelige og venlige Billeder. Næppe var altsaa Middagsbordet endt, för vi søgte hen til ham. Han boede i Åsgatan ligesom vi, nogle faa Huse fra os, men — han var paa Landet og kom först hjem om nogle Dage. Og han var ikke alene selv paa Landet, men han havde hele sin Husstand med sig, og i hele Provstegaarden saae vi ikke et menneskeligt Öje, skjönt vi prøvede vor Lykke baade ved Hovedindgangen og Kjøkkenindgangen, ved Stald og ved Lade. Saa meget saae vi dog, at i Falu Provstegaard kan man hværken drömme om Indbrud eller Ufred, thi uden ringeste Möje havde vi kunnet skaffe os Adgang til alle

Gaardens Huse og alle Husenes Værelser og Rum, da Nöglen til selve Hovedindgangen hang paa Hængslet udenfor Dören. Dette var vort første Indtryk af Dalarne; vi naaede ikke, hvad vi havde agtet, men ligefuldt var Indtrykket langt fra uheldigt. Den Tid er visselig forbi i Dalarne, selv i Särnadalen, da Husbonden, inden han drog bort, stak en Spaan op, som skulde underrette vejfarende Mand om, hvor han fandt Spiskammer og Kjælder; men den Tid er endnu ikke forbi, ikke engang i Stæderne, da man stoler trøstigt paa Folkets Ærlighed.

Fra Sætherberg havde jeg imidlertid ikke alene Hilsen til Dr. Wenström; han havde tillige bedt mig hilse paa Dr. Beronius, Grubearbejdernes Læge, hvem Falun faa Dage senere valgte til sin Rigsdagsmand. Og vi gik did. Dr. Beronius's Hus ligger i en Udkant af Byen, i den yderste Ende af Magasingatan, midt i en stor, smuk og frodig Have. Paa den ene af Gaards-trappens Bænke sad Husmoderen ved sit Arbejde, og lige over for hende et Par halvvoxne Døtre, Elisabet og Anna. De toge venlig imod os og førte os ind i Havestuen, hvor Doktoren selv kom os imøde. Samtalen var strax i livlig Gang og standsede heller ikke ved et hyggeligt Kaffebord; men — disse Rejsende, der bringe Hilsener med fra gamle gode Venner, ere et paatrængende og fordringsfuldt Folkefærd, som hværken lader sig stille tilfreds ved Mad eller Drikke, ikke engang ved venlig Tale, den være nu alvorlig og belærende eller let og livlig, den dreje sig om Sundhedsforholdene paa Stedet eller om de dejlige Udsigter langs Runns og Siljans Bredder. De Rejsende ville ikke alene høre, de ville altid selv se, og de ville se noget nyt og fremmed; derfor kom de. Dette indsaa Dr. Beronius og tilbød derfor strax at følge os til Gruberne. Men inden vi kom afsted, hentedes han ud i et uopsætteligt Sygebesøg, og vor Ledsagelse maatte han saaledes overdrage

til sin ældste Søn, Hjalmar, der gik i elementarläroverkets øverste Klasse. Med ham fulgte den lille Broder Emil samt Elisabet og Anna og dissens Lærerinde. Og nu gik det afsted til Kobbergruberne, der ligge vel en halv Fjerdingvej sydvest for Byen.

Hvor længe Gruberne i Stora Kopparberget ere drevne, skal vanskelig nogen kunne sige os. Et Sagn vil vide, at de allerede dreves, da den vise Salomon var Konge i Jødeland; men de sikre Efterretninger herom savnes. Et andet Sagn siger, at Finnen Kåre for umindelige Tider siden græssede sine Geder i de vilde Skove. Da saae han en Dag en Buk vende underlig rødfarvet tilbage til Hjorden, undersøgte næste Dag det Strøg, den var kommet fra, fandt allevegne Jorden rødfarvet, grov efter og fandt da Malmledningen. Ogsaa dette Sagn lade vi staa ved dets Værd, thi tilsvarende Sagn gaa jo baade ved Sala, Røraas og Kongsberg. Vist er det kun, at Magnus Smeks Privilegium til Bjergværksmændene, hvilket endnu opbevares mellem Værkets andre Papirer, er fra 1347, og at der i dette staar, at det udstædes, fordi de ældre Breve og Privilegier »voro komne i vangömmo«. Man udsætter sig da næppe for Overdrivelse, naar man mener, at Bjergværksdriften ved Falun mindst er en sex, syv Hundredaar gammel. — I Karl den Niendes Tid brød man mellem tolv og femtetusind svenske Skippund rent Kobber aarlig, saa det var intet Under, at Gustaf Adolf kaldte Kobberbjerget »Sverrigs Skatkammer«. 1650 vandt man endog 20,321 svenske (= 21,950 danske) Skippund, og i den første Halvdel af Karl den Elleftes Styrelse var det aarlige Udbytte omtrent sextentusind Skippund. Men man brød dengang ligesom tidligere uden nogensomhelst Orden, hvoraf fulgte, at man aldrig tænkte paa at sikre sig, og at Gruberne hyppig styrtede sammen. Den störste Sammenstyrtning begyndte d. 25de

April og endte d. 24de Juni 1687, og dens skrækkelige Virkninger vise sig endnu i den mægtige aabne Hule, »Støten« (»Stora Grufstøten«) kaldet, der er 200 Favne lang, 110 Favne bred og 50 Favne dyb. Man fortæller, at Bergmester Lybecker forudsaa det forestaaende »gruf-ras«, hvorfor han bød, at alt Arbejde skulde ophøre og Arbejderne forlade Gruben. De adløde, men, da der gik nogle Dage, uden at der skete noget, bleve de utaalmodige over Arbejdsløsheden og besluttede, til Trods for Bergmesterens strænge Forbud, atter at tage fat paa den vante Gjærning. De samlede sig altsaa, færdige til at stige ned, men øjeblikkelig styrtede Gruben sammen for deres Fødder, og de reddedes kun med den yderste Anstrængelse. Efter denne Ulykke kunde der i længere Tid ikke arbejdes, og, da der atter begyndtes, sank det aarlige Udbytte først til titusind Skippund, men senere bestandig yderligere, saa at det i Karl den Tolfte's sidste Leveaar (1718) næppe naaede til sextusind Skippund. I de 128 Aar fra 1633 til 1761 var det aarlige Udbytte dog med et Gjennemsnitstal 9615 Skippund eller for hele Aarrækken den uhyre Sum af 1,230,720 Skippund. Men Udbyttet vedblev at synke, indtil det 1842 kun naaede 2614 Skippund; da arbejdede det sig atter op, og 1854 var det 4752 Skippund. Nu kan det regnes til omtrent femtusind Skippund aarlig, eller henved en Trediedel af hele Sverrigs aarlige Frembringelse. Men medens Falun tidligere uden al Sammenligning var Sverrigs rigeste Kobberværk, frembringer Åtvidaberg i Östergötland nu omtrent halvanden Gang saa meget Kobber som Falun. For en yderligere Tilbagegang skal man dog ikke have Grund til at frygte; efter den seneste Grubeordning er Udbyttet tværtimod i Tiltagende. — For at faa et rent Udbytte af femtusind Skippund Kobber maa der brydes omtrent 265,000 Skippund Malm, eftersom Malmen i Gjennemsnit knap giver to Procent Kobber,

skjönt der ganske vist gives Stykker, som holde over tredive Procent. Den gaar da fra Smælteovn til Smælteovn for at renses for alle de fremmede Bestanddele; og trindt om Værket ligger der Bjerge af Slag, for hvilket Opfindsomheden endnu ikke har kunnet tænke sig nogen Brug, da det ikke engang er tjenligt som Vejfyld. Men foruden Kobber vinder man aarlig omtrent 160 Skip-pund Bly, 25 Skippund Svovl, 700 Tønder Vitriol og 1000 Tønder Okker samt 400 Mark lødigt Sølv og omtrent $\frac{3}{4}$ Pund Guld, eller, som Ferd. v. Gåll («Reise durch Schweden») udtrykker sig »etwa 300 Dukaten Gold.«

Det Bolag, som ejer Gruberne, er delt i tolvhundrede Lodder, der kunne ejes af hvem som helst; men »brukande bergsman« (der har Ret til selv at bearbejde og forædle Malmen) kan ingen være, som ikke er svensk Undersaat og ikke har godtgjort saavel teoretisk som praktisk Kjendskab til Bjergvæsenet. Arbejdernes Antal var i tidligere Dage omtrent tolvhundrede, nu er det ikke stort over Halvparten. — 1833 skete der atter en Sammenstyrtning ved »Støten«, men allerede længe forinden var Arbejdet dog saaledes ordnet, at for pludselige »bergras« behøver man ikke at ængstes, og Besøgeren kan derfor trygt følge Stigeren, hvor denne end fører ham. De lange, dybe Gange med de mægtige Sidebrud bæres af forsvarlige Piller, og hvor der endnu kunde tænkes nogen Fare, har man stivet af med svære Bjælker eller klædt Gangene med Murværk. — Saa er der den store Mængde Maskiner, som fører Malmen og Grubevandet op, og af hvilke flere allerede ere opfundne af den berömte Polhem, Gotlændingen († 1751); men da jeg er altfor lidet Tekniker eller Mekaniker til at kunne beskrive et saadant underjordisk Værksted, saa Driften kunde ligge klar for mine Læseres Öjne, foretrækker jeg at tie og undgaar jo derved at blotte min Vankundighed. Kun skal jeg bemærke, at disse Maskiner

drives alle ved Vandet fra de mange Smaasoer, som omgive Bjerget. Det er en stolt Vandledning, der fører til dettes Nordside, og det er mægtige Hjul, der ved den sættes i Bevægelse: enkelte af dem holde syv Favne i Gjennemsnit og have en tilsvarende Bredde og Tykkelse. Der er en Susen og Brusen, en Knagen og Bragen, en Hvislen og Raslen i Husene, som ere byggede over hine Hjul, og uophørlig vindes den ene Tønde efter den anden med sin tunge Byrde op af det mørke Dyb. Naar den ene Tønde gaar op, gaar den anden ned, og ad denne Vej kommer man forholdsvis magelig til Underverdenen; men har man tidligere gjort en saadan Nedfart, saa Indtrykket ikke er ganske nyt, vælger man dog upaatvivlelig en anden Vej, der vel er en hel Del længere og besværligere, men ogsaa giver mere Udbytte. Dette gjorde i det mindste vi. Arbejderne foretrække dog naturligvis den korteste Vej, og det seer sælsomt nok ud, naar de fare op og ned med Baadshagen i den ene Haand og Blusset i den anden.

Paa de Sider ad Falun, der vende bort fra Bjerget, er der saa frodigt et Væxtliv som andensteds; paa selve Bjerget og imellem Gruberne er Planteverdenen heller ikke ganske uddød; men imellem de høje Slagdynger og den store Mængde Smelteovne er der saa øde, som der sagtens maa være ved det døde Havs Bredder. Her leder man forgæves efter et Spor af Planteliv: ikke en Torn eller Tidsel, ikke det fattigste Græsstraa, ikke et Mos og ikke en Svamp kan det spejdende Öje opdage, hvad enten det saa er Kobberosen eller Svovlrogen, som kvæler enhver Spire. Undertiden kan man i Ovnmundingerne finde noget, der paa Afstand seer ud som gult Mos, men ved den nærmere Betragtning viser det sig at være storknede Svovldunster. Ogsaa over Falun By vælter Røgen fra Smelteovnene sig, sværter inden föje Tid alle de nærmeste Træskure og trækker en grøn Ir

over Kirkernes Kobbertage. Over hele den nærmeste Omegn sporer man den, paa Gader og i Huse besværer den Aandedrættet, i det mindste hos den Fremmede, og baade paa Lugtens og Smagens Nerver øver den en højst ubehagelig Indvirkning. Man skal stundum kunne mærke den i henved tre danske Miles Afstand. Ved Vintertid, naar Vejret er stille, skal den i selve Falun undertiden kunne sænke sig saa tæt, at man ikke kan se en Alen frem for sig. Og en saadan Taagenat, i hvilken Kulden bliver dobbelt bitter og bidende, kan gjerne vare flere Dage i Træk. Desuagtet er Røgen ingeniunde usund, hværken for Mennesker eller Dyr. Jeg antog det naturligvis for givet, at den maatte være fjendsk mod Kindens Roser som mod Urtegaardens, at den maatte angribe baade Hoved, Lunger og Underliv, saa at, hvad der end ellers maatte kunne trøste og glæde Faluboerne, et skrantent Liv og en tidlig Grav maatte nødvendigvis være deres Lod. Ja, saa fast havde jeg sat mig dette i Hovedet, at jeg end ikke kunde slippe denne Tanke, naar jeg sad lige overfor den store, kraftige Dr. Beronius og hans livlige, blomstrende Husstand, der talte ikke færre end ti Börn, af hvilke det ene var mere buttet end det andet. Hvor forbavsedes jeg derfor ved at høre, at i Falun er Gjennemsnitslevealderen i det mindste lige saa høj som i det øvrige Sverrig. Mennesker med et svagt Bryst skulle jo vel egentlig ikke søge did, og Brystsygdomme høre til de hyppigste blandt Befolkningen; men til Gjengjæld er der andre Sygdomme, som ere banlyste fra Falun. Pesten har saaledes aldrig vovet at sætte sin Fod der, og saa tit den asiatiske Kolera har hjemsøgt Sverrig, har man anseet Falun for et sikkert Fristed og er hidtil aldrig bleven skuffet. Man er flygtet til Falun fra kolerasyge Byer, men om man end ti Gange har bragt Sygdommen med sig, man har dog aldrig indympet den i Byen. — Men Grubearbejderne

da! Ja, de have strængt og trælsomt Arbejde Aar ind og Aar ud, til alle Tider af Dögnet. I de mørke, kolde, fugtige Dybder kommer der aldrig andet Lys end Faklens og Lampens, og naar det ene Sæt Arbejdere gaar til Ro, staar det andet Sæt op. Det strænge Arbejde fortsætte de derfor sjælden længer, end til de ere et Par og Halvtreds, men saa giver man dem lettere Arbejde, og jævnlig seer man dem endnu sysle i de vante Gruber, naar de ere nogle og Treds. Kan vel endog være, at de vilde holde endnu længer ud, hvis ikke Brændevinet var, og at Brændevinet er dem en farligere Fjende end Kobberosen. Man paastod det i det mindste, skjönt jeg ikke selv gjorde nogen Erfaring om dets Misbrug. Men jeg havde nær sagt, det var jo næsten tilgiveligt, hvis virkelig saa var; thi Falu Brændevin skal vidt og bredt være kjendt for sin Godhed, og netop i de samme Dage, jeg var der, tog det en af Præmierne paa Verdensudstillingen i London. — En anden Fare medfører selve Arbejdet: Nedstigningen, Opstigningen, Brydningen, Sprængningen o. s. v., skjönt Ulykkestilfældene ere langt, langt sjældnere, end man skulde mene, og de faa, som hænde, ere jævnlig selvforskyldte. Tidligere fandt de naturligvis hyppigere Sted, og mange saadanne omtales i Sagnene. En enkelt ulykkelig Begivenhed har ikke alene i Hjemmet fundet en digterisk Behandling, men har paa Grund af særegne Omstændigheder givet Tyskeren Hoffmann Æmnet til hans Novelle: »Das Bergwerk in Fahlun«. Det var 1670, at Arbejderen Mats Israelsson var steget ned i en Grube uden at vende tilbage. Han var falden ned og druknet, et Bjergskred havde lukket over ham, og han var ingensteds at finde. Först 1719, da der blev brudt en ny Aabning mellem Mårskinnsgruben og Wredes Skakt, fandt man hans Lig i Vandet, i en Dybde af 82 Favne. Der havde det ligget i 49 Aar og var endnu frisk og

blødt og böjeligt. Han saae fuldkommen ud, som om han endnu levede, som om han sov. Hans Ungdoms Brud var bleven gammel og rynket, syvti Aar, medens han i Dybet havde bevaret sin ungdommelige Friskhed; dog var hun ikke bleven ældre, end at hun strax gjenkjendte ham. Men da han blev tör i Luften, blev han stenhaard, og man mente, at han var forstenet. Derfor kunde hans efterladte Brud ikke sætte igjennem, at han blev ordentlig begravet, men i tredive Aar gjemte man Liget som en af Falu störste Seværdigheder. Da begyndte det at smuldre og fandt saa endelig Ro i Graven. — Om Bjerværksmændenes Snarraadighed i de Farer, som idelig omringe dem, fortæller Fred. Hammerich (»Skandinaviske Rejseminder«) følgende vakre Historie: 1833 var der et Par Bjergfolk, som huggede paa en Klippetop i Hulningerne, og de havde allerede lagt Krudt paa, at sprænge den med. Nu gjaldt det snart at være borte, da Luntten ikke var lang. De klavrede op ad Stigen, men midt paa styrtede den ene ned og syntes uden Redning tabt. Dog, hans Kammerat glemte ham ikke, »thi i Dybet lærer man at holde sammen«: som et Lyn foer han ned og greb Luntten, der næppe var en Linie fra at brænde ud, rev den væk og frelste saaledes sin Ven.

Dog — jeg var jo selvsyvende paa Vandring gjennem Åsgatan og over den øde Bjergside, mellem rygende Smælteovne og de uhyggelige Slagdynger, ad Grubestuen til, hvorfra Stigieren skulde føre os ned i Bjergets Indre. Ingen af alle os syv havde nogensinde været der tidligere, ikke engang Lærerinden, ja ikke engang Hjalmar, Gymnasiasten. Det hele var lige nyt for os alle, og med en levende, glad Forvæntning skrede vi til den sælsomme Vandring. Man kommer imidlertid ikke sig selv ned i Gruberne: man maa först underkaste sig en fuld-

stændig Forvandling. Der er koldt nede i dem, og der er ingenlunde sønderlig renligt; derfor maa man, Damer saa vel som Herrer, inden Nedstigningen iføre sig tykke, vide, grove Frakker, tage bredskyggede Filthatte paa Hovedet og tyksaaledede Vandstøvler paa Benene. Og der er mørkt i Underverdenen, man maa selv bringe Lyset med; derfor maa man inden Vandringen forsyne sig tilstrækkelig med store, tætte Knipper af fede Fyrrepinde, der brænde lystig, om de end give en Smule Røg, men som man nu og da maa slaa mod Stenvæggene, naar de ville brænde skæft. En Fakkelpaa halvanden Alen holder omtrent ud i en Time, saa vidt jeg mindes, og man maa have en Fakkelpaa hvert tredie eller fjerde Menneske, hvis man ikke vil rave i Mørke. — Saaledes udrustet stiger man fra Vagthuset de første 46 Favne forholdsvis magelig ned ad fugtige, fittede Bræddetrapper; men vil man dybere ned — man kan komme tohundrede Favne i Dybden — maa man fortsætte Nedstigningen ad frithængende Jærnstiger, der ligne Rebstigerne paa vore større Sejlskibe. Karl Johan og hans Søn Oskar (den Første) stege et godt Stykke ned ad Stigerne; endnu dybere stege dog Adolf Fredrik og hans Søn Gustaf (den Tredie); og endnu dybere Gustaf Adolf. Det Maal, som enhver af de kongelige Herrer naaede, betegnede han med sit Navn, der senere blev forgyldt og indfattet i Glas; en af de største Skakter bærer desuden Adolf Fredriks Navn og en af de dybeste Gange Gustaf Adolfs. Kort før vi kom i Gruberne, havde et Par Nyforlovede fra Norrland været der. Da de havde naaet saa dybt, som Trapperne førte, vilde Fæstmanden ikke længere, men Fæstmoen vilde ingenlunde give tabt: saa vidt som muligt vilde hun nærme sig Jordens Hjærte, for om hun kunde høre det slaa. Og hun gik videre, gik halvfemsindstyve Favne ned ad Stigerne i det svimlende Dyb; men han blev taalmodig staaende, til hun træt og

mødig men sejerstolt hjemvendte fra Underverdenen. Han hentede ikke sin Evridike tilbage, men lod hende gaa og komme, som hun selv vilde. For hendes smukke Hænders Skyld vil jeg imidlertid haabe, at hun har haft gode, tætte Handsker paa; thi ved Nedstigningen bruger man alle fire, saafremt man vil være nogenlunde sikker paa, at man ikke styrter baglængs i Afgrunden; og vel gjorde jeg kun Brug af otte Favnes Stige, men desuagtet varede det flere Dage, inden jeg atter fik Kobberrusten og Vitriolvandet af mine ubedækkede Baller og Fingre. Hele mit Følgeskab afholdt sig klogelig fra Stigefærden, og jeg havde rimeligvis gjort det samme, hvis jeg ikke var lokket ved Haabet om en ganske udsøgt Malm i en vis bestemt Grube, til hvilken der ikke gik nogen anden Vej; thi vi havde Stigerens sanddru Ord for, at vi alt havde seet, hvad der var at se, og at det eneste, vi kunde have for en yderst anstrængende og ikke ganske farefri Nedstigning, var dette, at vi senere kunde rose os af, at saa og saa mange Favne Bjerg havde der ligget imellem os og den solbare Verden. — Men hvad er der saa at se i disse Gruber? Ja, Interessen er ganske vist Anatomens: Forhænget er løftet tilside, og man seer Jordens Benbygning, der ikke længer skjules af Kjød og Hud; og man seer mere end den blotte Benbygning: man skimter idetmindste Safternes Kredsløb. Her er Stenen mørk og kold, hist glimrer den livlig som oversaaet med tusinde Ædelstene, nej med tusinde levende Öjne, der synes at skifte Farve og Udtryk, mens man vandrer forbi dem. Man skulde nu mene, at denne håarde, kolde Bjergmasse var uigjennemtrængelig, som den er ubevægelig, og dog er den gjenembrudt med et Næt af talløse Aarer. Gjennem Gangenes Vægge siver Vandet ud, og uophørlig drypper det ned fra Loftet. Hist vælder en Ström frem af den brungule Okker, og her en anden, som er mere gulgraa, da det væsentlig er

Svovl, den mættes af; hist er Strømmen grønlig, farvet enten af Kobberet eller Vitriolen, og her -- ja, hvor skulde jeg kunne opregne alle Farvespillene!

Og saa — Myrer, som vi Mennesker ere, vi ville dog saa inderlig gjerne beundre os selv, vor egen Kraft, vor egen Udholdenhed og Sindrighed, vore egne Størværker; og hvor have vi rigere Lejlighed til Selvbeundring end i den stadig og sejerrig fortsatte Kamp mod Naturkræfterne? Der hører — mene vi, og mene det forholdsvis med Rette — der hører Jættekræfter til saaledes at gjennembore Jordens Indre, at bane sig endeløse Veje i den haarde Malm og trindt i den at udhule sig Højloftssale saa store som Kirkeskibe; der hører ti Mands Vid og tolv Mands Styrke til at bryde og sprænge de mægtige Masser og løfte dem fra Afgrundens Dyb op i Dagen; til at smelte de haarde, vældige Blokke, skille Malmen fra Slagget og udløse de rene, glimrende Metaller af deres tusindaarige Baand. — Men hvad nu! Man byder Dig standse, Du maa hverken flytte din Fod til højre eller venstre; Fakkeltænderne forlade Dig, og om lidt forsvinde de; Du staar ene i Nattens Mørke, og har Du end en Ven ved din Side, Du skimter ham dog ikke. Minutterne gaa, men pludselig komme Faklerne atter tilsyne, langt, langt borte, som glødende Stjerner paa en kulsort Himmel. Man tænder et Baal, og Du seer en svælgende Afgrund mellem Dig og dem. Forgæves anstrænger Du Dig for at maale Dybet, og Du mindes Skriftens Ord: »Der er befæstet et svælgende Dyb imellem Eder og os, saa at de, der ville gaa herfra over til Eder, kunne ikke, og de kunne heller ikke fare fra Eder over til os.« Men Baalet brænder dog saa klart, saa venlig, saa velgjørende i den mørke Nat; Du øjner jo dog et Lys bag Mørket; dit Hjertes Tanker, din Længsel faar Vinger, og Du kan ikke slippe Haabet, det engang vakte, at Vingerne skulle voxte og

voxe, indtil de blive stærke nok til at føre Dig selv fra Mörkets Hjem til Lysets, om end Dødens ravn-sortede Nat ligger imellem.

Endelig have vi atter naaet Dagen, vi staa i »Støten«, den dybe Hule, som dannedes ved Bjergfaldene 1687. Hvor det er velgjørende paa ny at have Solen over Hovedet og i fulde Drag at kunne indaande den friske, rene, milde Sommerluft! Fra Bolværket oven om Hulens Rand havde vi seet, ja hvad var det vel? — Flueskabe? — der hang hist og her paa de hvidgraa Vægge eller stode som smaa Törvestakke paa Hulens gulbrune Bund. Nu saae vi, at det altsammen var Bjælkehuse, Maskinhuse, Arbejderhuse, store nok til at rumme baade Dig og mig og mange flere. Men Vagthuset hist oppe paa Bjergkammen, det lignede nu et Dueslag, og det havde dog nylig indesluttet os alle otte samtidig, ikke at tale om Arbejderne, som lavede Fakler. — Saa fik vi tunge Hamre, at vi hver kunde afhugge os smukke Fliser af Glimmerstenene, de guldsprængte og de sølvsprængte. Saadanne Minder fører man jo gjerne med sig for at støtte den svigtende Erindring, naar man engang i sin egen Stue vil gjentage sin Sommerrejse. De tyngde stærkt i Kufferterne, det er vist, men de lette svært paa Hu-kommelsen, og der kan da intet Spörgsmaal være om, paa hvilken Side Vindingen er. Det er imidlertid sandt, thi jeg vilde gjerne blive Sandheden tro indtil Enden: jeg selv — men jeg rejste jo da ogsaa selvanden — jeg selv tog intet synligt Minde med mig hverken fra Visby, Fröjel eller Nær, hverken fra Dannemora, Falun eller Sala; jeg plukkede i det hele kun to haandgribelige Minder paa min tolvugers Rejse i Sverrig: et Blad af Løvetanden paa Geijers Grav og et Blad af Egen, som Gustaf Vasa plantede ved Ræfsnæs.

Endnu et hurtigt Blik trindt hele den mægtige Hule og paa den prægtige, klare Himmel, som hvælvede sig

over den, — og vi tiltraadte atter vor Vandring gennem Bjerget, den samme, som vi nys havde lagt tilbage; men denne Gang dvælede vi ikke saaledes ved Enkelthederne som under Nedstigningen. Det gik fremad, opad, nedad og atter opad, men stadig fremad, indtil Vandringen var endt, og vi atter stode i Grubestuen, hvor Forvandlingen ophørte, de laante Dragter aflagdes, en storladen Renselsesfest fandt Sted, og vi atter vare os selv, der nu maatte indføre vore berømmelige Navne i de Rejsendes Bog, i det Bind af Rækken, som var begyndt af selve Kong Karl XIV. Johan. Man faar Værdi og Betydning, naar man rejser: her hjemme er der ikke et eneste Menneske, der bryder sig om dit Navn, knap maaske paa en Vexel; men rejs, rejs! — og Profeten, som var ringeagtet i sin Hjembygd, kommer strax til Ære og Værdighed. Kan man ikke beholde Dig selv, hvad man naturligvis helst vilde, nøjes man i al Beskedenhed med dit Navn og giver det Plads imellem Konger og Kejsere.

Men endnu stod eet tilbage: vi havde haft en ganske fortræffelig Vejviser i vor hyggelige Stiger, som hværken havde sparet Tid eller Flid, hværken Ord eller Evne, for at gjøre os vor Vandring saa behagelig og underholdende, som muligt var. Hvorledes skulde jeg nu lønne ham for al hans Møje? Ingen af mine Ledsagere kunde besvare mig dette kildne Spørgsmaal eller i mindste Mon hjælpe mig tilrette dermed. Saa nødig jeg vilde, maatte jeg altsaa bide i det sure Æble og spørge ham selv — Boberg hed han — hvad jeg nu vel skyldte ham. »Jag är sjelf Dr. Beronius så mycket skyldig, att af honom kan jag alls intet taga!« »Men Dr. Beronius er jo ikke med.« »Visst inte, men hans barn.« »Jeg er ikke Dr. Beronius's Barn.« »Men deras följeslagare.« »Nej heller ikke: jeg ledsager ikke dem, men de have gjort mig den Glæde at ledsage mig.« »Af

Dr. Beronii vän kan jag heller intet taga.« — »Jeg vilde ønske, jeg kunde kalde mig Beronius's Ven, men jeg saae ham første Gang i mit Liv for nogle faa Timer siden.« — Og saaledes maatte jeg vedblive at kæmpe med den ærlige Stiger, indtil han sluttelig modtog tre svenske Dalere (ni Mark dansk) af de fem, jeg vilde have givet ham. Og jeg veed endda ikke tilvisse, om han regnede sig denne Drikkeskilling selv til Indtægt, eller han lod Arbejderne faa den. — Dette i Modsætning til Ferd. v. Galls Fortælling om Overstigeren i Falun, der vilde have Drikkepenge af ham »an Gott weiss wen alle«, og havde den Uforskommethed »sie vor meinen Augen zu zählen«, for at se, om han virkelig havde faaet nok.

Saa besaa vi Vandledningerne, Maskinhjulene, Op-lagsstederne, Smælteovnene, Slagdyngerne o. s. v. Vi vilde gjerne tillige have beseet Bergsinstituttet, Laboratoriet, Modelkammeret m. m., for ikke at tale om de to Dalkarledragter, som Gustaf den Tredie bar under sin beröimte Dalrejse 1788, og som nu opbevares i Lands-hövdingens Kanselli, — men Tiden var slet valgt, og i den sene Aften kunde det ikke lykkes os at faa fat i ham, som havde Nöglerne, skjönt den unge Beronius gik visselig baade i Øst og Vest. — Vi vendte altsaa tilbage til Falun, hvor vi först opsøgte en Vognmand, med hvem vi underhandlede om Skjuts til Stora-Skedvi næste Morgen. Men det har noget saa lokkende, saa fristende at lære Folkelivet i de enkelte Samfundsklasser at kjende; en Stund sad vi derfor paa Bænkene udenfor Gaarddören og talte med Vognmanden og hans Folk, iblandt hvilke navnlig Holdkarlen havde en Ytrings- og Beslutningsfrihed, der kom Husbondens temmelig nær; en Stund gik med til en Vandring omkring i Stuehuset, i Stalden og i Vognskuret; og det begyndte allerede stærkt at skimre, inden vi for Alvor begave os paa Hjemvejen. Men næppe vare vi komne ind i den lange

Åsgatan, der gjennemskærer hele Byen, för vi mødte Fru Beronius, som var bleven hel urolig og vilde ud at søge os op. Med Glæde saae hun nu, at hendes Ængstelse havde været unødigt, og vi fortsatte altsaa Hjemvandringen. Mange Skridt vare vi dog ikke komne, inden selve Dr. Beronius kom kjørende. Han var hjemvendt fra sit Sygebesøg, var ligeledes bleven ængstlig over vor lange Udeblivelse, havde ikke ladet spænde fra, men var strax ilet ad Gruberne til for paa selve Stedet at kunne yde dem af os, som maatte være komne til Skade, den første, øjeblikkelige Lægehjælp og bagefter kjøre dem hjem til sig. Hvordan skal man — ikke forsvare, nej undskyldte sig, naar man ved sin umættelige Videbegjærlighed har voldt andre Mennesker saa megen og grundet Angst? Sagtens slap jeg kejtet fra det, som jeg plejer, men til Uvillie mærkede jeg dog ikke det fjærneste. Snart slukkedes alle Sorgerne ved et veldækket Bord, der ikke alene krydredes ved en god Vin, men ved en »Sukkerdrikke«, der var fuldt saa god som den stockholmske, hvorfor Husmoderen ogsaa maatte afgive en Opskrift paa dens Tillavning; siden øgedes Glæden ved Samtale, Sang og Fortepianospil. Visitkaart havde vi allerede begyndt at vexe i Grubestuen, og nu fortsattes Vexlingen. Det blev sent, inden vi skilte os fra en Familiekreds, der med saa jævn og ukonstlet en Gæstfrihed havde modtaget de Fremmede, om hvis Tilværelse den faa Timer tidligere næppe havde drömt. Dens venlige Minde skal sikkert altid bevares med Taknemlighed af dens fjærne danske Venner.

Næste Morgen gik det fra Falun over Korsnæs, Vika og Strand til Stora-Skedvi.

Da jeg sidste Dag inden min Sverrigsrejse arbejdede paa det store kongelige Bibliotek, kom der en ældre

Herre, en Mand paa en otte, nioghalvtreds, med en langt yngre Dame og en lille Dreng for at se Biblioteket, og ved et Tilfælde — ja, nu staar dette Ord der engang, skjönt jeg lider det slet ikke — ved et heldigt Tilfælde blev det mig, som kom til at vise dem Bibliotekets Skatte. Manden havde været der en Gang tidligere, for sexten Aar siden, og jeg havde ikke vandret mange Skridt med ham, för jeg saae, at jeg havde med en boglig Mand at gjöre, en Mand, der havde Öje og Sind for andet i Biblioteket end den overvældende Bogmasse og de smukke Bind. Han talte ikke meget, men der var Tænksomhed i de alvorlige Træk, og han tænkte da ogsaa stadig, inden han talte. Hans Kone — thi den yngre Dame var virkelig hans Kone og ikke hans Datter — var endnu mat efter en Sygdom, for hvilken hun havde brugt Badet paa Marienlyst. Saa tit der var Lejlighed, hvilede hun derfor Legemet, medens den friske, livlige Aand ligefuldt vedblev at arbejde. Jeg hørte snart, at de vare fra Dalarne, at det var Provsten N. G. Törnstrand og hans Frue; men at Provsten tillige var Dr. i Teologien og kongelig Hofprædikant, fik jeg först at vide i Leksand. Optaget som mit Sind var af Dalarne, kom jeg let til at ytre, at jeg om faa Dage agtede mig didop. Öjeblikkelig modtog jeg den hjærteligste Indbydelse til Stora-Skedvi. Jeg takkede, men Indbydelsen kunde jeg ikke modtage, thi jeg skulde ikke den Vej. Jo, jeg skulde netop den Vej: ihvad Vej jeg saa drog, maatte jeg jo tæt forbi Skedvi; der gaves kun to Veje: over Gefle til Falun, eller over Vesterås og Hedemora til Falun. Den sidste maatte jeg aabenbar foretrække og kom da Skedvi paa en halv Mil nær. Selv om jeg tog den anden, havde jeg dog i Falun kun halvtredie Mil til Skedvi. Jeg mente, at der var en tredie Vej: over Smedjebacken til Leksand, og ifølge Samraad med skaanske Venner havde jeg netop tænkt at tage den.

Fra Smedjebacken, mente Provst Törnstrand, kunde jeg ikke komme til Leksand uden over Sæter, og i Sæter var jeg kun en god Mil fra Skedvi; desuden vilde jeg dog vel ikke tage samme Vej baade frem og tilbage. Kom jeg til Skedvi, skulde jeg faa Bispklacken og Sæterdalen at se, hvis det nærmest var Naturen, som interesserede mig, samt Rankhyttan og Ornæs, hvis jeg særlig følte mig draget af Fortidens Minder. Jeg maatte hente vore bedste Sverrigskaart, for at man kunde overbevise mig om, at de naturligvis havde Ret og jeg Uret; jeg skulde ikke slippe saa let, men give mig tabt og fangen. »Men jeg tager et af mine Börn med mig.« »Så mycket bättre! var då dubbelt välkommen till Stora-Skedvi, och dröj minst några dagar hos oss!« Hvor veltalende den gæstevenlige Paatrængenhed er, have dog sikkert flere af mine Læsere erfaret, og — jeg slap ikke, inden jeg havde givet baade Haand og Mund paa, at, Gud for alt, skulde jeg sikkerlig komme. Med et gjentaget »Välkommen till Skedvi!« bøde de mig Farvel i Kjøbenhavn. Nu var jeg i Falun, og nu skulde jeg indfri mit Ord.

Vejen fra Falun til Stora-Skedvi gaar först et Stykke norden om Runn over Korsnæs til Sandvik; herfra følger den hele den dejlige østlige Bredde af Runn over Vika Kirkeby til Strands Gæstgivergaard. Det er en ganske dejlig Vej: paa sin venstre Haand har man enten skovgroede Bjerge, op ad hvilke rødmalede Huse ere klinede, eller rige Enge med kullede Køer, eller frodige Agre med bølgende Sæd, og hvert Öjeblik titter der saa en saa en anden Sø frem af Fjælddalenes Tragter. Med sine krusede Bølger vasker denne Klippens Fod; de mørkegrønne Naaletræer lude ud over den, som vilde de spejle sig i dens Glar; men höjt imellem Klofterne svajer den hvide Birk. Paa sin højre Haand har man den store Runn, fuld af skovdækte Oer og Holme, og den ene Tunge efter den anden skærer sig ud i den fra

Kysten. Kobberstaden har man bagved sig, til højre, men dens Leje angives os af de vældige Røgskyer, som lejre sig over den. Den æggeformede Runn ligner en mægtig Kedel, paa alle Sider krandsset af Bjerge. Snart seer man den i hele dens Størrelse, snart skjuler den sig bag en eller anden Skovdyngge, som Vejen böjer uden om. Skoven bliver tyndere, og mellem Træernes Stammer glimter atter den blaa Sø, der i det næste Öjeblik fremtræder paany i hele sin milde, rolige Skjönhed. Men det er ikke længer den samme Sø: nye Øer og nye Næs og en Ramme af nye Bjergvægge — saa synes det — give den et hel andet Udseende, medens tilfældige Strømninger give den et nyt Liv og en ny Farve. — Lidt sønden for Strand ender den sydøstligste Vig af Runn, og man fortsætter nu Vejen omtrent en Mil i sydsydøst, til man naar Skedvi Præstegaard, der ligger en lille Smule fra Kirken, umiddelbar ved Dal-
elvans blanke, livlige Bredder.

Vi kom ikke saa ganske tidlig fra Falun, hvor vi havde maattet vente paa Skjutsen; i Strands Gæstgivergaard maatte vi skifte Heste; og det var allerede Mid-
dag, da vi, efter at have tilbagelagt tre gode svenske Mil (omtrent halvfemte dansk) kjørte ind i Stora-Skedvi Provstegaard, hvor det første, som mødte vort Blik, var det vajende Danebrog, hvilket lille Gustaf Törnstrand havde ført hjem med sig fra Kjøbenhavn, og som han nu havde plantet i Gaardgrönningen, foran Indgangen til Stuehuset. — At hilses af Danebrog i Dalarne! Man maa have været fem Uger borte fra Danmark og saa pludselig se det korstegnede Banner løfte sig stolt mod Himlen, för man fatter, hvad det vil sige! — Jeg vandt en Erfaring i Sverrig, paa hvilken jeg daglig gjorde Prøve, saa jeg er fuldt vis i min Sag, og jeg betænker mig slet ikke paa at skrifte for mine Læsere. Jeg erfarede, at i øvrigt vilde jeg med Glæde dele Kaar med

Sverrig og Svenskerne, men der var dog tre Ting, paa hvilke jeg umulig kunde give slip. Jeg kunde ikke bytte Frederik den Syvende mod Karl den Femtende, uagtet jeg daglig saae, hvorledes Kong Karl ejer sine Folks Kjærlighed og i Sandhed fortjener den; men i Martsdagene 1848 blev jeg Kong Frederiks Mand, og den 5te Juni 1849 svor jeg ham Troskab til Døden. Saa længe Kong Frederik lever, bytter jeg ham med ingen anden. Men han kan dø — og da vil jeg næppe føle mig hjærtelig bunden til nogen anden Konge, men vilde lettest og naturligst føle mig draget til den, som kunde fuldkomme Nordens Enhed. — Og lige saa lidet kunde jeg bytte Danmarks Riges Grundlov med Sverrigs Forfatning. Sandt nok, Danmarks Riges Grundlov er stympet og stynet; den lever imidlertid sund og frisk i Folkehjærtet, sikkerlig ogsaa i Kongehjærtet, og vi slippe aldrig det Haab, at den atter kan heles og virkelig blive Grundlov for Danmarks Rige til Ejderen. Men Sverrig kan faa en Grundlov, der kan blive lige saa god som Danmarks; og, oprigtig talt, jeg kunde godt tænke mig mangt et Skaar i denne sidste, som jeg helst var fri for, men villig gik ind paa, naar derved Nordens Enhed kunde fremmes. — Men aldrig og under ingen Omstændighed og for ingen Pris byttede jeg Danebrog mod Eriksmærket! Jeg veed, at Held og Hæder have fulgt Sverrigs Banner, og jeg haaber, at de skulle vedblive at følge det til Dagenes Ende. Fra Hellig-Eriks Kors-tog i Finland (thi jeg vedbliver at mene og haabe, at derfra stammer den) har den blaa Dug med det gule Kors varet kækt paa Valen og hædret i Freden, og der er ingen Spørgsmaal om, at den jo har vandret en langt stoltere Bane end Danebrog. Men til det røde Banner med det hvide Kors er min Sjæl ligefuldt fastvoxet, og saa ensidig dansk er jeg i al min Nordiskhed, at ikke engang Nordens Enhed vilde jeg købe for Opgivelsen af

Danebrog. Paa alt andet kunde jeg maaske give slip, eller — jeg maatte dog give slip paa det, naar det faldt fra — men paa Danebrog aldrig!

Man skal rimeligvis have været 'en Tid borte fra Danmark, för man opkaster sig saadanne Spörgsmaal og bliver enig med sig selv om deres Besvarelse. Men jeg var enig med mig selv, inden jeg kom til Skedvi og saae Danebrog vaje der; og maaske man nu fatter den Glæde, med hvilken jeg gjenhilste det.

Ifølge min förste Bestemmelse havde man först en Maaned senere ventet os i Skedvi, saa vi kom helt bagpaa dem; men aldrig glemmer jeg den hjertelige Modtagelse, som strax blev os til Del. Det var en af de faa milde, klare Dage i den sludfulde Sommer. Middagsbordet var dækket i Hjørnet af Haven, i den vide Aabning mellem Stuehuset og en af Udlængernes Gavle, den Udlænge, i hvilken Provst Törnstrand har bygget sig selv en kølig Sommerbolig, over hvilken jeg nu blev midlertidig Hersker. Man havde Fremmede, en Sön og et Par Døtre af Överste Söderhjelm i Sæter, som snart skulde rejse hjem, og man sad derfor alt ved Middagsbordet. Men næppe kom vi kjørende ind i Gaarden, för man gjenkjendte mig, sprang op fra Bordet, løb os imøde og tog imod os som gamle Venner. Lille Gustaf stod i dette Stykke ikke det mindste tilbage for sine Forældre, og hans smaa Systre vare snart lige saa venlige som han. Der blev strax anvist os tre Værelser — jeg fik for min Del baade Soveværelse og Arbejdsværelse — man sörgede for os med alle tænkelige Bekvemmeligheder, og man udsatte Middagen, til vi havde gjort os rede til at deltage i den, saa man i sluttet Kreds kunde byde os Velkomsten. — Hvordan vi tilbragte Eftermiddagen? Ja, hvordan tilbringer man den hos velsignede

Mennesker, der gjøre alt muligt, kun ingen Ophævelser, for at gjøre os det rigtig tilpas. Der blev samtalt, der blev sunget og spillet, der blev roet paa Dalelven og vandret i Lundene langs dens Bredder. Inden Søderhjelm's rejste, havde Fru Törnstrand allerede aftalt med sin Mand, at næste Dag skulde alle vi voxne spise til Middag paa Bispklacken og derfra besøge Sæterdalen, hvor de unge Søderhjelm's selv vilde vise os omkring.

Henad Aften fulgte jeg med Provst Törnstrand til Skolepræsten (Kateketen) Thunman, hvor han var budt i Aftenselskab, og hvor saa jeg fulgte med paa Kjøbet. Skolepræsten boede paa en yndig Plet, og i hans løvrige Lund bænkedede vi os i et Lysthus paa en dejlig Skraaning, med Dalelven umiddelbar ved vore Fodder. Foruden Provst Törnstrand var ogsaa den gamle Komminister her, en ganske uhyre jævn, men livlig og lune-fuld Olding, der som Yngling (1814) havde gjort Krigen med i Norge, samt endnu desuden et Par Nabopræster, saa, hvis jeg ikke mindes fejl, befandt jeg mig i et Selskab af sex Præster og to eller tre af Egnens Landmænd. — Vi havde ikke siddet ret længe, før Præsten Thunman spurgte mig, om jeg ikke tilfældig skulde kjende den danske Præst Birkedal, af hvis »Synd og Naade« han følte sig saa mægtig greben; og han blev naturligvis ret hjærtelig glad, da han hørte, at Birkedal var min Svoger. Samtalen drejede sig da først om ham, og let og hurtig kom den siden ind paa de kirkelige Forholde baade i Danmark og Sverrig; men de norske Krigsbegivenheder (1814) bleve heller ikke glemte, saa lidt som Bjergvæsenet i Falun og i Bispberget (et af de bedste Jærnværker i Sverrig), Laxefangsten i Dalelven, Landboforholdene og de kommunale Forhold i og udenfor Dalarne, den forestaaende vigtige Rigsdag o. s. v. o. s. v. Det var en livlig og underholdende Aften, men Thunman maatte jeg tale meget mere med, og han blev der-

for næste Morgen og oftere budt over til Provsten. Jeg hørte da af ham, hvad Provst Törnstrand stadfæstede, at den danske Prædiken hverken ved sin Form eller sit Indhold, hverken ved sin Aand eller sin Tone, vakte Anstød hos Menigmand (dette Ord taget i videste Betydning); samt at Thunman flere Gange havde »glædet og opbygget« Menigheden ved en birkedalsk Prædiken, hvis Hjemsted han naturligvis ikke havde skjult for den. — Om de svenske Præsters Forhold (rettere: Savn af Forhold) til den danske Teologi vil jeg iøvrigt senere komme til at tale en Smule nærmere.

Der findes i Dalarne et stærkt bevæget religiøst Liv, som ikke saa ganske sjælden føres til Udskejelser. Navnlig skal dette være Tilfældet i de øvre Sogne, hvilke jeg desværre ikke kom til at besøge: Elfdalen, Orsa og Särna, men dog maaske især i Orsa. Ogsaa sydligere i Dalarne er Bevægelsen imidlertid traadt ind, ja selv i Bergslagen, hvorved man forstaar den Del af Dalarne, som ligger sønden for Gagnef, samt hele Falutrakten. Den har ogsaa naaet det store Skedvi Pastorat, som strækker sig over tre Mil i nordøst for Hovedkirken. Jeg taler slet ikke her om Læseriet, hverken under dets mildere eller dets strængere Former, men allerede for flere Aar siden har Baptismen fundet Indgang i Sognet, hvor den strax vandt en halv Snes Familier i en afsides Krog, ud over hvilken den dog ikke senere har bredt sig. Jeg spurgte Provst Törnstrand om disse Familiers Forhold, og hørte, at de vare stille, rolige Folk, der aldrig kom nogen for nær, ikke fanatiske som Baptisterne i Orsa. Men i Begyndelsen havde de döjet meget af Naboerne, som ikke alene saae Kristendommens Fjender i dem, men noget nær Fjender baade af de menneskelige og de guddommelige Love. Heldigvis var Roligheden dog nu vendt tilbage, og man saae ikke længer paa dem med bittert Sind eller hadske Öjne. Jeg

spurgte ham, hvorledes Statskirken behandlede dem, eftersom Forholdene jo maatte have forbudt dem at udtræde af denne, og han sagde mig, at i Begyndelsen havde han efter Lovens Bydende maattet døbe deres Börn. De vilde naturligvis ikke have disse døbt, men de havde heller ikke sat sig til Modvæрге; de havde ganske rolig fundet sig i, at man tvang dem ind under de borgerlige Love for kirkelige Sager og udførte en Handling med dem, der var dem ligegyldig, fordi de hverken saae en Døber i Præsten eller en Daab i hans Handling. Men da Törnstrand havde døbt det tredie Baptistbarn, blev han enig med sig selv om, at han gjorde det aldrig mere. Det havde altid kostet ham en haard Kamp, naar han med sine Daabsvidner skulde træde ind i de Vantros Huse for der at udføre den hellige Handling, som de, den nærmest vedrørte, ligefrem foragtede; men saa gik det op for ham, at denne Daab, ret betragtet, var hverken mere eller mindre end en Vanhelligelse af Daaben, som han ikke tiere skulde gjøre sig skyldig i. De senere Baptistbörn vare derfor udøbte, skjönt den verdslige Lov bød at døbe dem. — Först paa femte Maaned efter denne vor Samtale erklærede Kong Karl den Femtende offentlig, at han ikke vil bruge sin kongelige Myndighed til at paanøde noget Barn Daaben; men det er rimeligt nok, at man længe forinden har sluttet sig til hans Mening. Jeg fik imidlertid ikke spurgt Provst Törnstrand, hvor vidt han antog, at det var Konsistoriets eget kristelige Frisind, der afholdt det fra at træde op med Lovens Sværd, eller om han havde Grund til at mene, at den formodede kongelige Villie kunde have udøvet et Tryk paa Konsistoriets Villie, saa det lukkede sine Öjne, for hvad det nødvendig maatte se, men næppe fuldstændig billigede.

Provst Törnstrand er en Mand med et stort Bibliotek, og han bruger det. Han er hjemme i Litteraturen

og i flere Litteraturer, han er en kundskabsrig Mand; men han er ganske vist noget meget mere: han er en troende Mand, der seer med Hjærtets opladte Öjne, hvad der kun altfor tit blev skjult for de skriftkloge, de höjlærde. Han seer, at Troen er en Hjærtesag og en Livssag, at man hværken kan læse sig selv eller andre til den, ej heller meddele den ved ydre Tvang; den er en Guds Naade og den Helligaands Gave til det Hjærte, som villig aabner sig for at modtage den; men hværken ved den ene eller den anden Trylleformular manes den fra Skyerne ned i et Hjærte, som er uimodtageligt for den. — Jeg havde mangen alvorlig Samtale med ham, men navnlig vil den sidste Formiddag altid være mig uforglemmelig, den, i hvilken jeg tilbragte et Par Timer ene med ham i hans Arbejdsværelse, da jeg, efter at have seet andre og flere Egne af Dalarne, endnu engang vendte tilbage til Skedvi. Da hørte jeg hans Opfattelse af den kristelige Ærlighed og den kristelige Frihed, og horte intet, som jeg jo med fuld Overbevisning kunde slutte mig til. — Siden vi sidst saaes, har han haft den Glæde, at hans Menighed har ladet ham male og hans Billede ophænge i Sakristiet; maatte han altid have den Glæde, at det Billede af Frelseren og Frelsen, som jeg er vis paa, at han daglig fremstiller for Menigheden, maatte staa klart og levende for dennes Sjæl og Sind! — Og den milde, beskedne Thunman, hos hvem Ordet om Synd og Naade blev saa levende og kraftigt! Han er nu Sognepræst i det fjærne Elfdalen; maatte han i den afsides Bygd, hvorhen han nu er kaldet af Herren, finde Naade og Lykke til at give Ordet om Menneskets Synd og Herrens Naade Vidnesbyrd og Liv!

Til Daaben af Baptistbörn skal jeg ikke vende tilbage, men i hele Vesterås Stift (Vestmanland og Dalarne), ligesom i Strængnæs Stift (Södermanland og Nerike) og maaske endnu paa flere Steder, har man den

sörgelige Uskik, at Daaben næsten altid forrettes i Hjemmet. I Strængnæs, hvor Kirken nys var istandsat med store Omkostninger, klagede jeg over den uheldige Plads, som Døbefonten havde faaet, men man svarede mig, at for den Sag kunde den gjerne staa hvor som helst, da det hørte til de allerstørste Sjældenheder, at den blev brugt. Jeg talte med flere Præster herom, og i Toresund talte jeg længere og alvorlig med Biskop Annerstedt (i Strængnæs). Man vedgik meget villig, at Daaben som en Indlemmelse i Menigheden egentlig ogsaa burde foregaa i Menighedens Midte, under Menighedens Bön og Paakaldelse; at den, ligesom Nadveren, kun undtagelsesvis burde meddeles i Hjemmet; men man mente desuagtet, at det vilde være vanskeligt, for ikke at sige umuligt, at fremkalde nogen Forandring i saa Henseende, da Folket næppe vilde finde sig deri, og da de lange Kirkeveje, navnlig ved Vintertid, gjorde Daab i Kirken saa meget mere utilraadelig, som Forældrene gjerne vilde have Börnene hurtigst muligt døbt. (Kunde denne Undskyldning gjælde for Landets Vedkommende, gjælder den dog naturligvis hverken for Strængnæs eller nogen anden af Stæderne, og da i Grunden heller ikke for Kirkebyerne.) — Anderledes er Forholdet paa Gotland, skjönt det heller ikke her tilfredsstillter mig. Der er det en Undtagelse, naar Barnet ikke bliver døbt i Kirken, det vil sige i Kirkebygningen, men det bliver derfor dog ikke døbt i Kirken, i Menigheden. Daaben bliver om Eftermiddagen udført i Sognekirken, og det er rent undtagelsesvis, naar der er andre Daabsvidner tilstede end Præsten, Kirkesangeren og Fadderne. Jeg var i Burs Kirke Vidne til en Barnedaab, og naar jeg tilføjer, at det var Provst Lyth, som udførte den, behøver jeg næppe at sige, at den blev udført med Alvor og Værdighed (hvad den svenske Daabsformular fattes, har jeg ikke nødig her at fremhæve); men mig

var det ligefuldt et Savn, at vi ved dette Barns Daab i det hele kun vare ni Mennesker tilstede. — Og en anden Anke har jeg ved den svenske Daab, en Anke, som dog er af mindre Betydning, og som jeg maaske næppe vilde have fundet Grund til at gjøre, hvis jeg ikke selv var opvoxet under en anden Vane. Naar Troesbekjendelsen er aflagt, og Daaben skal udføres, holder Gudmoderen ikke Barnet over Daaben, men Præsten tager det fra hende (ligesom Skik er hos Metodisterne) og holder det under sin venstre Arm, medens han døber det med sin højre Haand. Mig forekommer det, at en troende Præst maa have saa megen Glæde som Døber, at han nok kunde unde Gudmoderen, hvad vor Kirkeskik yder hende; han vilde dog ligefuldt beholde Broderparten.

Men jeg glemmer jo rent at lade Fortællingen skride frem i Tidsfølge! — Det var til Bispklacken og Sæterdalen, vi skulde. Og Morgendagen randt op, men den lignede ikke Gaarsdagen: den ene Byge afløste den anden, den ene stærkere end den anden. Alt var ganske vist gjort rede til Rejsen, men under saadanne Omstændigheder maatte vi prise Hjemmet og dets Hygge, glæde os ved Fru Törnstrands Fortepiano, hendes Rejsebøger og Albumer, de venlige Smaabörn ikke at glemme. Tiden gik virkelig meget godt. Men strax efter Middag klarede Vejret op, og trøstig fore vi afsted, stolende paa, at, skulde det atter blive Regnvejr, kunde vi lukke vor Vogn, naar vi vilde. Paa Flaadebroen ved Landa fore vi over den stride, mægtige Dalelv, der opliver Landskabet, ihvor den saa viser sig, og her var dog Landskabet i sig selv baade frodigt og vexlende. Ved Bispbergshyttorna turde vi ikke standse — vi vidste jo fra Falun, hvad det vilde sige, og vi havde desuden

meget knap Tid — men vi drejede til venstre, lige op paa selve Bjerget, der ikke er uligt en brat, skovgroet Fjældstyrting. Til højre Side ere de store Bjergværker. Falder Vejen end temmelig besværlig, kan man dog kjøre et godt Stykke op ad Bjerget, thi for omtrent sytten Aar siden, hvis jeg mindes ret, skulde de unge Prindser bestige dets Top, og da jævnedes man Vejen for dem saa vidt gjørligt. Tilsidst maatte vi dog stige ud af Vognen og gjøre den øvrige Del af Vejen til Fods. Det var over brede Fjældflader, vi bugtede os fremad, men baade til højre og venstre, baade bagved os og foran os groede den ranke Naaleskov, langs Vejen voxede der Tyttebær og Blaabær mellem hinanden, og paa enhver bar Plet stod den yndige »*Linnea borealis*« med sine grønne Blade og fine, hvide Blomsterklokker, to og to paa hver Stængel. Den har faaet sit Navn efter den store Linné, og det skal aldrig undre mig, at han særlig elskede den; men jeg har rigtignok en stærk Mistanke om, at den har et langt ældre Navn, et meget gammelt Navn. Thi hvis det ellers er sandt — og hvorledes skulde det kunne være usandt? — at »den skæreste Lilie, som paa Jord er til«, blev kaldt Baldersbryn efter Balder, da maa ganske sikkert Linneas ældste Adelsnavn have været Baldersbryn. Ja, nu smile sagtens Botanikerne og spørge, om jeg da er saa vis paa, at *Linnea* er en »Lilie« — thi de betone dette Ord, med hvilket de naturligvis ville fange mig; men jeg svarer dem trøstigt, at jeg har ikke fjærneste Begreb om Linneas Slægtskab med Lilien, men det er mig nok, at *Linnea* er den fineste, hvideste, skæreste af alle Blomster (i Digtersproget: »Lilier«), og dermed er min Paastand berettiget og dens Rigtighed godtgjort. De skulle dog slet ikke frygte, at jeg vil fortrænge Navnet *Linnea*; saa længe jeg ikke kan lave et nyt System, bliver jeg ved det gamle og ved dettes Navne.

Og opad gik det, bestandig fremad og opad, men i en stor og rig Natur og i et godt Selskab er en saadan Vandring kun lidet besværlig. Og endelig stode vi paa det højeste Punkt, den saakaldte Bispklacke, hvor Prindserne Karl (nu Kong Karl den Femtende) og Gustaf skreve sine Navne med Kridt paa Granitten, i hvilken man senere indhuggede de flygtige Træk. Men hvilken Udsigt! Naaleskoven gror tæt op om »klacken«, men til alle Sider seer man ud over den som over et mægtigt, grønt, for Vinden bølgende Tæppe, som over et gyngende Hav med Bølger og Brændinger. Igjennem hele Landskabet krummer Dalelven sig; et Øjeblik kan den vel forsvinde bag en eller anden Kulle, men den træder strax frem igjen, og den har yngre Syskende, som efterligne dens Løb i de æventyrligste Bugtninger og Krumninger. Hist breder sig Runn, den störste blandt Bergslagens Søer, men der er andre Søer, som ligge endnu nærmere, ganske vist meget mindre, men med blaa og blinkende Vande som hin. Herregaarde, Landsbyer, enlige Huse og Skovgrupper give Landskabet Afvexling, Liv og Varme. Man seer alle Dalarnes tre Kjøbstæder: Falun, Sæter og Hedemora, og foruden disses Kirker seer man — hvis jeg ellers mindes ret — baade Skedvi, Gustaf, Tuna, Torsång og Vika Kirker. Jeg er vant til Udsigten fra Bavnebakken ved Faxe, mit Ungdomshjem, hvor man en klar Sommermorgen tæller henved halvtredsindstyve Kirker; og jeg mindes fuldtvel Udsigten fra Brejninge paa Taasinge, hvor man tæller over halvtredsindstyve; det er heller ikke i fjærneste Maade min Hensigt at sætte Udsigten fra Bispklacken over nogen af de nysnævnte; men naar man mindes, hvor tyndt Dalarne i Regelen ere befolkede, og hvor uhyre store Sognene ere deroppe, saa der stundum hører flere Kapeller til hver Hovedkirke, — vil man nogenlunde kunne danne sig et Begreb om, hvad det vil sige, fra

eet Punkt at kunne se ni Kirker. Og saa har denne storladne Udsigt, der strækker sig flere Mile til alle Sider, allevegne en alvorlig og mægtig Ramme af tre Bjergrækker, en Ramme, der vel langt fra er saa regelmæssig som Förgyllderens, men mere storladen. Hist og her slipper en enkelt Bjergrække af de tre, men til Gjengjæld tager saa en ny fat, foran eller bagved de andre to, og saa godt som allevegne mødes Öjet i den fjærne Synskreds af den tredobbelte Vagt. — Jeg var senere endnu engang paa Bispklacken: Solen var allerede gaaet ned, og Tusmørket sænkede sig tungt over Landskabet; til »den Sorte«, der skal bo dybt i »klackens« Hule mellem Bunker af Guld, saae jeg ingenting, skjönt Aandestimen var nær, men af den vide Udsigt stod alt endnu saa levende for mig, at jeg kunde gjenfinde hver enkelt Gjenstand, der tidligere havde fængslet min Opmærksomhed; og nu, jeg sidder ene i min Stue, vel hundrede Mile derfra, jeg tror, jeg seer det hele lyslevende endnu.

Og saa til Sæterdalen! — Ja, naar man först er nede af Bispberget, har man ikke langt til Sæterdalen; men der er dog her ikke ret nogen ordentlig Nedgang, og vi maa kjøre en god svensk Fjerdingsvej langs den hemmelighedsfulde Dal. Vi mindes desuden, at de unge Søderhjelm's skulle være vore Vejvisere, og efter dem maa vi först have Bud.

Nu ere de her, og vi gaa ned i den dybe Dal, der begynder umiddelbar ved Sæters Port. — Bispklacken og Sæterdalen! — Er det muligt, at to saadanne Modsetninger kunne være fredelige Naboer? Nordens høje Alvor og Sydens smilende Ynde! — Sæterdalen strækker sig, som sagt, lige fra Sæter By til Bispberget, en forunderlig dyb og snæver Indsænkning i den mægtige Lersandsbakke, som sagtens maa være sprængt ved en eller anden Jordomvæltning; men fra Hoveddalen udgaar der en Utallighed af mindre Dale til begge Sider, og

— jeg havde nær sagt, at man kunde leve Aar i denne Vilderede uden ret at blive hjemme i den. Sæteraaen eller Ljusteren snor sig rask og væver gjennem hele den lange, trange Dal, hvor den danner flere yndige Smaaholme og driver en Vandmølle med flere andre Brug; men fra den skrøbelige Vændrebro over Møllens Hjul har man en henrivende Udsigt over en stor Del af Dalen, op mod en Række lystige Vandfald, der ganske vist forholde sig til Elfkarlebyfaldet som Barnet til Kæmpe, og til Trollhættan som en lille Æventyrbuket til Skaldenes Konge, Shakespeare, men alligevel livlige Vandfald, der dandse fra den ene Blomstersæng til den anden, krandsede af friske, grønne Guirlander i tætte, rige Duske. Hvilken Frodighed, hvilken sydlandsk Yppighed i denne sælsomme Dal! Paa Bunden og op ad Siderne gror Løvtræ ved Løvtræ i en Rigdom og Yppighed, som man sjælden skal finde Magen til, i en evig Kappelstrid om Prisen; og af de høje, ranke Træer i Dalbunden er der dog næppe et eneste, hvis Top naaer i Højde op med Jordkammen, som omgiver Dalen. Aaen giver rigelig Vanding til en Jordbund, som maa være ualmindelig frugtbar, dé høje Sider lune mod de kolde Vinde, og Solen gjennemvarmer Dalen i hele dens Udstrækning fra Morgen til Middag.

Øverste Søderhjelm's havde budt os ind til The og Aftensmad; i selve Dalen havde vi allerede seet, hvad man under en dvælende men dog altid flygtig Vandring kunde se; de gamle gik da hjem, men vi unge — thi jeg er endnu altid ung paa en Rejse — »vi unge« maatte tillige gaa ovenom Dalen for at se ned i den og se Vandfaldet fra et nyt og andet Stæde. Vi naaede vort Maal, men det var sagtens vel betænkt, at der kom en rask og lystig Byge, som hurtig jog os til

Hjemmet, thi det havde vel ellers været usikkert, hvorlænge vi endnu havde undladt at tage det skyldige Hensyn til den Gæstfrihed, som nu atter søgte os, jævn og hjærtelig som altid. — Øverste Søderhjelm har som Chef for Dalregimentet Sæters Kongsgaard (Sætra) som Embedsbolig, men desuagtet boer han i Sæter By; og en Skjelm skulde fortænke ham i, at han har taget Bo midt imellem Sæterdalen og Ljusterdalen og den venlige Sø. Han havde nys rejst sig af en længere Sygdom, og havde derfor heller ikke været tilstede ved den nylig afsluttede store Lejr paa Ladugårdsgærdet, hvor han havde maattet lade Øversteløjtnant Schultzberg til Rankhyttan føre Regimentet. Han er en gammel Krigsmand, der har seet sig en hel Del om i Verden, og han havde været baade i Norge og Danmark, da Stemningen mod Sverrig var en hel anden, end den nu er. Han er en fin og dannet Mand, og vi tilbragte en særdeles vakker Aften hos ham under livlig Samtale, Sang og Musik.

Jeg gjorde dog en lille Afstikker tværs over Torvet, for efter Løfte at hilse paa den 84aarige, endnu rørige og aandskarske Læge Levin, med hvis Søn, Lægen Knut Levin, jeg havde gjort Bekjendtskab i Stockholm. Gubben var ikke ganske lydhør, og han havde endnu aldrig hørt noget Menneske tale dansk (det samme var for øvrigt Tilfældet med Fru Søderhjelm og mangfoldige andre Dalboere); han havde visselig læst sin Holberg, som næsten uden Undtagelse enhver dannet Svensker og mangfoldige af de udannede med; han havde endvidere læst nogle danske Lægeskrifter samt Forhandlingerne ved de nordiske Naturforskeres Møder; men han havde, som sagt, endnu aldrig hørt nogen dansk Tale. Derfor bad han mig undskylde, hvis han ikke strax forstod mig saa ret. Det havde dog slet ingen Fare, men Samtalen gik ganske fortræffelig, og — hvorledes skulde den have gaaet anderledes? Tre Uger tidligere havde jeg i et

Selskab hos Santessons haft hans lille Sønndatter Elisabet Levin paa Skødet og havde siddet og spøgt med hende. Da faldt det mig pludselig ind, at jeg endnu kun havde talt til hende, men ikke med hende, thi paa al min Tale havde hun kun svaret med Latter. I Grunden nærede jeg slet ingen Tvivl om, at hun jo meget godt forstod mig, skjönt jeg hele Tiden talte saa rent og bredt dansk som muligt; men Visheden havde jeg ikke, og den vilde jeg have. Altsaa spurgte jeg: »Forstaar Du mig, Elisabet?» Men atter fik jeg Latter til Svar, øg det hjalp ikke, at jeg gjentog Spørgsmaalet, thi hun vedblev kun at le. Da spurgte jeg: »Hvad er det for et Sprog, jeg taler?» men hun lo paany, og jeg var altsaa lige langt fra Visheden. Jeg maatte gaa hende endnu et Skridt nærmere paa Klingen og spørge: »Er det russisk?» Endelig fik jeg et »Nej» til Svar. »Er det da tysk?» Atter »Nej!» »Hvad er det da?» »Du taler ju svenska!» — Af de umyndiges Mund skal man høre Sandheden! Hendes Øre var aabent for Enheden; hun var sig bevidst, at hun forstod kun et eneste Sprog i Verden, og dette kaldte hendes Forældre svensk; da hun nu forstod mig, maatte jo ogsaa jeg tale svensk. Man havde endnu ikke aabnet hendes Øre for de smaa Uligheder, som bringe voxne og lærde Folk til at lave »tre Sprog« af de tre Bygdemaal, der i Forening danne den nordiske Tunge. Det var den kundskabsrige, den dannede Herre, med hvem jeg talte, da vi sejlede over Roxen, det var ham forbeholdt at erklære mig: »Jeg kan høre, at De er ingen Svensker, men om De er en Dansker eller en Skaaning, kan jeg ikke saa lige skjønne.« Jo, det er sandt, der var dog ogsaa overkloge gamle Folk, der mente at kunne skjønne, at jeg maatte være enten en Tysker eller en Finne, hvilken af Delene turde de ikke med Sikkerhed afgjøre. Men de forstode mig prægtig allesammen, og det samme

gjorde ogsaa Elisabeths Farfader, skjönt han var bleven 84 Aar uden at have hørt dansk. — Naar lille Elisabeth bliver store Elisabeth, mon hun da skulde blive lige saa klog som alle de andre store Folk? mon hun da skulde lære at skjelne lige saa skarpt imellem svensk og dansk og norsk? Jeg veed det ikke, men i det længste haaber jeg nej; jeg haaber, at hun vil gjemme, hvad hun tidlig næmmede, at Nordens Sprog er kun et og det samme: den nordiske Tunge, hvad enten man saa helst vil kalde den Dansken eller Dalskan eller Dølernes Maal. Men det skal hun vide, at hun gav mig den kraftigste Stadfæstelse, jeg endnu hidtil har modtaget, paa hvad der næsten alt i en Menneskealder var min Overbevisning; og det skal hun tillige vide, at hende skylder jeg et af de glædeste Öjeblikke paa hele min Rejse.

Jeg sagde, at jeg gik over Torvet fra Øverste Söderhjelm til Doktor Levin, men i Grunden har Sæter to Torve, af hvilke det mindste hedder Mønttorvet, fordi ved dette laa i sin Tid Sverrigs Mønt. Det er for øvrigt saa lidet, at man næsten ikke ænser det, naar man ikke udtrykkelig bliver gjort opmærksom paa det. Men det andet maa ved sin Størrelse og sin temmelig regelmæssige firkantede Form henregnes blandt Byens Prydelser. Man bliver dog heller ikke strax opmærksom paa, at det er et Torv, da det har en slaaende Lighed med en stor Grønning. Man fortæller om Borgemesteren i Falköping, at han skal have sin Hovedindtægt af Græsningsretten paa Stadens Torv; det er sagtens Bagtalelse, og i ethvert Fald maa det da formodentlig gjælde om den Tid, der ligger forud for Jærnvejens Anlæg; men hvis jeg var Indbygger i Sæter, tror jeg nok, at jeg vilde sætte Pris paa »fårbetet« paa Stadens store Torv. — Det synes heraf at fremgaa, at Byens Handel næppe kan være meget stor, men Byen selv er da ogsaa meget lille, en af de mindste i Sverrig (1855 havde den kun

518 Indbyggere; tyve Aar tidligere havde den dog 594). I Smedjebacken har den en farlig Medbejlerske, hvis Beliggenhed er ulige gunstigere; derfor vender Mængden nu Blikket fra den nedgaaende Sol til den opgaaende. Man mærker imidlertid intet til Fattigdom i Sæter, thi jeg tror, at man vilde mistyde de gamle Klynetage, som den endnu tildels opfører sig med, hvis man i dem vilde søge Vidner om Byens Fattigdom.

Der er meget fra en Rejse, som man gjerne fortæller, men der er ogsaa det, man helst tier med, fordi man kun har Skam af at fortælle det. Det faar dog alt sammen intet hjælpe. Inden vi forlode de venlige Søderhjems, bade de os alle, baade gamle og unge, paa det allerinstændigste, at vi endelig maatte indrette vor Rejse saaledes, at vi endnu engang kom til Sæter, inden vi forlode Dalarne, og saa gæste dem paany. Vi mente, at vi næppe vilde komme der tiere, men — ja det mente vi, at vi sagtens kunde love — kom vi der desuagtet imod al rimelig Formodning, saa — naturligvis — — — Og — vi kom dog virkelig atter til Sæter for at bryde vort Ord! Nej, vel egentlig ikke for at bryde det, for vi havde inderlig gjerne holdt det, men — Omstændighederne vare stærkere end vi.

Den næste Formiddag havde Provst Törnstrand sine Nadverbörn at læse med, og nu var Thunman min trofaste Ledsager og Vejviser. Jeg besøgte da et Par af Byens Bøndergaarde for ogsaa at lære dem at kjende, og navnlig besøgte jeg en, som rimeligvis er den stolteste og prægstigste i Dalarne. — Alle Bygninger heroppe ere naturligvis af Træ, af raat tilhugne Træstammer (stockar), som lægges ovenpaa hinanden, tætt med Spaaner og Møs, hvor slikt behøves, klædes ogsaa stundum med Brædder og males i Almindelighed

brunrøde, for bedre at kunne modstaa Sol og Vejrlig. Næsten ethvert Vaaningshus, selv det mindste og tarveligste, er paa to Etager (våningar), og det skal være et meget fattigt og smudsigt Hus, i hvis Vinduer man ikke seer Gardiner. Af herbergsbodarne (Forraads-husene) staa de fleste paa Stolper, hvorved Adgangen vanskeliggjøres for Rotter. Alt dette gjælder for øvrigt ikke Dalarne alene, men ogsaa de øvrige Landskaber i Svearike, ja selv Gotland. — Gaardene og deres Bygninger danne sjælden en Firkant som hos os, men den store Mængde Udhuse ligge spredte i den sælsomste Uorden, hvis gennemgaaende Grundtræk synes at være Vilderede. Jeg var i Hestestalden og i Kostalden, i Faarehuset og i Svinestien, i Laderne og paa Loen, i Huggerset og i Vognskurene, i Mælkestuen, Forraads-husene og Bagerset; og allevegne fandt jeg, saa syntes det mig, ypperlig Orden: det var kun selve Bygningerne, der forekom mig strøede som i Blinde paa det store Rum, hvilket man ikke er nødt til at spare paa. — Selve den egentlige Præstegaard i Skedvi havde en temmelig regelmæssig Form med en meget smuk Gaardsplads; men ogsaa her laa der dog Huse bagved og til Siden, som ikke syntes at staa i nogen forunftig, ja knap i nogensomhelst, Forbindelse med de øvrige, og en dansk Husholdning vilde næppe finde sig i at have f. Ex. Bagerset saa afsides som her. Formodentlig er det af Forsigtighedsgrunde, at man kaster et letfængeligt Bagers saaledes til Siden. — Men nu hin store Bondegaard! Ja, det var et prægtigt Stuehus med elleve smukke og hyggelige, optrukne og møblerede Værelser, sex foroven og fem forneden; og desuagtet var der et Sidehus med Beboelseslejlighed, jeg tror for en Datter og Svigersön, ikke at tale om Karlekammer, Pigekammer, Folkestue o. s. v. I flere af Værelserne var der Skildrier i Glas og Ramme, om jeg end ikke saa lige drister

mig til at paastaa, at deres Konstværd var sønderlig stort. — Af de gamle traf jeg ingen hjemme, jeg traf kun en ugift Datter, som villig viste os omkring. Hun var vel klædt, men paa ingen Maade rigt klædt, og det gjorde et underligt Indtryk at se Husets Datter, sikkert Arvingen til en kjön lille Formue, gaa paa bare Ben omkring i de pæne, pyntelige Stuer, over Gaardspladsene, ned i Udhusene. Træsko kjender man ikke i Sverrig, eller da kun i Skaane (og maaske Halland og Bleking), ellers gaar man alle vegne med Sko eller Støvler, om der end, som i de svære Dalsko, kan være Saaler af Træ eller Bark i dem (Næversko); men jeg tror, at der er mange, som til daglig Brug finde det bekvæmere at gaa med de bare Ben, om de end, som nærværende Bondepige, sikkert kunne have baade Strømper og Sko i Overflodighed.

Vi skulde tilbage til Falun, men vi skulde ikke den lige Vej, altsaa maatte vi vel tænke paa at komme snart afsted. Men det holdt haardt at komme bort fra Skedvi. Provsten var atter gaaet til Nadverbörnene, men han vendte tilbage for at godtgjøre os, at paa Hjemvejen fra Dalarne kunde og burde vi paany tage ind i Skedvi. Enhver Indvending blev afvist med Kaartet i Haanden. »Men vi ville jo dog i saa Fald komme forskrækkelig silde; allertidligst ved Sængetid.« »Hvad gjør det! Kom, naar De kan og vil! Skulde vi ogsaa være gaaet til Sængs, vil dog Husholdersken sidde oppe, og Deres Værelser kjender De jo.« Hvor var det muligt at modstaa? Løftet blev givet og taget, men for at det skulde være sikkert, at det ogsaa blev indfriet, lode vi en Del af vore overflødige Sager blive staaende, og da navnlig en vældig Krukke syltede Jordbær (virkelige »smultron«, ikke »jordgubbar«), som vi havde lagt os til i Skedvi, og som skulde være en Del af det Bytte, vi fra Sverrig hjemførte til Danmark. — Saaledes var

alt paa bedste Maade aftalt og ordnet; nu kom Skjutsen fra Uppbo; et kort og kjærligt Farvel^s samt de venligste Hilsener til gamle Domprovst Hwasser i Leksand; og afsted gik det til Strand og — derfra til Rankhyttan!

Rankhyttan ligger i Vika Sogn, ved den samme Vig af Runn som Strand, men paa et Næs paa den modsatte Side af Vigen, saa Omvejen, vi maatte gjøre for at komme der, var vel omtrent en halv Mil. Beliggøheden er vakker, og Gaarden med Godset skal være en meget god Ejendom; men alt saadant er dog det mindste ved Rankhyttan. — Ejeren, Øversteløjtnant Schultzberg af Dalregimentet, modtog os med stor Forekommenhed og viste os selv ned i den mindeværdige Lade, »Kungsladan«, som er Stedets egentlige Mærkværdighed. Og det er endnu den selvsamme Lade, i hvilken Gustaf Vasa tærskede; den er aldeles uforandret i det ydre som i det indre! Hos os taler man om »pommerske Bjælker«, naar man vil udhæve noget, som er ret kraftigt og firskaarent, noget, der synes tømret for Evigheden; et saadant Udtryk kan man ikke bruge i Sverrig, der selv har Bjælker fuldt saa svære som Pommerns. Man tænke sig Bjælker af en Mands Tykkelse, og man har det Materiale, af hvilket »kungsladan« er bygget. — Loen er i den ene Ende og Laden i den anden, men i Loen er der tre Glugger, i Laden kun een. Fra Logulvet fører en Trappestige op til Stænget; den dannes af Trin, som ere indhuggede i en af Skillerummets opretstaaende Stokke, og den er sikkert mangen Gang betraadt af Gustaf, »då han tröskade för dagspanning hos Anders Persson.«

Det var i November 1520. Forfulgt af Danskerne og deres Hjælpere var han flygtet fra Ræfsnæs over Kolsund og Sela op i Dalarne, for endelig at udføre den Gjer-

ning, han alt som Dreng havde drömt sig, da han i Pugeskolen i Upsala fortalte sine Kammerater, »Se, hvad jag vill göra, jag vill draga upp i Dalarne, få Dalkarlarne ut och slå Juten på näsone!« — Dengang lönnedes han med Strambux. — Nu var han Flygtning; »det gällde hans eget och, snart sagdt, äfven Sveriges lif eller död.« Han iförte sig en almindelig Dalkarledragt: gik i hvid Vadmelskofte, med tætklippet Haar og rund Hat, og med Øxen paa Nakken spurgte han om Arbejde. Först fik han Arbejde hos den rige Bjergværksejer Anders Persson (Rank?) paa Rankhyttan, en af hans Venner fra Upsalatiden, og tærskede et Par Dage i hans Lade. Men hans ædle Ydre, hans Uvanthed med Arbejdet, fremfor alt dog en fin, guldbroderet Skjortekrave, som stjal sig frem under Vadmelskoften, vakte en Tjenestepiges Opmærksomhed. Hun gik da til Anders for at sige ham, hvad hun havde seet. Anders tog Flygtningen til en Side, og ved nærmere Betragtning gjenkjendte han Gustaf, var ogsaa meget venlig imod ham, men raadete ham desuagtet til at gaa dybere ind i Landet, da han ikke længer turde beholde Oprørsprædikanten hos sig. Og Gustaf greb atter Vandringsstaven. Men med hans Ophold paa Rankhyttan træder dens Lade ind i Fædrelandets Historie, og siden vedligeholdes den som »ett riksens monument«.

Jeg betragtede Laden foruden og forinden. At det endnu var den samme Lade, uden Lapning og Udbedring, naturligvis med Undtagelse af Taget, var let at se; men det undrede mig, at jeg ikke opdagede nogen Frønne, knap noget Ormstik. Jeg har naturligvis seet mindre nøje til end Linnerhjelm (»Bref under resor i Sverige«), som 1787 skriver: »Timrets åldrighet syntes tydligt deraf, att, då namn där inskuros, kunde streken ej blifva rena, emedan det äfven inuti ladan var murkadt;« men jeg tænkte da heller ikke paa at gjöre mit

Navn udødeligt med Tømmerstokkene. — »Og saadan har den staaet i halvfjerde Hundredaar! men hvor længe kan den staa endnu?« udbød jeg. »Den staar mindst sine halvfjerde Hundredaar endnu, uden at man skjønner det paa den,« svarede Øversteløjtnanten. »Men hvorledes freder man om den, at den ikke fortæres af Tidens Tand?« »Ved at holde Taget godt vedlige; ved at sørge for Fugtighedens Fjernelse fra Grunden; og ved at male den jævnlig.« »Men, hvis den nu kom i en Nidings Eje, som krympede sig ved Udgifterne til dens Vedligeholdelse og derfor brød den ned!« »Det vilde han ikke gjøre; jeg vil ikke tale om, at Folket aldrig tillod ham det, men for sin egen Fordøls Skyld vilde han ikke gjøre det; thi Rigets Stænder have bevilget Ejeren mere aarlig, end han nogensinde vil kunne bruge til Bygningens forsvarlige Vedligeholdelse; men dette mistede han naturligtvis, naar han glemte sin Pligt. Da kunde der snarere være Fare for Ornæs, thi der er Bevillingen ikke tilstrækkelig, og Ejeren maa stadig skyde til af sit eget, naar han vil holde Bygningen ordentlig vedlige. Jeg nærer dog heller ingen Frygt for Ornæs.« — »Jeg nærer heller ingen Frygt for Ornæs« . . . »Folket tillod det aldrig«. . . . Herom siger Unge (»Vandring genom Dalarne«): »Dalarne innehålla flera dylika minnesmärken efter konung Gustafs vistande der . . . och det kan ej slå felt, att medvetandet deraf ingifver dalkarlen en viss nationalstolthet. Också fäster sig vid dylika relikvier ett pretium affectionis [et hjærteværd], som utöfvar en obegriplig magt öfver åskådaren, så vida han förstår att vara det.«

For at holde Rankhyttans Lade vedlige fik den daværende Ejer, Landtkamererare Erik Prytz, 1668 et Stykke Kronejord paa otte Spanland samt Nygårdshemmanet af Regeringen. Men Karl den Ellefte tog begge Dele tilbage 1684 og gav dem til Strands Gæst-

givergaard, »eftersom hon dertill skattades mera nödig.« Man lod dog ikke derfor Laden forfalde, men vedblev i to Slægtled og derover at vedligeholde den paa egen Regning. Saa kom der en ny Ejer, Konststatsinspektør Fredrik Muncktell; han søgte paany om en aarlig Understøttelse, da han »vågar sig den samme ladan icke afflytta till något för honom bekvämligare ställe eller på annat sätt till sin nytta använda«; og 1755 tilstod Regeringen ham »sextio kronodagsvärken mot betalning efter kronodagsvärdi.« Siden har Ejeren beholdt en saadan Understøttelse — Men saaledes skærmer man i Sverrig om de Steder, til hvilke Gustaf Vasa eller nogen anden af Folkets Ædlinger har knyttet sit Minde, og man »har heder af denna utgift«; man kan med Stolthed sige, at en saadan Helligdom »är fridlyst för all annan åverkan än tidens;« at man har stræbt at efterkomme sin uafviselige »pligt, att återgifva åt våra efterkommande, hvad vi emottagit af förfäderna, och att strida med förgängelsen, äfven om vi förlora striden« (Unge). Men vi Danskere! — — — Ingen af os skal lettelig kunne sige, om Nils Ebbesöns Borg laa — ikke ligger; thi den er længst nedrevet — et Par Mil nordvest for Aarhus eller et Par Mil nordøst for Viborg! Og som om man ikke havde nok i Fortidens Vandalisme, har Kjøbenhavn i dette Aar seet paa, at man har nedrevet Øhlenschlægers Vugge. Øhlenschlæger og Bellman! Jeg kjender ingen anden væsentlig Forskjel paa disse to, end at Øhlenschlægers Fødested blev ringeagtet af hans Bysbörn, Kjøbenhavnerne, mens man endnu i Stockholm freder om Bellmans Fødested. Mon vi her skulde finde en væsentlig Skilning mellem Dansk og Svensk? — At Engelskmændene frede om Shakespeares Fødested, skal jeg ikke videre fremhæve; de ere jo »ekcentriske«; men, hvis jeg ikke er fejl underrettet, frede ogsaa Tyskerne baade om Schillers og Goethes.

I Kungsladan ligger der atter en Fremmedbog, i hvilken ogsaa vi maatte indføre vore Navne. Den er begyndt af »Nils Avgust, Hertug af Dalarne«, Kong Oskars yngste Søn, født midt under Polens forrige blodige Frihedskamp. Hans Farfader kaldte ham Nikolaus efter Ruslands blodtyngede Czar, og det var Meningen, at han til daglig Brug skulde kaldes med dette Navn. Men Svenskerne taalte det ikke, og man maatte kalde ham med hans andet Navn, Avgust. Selv saa taalte man dog hverken Formerne Nikolaus eller Nikolaj, men tog den svenske Form. Karl Johan kunde personlig have nok saa meget tilovers for sin kejserlige Granne, men Svenskerne hadede baade ham og hans Navn, og vil man nu høre Hertugen af Dalarnes fulde Navn af en Svensker, hører man ham sjældnen eller aldrig kaldt Nikolaus Avgust, men altid Nils Avgust. Selv plejer han at skrive sig N. August.

Da vi vare færdige med Laden vare vi endnu ikke slupne fra Rankhyttan: Forfriskninger maatte vi nødvendig have samt Blomster til Minde om Stedet. En Stund sad jeg ogsaa med Overstelöjtnanten paa hans Arbejdsværelse, hvor jeg fik Lejlighed til at glæde mig over en Mand, der baade kjendte og elskede Folkets Minder. — Siden jeg forlod Dalarne, er der stiftet et Selskab deroppe: »Dalarnes Fornminne-Förening«, som har sat sig til sit Formaal at fremdrage, værne om og beskrive alle Fortidsminderne (»fasta minnesmärken; fornsaker; folket, folklifvet samt fortlefvande mundtliga öfverlemningar hos allmogen«); Overstelöjtnant Schultzberg og Provst Törnstrand ere to af denne Forenings Stiftere og Styrere.

Paa en Flaadebro over en Arm af Runn kom vi fra Rankhyttan til Vika og derfra den gamle Vej til Falun. Vi søgte strax vor Vognmand op og lejede en Vogn af ham for næsten hele vor øvrige Dalfærd. Han

skulde med sine egne Heste kjøre os over Ornæs og Aspeboda til Smedsbo, men paa den øvrige Vej maatte vi selv sørge for Kusk og Heste. Hele Rejsen beregnes til fireogtyve svenske (omtrent femogtredive danske) Mil; for Vejrligets Skyld toge vi en lukket Vogn, som vi maatte beholde i sex Dage; og vi betalte ham den med femten svenske (halvottende danske) Daler, uden at maatte stille ham ringeste Sikkerhed for, at han atter fik den tilbage i rette Tid og i brugbar Stand.

Paa Vejen til og fra Skedvi havde vi fulgt Nord-siden og Østsiden af Runn; nu gik vor Vej langs Vest-siden, der er ulige mindre tiltalende. Først gaar den forbi Gruberne, forbi de rygende Hytter samt Kæmpe-dyngerne af Slag; senere gaar den gennem mindre fro-dige Naaleskove. Men vi havde kun fem svenske Fjer-dingvej at kjøre og kom saa over frugtbare Marker og gjen-nem en ret vakker Naaleskov til Stora-Ornæs. (»Stora« er et nyere Tillæg til Navnet, givet den for at skjelne den fra det nærliggende Lilla-Ornæs, hvis Mærkelighed er »Ornäs-björken«, en enestaaende Vanskabning i sit Slags: et Træ med Birkens Stamme men Geraniens Blade, til hvilket Linné, Thunberg og mangfoldige andre Botanikere gjorde Udflugter.) — Rankhyttan er et Pust fra Gustaf Vasas Dage, men naar man staar ved Or-næs, henflyttes man uvilkaarlig til selve hin Tid. Arent Persson lister sig sky fra Svalen ned ad Vindeltrappen; det jagede Vildt, den trætte Yngling, Sverrigs ridderlige Frelser, hviler hist paa Sængen, uden Hjælm og Brynje, uden Sværd eller Sporer; men hans Blund er saa let som Fuglens: man fristes til at mene, at han baade lytter og spejder, mens han blunder; og hist i Vinduet, i det saakaldte »Lusthus«, i Enden af Svalen, sidder Barbro Stigsdotter med Blikket — det indre som det

ydre — stirrende ufravendt paa det, som mon komme, og vaagende for den slumrende Helt.

Dog — et Öjeblik maa vi standse ved Ornæs's Historie! Dens egentlige Historie er sammentrængt i nogle faa Timer og lever dog med Sverrigs, med Nordens, indtil Tidernes Ophør.

Da Gustaf Vasa forlod Rankhyttan, skulde han paa sin Vandring over Lillelven, som kommer fra Runn og løber imellem Vika og Torsång Sogne, forbi Torsång Kirke, ud i Dalelven. Den svage Is brast itu under ham, og kun hans Smidighed og Styrke i Forening reddede ham fra at drukne. Han gik tilbage til Færgemanden i Glottorp, hvor han blev om Natten for at faa sine Klæder törrede. Næste Dag, det var »vid Andersmessotiden« (30. Novbr.), kom han tilfods til Ornæs, en gammel Sædegaard i Torsång Sogn, men en halv Mil fra Kirken. Den ligger höjt paa en lille Odde i Öjesjön, thi saaledes kalder man en af de mange Vige af Runn; men Odden er paa de tre Sider omgivet af Søen og hænger kun mod Nord sammen med det faste Land. Ornæs ejedes dengang af en anden af Gustafs Upsalavenner, Arent Persson (Örnflycht) til Gränshammar, som i Sturefejden skal have tjent under Gustaf og dengang været ham meget hengiven. Men han var nu ved Giftermaal og anden Svogerskabsforbindelse kommen i et venskabeligt og fortroligt Forhold saavel til de danske Fogder som til hele Slægten Svinhufvud, der altid havde været Kong Kristian særlig hengiven. Han var nemlig gift med Barbro Stigsdotter, der efter sin Mødreneslæggt kaldtes Svinhufvud, og havde med hende faaet Ornæs. Men hun var Syster til Anna Stigsdotter, gift med Bengt Brun paa Sætra, som var Danskernes Foged i Bergslagen og Dalarne; og Systrene vare atter Døtre af Stig Hansson Djekn til Jönshyttan, som ved sin Kone, Karin Olsdotter,

var Svoger til den forrige Foged over Bergslagen og Dalarne, den ovenfor nævnte rige Kristoffer Olsson Svinhufvud til Hosjø og Rottneby, samt til Otto Olsson Svinhufvud, Biskoppen af Vesterås, den ene af de tolv Dommere, som 8de Novb. 1520 kjendte »Hr. Sten og andre benævnte, som ham villig og utrængte tilfaldne vare, for Kættene«, ifølge hvilken Dom det stockholmske Blodbad samme Middag fandt Sted.

Arent Persson modtog Gustaf med Venlighed og lyttede gjerne, som det syntes, til hans store Planer. Han vilde strax, sagde han, tage ud i Egnen for at lære sine Naboers Stemning at kjende. Men i sit stille Sind besluttede han ligefuldt at overgive den fredløse til Danskerne. Allerede samme Dag foer den troløse Arent til sin Nabo og Frænde, Måns Nilsson Svinhufvud, der boede paa Stora-Asbo i Aspeboda og var en af Bergsfogderne paa Kopparberget. Han bad denne hjælpe sig, at de i Fællig kunde vinde den store Pris, som Kong Kristian havde udsat paa hans Gæstevens Hoved. Måns var visselig Danskernes Ven og altsaa Gustafs Fjende, men han var ikke nedrig nok til at gaa ind paa et saadant Forslag: han vilde ikke hjælpe til, at der i Dalarne skete Brud paa Gæsteretten, og han raadede sin Nabo, at han skulde lade Gustaf være i Fred, og föjede til: »Han frie sig sjelf, om han det kan!« — Arent lod sig dog ikke sige, men ilede til sin Svoger paa Sætra (Sæters Kongsgaard), den nysnævnte Bengt Brun (eller maaske det snarere var til dennes Søn, Brun Bengtsson, der nok blev Faderens Eftermand som Foged). Den danske Foged var anderledes medgjørlig end Måns, og endnu samme Nat ilede baade han og Arent med tyve Karle til Ornæs, hvor de kom i Morgenbrækningen. De vilde gribe Gustaf, men Fuglen var allerede flöjen. Thi Barbro Stigsdotter, den nedrige Arents höjhjærtede Hustru, havde strax anet For-

ræderiet, da hun saae sin Mand kjøre fra Aspeboda forbi hans egen Gaard ad Sætra til, og derfor vækkede hun om Natten sin trætte Gæst af hans Sövn. Hun sagde ham, hvad hun frygtede, og hvad hun i den Anledning havde tænkt og gjort. — »Fra Höjenloft,« siger Fr. Hamme- rich, »fører en Gang til det Sted, der snart er det pynteligste i ethvert velindrettet Hus i Øvresverrig, skjönt dets Navn helst ikke nævner sig for hoviske Ören. Og dog veed jeg en herlig, hovisk Kvinde, som baade nævnede det for Gustaf og viste ham selv Vejen derhen; det var hans höjhjærtede Frelserinde Barbara Stigsdatter. Slæden holdt paa hendes Bud nedenfor, men hun hissede ham gjennem den Aabning, hvorom, paa selve Stedet, en Spøgefugl har skrevet: »Mangen gik ad værre Veje til en Krone«; og frelste bleve han og Sverrig ved hendes Mandemod.«

Barbro gav altsaa Gustaf baade Hest og Slæde samt Karlen (»drängen«) Jakob Jakobsson til Vejviser og Skjuts, og han undslap lykkelig sine griske Forfølgere. — Ifølge Barbros Raad var det Gustafs Hensigt at tage til Præsten Hr. Jon i Sværdsjø, og Slæden gik derfor rask over den frusne Runn, gjennem Røgen fra Falu Gruber. Men Jakob skal have været barnefødt i Viken i Torsång Sogn, paa det Næs, der fra Syd skyder sig op i Nordnordøst, næsten lige til Ornæs, saa det paa det nærmeste skiller Öjesjön fra Runn. Han kjendte derfor kun Vejen til Korsnæshyttan, der, som allerede sagt, ligger ved den nordlige Ende af Runn. Her maatte altsaa Gustaf stige af Slæden og gaa ind at spørge sig for; men næppe var han kommen i Dören, för han saae, at inde i Stuen sad Nils Hansson paa Främsbacka, en Bjergværksmand, hvis danske Sindelag var ham tilstrækkelig kjendt. Han trak sig da hurtigt tilbage og havde været heldig nok til ikke at blive bemærket. Tæt nordøst for Korsnæs ligge Sandviks-

hytterne, og her fik han fat paa en Arbejder, Smelteren, som viste ham et Stykke paa Vej. Da de skiltes, gav Gustaf ham en Sølvdolck med de Ord: »Hvis Gud er med mig, kom saa til mig, og jeg skal lønne Dig!« Dog — vi kunne ikke her vedblive at følge Gustaf paa hele hans vildsomme Flugt; det maa allerede være klart, hvorfor jeg mærkede mig Korsnæs paa Vejen fra Gefle til Falun, og atter paa Vejen fra Falun til Skedvi lagde Mærke til dets smukke Beliggenhed og travle Virksomhed. Endnu kun dette, at fra Sandvik kom han til Åkersgården i Bengtsheden, hvor Husmoderen forgæves bad ham snitte Pøsepinde, en Gjerning, hvormed han aldeles var uvant. (»Vägkar! gör mig några korfstickor, emedan du har intet annat att göra.« — »Inte kan jag göra edra pøsepinnar.«) Her laa han om Natten, og næste Dag naaede han til Hr. Jon i Sværdsjø.

Jeg har gjengivet Ornæs's Historie, og jeg gad se den Nordbo, der kom til Ornæs uden at blive varm om Hjærtet; dog nej — jeg gad ikke se ham, thi han maatte ikke have Hjærte i Livet, men Døden i Öjnene. — Sagnet siger, hvad rimeligt er, at Arent aldrig vilde se sin Kone for sine Öjne, siden hun havde røbet hans Hensigt og hjulpet Gustaf paa Flugt, men at de siden den Tid levede hver i sit Værelse. Mærkeligere er det, at de ikke fuldstændig skilte sig fra hinanden; endnu mærkeligere, at Arent vedblev i flere Aar, efter at Gustaf var bleven Konge, at leve i Fred og uforstyrret Ro paa Ornæs, der indtil 1623 vedblev at nedarves i hans Slægt.

Det egentlige Vaaningshus i Arent Perssons Tid skal omtrent 1730 være nedrevet af Direktør Olof Brandberg, men den Del af Gaarden, den Huslænge, til hvilken Mindet om Gustaf nærmest knytter sig, staaer endnu uskadet og fredet. Den er naturligvis opført af Tømmerstokke, i hvilke der her er gjort en Mængde smaa Indhug, saa det noget fra seer ud som Brynjeskæl. Efter

Egnens Skik er den udvendig malet brunrød til Stokkenes Beskyttelse mod Sol og Slud, og denne Maling fornyes idelig. Men sagtens havde den samme Maling i Gustafs Dage, i det mindste passer Farven ypperlig til Bygningens hele Væsen, og man har dog vel ogsaa dengang været omhyggelig for sine Bygningers Bevarelse samt kjendt Midlet dertil. — Bygningen ligger paa den højeste Del af den gamle Gaardsplads, omtrent lige i Nordøst og Sydvest. Mod Øst ligger Gaardspladsen, til den nordre Gavl stødte fordem Stald- og Ladegaarden, hvorimod Öjesjön gaar langs hele den vestre Langside og böjer ligeledes tæt omkring Sydenden. Saagodt som enhver Tømmerstok i den synes endnu saa frisk, som om den var opført for faa Aar siden. Væggene ere ikke hövlede, de ere utilhugne og ujævne, skjönt glattede, som om de vare skavede med Glas. Kun Langvæggen er i forrige Hundredaar bleven skruphövlet for Spaanlægningens Skyld. Under Bygningen findes to lave Kjældere, hvælvede af Teglsten, og foran dem løber langs med Gaardspladsen en Kjældersvale af murede Graasten. Selve Bygningen har to »Vaaninger«. I den nedre findes der tre Rum, der dog aldrig synes at have haft anden Bestemmelse end som Forraadskamre. Til den øvre Vaaning, der rager et godt Stykke ud over den nedre, kommer man op ad en fritstaaende, spaanlagt Vindeltrappe, der er bygget midt paa Husets østre Langside, og ikke indeni det. Langs denne Vaanings Østside gaar der en dækket Svale, og fra Svalen føre Døre ind til alle Vaanings enkelte Værelser, af hvilke ikke to og to staa i indbyrdes Forbindelse. — Alle disse Værelser ere udelukkende Sommerværelser, uden Ovn eller Ildsted, men fra dem overser man i Nord næsten alle Gaardens Marker, og til de andre Sider har man en smuk Udsigt over Runn med dens mange Oer og dens høje Bredder, skiftende med Løv- og Naaleskov.

I hver Ende af Svalen findes der et vakkert »Lysthus« med brede Vinduesrækker (»fönsterluffer«). I den søndre Ende af Bygningen findes der to Værelser, som ikke ere videre mærkelige. Dernæst kommer der en smal Gang, som tværs igjennem Huset fører til en særskilt Udbygning paa den vestre Langside, den, igjennem hvilken Gustaf slap bort, da han ikke turde gaa ned ad Vindeltrappen, over Gaardspladsen, hvor Tyendet vilde kunne se ham. Her, siger Linnerhjelm (»Bref under senare resor i Sverige«), »ser man ännu (1807) uti en klåfva en trissa, på hvilken förmodeligen det rep gått, hvarmed konungen nedhissat sig;« hvorimod A. Grafström (»Ett år i Sverge«) vil vide, at Gustaf »med tillhjälp af en flera alnar lång handduk hissade sig lyckligt ner till sin slåde«. A. A. Afzelius (»Svenska Folkets Sago-Häfder«) fremstiller Sagen omtrent som Hammerich: Barbro »förde honom till ett hemligt, utbygdt rum och släppte honom ned med ett långhandklåde«. — Norden for denne Tværgang kommer endnu et tredje Værelse, som heller ikke har nogen Mærkelighed; og endelig kommer i den nordre Gavl det fjerde og største Værelse, det saakaldte »Fatbur« (Fadetur), hvormed menes det Værelse, hvori Husfolket plejede at gjemme sine Søndagsklæder og øvrige Kostbarheder, sit Husgeraad (Fadetur), sit Sølv o. s. v., hvilket Værelse tillige jævnlig brugtes som Gæstkammer. — Selv maalte jeg ikke dette »Fadetur«, men jeg mener dog, at Linnerhjelm regner med altfor høje Tal, naar han gör det atten svenske (3: sytten danske) Alen langt og tolv bredt. Ved Siderne er det kun halvfjerde Alen höjt, men da Loftet skraaner op fra begge Sider, er det en Del höjere i Midten. Gulvet vanhældes af den øverste Bjælke i nedre Vaanings Gavl, som højner sig en Del over Værelsets egne Gulvplanker. To »fönsterluffer« sidde »ansenlig högt« paa Væggene; i den paa vestre Langside er der otte Fag Vinduer med ganske

smaa Ruder, saa den har vel en Bredde af tre Alen og er en Alen høj; hvorimod den i den nordre Gavl kun tæller fire Fag. De udækkede Dele af Væggene ere uden al Beklædning.

I Fadeburet (eller »Kungsrummet«, som det ogsaa kaldes) findes der flere Minder om Gustaf Vasa, af hvilke nogle have været der lige siden Gustafs Tid, men andre ere senere anskaffede, de fleste af Kamerer Jakob Brandberg, Olofs Sön og Eftermand. Det var saaledes ham, der her opstillede de fire Figurer i Legemsstørrelse, fire sande Uglebilleder, som skulle forestille Gustaf Vasa, Jakob Jakobsson, Engelbrekt af Mora og en af Gustafs Livknægte. De tre sidste staa lige indenfor Dören, Gustaf staa naturligvis paa Hæderspladsen, i Hjørnet lige overfor. Gustaf og Livknægten ere iførte fuld Rustning, og disse Rustninger fik Brandberg fra Krigskollegiet; de have da for saavidt Betydning, som de vise os Tidens Vaabendragt. Jakob Jakobsson er derimod klædt i sin Samtids Torsångdragt, men Engelbrekt i Moradragten: kort hvid Vadmelsfrakke med grønne Opslag og røde Kanter, Knæbuxer og høj, spids Hat; han støtter sig paa en simpel men vældig Dalbue, og ved hans Side hænger Koggeret, hvis Pile, ligesom Pilene i Jakobs Kogger, skulle være tagne fra Rættviks Klokkestabel. — Ved Gustafs Side, under Gavlens Vinduesrække, staa der et simpelt Fyrrebord, paa hvilket der ligger en Hjælm og et Par Stridshandsker, hvilke dog heller næppe ere baarne af Gustaf, samt et Exemplar af den svenske Bibeloversættelse, hvilken Gustaf 1541 lod trykke hos Georg Richolf i Upsala. Endvidere ligger der her Bagklædningen af et Mæssinguhr, om hvilket man paastaar, at det skal have tilhørt Gustaf selv (og været en Mindegave fra ham til Barbro?). Værket er imidlertid borte, skjönt det endnu synes at have været tilstede i Linnerhjelms Tid (1807),

da han taler om »ett groft arbetadt och nu alldeles förderfvadt fickur af aflång form med mässingsboett och nyckel«; men Skaden er dog næppe saa stor, som man sædvanlig forestiller sig; thi mindes man, hvor uhyre sjældne Lommeure endnu dengang vare, kan man vistnok dristig paastaa, at Gustaf aldrig har ejet og baaret et saadant paa sin Flugt. Derimod kan han ganske vist som Konge være kommen i Besiddelse af saa kostelig en Sjældenhed (og have givet sin Frelserinde den?). Var man nogenlunde vis paa, at han havde gjort dette, vilde Tabet være stort nok. — Saa er der en smuk og kostbar Bøsse med Hjullaas, hvilken Brandberg ligeledes købte og gav til Samlingen. Stokken er af Valnødtræ, noget over fem Kvarter lang og allevegne indlagt med Løvværk af Sølv, som forestiller en Vildsvinejagt. Paa Piben, ved Laasen findes der et G med et Ettal i (o: Gustavus primus), omgivet af fire Kroner, og umiddelbar ved Bagskruen staar S. G. R. (o: Sveorum Gotorum Rex) med Aarstallet 1547. Det er da klart, at denne Bøsse har tilhørt Kong Gustaf selv. Baade Kolben og Piben ere fint udarbejdede, Laasen og Flinthagen ere udgraverede, og omkring Staalhjulet er der et forgyldt, udskaaret Beslag. — Om et Par forsøvede Sporer paa staar man, at de ere de samme, som Gustaf bar under Frihedskrigen; men Hjemmelen savnes. Endvidere er der en Mængde Stridsvaaben fra Gustafs Tid: Buer, Pile, Hellebarder, lange Spyd (»ljuranglar«), Harnisker, Ringkraver, Pansre o. s. v., men hvorvidt noget af dem er brugt af ham selv eller hans Mænd, lader sig vanskelig afgjøre. Desuagtet maa man vel enes om at ansee Valget af dem for passende og deres Plads for fuldberettiget. — Mærkeligst af alt, hvad Stuen gjemmer, er dog Sængen, som staar i Værelsets Sydside: i den var det, at Gustaf Vasa hvilede den skæbnesvangre Nat. Den er sammensat af stærke, forsvarlige Fyrrebræder og

staar paa fire høje, tykke Stolper, af hvilke de to, som staa ved Hovedgærdet, rage noget op over dette og ere ovenpaa en Smule udhulede. Ellers savner den naturligvis enhver tænkelig Prydelse; den er saa jævn og slet, som det vel er muligt. Men siden den ene Nat, da Gustaf laa i den, have Ejerne, den ene efter den anden, omhyggelig bevaret den; ja Linnerhjem vil endog vide, at den Madras, »äfvén grof«, som ligger i den, er den samme, paa hvilken Gustaf laa; og Afzelius fortæller, at efter den Tid bleve saadanne Sænge med høje Gavlender kaldte »gustavianska sängar«. Det stygge blaa Omhæng med paasyede Kongekroner, som nu omgiver Sængen, hidrører fra Jakob Brandberg, som ligeledes satte den forgyldte Krone over Sængehimmelen. — Over Dören og paa begge Sider ad den, samt paa begge Sider ad Sængen, har Brandberg skrevet nogle jævne Vers til Jakobs, Engelbrekts, Barbro og Gustafs Pris, at de maa være »till eftersyn« for enhver, »hvars bröst af nit för Sveas välgång brinner.« I Stuens Gavl hænger Gustaf Vasas Portræt med Adolf Fredriks paa den ene og Lovise Ulrikkes paa den anden Side, samt Barbro Stigsdotters milde, alvorlige, højst interessante Portræt, det eneste, jeg veed af at sige (ej engang paa Gripsholm findes der nogen Kopi af det, hvorimod der her findes et Portræt af Arent Persson, hvem man naturligvis ikke har villet forevige paa Ornæs), og paa Langvæggene hænge alle Sverrigs Regenter mellem Gustaf Vasa og Adolf Fredrik i Tidsfølge, samt Gustaf den Tredie som Kronprinds. Den østre Langvæg er forneden optaget af et meget stort, men groft og daarligt Kaart over Dalarne, med Angivelse af alle de Steder, til hvilke Gustafs Minde knytter sig; hvorimod den søndre Ende af den vestre Langvæg giver os et muligt fuldstændigt Stamtræ over Gustaf Vasa og hele hans Afkom til og med de tre prindselige Brødre Gustaf (III), Fredrik

og Karl (XIII). — Det følger af sig selv, at en Mængde baade Indfødinge og Fremmede have valfartet til »fatburn«, af Konger vare dog nok Frederik den Første og Gustaf den Tredie de første, som gæstede der. I en senere Tid var ogsaa Karl Johan her og skar sig en Splint af Sængestolpen. Han havde sin Søn med, og det fejler heller ikke, at jo ogsaa Sønnesønnerne have været der. Hvis man gav sig Stunder til at gennemgaa Fremmedbogen, vilde man vistnok støde paa mangt et Navn, som vort Folk slutter sig om med Kjærlighed og Stolthed, og som baade søgte og fandt fornyet Kraft til sin Livsgjerning ved at sole sin Sjæl i de Minder, som bo og bygge her. Thi der boer en Aand i saadanne Rum, om den end som enhver anden Aand er usynlig og ufatteligt for den ydre Sands; men hver den, der har »Hjærtets opladte Öjne«, seer visselig Aanden og føler den med hellig Glæde sænke sig i Hjærtets Dyb.

1741 tilstod Kong Frederik Jakob Brandberg paa hans Ansøgning 1583 Daler og 16 Öre Kobbermønt af Antikvitetskollegiet, hvilke han skulde anvende til at istandsætte den »loftsbygning«, som »riksens ständers sekreutskott« havde fundet »i sig sjelf vara en märkvärdig antikvit, som till högstberörde store konungs åminnelse förtjenar att vid makt hållas.« Da denne Sum var opbrugt, søgte Brandberg næste Aar dels om Erstatning for tidligere Paakostninger, dels om at der til Bygningens fremtidige Vedligeholdelse enten maatte tilstaas Ejeren en vis Sum aarlig eller gives ham aarlige Dagsværk af Kronen. Den første Del af Ansøgningen blev afslaaet, »helst den store konung Gustafs minne synes billigt hafva fordrat en sådan skyldighet«; men den sidste Del indvilgedes ham 1753 med »tjugu daler silfvermönt af Torsångs sockens behållna kronodagsvärken . . . antingen i penningar eller dagsvärken in natura till besparing i kostnaden för allmogen.« (Jfr.

J. R. Schultze: »Minne af Gustaf I.s vistande i Dalarne«.) Alt siden har Ejeren af Ornæs faaet en saadan aarlig Hjælp til Bygningens Vedligeholdelse som »ett riksens monument«, men Bevillingen slaar, som tidligere sagt, næppe til, og Vedligeholdelsen hviler derfor endnu stadig som en Byrde paa Ejerens Fædrelandssind. Vi ville dog ønske, skjönt det ganske vist er mere til at ønske end at haabe, at dette Fædrelandssind altid vil vise sig stærkt nok til at bære en Byrde, der dog vistnok ikke kan være meget svær.

Hidtil er Bygningen, tykkes mig, ypperlig vedligeholdt, og maa det blive saaledes ved, kan man næppe ønske andet eller mere, end at det meste af det paradiske Skrammel, som Brandbergs Smagløshed har bragt ind i »kungsrummet«, atter maatte blive fjærnet, og da först og fræmst de fire Uglebilleder samt Sængeomhænget. Naar man nærmer sig Bygningen, gjør den — og det ikke blot ved sit historiske Minde, men tillige ved sin ejendommelige Form og Karakter, der umiddelbar sætter Beskueren halvfjerde Hundredaar tilbage i Tiden — et ubeskrivelig dybt og alvorligt Indtryk, der snarere styrkes end svækkes, jo nærmere man træder den. Dette Indtryk beholder man, naar man gaar op ad Vindeltrappen, og det mindskes endnu ikke paa Svalegangen, om man saa end gaar fra »Lysthus« til »Lysthus«; kun i »Fadeburet«, i den egentlige Helligdom, staar det Fare for at lide Skibbrud, fordi man netop her har villet hæve det til Højdepunktet, men har grebet fejl ad Midlerne, har villet slaa ved en overvældende, uskjön Masse isteden for ved Stedets egen naturlige Enkelthed og Jævnhed. — Og dog jo, en ligefrem Vandalisme er der ovet, og det rimeligvis af misforstaaede Høviskhedshensyn: den Indskrift, som fandtes i Hammerichs Tid (1834) i den vestre Udbygning, findes nu ikke længer og kan ikke længer findes. Det er ikke Indskriftens

Fjærnelse, jeg beklager, thi den var hel ny, og den var i dobbelt Henseende fremmed, da den ikke svarede til Stedets og Mindernes Alvor; men selve Brædderne, paa hvilke den stod, ere nedbrudte og borttagne, rimeligvis for at Besøgeren, eller vel snarere Besøgersken, ikke altfor stærkt skulde mindes om, paa hvilket Sted hun stod. Er det Høviskhed, som har gjort dette Nedbrud og med det samme har forgrebet sig paa Minderne, da er det visselig Høviskhed med Snærperi.

Jeg nævnte ovenfor Brandbergs Vers; jeg skal dog meddele et Par Brudstykker af dem, det bedste, som de indeholde. Verset om Barbro Stigsdøtter slutter saaledes:

— — — — —
 Med hoppstark, ädel håg att hela Sveasåren
 till Ornäs han förklädd från Rankehyttan lopp.
 Det var Andreæ tid; Arnt Persson med dess kvinna
 tog honom väl emot; med svek dock värden för:
 han skyndade sig bort att danska fogden finna,
 sin vän, sin dyra gäst att lemna i dess klor
 Men hustrun redlig var, dess dygd det ej tillståder;
 hon faran understår, får herren häst och karl;
 i detta kulna loft, på dessa grofva bräder
 han hvilar samma natt och så till Svärdsjö far.
 Så svenska kvinnor sku' vår vördnad evigt öka,
 men Gudi skall vårt lof af glada altar röka!

Og i Verset om Jakob Jakobsson hedder det:

— — — — —
 Som hon befallt, jag hästen straxt för slådan hade färdig.
 Mig mycken hugnad var, att jag, så ringa bondedräng,
 att föra denna dyra skatt för andra aktadts värdig;
 men du må tro, min muntre häst fick mången dryger släng.
 — — — — —

Vi havde tøvet længe paa Ornæs, men nu stege vi atter tilvogns, og ogsaa vore Heste »fick mången dryger släng«, for at vi i rette Tid kunde naa Leksand. Endnu dog et Blik tilbage paa det minderige Ornæs, som vi

havde seet for første og — rimeligvis for sidste Gang! Og saa et Blik paa den lille fattige Vandmølle, der ligger yndig ved Broen i Dalen, ved Vejens Drejning, og skal have ligget der allerede for Arent Perssons Dage! Dengang og endnu langt senere var der ogsaa Kobberhytter her som ved Falun. — Og saa videre, videre!

Paa Vejen til Smedsbo kom vi gennem Aspeboda, men vi standsede der knap, og paa Måns Nilssons Gaard kunde vi ikke faa rede. Egnen herfra var smuk, og den blev smukkere og smukkere, alt som vi nærmede os Leksand, men den skilte sig dog i ingen Henseende fra et almindeligt Dallandskab: udstrakte Naaleskove med en Bund af Blaabær og Tyttebær, snart lave Bjergkæder, snart jævne Slætter, afbrudte ved Moser eller fremspringende Klippeblokke, hist og her en blaa Sø i Dalkedlerne, og tilsidst Elven. — Men i Skovene, hvilken Rigdom ligger der her ikke unyttet, hvilken Rigdom gaar ikke daglig tilgrunde! Man har Tømmer og Brændsel nok, så man hverken samler eller sparer; derfor paa- staar man jo ogsaa, at en norrlandsk Bonde for ikke længe siden skal have erklæret, at en Tønde Land med Skov var ikke fireogtyve Skilling værd. — Havde jeg her- nede det Brænde, som jeg paa min Vej fra Falun til Leksand saae liggende ubrugt, uden at nogensinde nogen tænkte paa at bruge det, jeg mener ganske vist, at jeg skulde kunne holde alle Kjøbenhavns Ovne varme det meste af en nordisk Vinter. Hist ligger en Fyr som et Masttræ; den har seet den ene Menneskeslæggt gaa forbi sig efter den anden, og gaa i Graven efter den anden; endelig er den selv bleven gammel og træt og har lagt sig til Hvile paa Skovbunden, hvor heller ingen tænker paa at forstyrre dens Sövn, men hvor den rolig gaar sin Opløsning imøde. Hist har Skovejeren fældet yngre

Fyr eller Graner i snesevis, for hvis Stammer han netop har Brug, det være nu enten til Hustømmer eller til Gærdskaarde; men alle de mægtige Grene og de stolte Toppe har han ingen Brug for, i det mindste ikke i dette Öjeblik, og derfor lader han dem ligegyldig raadne ovenover det höje Jordstød. Og saaledes gaar det i en Uendelighed. — Men det samme saae vi jo i de milevide Skove, som vi gjennemfore i Upland, det samme saae vi i Gestrikland og senere i Vestmanland, ja tildels havde vi allerede seet det paa Gotland, hvis Skove dog af Selvejerne ødelægges paa det ubarmhjærtigste til Driften af de utallige Teglværker, som rejse sig trindt omkring, det ene efter det andet. Ja selv paa Lidingöen, naar vi med Sohlmans gik omkring i Skovene ved Sødergarn, selv her, saa tæt ved Stockholm, saae vi Stammer, Grene og Kvas smuldre hen, saa tætte som Lig paa en Valplads eller som Kors paa en Kirkegaard. Ikke engang for Dalarne var altsaa hint Syn ejendommeligt.

Derimod var der ganske vist paa dette Vejstykke en Ejendommelighed, som ikke kunde undgaa vor Opmærksomhed: Midsommersstængerne og Midsommersbuerne, som havde fulgt os fra Gotland gjennem hele det øvrige Sverrig, som næppe savnedes ved nogen som helst nok saa lille Klynge af Huse, ja som man endog ellers lod staa fra den ene Midsommersdag til den anden, disse vore gamle fortrolige Venner bleve nu borte for os, og vi gjenfandt dem först atter i Leksand, men savnede dem da heller ikke et eneste Sted under hele vor øvrige Dalfærd. Ja tit saae det ud, som den ene By kappedes med Nabobyen om, hvem der kunde rejse den mægtigste, stateligste Stang eller smykke den vakreste, granneste Bue; men ingensteds, hverken paa Stænger eller i Buer, savnede man de korslagte Dalpile.

I Smedsbo skiftede vi Heste og ligeledes i Hälgbo, og Klokken 6 om Eftermiddagen vare vi i Leksand,

der ligger smukt i Dalbunden ved Siljans sydøstligste Vig, Noret. Vejen, vi den Dag havde kjørt fra Falun, var omtrent fem svenske (over syv danske) Mil.

I Leksand toge vi ind paa Gæstgivergaarden, men saa snart vi her havde ordnet os, gik vi, uagtet det var Lördag Eftermiddag — ingen fornuftig Rejsende kommer paa nogen anden Dag til Leksand, naar han da ikke har til Hensigt at blive der i flere Dage — uagtet det var Lördag, gik vi lige op til gamle Domprovst Hwasser, en Broder til den afdøde berömte Læge i Upsala, Professor Israel Hwasser. Domprovst kaldes han, fordi han var Domprovst i Vesterås, inden han kom til Leksand, ja ved det sidste Bispevalg havde han endog de fleste Stemmer til Bispestolen, men Regeringen foretrak Professor Fahlcrantz, den vittige, legende lyriske Digter, og Domprovsten gik da til Leksand, som just var ledigt, og som er et af de störste Pastorater i Sverrig, ja hvad Folkmængde angaar rimeligvis det næststörste Landsbykald (det skal tælle femtentusinde Indbyggere). Krumstaven fik han altsaa ikke, men den Hæder og Ære, som Stiftets Præsteskab havde ydet ham ved Valget, kunde ingen tage fra ham, og det gode Humor førte han med sig og holder det endnu vedlige trods de sexoghalvfjerds. — Vi gik lige til ham, fordi vi allerede i Kalmar havde faaet Hilsen og Visitkaart til ham fra Lektor Borelius, og fordi vi undervejs havde faaet den ene Hilsen efter den anden at bringe ham, og sidst i Skedvi, hvor han havde været Præst, inden han kom til Vesterås, havde maattet love Provst Törnstrand at sige ham, at hans gamle Sognefolk længtes efter, at han endnu engang skulde komme ned at prædike for dem. Jeg maatte ikke slippe ham, inden jeg fik at vide, hvad Dag han atter vilde forkynde Ordet i Skedvi.

Endnu skulde jeg underrette ham om, at han hvert Öjeblik kunde vente Domprovst Björling fra Vesterås, som vilde gæste ham med sin Kone, sin Datter og dennes Fæstmand, den unge Præst Arrhosiander. — Da jeg bragte ham denne sidste Hilsen, saae jeg en Sky gaa over Gubbens Pande. Jeg forstod den ikke strax, jeg forstod den ikke för næste Aften, thi at den björlingske Families Besøg ingenlunde var ham ukjært, men tværtimod meget kjært, var jeg paa Forhaand overbevist om, og fik da ogsaa Troen i Hænderne, da jeg et Par Timer senere var Vidne til Modtagelsen.

Domprovsten kaldte mig lige strax Professor, og da jeg fralagde mig denne Tittel, prøvede han paa at kalde mig Bibliotekar, Doktor, ja jeg tror endog Justitsraad, altsammen Titler, som jeg nu i en Maaned og derover var daglig vant til at modtage, skjönt under mere eller mindre bestemte Indsigelser. Til disse Indsigelser havde Provst Lyth i Burs haft det Indfald at svare: »Kan De af Folket lade Dem vælge til Rigsdagsmand, saa kan De ogsaa af Folket lade Dem vælge til Doktor, og alle vi, som her ere, udnævne Dem nu til Doktor. De er fra dette Öjeblik folkevalgt Doktor; altsaa, Doktor Barfod, hvad tykkes De nu om« o. s. v. — Domprovst Hwasser havde ikke samme Indfald, men sagde halft spøgende og hel venlig: »Hvorledes titulerer jeg da Herren? hvad skal jeg da kalde ham?« — »Barfod.« — »Ja, men en Tittel maa Herren dog have, og hvilken er det?« — »Jeg har ingen Tittel.« — »Jo vist dog!« — »Ja, naar De endelig vil, skal De ogsaa faa hele min Tittel, naar De saa vil bruge den samvittighedsfuldt, bruge den fuldstændig og altid; jeg er: paa Ansøgning, i Naade og med Pensjon entlediget Fuldmægtig i Indenrigsministeriets og Finansministeriets Arkivkontor samt paa tre Maaneders Opsigelse antaget Assistent ved det store kongelige Bibliotek i Kjøbenhavn. Der har De hele

min Tittel, vil De nu mindes den, thi nogen anden modtager jeg ikke.« Han bad mig gjentage den, men bad sig saa fri for selv at bruge den og kaldte mig fremtidig efter fælles Overenskomst kun »De« eller »Barfod«, hvorpaa Samtalen gik aldeles jævnt og naturlig om alle mulige Gjenstande.

Det er i høj Grad ubehageligt, ja pinligt, at man i Sverrig ikke (og ikke engang paa selve Kong Karl den Femtendes Opfordring) kan enes om at bruge Tiltaleformen »De« (eller »Ni«), men altid skal bruge Embedstitlen eller Samfundsstillingen (»hr. kronolänsman- nen!«, hr. kunglige sekreteraren!«, ja selv »hr. polis- konstablen!«, »hr. sämskmakaregesällen!«, »hr. billettören!«); det giver noget i høj Grad tvungent, stift og afmaalt, noget seremonielt i Omgangen, hvilket atter indvirker paa Forholdet mellem Mand og Mand, gjør Afstanden mellem dem større, ja fremkalder vel endog et tilsyneladende Ydmyghedsforhold, som har faaet sit löjerlige Udtryk i det bekjendte »mjukaste tjenare«, hvilket dog længst er en indholdsløs Höffighedsformel, der lige saa samvittighedsfuldt anvendes af den overordnede som af den underordnede. Jeg sad saaledes engang og talte med Statsraad Malmsten; en søgt Oplysning maatte indhæntes hos en af hans Sekretærer; strax var Tiltalen: »Kan kunglige sekreteraren säga oss«; og da Oplysningen var givet, lönnedes den naturligvis med et »tackar mjukast«. Og saaledes altid: saaledes taler Greven til Skjutsbonden, naar det ellers gaar ven- skabelig til, og Grossereren til Lastdrageren. — Men i jævnlige Samkvæm mellem nogenlunde sideordnede bliver Titulaturen altfor stiv og trættende; deraf den hyppige »brorskål« (er Afstanden i Alder altfor stor, bliver Gamlingen ikke »bror«, men »farbror«). Dette er imid- lertid atter en daarlig Erstatning, som frister til den modsatte Yderlighed; og for ikke at løbe paa Kullen,

naar man har klaret Nakkehoved (»Incidit in Scyllam, qvi vult evitare Charybdin«), hører man da ogsaa jævnlig i større Samkvæm gamle Dusbrødre -- navnlig naar Afstanden i deres Samfundsstilling er bleven meget stor — vende tilbage til en samvittighedsfuld Benyttelse af Titulaturerne. Man vilde imidlertid tage meget fejl, hvis man i denne Sædvane sporede Tittelsyge; en Retning imod Aristokrati (Stolthed) ligger der jo vistnok paa Bunden, men ingen Tittelsyge (Forfængelighed). Den Latterlighed, som desværre er dagligdags hos os, at man gjør Professorer til Etatsraader, Konferensraader o. s. v., Godsejere til Justitsraader, Jægermestre, Kammerherrer o. s. v., Kontorchefer til Kammerraader, Kanselliraader, Justitsraader o. s. v. o. s. v. (altsammen »virkelig« eller uvirkelig) i en slet Uendelighed; den kjender man ikke længer i Sverrig, og har ikke kjendt den siden Karl Johans Dage; den betragter man der, og vistnok med fuld Føje, som en af de mange sørgelige Jammerligheder, der er gaaet i Arv til os Danskere fra Enevælden, men som er et frit Folk aldeles uværdig, og som vi derfor jo för jo hellere skulde frigjøre os for. I Sverrig har man altsaa udelukkende Embeds- og Bestillings- men ingen Rangtitler.

Vi vende tilbage til Leksand! — Aftenen tilbragte vi i Provstegaarden, og det i et temmelig stort Selskab. Domprovst Hwasser er Enkemand, men begge sine Sønner havde han hjemme i Besøg, saavel Lektoren fra Vesterås som Herredsskriveren fra Vesterdalarne, og Lektoren havde baade sin Kone og hele sin Börnefloek med sig. Desuden har Domprovsten to Adjunkter (3: personelle Kapellaner) i Huset: en Brodersön, den yngre Hwasser, og en Glantzberg, skjönt der naturligtvis er en Komminister (residerende Kapellan) paa Kaldet, hvilken atter har sin Sön (Domprovstens Svigersön) til Adjunkt, samt i det mindste een Skolepræst,

om ikke to. — Der er altsaa for Öjeblikket i det mindste sex Præster i Leksand Pastorat. Naar Domprovst Björling er der i Besøg med Arrhosiander, kommer der otte Præster ud af det, og Lektoren kan omtrent gjöre Fyldest for den niende. Jeg var altsaa atter i et hel præsteligt Selskab, en fattig Spurv i Tranedands, hvad jeg næste Dag fik for Alvor at føle. — Som sagt, vi bleve om Aftenen hos Domprovstens, og det var en særdeles behagelig Aften. Fra Præstegaarden har man en smuk Udsigt over en stor Del af Siljan og seer tillige Dalelven i dens Udløb af Siljan; langs Søens og Elvens Bredder er der vakre Spadseregange med uafslædig veksellende Udsigter; ja F. W. Schubert (»Reise durch Schweden, Norwegen« osv.) paastaar jo endog, at »Eggen om Leksand ubestridelig er en af de skjöneste i Sverrig: den har saa ualmindelig mange Afvexlinger, at en hel Sommer igjennem kan man næsten daglig paa sine Vandringer opdage nye dejlige Veje og nye overraskende, yndige Udsigter.« Jeg tror meget gjerne, at han har ret, og en Del af disse Herligheder nøde vi nu i den stille Aften. — Ved Sængetid sagde den gamle Provst: »I Morgen gaar I sagtens i Kirke, mener jeg, men saa kommer I herhen til Middag og tilbringer Resten af Dagen hos os!« Men dette lode vi os naturligvis ikke byde to Gange.

Lektor Hwasser og jeg havde et Sammenknytningspunkt, som han strax gjorde mig opmærksom paa: han kunde nemlig gjenkjende mig fra Upsalamødet 1843, i hvilket vi begge havde deltaget. — Trindt i Sverrig traf jeg saadanne Mænd, som kunde mindes mig enten fra Upsalamødet eller fra Kjøbenhavnsmødet (1845); i Dalarna var Lektor Hwasser dog den eneste Mand, med hvem jeg tidligere var mødtes. Men et kraftigere Anbefalingskaart paa sin Rejse, end fælles Deltagelse i et eller flere af disse Studentmøder, kan man næppe tænke

sig, og har man kun dette, behøver man sikkerlig intet andet. — Den Mand, som undfangede den første Tanke til det første Upsalatoget, lader sig sagtens ikke paavise; men Gud velsigne ham, ihvor han saa færdes! Han har udrettet mere for Nordens Enhed i Aand og Sandhed, mere for Nordens Hæder og Ære, Magt og Lykke, end ti vundne Feltslag og titusinde diplomatiske Noter. Og Gud velsigne den Ungdom, som greb den friske, stolte Tanke med Mod og Varme, udførte den, og fredede om den fra Slægt til Slægt! Fra disse Møder ere Enhedens Budbærere vandrede ud over hele Norden, til enhver af dets Bygder, og de have sandelig ikke baaret Enheds- og Kjærlighedsbuddet forgæves. Det har en Betydning, som aldrig kan skattes höjt nok, at trindt i enhver af Nordens Bygder, selv den fjærneste, sidder der Mænd, som føle sig knyttede til hele Norden, ikke blot til en enkelt af dets Dele, ved de ömmeste og stærkeste Baand, ligefrem ved Fædrelandskjærlighedens Baand. Og ikke alene ved dette mere ideale Baand, men tillige ved det ganske personlige Venskabsbaand, trolig fredet gennem de rundne Tider. — Mon saaledes Præsten Schurmann i Skaarup (Fyn) kunde drömme om, at mit hel tarvelige Kjendskab til ham skulde bidrage væsentlig til at gjøre mig min Enköpingsfart saa nydelsesrig, som den blev? Men ombord paa Dampskibet var Præsten Wahrenberg fra Tillinge (mellem Enköping og Sala), som strax spurgte om sin Ven fra Kjøbenhavnsmødet, med hvem han i de næste fire, fem Aar havde staaet i Brevvexling, og hvem han ikke havde glemt, fordi Brevvexlingen var standset. Det fælles Kjendskab til Schurmann var strax et Sammenknytningspunkt mellem Wahrenberg, hans Hustru og mig, og blev derved middelbar et Sammenknytningspunkt mellem alle de øvrige Dampskibsrejsende og mig. — Og saadanne Exempler kunde jeg nævne i Mængde. Ej heller er det ene dem, som personlig have

deltaget i Møderne, der stærkt og varig ere paavirkede af dem: Fædre og Mødre, Systre og Brødre have de revet hen med sig. Gamle Mødre og unge Piger kom mig mangansteds imøde med en Aabenhed og Hjærlighed, som var jeg en gammel Bekjendt, fordi de af Mænd eller Sønner, Fædre eller Brødre havde hørt tale om det Samliv, der var levet, om de Sejers- og Kjærlighedsfester, vi havde fejret med hinanden; ja de kjendte stundum hele store huslige Kredse af den blotte Omtale, og medgave mig hjærlige Hilsener til nåvngivne Personer, som de aldrig selv havde seet. — Og da jeg næppe andensteds eller paa anden Maade vil finde Lejlighed til at takke den danske Bestyrelse for det sidste kjøbenhavnske Studentmøde, at den ved sin Indbydelse gjorde mig det baade til en Mulighed og en Nødvendighed som dens Gæst at deltage i dette Møde, — saa være min Tak herved bragt den, med den Tilføjning, at den ved denne sin Indbydelse lagde som et frisk Morgenskær, en livlig og venlig Morgenrøde over hele min Rejse (visselig mindst i Dalarne). I Lund og i Kalmar, paa Gotland og i Stockholm, i Upsala, Norrkøping, Stora-Åby og Gøteborg, — ja, jeg veed ikke, hvorledes jeg skulde være traadt op paa noget af disse Steder uden den modtagne Indbydelse, hvorledes jeg uden den skulde have besvaret de Tusinder af Spørgsmaal, som gjordes mig, og alle de hjærlige Taksigelser og Glædesudbrud, som rettedes til mig, eller modtaget de venlige Hilsener, som medgaves mig.

Enhver fornuftig Mand sørger for at komme til Leksand en Lördag Eftermiddag. Hvorfor? — Ja, havde jeg Marstrands Pensel, saa kunde jeg vistnok besvare dette Spørgsmaal paa en fyldestgjørende Maade; nu maa jeg nøjes med matte Antydninger, men trøste mig

med det Haab, at den større Del af mine Læsere vil dog sagtens kjende Marstrands ypperlige Maleri, saa at dette kan lægge Farve i min Fremstilling.

Det er »Kyrkorodden«, det er »Båtfärden« Söndag Morgen, man vil være Vidne til, og derfor indfinder man sig Lördag Aften i Leksand. — Jeg har allerede sagt, at Leksand er et uhyre stort Pastorat, der ganske vist i en Udkant, nede imod Gagnef, har Annekskirken Djura, men Hovedmenigheden samles dog i Leksand, baade höjt oppe fra Kopparbergssiden og fra alle de folkerige Bredder af Siljans sydøstlige Ende. Men Dalfolket er overmaade kirkeligt, og hver Söndag Morgen strømmer der fra alle Sider utallige Mængder til Kirken, af hvilken Frederiksberg Kirke til Nød kan afgive et Billede i det meget smaa, men som i hele sin uhyre Omkreds har den ene »läktare« (Pulpitur) over den anden. Den Dag, vi vare der, var det for saa vidt en uheldig Dag, thi dels paa Grund af Dalfolkets stærke Udvandringer i Sommermaanederne, dels paa Grund af det ustadige Vejrlig, som i saa lang Tid havde hersket, var der den Söndag vel ikke stort over femtusinde Mennesker i Kirke, mens Tallet ellers jævnlig skal gaa op til imellem syv- og ottetusinde. Men de fleste af disse Kirkegængere have en lang Kirkevej, og mange af dem maa ro et Par Mil over Siljan. Det er dette, man kalder Kyrkorodden eller Båtfärden, og det er dette Syn, man fra Landgangsstedet noget norden for Kirken maa være Vidne til.

Söndagmorgen lod jeg mig altsaa vække Kl. 5, men blev vækket med den Efterretning, at det skylregnede. Ligeftldt sprang jeg op, haabende, at Vejret vilde slaa om, men i værste Fald stolende paa min tætte Regnkappe. Jeg var næppe paaklædt, inden jeg saae Gaden udenfor mine Vinduer vrimle med söndagsklædte Kirkegængere og Kirkegængersker, af hvilke de

sidste trodsede Regnen med Törklæder, Forklæder eller Skjörter over Hovedet. Lidt syntes saa Regnen at hofte, og jeg løb ud, over Torvet — thi vel er Leksand en Landsby, men en Landsby større end mangfoldige Kjøbstæder, og den har baade sine Kjøbmænd og sit Torv saa godt som de — henad Kirken til. Tre andre Herrer saae jeg løbe over Torvet og spurgte dem skyndsomt: »Skulle De til Baadene?» — »Ja!» — »Saa tillader De maaske, at jeg følger Dem?» — »Var god!» — Og frem gik det i en strygende Fart. »Men vi skulle paa højre Side ad Kirken!» raabte jeg, da de drejede ad venstre. »Nej!» svarede man kort, og stolende paa deres Kjendskab til Vejen, vedblev jeg at følge dem. Endnu et Stykke, og jeg udbød: »Ad denne Vej komme vi aldrig til Baadene!» — »Jo!» — Og jeg fulgte dem atter, thi der fører jo mange Veje til Rom, og der kunde da vel og føre to til Skuepladsen for den berömte Baadfærd. — Pludselig ere vi paa Landingsbroen, men ikke paa den, som jeg søger: mine tre midlertidige Ledsagere sprang ombord i Dampbaaden, som skulde føre dem fra Leksand over Siljan til Mora, og som alt havde Røgen oppe og i næste Öjeblik brusede afsted. Nu var det klart, at jeg ved Misforstaaelse var ført paa Vildspor, og der stod jeg ganske ene! Vende den lange Vej tilbage igjen turde jeg ikke, thi jeg havde ulykkeligvis sat mig i Hovedet, at Baadfærden var sluttet Kl. 7. Der var ingen, som jeg kunde spørge om Vej, men jeg vidste jo, at Baadenes Landingssted var mod Nord. Jeg havde jo den foregaaende Aften vandret et godt Stykke langs Siljans Bredder; og naar jeg nu fulgte disse nordpaa, maatte jeg nødvendig naa Maalet for mine Længsler og komme tidlig nok til at se endnu et Par Baade komme i Land, eller i det allermindste dog een Baad, en tilfældig Efternøler. — Og jeg gik trøstigt nordpaa uden at vige et eneste Skridt fra Siljans Bredder. Men

en besværligere Vandring har jeg næppe gaaet, siden jeg 1830 steg fra Stranden op ad Møens Klint, hvor der hverken var Vej eller Sti, og hvor mine Ledsagere allerede agtede mig redningsløs tabt. Her, ved Siljan, var der ingen Fare, eller dog kun Fare for at komme for sent; men mit Maal vilde jeg naa, og jeg arbejdede, saa den salte Sved haglede tættere ned ad mit Ansigt end Regnen. I Förstningen gik det jo vel ret godt, men der kom høje skovvoxede Bredder, som jeg enten maatte bestige, eller jeg maatte paa selve Strandbredden, indpakket i Regnkappe som jeg var, springe fra Sten til Sten. Jeg valgte det sidste, men fandt det i Længden saa anstrængende, at jeg til en Afvexling valgte det første. Men ikke nok, at jeg saa maatte vade i det vaade Græs til op over Knæene, mens Brombærris og Blaabær snærede mig om Benene, og jeg stundum havde hel vanskeligt ved at bane mig Vej gjennem de tætte Buske, der gik lige ud til Skrænten; ikke nok hermed, men efter et saadant Höjdedrag kom der et Dalføre, som strakte sig langt, langt tilhöjre. At gaa udenom dette vilde gjøre Vejen tidobbelt saa lang, og det forbøde Tidshensyn mig. Jeg maatte altsaa ned i Dalføret, hvor jeg hang fast i det opblødte Lørsand, inden jeg kunde bane mig en möjsommelig Vej op ad den ny Skrænt. Altsaa valgte jeg paany at springe fra Sten til Sten paa Strandbredden; men saa kom der et Sted, hvor der ingen Sten var, hvor Siljans Vande gik umiddelbar ind under Skrænten. I det dybe Lørsand maatte jeg da atter alke op ad den stejle Skrænt for at naa et Tjörngærde, som jeg nødvendig maatte over; og atter laa saa et Dalføre for mig, der syntes mig mere uoverkommeligt end noget af de tidligere. Det forekom mig dog, at det ikke strakte sig ret dybt ind i Landet, og jeg maatte prøve at omgaa det; men ak! det gjorde en Böjning mod Syd, som Skovvæxten havde skjult for mig.

Jeg maatte altsaa atter ned i det for ikke at fjærne mig altfor meget fra Siljan, og for dog at komme nordpaa. Og jeg vedblev at arbejde og arbejde, da Maalet dog umulig længer kunde være meget fjærnt. Men Kirkeklokken slog, jeg talte Slagene (selv har jeg intet Uhr); jo, ganske rigtig, den slog syv Slag, og jeg saae dog ikke, at jeg var Maalet det mindste nærmere, end da jeg begyndte min Vandring. Mismodig vendte jeg altsaa Blikket fra Siljan mod Kirken, og over Enge, gennem Buske, over pløjede Jorder gik det atter hjemad: al min utrolige Møje var spildt! jeg havde været i Leksand en Søndagmorgen uden at se Baadfærden! og jeg havde dog kæmpet mere derfor end nogen anden.

Pludselig stod jeg ved en Gærdsgaard, som jeg maatte springe over for at komme ud paa Vejen. Den var meget høj, og Arbejdet var ikke saa ganske let. Jeg kom dog over, og — hvilket Held! jeg var nær sprunget i Favnen paa Lektor Hwasser, som drak Vand og gik Morgenvandringer for sin Sundhed. Jeg klagede ham min Nød og paakaldte hans Medlidenhed, men hvor blev jeg overrasket og glad, da jeg af hans Mund erfarede, at endnu vilde det dog næppe være altfor silde, men naar jeg trøstigt vilde følge ham, skulde jeg visselig faa Slutningen af Baadfærden at se. — Havde han ikke fortjent en bedre Skæbne, kunde jeg godt have kysset ham af Henrykkelse; nu fik han et varmt Blik, et Udbrud af Overraskelse og Glæde og et taknemmeligt Haandtryk.

Det var ikke saa ganske kort, vi havde at gaa, men han førte mig ad banet Vej, indtil vi sluttelig drejede til venstre, op ad en ret anselig skovgroet Bakke, og da vi naaede dennes Top, havde vi den sølvblaa Siljan lige under vore Fødder. Men umiddelbar under os var Landingsstedet, og paa den modsatte Skrænt, paa den anden Side Dalføret, stod Domprovst Bjørtings Familie

for at nyde samme Skue som vi. — Paa Grund af Brøndkuren kunde Lektor Hwasser dog ikke opholde sig der ret længe: han bød mig et venligt Godmorgen, og lænet til en mægtig Gran stod jeg længe ene, hensunken i Beskuelsen. — Siljan er dejlig, og den fortjener ærlig det Navn, man har givet den: »Dalarnes Öga« (hvilket være sagt uden ringeste Fornærmelse for Runn, som jeg dog nok elsker fuldt saa höjt og finder lige saa smuk; hvilken jeg derfor kunde fristes til at kalde Bergslagens Stjerne); men vidunderlig dejlig er Siljan, og da det ikke længer regnede paa de allernærmeste Hold, men kun blæste en jævn, frisk Kuling, kunde jeg ret glæde mig ved at beskue baade den og dens Strande i den solklare Morgenbelysning. Jeg saae sytten lange, tunge Baade arbejde sig nordfra og vestfra over Siljan, og aldrig glemmer jeg dette Syn. Der var vel et halvhundrede Mennesker og maaske derover paa hver enkelt Baad, og saa dybt laa de, at Rælingen var ikke meget langt fra Vandskorpen; men hver Baad blev trukken af ti kraftige Aarer, der holdt ypperlig Aareslag. Saa mange, som paa nogen Maade kunde faa Plads, sad trindt om paa Rælingerne, og i det indre af Baadene stod Resten sammenstuvet i tætte Klynger. Helt ind til Land kunde de tunge Baade ikke komme, men naar de vare komne nær nok, entrede Kvinder og Börn ud over Forstævnen og gik ad Strandstenene i Land. Dernæst sprang Mændene ud, og den tomme Baad hjalp man hinanden at trække op, helt op paa Strandbredden, at den ikke atter skulde gaa tilsøs. Mændene maatte under dette Arbejde staa dybt i Vand, og saa meget dybere naturligvis, jo nærmere de vare Bagstævnen. — Naar dette var gjort, og alle vare komne ind i Dalen, hjalp de gjensidig hinanden at ordne Klædragten, men söndagsklædte vare de naturligvis alle, baade Kvinder, Mænd og Börn. Under hele Færden, paa

Stranden som paa Landjorden, lod ikke den mindste Støj sig høre, lod ikke den mindste Uorden sig se, men i ethvert af de sunde og milde Aasyn prægede sig Helligdagens Alvor og Ro. Jeg er vis paa, at ikke den mest høviske Kvinde skulde have hørt et Ord eller seet en Lade eller Adbyrd, hun med Føje kunde tage Forargelse af.

Mændene bare næsten uden Undtagelse mørkeblaa, tætsluttende Kofter, af hvilke de granneste havde røde Kanter samt baade paa Bryst og Skulder brogede Udsyninger; hertil kom mørkeblaa Veste og hvide Knæbuxer, der under Knæene sammenholdtes med ejendommelige vævede og flættede Remme, hvilke tillige gjorde Tjeneste som Strømpebaand. Remmene ende i store, røde, nedhængende Dupper og ere saaledes fastgjorte i Buxerne, at de ikke kunne tages af, uden at Dupperne skæres i Stykker. Desuden bare de brogede Halstörklæder, lavpullede, bredskyggede Hatte, hvide Uldstrømper og store, höjhælede Sko eller Stövler med tykke Næversaal. — Kvinderne, unge og gamle, bare tykke, sorte, folderige Skjörter og gule Forklæder; under det nedringede Kjoleliv sad et stort, hvidt Underliv, som sluttede tæt i Halsen; over dette havde de fleste igjen et Törklæde, der i Halsen var sammenfæstet med et Spænde, men Konernes Klæde var hvidt, Pigernes broget. I de hvide Huer, som sluttede tæt til Forhovedet, men bagtil gik op i en Spids, havde de gifte Kvinder hvide Nakkestykker, men de ugifte brogede; de smalle Bomuldsbaand, med hvilke de vare bundne, og som desuden hang ned fra Nakken, svarede til Nakkestykkernes Farve. Deres Sko vare store, tyksaaledede og höjhælede som Mændenes; i Haanden havde Enhver sin Psalmebog, indsvøbt i et blaarudet Lommetörklæde, som paa Grund af sin Bestemmelse kaldes »boklappen«. — Selve Ensformigheden i Dragten bidrager sit til at hæve Skuet og

øge dets Alvor; og hver ny Baad, som kommer i Land — Billedet er laant fra Unge men det er lige saa sandt, som det er smukt — enhver Baad, som lægger bi, er »ett bildspråk öfver den fullbordade resan genom lifvet, och för hvar och en kyrkofarare måste det vara en högre påminnelse, att han, kastad af vågor och vindar, ändock, just med tillhjelp af dem, föres fram till fristaden i templet.«

Det er muligt, at jeg skuffer mig selv, men jeg har en uimodstaaelig Tilböjelighed til at se en vis Forbindelse, som jeg dog ikke drister mig til at udrede, mellem Dalkullornes Dragt og Vasaslægtens Farver. Vasaslægtens Farver, der senere ere blevne Sverrigs Farver, vare mørkeblaat og gult; men det meget mørkeblaa gaar let over i det sorte, og, skjönt jeg veed med mig selv, at megen Indbildningskraft har jeg ikke, saae jeg dog stadig Dalkullan i hendes Höjtidsdragt: det sorte Skjört og det gule Forklæde, træde frem i Gustaf Vasas Farver. Hvad enten man nærmest seer paa Barbro Stigsdotter eller paa Sven Elfssons raadsnare Hustru i Isala eller paa Tomt-Matses trofaste Hustru i Utmeland, skal heller ingen kunne nægte, at jo Dalarnes Kvinder i Gustafs Trængselsdage vandt en velgrundet Adkomst til at bære hans Farver. Ingen skal heller kunne nægte, hvis man vendte det saaledes om, at jo Gustaf, rørt af Dalkvindens trofaste og opofrende, klarsynede og raadsnare Kjærlighed, kunde nok have følt Trang til at slaa sig til hendes Ridder og gjöre hendes Farver til sine. (Vasaslægtens Vaaben: »en Vase« ∩: et Risknippe til at fylde Løbegrave med, var oprindelig sort; först Gustaf Vasa malede den gul.)

Da en af de sidste Baade landede, traadte en ung Mand hen til mig. Han havde staaet ved et andet Træ, i samme Ærende som jeg. Det var, fik jeg senere at vide, Magister Alfred Wennberg (jeg tror, at han

tillige var Revisionssekretær; kgl. Embedsmand var han).
 »Kommer Herren ifrån Mora? eller ska'n till Mora?»
 »Jeg kommer fra Stockholm over Upsala og rejser i Morgen til Mora.« »Jeg er ogsaa fra Stockholm, men kom i Nat over Gefle og Falun fra Norrland og vilde i Eftermiddag tage til Mora. Jeg kan imidlertid ikke faa Vogn i Leksand, kun Kærre. Har Herren faaet Vogn?»
 »Jeg tog Vogn i Falun til hele min øvrige Dalrejse, men jeg rejser først i Morgen tidlig. Vil De blive saa længe, og vil De tage tiltakke med en Plads hos Kusken — thi jeg har et af mine Börn med mig — staar min Vogn til Deres Tjeneste.« »Tackar så mycket! Men tager De længere end til Mora?» »Jeg vilde gjerne til Orsa eller til Elfdalen eller begge Steder, men jeg tvivler stærkt paa, at jeg naar det, da jeg allerede Overmorgen maa begynde Hjemreisen.« »Jeg har samme Lyst, men samme Nødvendighed. Er det sikkert, at De rejser i Morgen tidlig?» »Ja, vil Gud!» »Saa takker jeg for Deres Tilbud og følger med.« »Men saa maa De bagefter gjøre Vejen ned ad Dalelven med os; De maa baade til Gagnef og Båtsta, til Tuna, Sæter og Bispklacken.« »Det kan jeg ikke; fra Leksand maa jeg tilbage til Falun, hvor jeg skal være Onsdag eller senest Torsdag.« »Det passer jo ganske fortræffelig: Onsdag Aften skal jeg være i Skedvi, hvorfra jeg har lovet Torsdag at sende Vognen tilbage til Falun. De tager altsaa med til Skedvi, og paa Torsdag fører De min Vogn over Rankhyttan til Falun, hvorfra De om Fredagen gjør en Udflugt til Ornæs; thi at have været i Dalarne uden at have seet Rankhyttan og Ornæs gaar lige saa lidt an, som at have været i Rom uden at have seet Peterskirken.«

Og hermed var Aftalen sluttet. Den blev ogsaa holdt, ja der blev holdt mere, end der blev lovet; thi mens jeg befordrede den unge Mand paa vor Samfærd,

var han hele Tiden vor fælles Kasseimester, et Embede, hvortil han var ulige bedre skikket end jeg. Han var vant til at rejse i Sverrig og førte derfor en Mængde Smaating med sig, som hværken fyldte eller tyngede, men baadede meget. — Efter at have gennemrejst saa stor en Del af Sverrig, havde han endnu en lille Pose fuld af allehaande Skillemønt, som han havde ført med fra Stockholm, for ingensteds at komme i Forlegenhed ved Vexlinger, for altid at have Leddepenge, Drikkepenge o. s. v. paa rede Haand. — Om han havde The med sig, skal jeg ikke kunne sige, thi siden man i Gefle havde budt os Fluegift for The (ærlig talt tør jeg naturligvis ikke indestaa for, at det virkelig var Fluegift, »qvassia«, men det smagte saaledes, og kjøbt paa Apoteket blev det. I Sverrig er det i det hele vanskeligt at faa blot nogenlunde drikkelig The, og i det nordlige Sverrig, udenfor Stockholm, er det aldeles umuligt, saafremt man ikke selv fører den med sig), efter dette Uheld drak vi stadig Mælk for The, og enten gjorde han det samme, eller han drak Kaffe. — Derimod fik jeg endnu samme Aften rig Lejlighed til at prise hans Forsynlighed: Jeg vilde skrive til Hjemmet, men i Gæstgivergaarden var der ikke Lys at opdrive. Lys paa en Tid, da man ved Dagens Lys kan baade læse og skrive indtil Kl. henved 11 om Aftenen! Det var en Fordring, som endnu ingen nok saa fordringsfuld Rejsende havde stillet til Leksands Gæstgivergaard. Jeg var halv fortvivlet, da Brevet maatte tidlig afsted næste Morgen; men Wennberg hjalp mig i min Fortvivlelse, thi han havde Stearinlys i sin Taske. Han hjalp mig endnu yderligere: jeg skrev, mens han sov, men næste Morgen var han paa Posthuset med Brevet, medens jeg sov.

Jeg haaber, at i det mindste de af mine Læsere, som saa smaat maatte tænke paa en Dalrejse, ikke ville regne mig til onde, at jeg har afbrudt Fortællingens

Traad med disse meget praktiske Vink. De kunne mulig ogsaa komme andre til Baade, inden de ane det.

Da vor Rejseplan var aftalt og den sidste Kirkebaad kommen i Land, sluttede vi os til dens Mandskab og fulgte det til Byen. Uden Tvang talte vi med det og det med os. — Jeg havde om Morgenen seet smaa Løgboder paa Torvet, nu saae jeg, at enhver Kirkegænger og Kirkegængerske gik med sit Hvidløgsknippe i Haanden, et Slags blændende hvide Løg, som ere ejendommelige for Siljans Bredder og voxer i stor Mængde lige fra Leksand til Mora. Dalfolket sætter umaadelig Pris paa »denne Guds Gave«, og Præsten faar ikke saa sjælden en Del Knipper i Betaling for Brudevielse eller Barne-daab. De ere ogsaa højst indbydende at se til, men vistnok langt mindre tiltalende for Lugtenerverne, i det mindste for mine. At alle Kirkegængerne tillige havde Knækkebrød i Lommen, fik vi let at vide, og at man i Kirken i al Ro og Stilhed sad og spiste Hvidløg og Knækkebrød under Tjenesten, fik vi siden at se. Det falder den Fremmede sælsomt som alt det uvante, men det forstyrrer dog slet ikke Tjenesten, naar man ikke selv vil lade sig forstyrre, og — ingen tage Forargelse deraf! De allerfleste af disse Mennesker have allerede været oppe Kl. 3—4 om Morgenen og have rejst en lang og anstrængende Vej, tilfods, tilvogns eller tilbaads; at holde et ordentligt Maaltid i Leksand have de færreste Raad til, og ikke alene skulle de den lange Vej hjem igjen, men først skulle de deltage i en fem Timers Kirketjeneste. De kunne da vel nok have Grund til at styrke Livsaanderne ved en Smule Knækkebrød og de yndede Hvidløg, som pirre og derved tjene til at holde Öjnene aabne, mens de samtidig bringe det tørre Knækkebrød til at glide lettere ned. Jeg er vis paa, at

selv den strængeste Selvpiner vilde finde en saadan Spisen under Tjenesten tilladelig, naar han saae, hvordan den gaar for sig i al mulig Stilhed og Ro, uden enten at forstyrre Nabo eller Gjenbo; jeg er vis paa, at han ikke engang selv lod sig forstyrre af den, hvis han ellers husede den mindste Andagt i sit indre; godt og vel, om han kunde afholde sig selv fra Spisningen, hvis han havde lige saa stærk en Opfordring som hine.

En fem Timers Kirketjeneste! — Ja vel! — Da vi naaede Byen, var det paa det nærmeste Kirketid, og vi gik derfor strax ind i Kirken. Desværre hører jeg ikke længer til de mest granhøre og stillede mig derfor tæt foran Prædikestolen. Her fik jeg dog ikke længe Lov at staa. En midaldrende Kone blev opmærksom paa mig og vilde lukke mig ind i sin Stol. Til Nød var der Plads til en til, og jeg modtog derfor hendes Indbydelse; men da jeg saae, at hun selv vilde gaa ud, gjorde jeg Modstand, og der opstod en lille godmodig Kamp imellem os, paa hvilken hun dog kort og godt gjorde Ende med den faste Erklæring: »Gubben stiger ind, og jeg søger en anden Stol!« — I det samme begyndte Tjenesten: i højtideligt Optog bare de mange Kirkebetjente alle de hellige Kar fra Sakristiet op til Alteret. Da de vare satte her, begyndte Psalmesangen. Den var vel ikke udmærket, men dog højst upaaklagelig, og det var en virkelig Menighedssang, levende og kraftig; thi saavidt jeg kunde mærke, deltog hele Menigheden i den. Efter Domprovst Hwassers Opfordring prædikede i Dag Domprovst Björling, som ogsaa i Forvejen havde bæredt sig derpaa og allerede havde skrevet sin Prædiken i Vesterås. Hans tilkommende Svigersön, Præsten Arrhosiander, messede, og sjælden eller aldrig har jeg hørt en blødere, kraftigere, klangfuldere Stemme udføre denne Del af Tjenesten. — Domprovstens Prædiken var omhyggelig udarbejdet, strængt ordnet og

skarpt inddelt; han læste den op af Papiret, som næsten uden Undtagelse enhver ældre svensk Præst gjør, da man hidtil i Sverrig ikke har været tilbøjelig til at agte det for ganske passende, naar en Præst tog sig den Frihed at holde et frit Foredrag fra Prædikestolen. (En Del har dette ændret sig, og i flere Egne begynde nu navnlig de yngre Præster at prædike frit.) Han holdt sin Prædiken med naturlig Værdighed, og Foredraget var lige saa godt som Indholdet gennemtænkt; men den varede en stiv Klokketime og vel derover, og mig forekom den at have langt mere af Afhandlingens belærende Karakter end af Prædikenens opbyggende, skjönt jeg nu efter saa lang Tids Forløb ikke engang drister mig til at gjengive Tankegangen. — Da den var endt, steg en af de unge Præster op i Prædikestolen. Ogsaa han optog vel en Time, men baade Texten og dens Udførelse vare ham nøjagtig foreskrevne; thi det var udelukkende kongelige Kundgjørelser samt Bekjendtgjørelser fra Øvrigheden og en Mængde Privatmænd, han oplæste, Bekjendtgjørelser, som jeg hellere havde seet meddelte udenfor Kirken, og allerhelst i et eller andet dertil indrettet Blad; thi Vejarbejder, Kontributioner, Avktioner, Licitationer, Bekjendtgjørelser om allehaande bortkomne Sager o. s. v. o. s. v. i en hel Uendelighed skulde vi dog kun nødig bringe op paa Prædikestolen. — Efter nogen Psalmesang begyndte saa Altergangen (Barnedaab var der naturligvis ikke), og der var vistnok fuldt og vel femhundrede Nadvergæster; men stundum kan Tallet stige til over Tusinde. I lange Rader gik de op til Alteret, Mændene paa den højre Side af Kirkegangen, til højre Side ad Alteret, Kvinderne paa den venstre Side. To af de yngre Præster hjalp hinanden at uddele Brødet og Vinen, og over hvert enkelt Hold lystes Velsignelsen ligesom hos os. Ogsaa Psalmesangen fortsattes under Altergangen ligesom hos os. — Endelig

var da Nadveren endt, og endnu et Par Psalmer bleve sungne, og jeg troede hermed Kirketjenesten sluttet; men midt i Korsgangen, tæt udenfor mig, fra alle Sider tæt omringet af den lyttende Menighed, tog nu en af de unge Præster Ordet. Jeg tror, det var Komministersadjunkt Wahlbäck, Domprovst Hwassers allerede omtalte Svigersön. Dette Foredrag var frit, i det mindste blev det ikke oplæst, og man mærkede heller ikke til, at det var lært udenad. I Begyndelsen antog jeg det for en kort Slutningsbön, svarende til Klokkerens Læsning i Kordören hos os, men jeg mærkede snart min Vildfarelse. Jeg veed ikke ret, hvad jeg skal kalde dette milde, varme Foredrag: det var ingen Prædiken, det var ingen Bön; det var en hjertelig, opbyggelig Tale, en Mellemting mellem en opbyggelig Prædiken og en opløftende Bön; men inderlig, varm og hjertelig var den, og godt gjorde den i al sin fordringsløse Jævnhed. Jeg antager, at den varede en god halv Time, maaske endog lidt længer, men for mig var den Pærlen i Dagens Kirketjeneste, saa det er Skam, at jeg ikke med Sikkerhed kan sige, hvem der rakte os denne Pærle. Jeg mente, mens han talte, at det var Glantzberg (thi den unge Hwasser, vidste jeg, var i Djura, og om den unge Wahlbäck havde jeg tilfældig endnu intet hørt); senere kom jeg til at vakle i denne min Mening, men fik dog ikke Vished i min Sag; jeg vilde ikke være ved, at mit Öje var saa usikkert, at jeg ikke i Stuen turde afgjøre, hvem af to eller tre det var, som for et Par Timer siden havde glædet og opbygget mig i Kirken. — Efter dette Foredrag blev der atter sunget en Psalme, og endelig var Kirketjenesten sluttet; thi i Sverrig ender Klokkeren lige saa lidt Kirketjenesten med Læsning i Kordören, som han begynder den dermed. Den havde varet fra Kl. 9 til Kl. fuldt og vel 2. — Jeg spurgte, om man hver Söndag bød Dalfolket en

saadan Kirketjeneste, og man svarede, at det ikke vilde nøjes med mindre. Døjede det saa meget for at komme til og fra Kirken, vilde det ogsaa have noget klækkeligt for sin Møje.

Efter Tjenesten spurgte man mig, om jeg ogsaa helt igjennem havde kunnet følge med Prædikenen. Spørgsmaalet var naturligvis ikke ment som nogen Fornærmelse, og jeg optog det heller ikke saaledes, men svarede i al Ærlighed og Oprigtighed, at navnlig Wahlbäcks Foredrag havde jeg fulgt med spændt Opmærksomhed, men i hele hans Tale var der kun forekommet tre Ord, som vi ikke ogsaa kunde høre i en dansk Prædiken: *annars, nalkas og börja*. — Den første Gang, jeg dernæst var i dansk Kirke, var, da Peter Fenger holdt Talen for Rigsdagens Aabning; og han begyndte sin Tale med de Ord: »Bedst er med Gud byrje.«

Efter Kirketjenesten gik jeg atter ned til Landingsstedet for at se Kirkebaadens Bortfart; men den lignede kun lidet deres Hidkomst. De gik ikke saa samtidig, som de vare komne, og der var ikke det Liv i Kirkegængerne om Eftermiddagen som om Morgenens. Forvæntningens Spænding var forbi, og det forekom mig, som rimeligt kunde være, at jeg i mangt et Træk fandt Slaphed efter den vedholdende Anstrængelse. — Et andet vilde Forholdet sagtens have været, hvis Tjenesten var bleven afbrudt ligesaa brat, som da Tunamændene 1598 traadte ind i den samme Leksand Kirke under Udraabet: »Till vapen, till vapen! fienden är för dörren!« og Mester Elof i Spidsen for sine Sognefolk togede fra Fredens Alter til, som man mente, den blodige Kamp for Fædreland, Frihed og Tro.

Vi gik nu til Middag hos Domprovst Hwasser, hvor vi tilbragte Resten af Dagen. Efter Middagen sad

jeg i Salen med alle de unge Præster samt hele den øvrige Ungdom; begge Domprovsterne toge sig formodentlig en lille Middagslur. Ret længe varede det ikke, før man spurgte mig om de danske kirkelige Forholde, om den danske Prædiken, Psalmesang og Gudstjeneste, men navnlig om den »grundtvigske åskådningen«: om Grundtvigs Opfattelse af Forholdet mellem Symbolum apostolicum og Skriften, mellem det levende og det døde Ord o. s. v. — I henved tredive Aar har jeg mangfoldige Gange gjort den Erfaring, at Grundtvig selv er ikke sønderlig kjendt og læst i Sverrig, og den samme Erfaring gjentog sig paa hele denne min Sverrigsrejse, navnlig ogsaa i Dalarne. Man veed, at han er en stor Mand, stor som Digter, stor som Taler, som teologisk og historisk Forfatter, men man veed det kun, om jeg saa maa sige: ad Sagnvejen; man har aldrig selv erfaret det. Man kan ikke følge ham, og navnlig kan man ikke fatte ham, naar han skiller skarpt imellem det døde og det levende Ord, fordi — selv har man jo udelukkende gjort Kjendskab med denne hans Adskillelse gennem det døde og ikke gennem det levende Ord. Man mener da naturligvis ogsaa, at han sætter Troesbekjendelsen, Indstiftelsesordene, altfor højt og Skriften altfor laft. Man mindes desuden, at han for et halft Hundrebaar siden førte et bittert Angreb paa Sverrig og Svenskerne, og derfor har man nu engang faaet galt fat paa ham. Langt bedre kommer man derimod ud af det med hans Lærlinger, med dem, der, for at jeg skal gjentage et Udtryk, jeg ved en anden Lejlighed har brugt: udpræge hans Guldfund i gangbar Smaamønt, saaledes som selv Fattigfolk kunne bruge den. Ikke, at man højt oppe i Sverrig er just sønderlig kjendt med ret mange af Grundtvigs Lærlinger eller med den saakaldte grundtvigske Retning af den danske Teologi, men endnu langt mindre kjender man dog til hele vor øvrige

Teologi, hvad jeg om lidt vil faa Lejlighed til at oplyse en Smule nærmere.

Efter Ævne besvarede jeg alle de mange Spørgsmaal, man gjorde mig; men man ønskede en mere samlet Fremstilling, og jeg stræbte at give en saadan, der dog idelig afbrødes af yderligere Æskninger om nærmere Belysning af enkelte Punkter, som jeg mindre skarpt havde udviklet. Som jeg var bedst ifærd med denne Fremstilling, traadte Domprovst Björling ind fra det tilstødende Værelse, og paa selve Tærskelen udbrød han: »Jag känner igen den der utvecklingen: det är den grundtvigska åskådningen, men jag gillar den icke.« — Jeg kjendte ogsaa saare vel Provst Björlings Anskuelser: ikke alene er han jo en gammel dogmatisk Forfatter og en kjendt Rigsdagsmand, men jeg havde allerede i Skedvi haft en ganske lille Forpostfægtning med ham. Nu kom Hovedtræfningen, og jeg kunde ikke undslaa mig for den, skjönt jeg atter og atter fremhævede, at, hvis jeg ogsaa maatte bukke under i Kampen, maatte han dog ikke derfor mene, at han havde besejret en Anskuelse, for hvilken jeg kun var en tilfældig og daarlig Ordfører, der ikke engang vidste, om jeg i et og alt gjengav den fuldkommen nøjagtig og bestemt; thi vel havde Grundtvig snart i en Menneskealder været min Præst og Sjælesörger, men for det første var jeg i Ordets egentligste Forstand en Lægmand, og dernæst var jeg mig fuldkommen bevidst, at jeg i Enkeltheder afveg fra Grundtvig. Mulig gjengav jeg derfor mit eget, naar jeg troede at gjengive hans, men i ethvert Tilfælde maatte det være mig og ikke ham, der blev overvundet.

Det blev en varm Kamp, og den stod paa i Timer; og det var en egen Sag for en Lægmand at bryde en skrap teologisk Landse med en gammel, videnskabelig dannet Skriftteolog, og det i fem eller sex andre Teologers Nærværelse. Men det maa jeg lade alle disse

sidste, at, skjönt de hele Tiden fulgte Kampen med synlig Deltagelse, var der ingen af dem, som besværliggjorde mig min allerede noksom vanskelige Stilling, rimeligvis fordi de fandt, at Partiet kunde være ulige nok i Forvejen, mulig dog tillige fordi i det mindste et Par af dem visselig stode mig nok saa nær, som de stode Provsten. Og Provsten maa jeg lade, at, var han end en af de allerstiveste Skriftteologer, jeg i mit Liv er stødt paa, var han end en af de allerivrigste Modstandere af den kirkelige Anskuelse, hvis Talsmand jeg her af fuld Overbevisning, men dog nærmest kun ved et lunefuldt Spil af Skæbnen, var bleven, — han førte ligefuldt Kampen udelukkende med hæderlige Vaaben, som en Mand, der kæmper for sin Overbevisning i en Livs- og Salighedssag; og sin teologiske Overlægenhed lod han mig kun føle i sine Bevisførelsers videnskabelige Tyngde og Form, ikke i Betoningen eller i noget som helst andet blot ydre og udvendigt.

Fra Yderværkerne, fra Skallen gik vi nærmere og nærmere ind paa Stridsspørgsmaalets Kærne, og jeg tror ikke, at nogen af os stak det mindste under Stol, men at vi efter Ævne gave enhver sin Opfattelse saa skarpt som muligt. Der laa imidlertid et svælgende Dyb imellem os. — At Troen var en Hjærtesag og ikke en Forstandssag, vilde han vel tildels indrømme, men vilde dog hellere give det saaledes, at den ganske væsentlig var en Hjærtesag, men tillige, i det mindste tildels, en Forstandssag. Han kunde da naturligvis heller ikke gaa ind paa min Paastand, at jeg tror, fordi jeg ikke kan begribe, da jeg lige saa lidt kan tro, hvad jeg begriber, som begribe, hvad jeg tror. Efter hans Mening kunde jeg lige saa godt igjennem Begrebet komme til at tro, som igjennem Troen komme til at begribe. Naar jeg paastod, at Troen kom igjennem Hørelsen, kom ved at høre Bekjendelsen af en levende Menneskerøst,

og at man umulig kunde læse sig den til; da stillede han derimod den Paastand, at et sandhedskjærligt Menneske kunde godt læse sig til Troen, og han vilde ikke engang agte det for nødvendigt, at Læseren først, om ogsaa for meget længe siden, maatte have modtaget Troens Indhold af et troende Menneskes Bekjendelse. Endnu mindre kunde han gaa ind paa min Paastand, at et sandhedskjærligt vantro Menneske uden troende Vejledning maatte af Skriften læse stadig ny Bestyrkelse af sin Vantro, fordi netop hans Sandhedskjærlighed maatte sige ham, at den vrimlede af Urimeligheder, som hans Forstand aldrig kunde fatte eller følge. Jeg satte Sagen paa Spidsen og paastod, at, om ogsaa den allersidste Bibel var brændt, men der endnu fandtes om end kun et eneste troende Menneske i Verden, da vilde jeg dog ikke kunne sige, at Kristendommen var uddød, og ikke kunne nægte Muligheden af, at den fra den eneste Troende kunde trænge ind og trænge igjennem hos alle virkelig sandhedskjærlige Mennesker; men var derimod det sidste Menneske dødt, som bekjendte den Herre Kristus i Aand og i Sandhed, da var ogsaa Kristendommen uddød med ham, og det hjalp kun lidet, om der fandtes nok saa mange Bibler i hvert eneste Hus; thi saa lidt som Bogen nogensinde selv fik Liv, saa lidt indblæste den Liv i en eneste af alle de aandelig døde. Da maatte Kristus først atter blive Menneske, thi ellers havde han aldrig behøvet at blive det, men isteden for at lade ham fødes, lære, lide og dø, havde Gud kunnet lade det regne med Bibler over hele Jorden. Enhver Ting til sit Brug, og Skriftens Gjerning er det ikke at skabe nye Kristne, men den er »nyttig til Lærdom, til Overbevisning, til Rettelse, til Optugtelse i Retfærdighed«, saa at den, der som »et Guds Menneske« gaar til dens Læsning, kan derved »vorde fuldkommen og dygtiggjort til al god Gjerning«. Provsten mente der-

imcd, at, om ogsaa den sidste Bekjender var død, var Kristendommen dog ikke uddød, saa længe Herren ikke havde taget Skriften tilbage, da den nok atter vilde kunne indblæse Liv i de slumrende Sjæle. — Det maa vel tildels, men dog ogsaa kun tildels, skrives paa min teologiske Uformuenheds Regning, naar Provsten sluttelig erklærede, at han opfattede det som Kærnen i den grundtvigske Anskuelse, at den vilde udjævne og udfylde Kløften mellem de stridige kristne Menigheder og vise dem, at i Hovedsagen vare vi alle enige. Jeg kan ikke tænke mig, at jeg havde givet anden Anledning til denne Misforstaaelse, end at jeg ved at fremhæve Troesbekjendelsens Forhold til Skriften erklærede, at jeg maatte agte mig troesenig med hver den, der i Aand og Sandhed kunde tilegne sig den apostoliske Troesbekjendelse, om han end i flere Stykker læste Skriften paa anden Maade end jeg; thi ved Daabspagten bleve vi Lemmer af Kristi Menighed, og ikke ved Skriftens Udlæggelse, saa at Afvigelse i de Stykker, der ikke vare Led af selve Daabspagten, havde i ethvert Tilfælde mindre at sige, om den end i og for sig kunde være betydningsfuld nok. Da jeg nu fralagde Grundtvig og os andre den Ære, nærmest at være Forkæmpere for den saakaldte evangeliske Alliance, og jeg under Stridens Fortsættelse kom til at udtale som min Overbevisning, støttet paa flere Skriftsteder og paa selve Troesbekjendelsens »nedfoer til Helvede«, at der ogsaa efter Døden kunde gives Mulighed for en Omvendelse, erklærede Domprovsten, at han saae, at det var vort Ønske og vor Mening, et Ønske, som han visselig kunde finde smukt, men en Mening, han ikke kunde dele, at sluttelig vilde hele Menneskeheden omvende sig til Herren og blive salig, saa der slet ingen skulde endelig for-dømmes. Ogsaa denne Mening (Apokatastasis) maatte jeg fralægge baade mig og os, og der var da slet intet, hvorom

vi til Slutningen kunde blive enige, uden derom, at vi hver for sig talte et Sprog, hvoraf den tiltalte ikke forstod andet eller mere end dette ene, at sikkerlig ogsaa hans Modstander mente det ærlig og alvorlig med sin Kristendom og var bekymret for sin Saligheds Sag. — Men dette var dog altid et Udbytte af en lang og varm Kamp, der jo vel afbrødes ved en længere Spadseregang, men begyndtes og fortsattes igjen; og for dette Udbyttes Skyld, som jeg er vis paa at have gjengivet aldeles nøjagtig, føler jeg mig overtydet om, at min ærede Modstander — hvis han nogensinde skulde faa disse Linier at læse — vil undskylde mig, om jeg, Lægmanden, i en eller anden Enkelthed skulde have opfattet og gjengivet hans Ytringer mindre nøjagtig, klart og bestemt, end ønskeligt kunde være.

Henad Aften gik vi os en Tur i Haven og ned til Siljans Strand, men det var en kold og bidende Blæst, som snart jog de fleste af Kvinderne og flere af Mændene ind igjen. Vi vare kun en sex, syv Stykker, som havde Mod og Mands Hjærte til at holde ud mod Vejret, men vi ændrede Vejens Retning: vi vendte os bort fra Siljan og gik igjennem en Del af Byen mod nordøst. Et højt, skovgroet Bjerg, Käringberget, blev nu Maalet for vor Vandring. Her samler sig Byens Ungdom baade Majnatten (Valborgnat) og Sankthansnat om de flammende Blus, og siden dandse de paa Engen nedenfor. En saadan Fest kunde vi desværre ikke for Öjeblikket overvære, men fra Käringbergets Top vilde vi glæde os over den dejlige Udsigt. Den første Del af Vejen var meget bekvæm, ja den allerførste var vel endog Kjørevej, men senere blev Bjergstien altid snævrere og brattere, paa sine Steder blev Gangen endog til et Slags Klatren over nogle Klippestykker. Stor var Besværligheden dog aldrig, og da Maalet var naaet, var Möjen rigelig lønnet. Til den ene Side den dejlige fiolblaa

Siljan, en storladen Ametyst i en rig Indfatning, til den anden et Hav af bølgende Skovtoppe; mod nord og nordøst den ene skovgroede Bjergknude efter den anden, mod syd og sydvest den store pyntelige Leksand By med Kirketaarnet og Klokketabelen (som man kalder det Trætaarn, hvori Kirkeklokkerne hænge, hvilket altid er et andet end Kirkens Taarn). Dalelven og det yndige Dalføre paa begge dens Bredder kan man følge lige fra Leksand til hinsides Ål, hvor Elven udvider sig til en lille Sø. — I fulde Drag nøde vi den stolte Udsigt — nøde den maaske endog lidt længer, end der med Hensyn til Vejrliget var aldeles tilbørligt og fornuftigt — og vendte saa samme Vej tilbage.

Men Bjergstien var, som sagt, snæver, og der var endnu andre Tilfældigheder, som gjorde, at vi hverken op eller ned gik i sluttet Klynge, men altid to eller tre sammen. Jeg kom hele Tiden til at gaa med Adjunkt Glantzberg, og ham skylder jeg en ikke ringe Del af de kjære Minder fra denne Vandring. Han var en ung Præst, der var dybt greben af det Ord, for hvilket han var Budbærer. Ganske vist havde han et let Anstrøg af Pietisme, og det er da en Kjendsgjerning, at, mens Pietismen i Danmark hører til de overvundne Stadier, trives den endnu mangensteds i Sverrig hos de ædleste og alvorligste Naturer. Den rene og ædle Schartau var for betydningsfuld en Personlighed, til at man ikke endnu skulde kunne mærke hans Indflydelse baade paa det andet og det tredie Slægtled. Men hos Glantzberg maatte Pietismen dog nærmest betragtes som noget gennemlevet, noget tilbagelagt og overvundet, der kun bredte en vis Farvetone, et vist Skær over hans nærværende Jeg. — Han fulgte med Interesse de kirkelige Livsytringer og ønskede en roligere Fremstilling af de kirkelige Anskuelser og Stridigheder i Danmark end den, han nys havde modtaget i Kampen mellem Domprovsten

og mig. Grundtvig som Teolog kjendte han egentlig kun paa anden og tredie Haand, men Birkedal baade kjendte og elskede han, og Birkedals Prædikener og Andagtsbøger hørte til hans daglige Læsning. Ogsaa Mau kjendte og skattede han, men Mau tilhørte dog nærmere hans Fortid, Birkedal hans Nutid. Naturligvis beklagede han, at Samlivet i Norden er saa indskrænket, saa fattigt, at Udbyttet af Ideer finder sjælden Sted gennem Bøger, men næsten aldrig gennem Samtale. Og hvem deler ikke denne hans Beklagelse? — Jeg taler ikke om det sydligste Sverrig, heller ikke om Stockholm og Upsala, jeg taler navnlig om Gotland og Dalarne, tildels dog ogsaa om Upland, Vestmanland, Södermanland og Østergötland; men foruden Grundtvig, hvem man dog, som sagt, nærmest kun kjender af Omtale eller af andres Skrifter, var det et saare ringe Antal nyere danske Teologer, jeg i de nævnte Landskaber sporede Kjendskab til. Jeg sporede saaledes ikke, at man kjendte det allermindste enten til Mynster eller Martensen (Björling har dog sagtens kjendt dem begge, men tilfældigvis kom jeg ikke til at tale med ham om nogen af dem). H. N. Clausen mindes jeg ikke kjendt af nogen anden end gamle Provst Afzelius, der havde været hans Gæst under det kjøbenhavnske Studentmøde 1845, havde selv modtaget hans Besøg 1846 og et af de følgende Aar havde kaldt en Søn op efter ham (hvilken Søn han, i Forbigaaende sagt, gjerne gad sende til Københavns Universitet, hvad han dog nu maa undlade paa Grund af Skoleplanernes Uensartethed); men det var dog langt snarere den nationale Polittiker end Teologen Clausen, Afzelius kjendte (for Björlings Vedkommende maa naturligvis det samme gjælde om Clausen som om Mynster og Martensen). Sören Kierkegaard og Peter Kierkegaard hørte jeg meget jævnlig nævne, men den förstes Navnkundighed

har langt overflöjet den sidstes, ja vel endog udövet en menlig Indflydelse paa den; thi Sören Kierkegaards Beundrere, som dog ikke ere meget talrige, navnlig ikkē udenfor Stockholm, bryde sig kun lidet om Broderen; og af Sörens Fjender have kun de færreste mærket sig Fornavnene og drömme derfor ikke om, at der gives to Brödre, som hver gaa sin Vej, men sky ubeseet alt, hvad der paa Tittelbladet bærer Forfatternavnet Kierkegaard. Saa er der Christiani, af hvis »Tiltaler i Herrens Hus« et Par alvorlige Kvinder en Söndag Formiddag bade mig at læse en eller anden höjt, fordi man den Dag tilfældigvis ikke kunde komme i Kirke. — Mau har jeg allerede nævnet, og Birkedal nævnte jeg nys for anden Gang; men hermed, jeg gjentager det, har jeg ogsaa afsluttet hele Rækken af nyere danske Teologer, som jeg i Øvresverrig sporede Kjendskab til. Maaske var det tilfældigt, men navnlig i Dalarne forekom Birkedal mig at være den af alle vore Præster, som havde samlet sig de fleste og varmeste Venner, naturligvis især mellem de yngre Præster.

Og medens der imellem hver to og to af Nordens tre Riger er rejst höje, vilkaarlige Slagbomme, som næsten umuliggjøre Nordboen den frie og naturlige Bevægelse indenfor hele det fælles Fædrelands Grændser; medens det hører til de store Sjældenheder, at nogen nordisk Student studerer ved noget andet af vore Universiteter end det, der ligger hans tilfældige Hjemstavn nærmest; og medens det siden Hans Baggers Tid (1674) nok er uhørt, at en Teolog er kaldet fra Embedsmand i det ene Rige til Embedsmand i det andet; — saa nöjes man i Sverrig endda ingenlunde med disse Slagbomme, men har bygget sig andre og endnu urimeligere. I Sverrig er Præsten ret egentlig stavnsbunden. Med Undtagelse af Hofprædikanter, Regimentspastorer og maaske enkelte andre kan ingen i Sverrig blive

Præst i noget andet Stift end det, han ifølge sin »Nation« tilhører, med mindre Kongen paa hans Ansøgning giver ham »indigenat« (Indfødsret!) i et andet Stift, til hvilket han da maa holde sig: Skaaningen og Blekingboen maa blive ved Lunds Stift, Gotlændingen ved Gotland, Dalekarlen og Vestmanlændingen ved Vesterås Stift og saaledes frendeles. Man har forsvaret dette med en Mangfoldighed af Grunde, den ene mere søgt end den anden, og man forsvarer det endnu — i det mindste er der dem, som gjøre det. Den vægtigste Grund, jeg hørte fremføre, var imidlertid den, at Folkeejendommeligheden har sit særegne Præg i hvert af de enkelte Landskaber (hvorfor ikke i hvert Herred?), og at derfor den, som er hjemme i et saadant Landskab, baade kjender Eiendommeligheden bedst og bedst kan indvirke paa den. Men man overseer da det vækkende, forfriskende og styrkende, som ligger i Paavirkningen af en frisk og fremmed Ejendommelighed; og man overseer, at ved at kjæle for disse middelalderlige Bygdeejendommeligheder, ved at hæge og pleje dem, staar man Fare for at udvikle en Skare af skrantne Folkebrøkker og vantrevne Folkebrøker, hvor man dog helst burde udvikle et helt og enigt, stærkt Folk; eller, om man end ikke staar Fare derfor — thi man kæmper forgæves mod Naturen — saa gjør man dog sit yderste for at fremkalde Faren. — Under Kong Karl den Femtende har man i Sverrig løst Sognebaandet ligesom i Danmark, og det har allerede enkeltvis godtgjort sig som en saare god Gjerning; mon man da ikke ogsaa skulde ville løse Præsternes Stavnsbaand? Dog, dette hører maaske med til Præsteskabets »Privilegier«, paa hvilke man ikke godvillig giver slip! Det er i saa Fald Skade, at den følelige »prestbrist«, som netop for Tiden findes i en Mængde af Stifterne, saa man maa lade flere store Embeder ubesatte eller lade Præstens Gjerning udøve af

Komministre og Adjunkter, det er stor Skade, siger jeg, at denne samme »prestbrist« maaske snart kunde sammensværges sig med den sunde Fornuft, saa de i Foræning kastede »Privilegiet« overende.

Præsteskabet eller rettere: dets Konsistorier have endnu et andet Privilegium, som vi heller ikke kjende i Danmark: Jeg har sagt, at Glantzberg var en af Domprovst Hwassers Adjunkter, men jeg veed ikke, om han er det endnu. Jeg har betegnet en Adjunkt som personel Kapellan, men Omskrivningen er ikke fuldkommen nøjagtig. Fra den Tid den unge Kandidat har taget »prestexamen« og er bleven præsteviet (hvilket han kan blive med det fyldte treogtyvende Aar), og indtil han selv modtager en fast Ansættelse (enten som Komminister eller Skolepræst; »pastorsexamen« kan han først tage med sit fyldte tredivte Aar, og først da kan han blive Pastor 3: Sognepræst), — staar han aldeles til sit Konsistoriums Raadighed. Dette kan inden Stiftets Omraade sende ham som Adjunkt, hvor som helst det finder, at der er Trang til ham, og hvor det mener, at netop han vil være paa sin Plads. Deraf Mundhædet om en saadan Adjunkt, der endnu ikke har faaet sig et fast Hjem: »han får åka efter [3: på] konsistorii skjutskärren«. Strængt taget har Præsten lige saa lidt Indflydelse paa Afgjørelsen af Spørgsmaalet, om han vil have en Adjunkt, og hvem han i saa Fald vil have, som Adjunkten selv raader for, hvorhen han vil tage, eller hvor længe han vil blive der. Det hele ligger i Stiftskonsistoriets Haand, om man end visselig kan være temmelig sikker paa, at Konsistoriet sjælden eller aldrig misbruger sin Myndighed. —

— Ved Sængetid toge vi Afsked fra Provstegaarden, og nu klarede sig i dobbelt Forstand den Sky, som jeg forrige Dag havde seet paa gamle Domprovst Hwassers Pande. »De tager i Morgen til Mora; naar vender De tilbage?« »Overmorgen Aften, Gud for alt.« »Saa

tager De ind hos mig!« »Hvis Provsten tillader det, skal det være os en Fornøjelse atter at hilse paa Dem.«
 »Hilse paa mig! nej — De kører lige herind i Provstegaarden og overnatter hos mig.« »Kører ind i Provstegaarden?« »Ja vist! Det har saaledes græmmet mig, at jeg ikke har kunnet have Dem i disse to Nætter; men De seer selv, hvor mange vi ere, og saa kom hele Björlings Familie samtidig med Dem. Naa, vær nu ikke vred, fordi jeg har maattet synes Dem ugæstfri; naar De kommer tilbage, kører De lige ind i Provstegaarden. Ikke sandt? Hvad skal De og Deres Barn paa Gæstgivergaarden!« »Vil da Provsten gjøre Deres Gaard til en Gæstgivergaard og gjøre Dem selv til Gæstgiver?«
 »Gästgivare! — nå-å — nå — väl — Ja väl! jag är gästgivare, och jag skall och jag vill vara det! men öfvermorgon, vill Gud, tager De in hos gamla Prosten!« — Det var umuligt at modstaa en saadan Bön, saa varm, saa hjærtelig-heftig som den fremkom.

Sex Uger senere drak »Onkel Adam« (Digteren og Lægen Karl Adolf Wetterbergh) i en Vennekreds i Norrkøping »Gästgivaren Hwassers skål!« og der var sikkerlig ikke et eneste af de bredfulde, skummende Champagneglas, som jo blev tömt.

Næste Morgen tidlig gave vi os altsaa paa Vejen ad Mora til. Da vi havde kjørt et lille Stykke, mødte vi en Kaleshevogn, hvori gamle Domprovst Hwasser sad. Han havde fulgt Björlings Familie paa Vej og vendte nu atter tilbage. I Forbifarten rejste han sig op, svingede med Hatten og raabte: »Välkommen åter till Leksand! välkommen åter! hurra!«

Lige til Lerdal gaar Vejen i nordnordøst, enten langs med Siljan eller dog temmelig nær dens Bredder. Hvor vi saa færdedes, var Vejret godt baade denne

og den følgende Dag, mens vi næsten stadig saae det øsregne foran os, bagved os og til begge Sider, stundum paa en tre, fire Steder ad Gangen. Vi havde altsaa Lykken med os, og dog ikke saa ganske! — Inden jeg forlod Stockholm, talte jeg med Santesson om vor Dalrejse, at han maatte henlede min Opmærksomhed paa alt, hvad der var at se. »För allt må du till Bergsängsbackarne! det är något af det vackraste och grannaste, du får att se.« Min stadige tyske Vejviser, C.F. Frisch (»Schweden. Handbuch für Reisende«), var enig med Santesson; han sagde mig: »Paa Bergsängsbackarne er der en Udsigt, som ikke mange Steder finder sin Mage, og for hvis Skyld alene man burde gjøre en Rejse til Dalarne.« — Og vi kom did sammen med Björblings, og vi bestege Bakkerne, mens vi plukkede Jordbær og Blaabær undervejs, købte dem vel ogsaa af Smaadrengene og Smaapigerne, der bøde os dem paa store Skræppeblade. Og Udsigten var dejlig, det er ganske vist, men i alt vort Held havde vi dog et Uheld, thi det regnede baade i sydøst, i vest og nordvest, saa Synskredsen var hverken saa vid eller saa klar, som den burde været. Vi saae Leksand i sydvest, Rättvik i nord og Vikarby i nordnordvest; over Siljans Vande skimtede vi ogsaa Sollerön med dens hvide Kirketaarn (»Sofia Magdalena«) i nordvest; men desværre! vi kunne dog ikke med fuldkommen Sandhed sige, at vi have været paa Bergsängsbackarne og der modtaget Indtrykket af noget af »det vackraste och grannaste«, Rejsen havde at byde os. Under vore Fødder snoede Vejen sig smukt og malerisk; paa hin Side Vejen laa der et Par venlige Bøndergaarde, krandsede af Løvtræer; de laa ved Foden af en Höjderyg, der — men formodentlig med Uret — syntes mig at maatte være endnu højere og at maatte tilbyde en endnu smukkere og videre Udsigt end den, paa hvilken vi stode; og tæt bag-

ved disse Gaarde og denne Höjderyg smilede »Dalar-
nes öga«, det klare, det livlige, det havblaa. Gik saa
Blikket ned ad Bakkeskrænterne med deres purrede
Løvbuske, til de andre Sider, mødte det mørke, frodige
Skovgrupper, høje, hvide Skorstene over rødmalede
Huse, knejsende Bakkestrog og blodtrundede Dalstrog;
men det var alt saa nær, fordi den fjærnere Synskreds
allevegne var regnsvanger. Saaledes som vi saae Bergs-
ängsbackarne, har jeg seet mangen en Udsigt, der var
baade videre og stoltere, baade mere smilende og mere
vexlende. Jeg har allerede nævnet Bispklacken, jeg
kommer senere til at nævne endnu et Par.

I Utby skiftede vi Heste. Det kostede Selvover-
vindelse at tage lige herfra til Vikarby, isteden for
at gjöre en Afstikker til Ofvanmyra samt herfra til
Boda Kapel og Styggforsen, der har sit Navn af
det storladne, mægtige Vandfald paa tohundrede Fod,
som boltrer sig midt i de grufuldeste og vildeste Om-
givelser. Men Omvejen vilde have været fulde halv-
tredie svensk (o: henved fire danske) Mil; vi maatte alt-
saa tage Fornuften fangen, og — »den, der overvinder
sig selv, er jo större end den, der indtager en Stad!«
— Istedet for en af de vildeste, fik vi da en af de
yndigste Naturer at se.

Det er om Vejen fra Utby til Vikarby, at Unge
siger: »Den, som icke sett [denna] vägen, der ännu det
mörka och det ljusa ligga bredvid hvarandra, men i en
separationsakt, såsom morgonen och natten, den må al-
drig tala om, att han varit i Dalarne.« — Fra Utby følger
Vejen Siljans Bredder til hinsides Vikarby, og i det
frodige, tætbyggede Landskab aabner sig den ene smi-
lende Udsigt efter den anden, navnlig fra Gerdesbo,
over Lerdal og Rättvik til Vikarby. Ganske tæt
til venstre har man Siljan, og en Smule til højre har
man det store, brede, herlige Lerdalsberg, om hvilket

man har sagt mig, at det har en paaafaldende Lighed med Kinnekulle, seet fra Venern. Det slynger sig i en lang, lang Halvmaane nordøst om Siljan og er dyrket, stærkt bebygget og skovgroet lige til Toppen. — Undervejs var jeg inde i en lille hyggelig Villa, som hedder Karlsvik. Den er beboet af en Læge, hvis Navn jeg nu har glemt (jeg skulde dog næsten mene, at han hed Wettergren), men som jeg havde lovet Sætherberg at bringe en Hilsen. Han var ikke hjemme; han var rejst bort paa nogle Dage; men det venlige Hus stod der, en yndig Midsommersdröm, hvis jeg maa tillade mig at oversætte »en Idyl« saaledes. I Haven kom jeg ikke, men jeg kastede dog mit Blik over en Yppighed af Blomster, som mindede om alt andet end om 60° 52' nordlig Bredde. En løvrig Hæk var jeg næsvis nok til at böje tilside for at faa et hurtigt Blik over Haven, Engen og den krusede Siljan, et Skue — ja, var jeg Skovgaard, saa fæstede jeg det strax paa Lærredet, for aldrig mere at kunne glemme det, og for at kunne dele min Rigdom med saa mange som muligt. Karlsvik, Sohlmans Sommerbolig paa Sødergarn og Carlsons Sommerbolig paa Sjöberg — er der noget, der med Rette fortjener Navn af »sommarnöje«, saa er det disse tre Steder, nær havde jeg sagt: disse tre Gjenbilleder af et nordisk Paradis! Disse tre — og saa glemmer jeg det yndige, smilende Nacka ved Jerlasjön og det stolte Marieberg ved Mælaren og det dejlige Ragnildsborg paa Søderteljevejen og det idylliske Sjöberga ved Vettern og det storladen-fantastiske Jonsered ved Gøteborg og — — ja, jeg glemmer vel endnu flere Steder!

En halv Mil paa denne Side Vikarby kom vi til Rättvik. Det var ikke engang halvvejs vor Hensigt

at standse her, thi vi vilde jo til Mora og — det laa endnu stedse som en fjærn Mulighed — maaske til Orsa og Elfdalen. Jeg lod altsaa Vognen holde paa Gaden og sprang selv af for at bringe Provst Boethius de Hilsener, jeg havde med til ham fra Lektor Borelius i Kalmar, fra Provst Hwasser og fra flere andre. Men Provst Björlings vare komne till Rættvik för vi, og jeg var endnu ikke naaet ind i Præstegaarden, för begge Provsterne kom mig imøde. De havde seet vor Vogn rulle ned ad Vejen, og den gamle, milde Provst Boethius — en Mand paa nogle og treds — vilde paa ingen Maade tillade os at kjøre sin Dör forbi. Der hjalp hverken Lön eller Bön — skjönt meget gjenstridige vare vi nok i Grunden ikke — Hestene maatte spændes fra Vognen, og vi selv maatte ind for endnu engang, vel den hundrede Gang, at nyde godt af en ubeskrivelig hjertelig Gæstfrihed. Det er formodentlig unødvendigt at tilföje, at vi heller ikke kom til at fortryde denne vor Eftergivenhed.

At sætte syv uvæntede Gæster (Provst Björlings og os) til et næsten udsøgt Middagsbord, var dog ikke engang Rættvik Provstegaard indrettet paa uden et Par Timers Varsel, og saa længe i det mindste maatte vi give Husmoderen Henstand; men til Gjengjæld gav hun os saa en Frokost, der gjerne havde kunnet gjöre Fyldest for Middagsmad med. — Ved dens øvrige Bestanddele skal jeg ikke dvæle, men ovenpaa Kaffen og Vinen fik jeg et Glas Vand, saa rent, saa frisk, saa køligt, at der undslap mig et Udbrud af det mest levende Velbehag. Om det saa er Linnerhjelm, udbyder han jo i Lerdals Gæstgivergaard i Henrykkelse over »den lilla, men i den varma väderleken behagliga omständigheten att få utvaldt godt iskällare-dricka.« — Og jeg hørte nu, at dette Vand var fra Siljan! Andet Vand havde man ikke, men savnede man heller ikke.

Man gjemte det i Iskældere (ligesom »drickat« 3: Øllet), og havde det saa frisk og køligt hele Sommeren igjennem. Det samme er Tilfældet trindt om Siljans Bredder. — Ogsaa Vandet i Leksand havde særlig behaget mig; da jeg kom tilbage dertil, hørte jeg, at det var øst af Dalelven og behandlet paa samme Maade som Vandet i Rættvik. Og jeg hørte ydermere, at Dalelven paa hele sit Løb forsyner Omboerne med Drikkevand. Men det samme gjør Vetteren i Motala, Vadstena, Sjöberga, Grenna og paa hele sin Østkyst, rimeligvis da ogsaa paa sine øvrige Bredder.

»To se Rættvik and — die!« skal mere end een rejsende Engelskmand i sin Henrykkelse have udraabt; ja man paastaar endog, at det ikke var en enkelt nykfuld Guldfugl fra Stenkulsøen, som gjorde sin Sverrigsrejse alene for Rættviks Skyld, kom did, saae og henrykkedes og vendte sporenstregs tilbage til sit Taagehjem. Kan være, thi hvad kan en Engelskmand ikke finde paa! Earl Fitzwilliam rejste med sit eget Dampskib til Stockholm; lejede her et nyt Dampskib til sig og sine Damer; sejlede saa til Upsala, hvor han kom en Dag senere end jeg; lejede sig her fire Værelser paa Hotellet og var rigtignok saa heldig først at blive Vidne til og siden Gæst ved en lystig Studentsexa, men det var udenfor hans Beregning; gik saa næste Morgen op i Domkirken, hvor han tæt indenfor Dören stod en halv Time ved Linnés Gravsten; gav saa Klokkeren rigelige Drikkepenge uden at ville se det mindste andet af dette Nordens Underværk med dets hundrede historiske og kunstneriske Mindesmærker (sine Damer gav han imidlertid fuld Frihed, saa vidt Tiden rakte); vendte derpaa tilbage til Stockholm og — hvis jeg ikke er fejl underrettet — forlod Sverrig med det samme. En Engelskmand kunde da vistnok ogsaa tage til Sverrig blot for at se Rættvik; men »at se Rættvik og — dø!« denne

Sætning klinger mig dog slet ikke engelsk, snarere tysk, skjönt min tyske Vejviser, Frisch, nævner blot Rættviks Navn i sin Haandbog, men skjænker det ikke en Stavelses Omtale. Nu, vi maa trøste os over hans Tavshed, og Rættvik maa trøste sig med. Og naar vi have seet det og gjort os nøje kjendte dermed, sige vi ganske sikkert med Unge: »Rættviks socken lemnar jag ogera. Naturskönhetera ligga der icke spridda och enstaka, såsom vore ett visst hushållningssystem iakttaget vid deras utdelande; man behöfver ej söka dem; de hafva bildat sig i en enda stor, sammangjuten massa, alldeles för stor för någon trädgårdsmästerlig uppstädning, och icke för att sysselsätta naturens städerskor, utan för att glädja dess vänner.«

Efter Frokosten gjorde vi et behageligt Kjendskab med en ejendommelig svensk Skik: man narrer her ikke Folk paa deres Navnedage med fordringsfulde Bindebreve; man lykønsker dem med Blomsterkoste og andre Smaagaver. Det er altsaa en sand Fornøjelse at have Navnedag i Sverrig. — Derpaa glædede Arrhosiander os ved at synge nogle Sange til Pianofortet med sin dejlige Stemme; og det er sikkert, at han endnu ingenlunde havde glemt »Upsalasången«. — Saa gik vi til Kirken. Det er en stor, smuk og rummelig Korskirke, skjönt den i Rummelighed staar ikke saa ganske lidt tilbage for Leksands; og det er en Stenbygning som denne. Baade Kirken og Kirkegaarden ere vel vedligeholdte; over det høje, ranke Taarnspir drejer der sig en Hane som Fløj. — Ved Indgangen til Kirken sidder der en Ligsten over Provst Olof Olofsson Kumb læus († 1765), hvis eneste Mærkelighed imidlertid er den latterlige Misbrug af Stedordet »sin«; den indeholder nemlig følgende Sætning: »Ta (o: då) Gud behagar låta sina (o: hans) ben multna.« Men inde i selve Kirken, paa en af Korets Sidevægge, til venstre fra Alteret, findes der en

Tavle med følgende Digt, forfattet af Bonden, Kirkevæрге Tåpp Lars Persson i Vikarby 1780:

Tuppens tal på Råttviks torn.

Hår står jag med förgylldan kropp,
 uppsatt på sjelfva tornets topp
 att låta solen på mig spela:
 men ock att utan skjul och hägn
 fördraga både köld och rågn
 med hårdig kropp och lemmar stela.

Min flagga sällan stilla står:
 men efter alla väder går,
 just såsom folk mäst är till sinne;
 dock är jag stadig på min vakt
 och ber dem taga väl i akt
 sin tid och hafva Gud i minne.

Fast ingen tunga i mig rörs,
 mitt tysta rop dock vida hörs
 i skog och mark vid Råttviks stranden:
 Vak upp och gack i Herrans hus
 att nyttja nådetidens ljus,
 som han sjelf sätter dig i handen.

Du som mig ser, men lefver fræckt,
 låt dig som Petrus blifva väckt,
 når han fick höra hanen gala;
 ditt hufvud ned mot jorden sänk,
 med tårar på hans hjerta tänk,
 hvars blod så godt för dig vill tala.

Jeg meddeler ingenlunde dette Digt som et Mønsterdigt, men nu har jeg læst saa mange Rejseskildringer fra Dalarne, og ikke færrest svenske, men har ikke seet det omtale i en eneste. Jeg mener dog, at man af det vil kunne se, hvis man ikke vidste det tidligere, at endnu 1780 var Poesien ikke uddød i vor Almue. Og den er det heller ikke endnu, kan jeg tro, hvor fornemt der end tit rimpes paa Næsen ad al den Poesi,

som ikke er udgaaet af en eller anden Latinskole, som ikke er »gjort« efter Konstens Regler, efter en eller anden gennemtygget »ars poetica«. Den vil heller aldrig uddø, før selve vort Folk dør, thi i en højere Forstand er det dog i Poesien, at Livet leves; og leves Livet ikke i Almuen, er Folkeroden ikke karsk og sund, da visner snart den sidste Blomst, som allerede hænger sygnende paa den marvløse Stamme.

Bonden hed »Täpp« Lars Persson, og dette minder mig om en ældgammel Skik i Dalarne. Enhver Gaard har her sit eget Navn, selv om den ligger midt i en af de sammenbyggede Byer. Men efter Gaarden kaldes dens Ejer, saa længe han har den, og dette Tilnavn sættes ikke bagved men foran hans Døbenavn. Täpp Lars Persson er altsaa oversat: Lars Persson, Ejer af Täppgaarden i Vikarby, ligesom Tømt Mats Larsson er: Mats Larsson, Ejer af Tomtegaarden i Utmeland. Desværre har jeg ikke den Fortegnelse paa en stor Mængde Gaarde i Dalarne, som Biskop Fahlcrantz tog for et Par Aar siden; jeg vilde ellers kunne glæde mine Læsere med en hel Del pudsige og højst ejendommelige Navne.

Men Rættviks Kirke og Kirkegaard have en ældre og større Mærkværdighed end Täpp-Larses Digt. — Vi forlode sidst Gustaf Vasa hos Præsten Hr. Jon i Sværdsjø, der modtog ham med uskrømtet Glæde og beholdt ham i tre (otte?) Dage hos sig, men troede ham ikke længer sikker, da Husholdersken en Morgen havde opdaget, med hvilken Ærbødighed Præsten holdt Vandfadet for den unge Tærskemand, mens han tvættede sig. »Hvorfor holder I saaledes Vandfadet for ham?« spurgte den undrende Præstedeje, og hun følte sig kun lidet tilfredsstillet ved Hr. Jons korte Svar: »Hvad kommer det Dig ved!« — Altsaa sendte Hr. Jon i al Stilhed sin gamle Skolekynding til Isala, som ligger omtrent en Fjerdingvej fra Sværdsjø, men paa den anden

Side af Søen. Han sendte ham til »kronones djurkarl« (Kroneskytten) Sven Elfsson, »en mycket beskedlig bonde«. Næppe var Gustaf kommen hid, før der traadte danske Udsendinger ind, som spurgte, om man ikke havde seet noget til en ung Adelsmand, der strejfede Landet rundt i Almuesklæder for at vække Oprør mod Kongen. Svens Hustru, hvis Navn vi desværre ikke kjende, var just sysselsat med Bagning, og den frusne Gustaf stod ved Ovn og varmede sig. Danskerne skottede mistænksomme paa ham, men for at fjærne enhver Mistanke slog hun ham med Ovngrisen over Rygstykkerne, idet hun med vred Røst tilføjede: »Hvad staar Du der og gaber paa de Fremmede, som om Du aldrig havde seet Folk för! Pak Dig ud paa Loen og tærsk!« Gustaf maatte slukøret pille af, men i den dumme og villieløse Karl, som Skyttens Kone handlede saaledes med, kunde Danskerne ikke længer søge efter den jagede fornemme Adelsherre; og atter var han reddet ved en Kvindes Snarraadighed. — At »Gösta Ersson« skjulte sig i Dalarna, var imidlertid alle Mænd vitterligt, og fanges skulde han. Henrik v. Melen, Høvidsmanden paa Vesterås, sendte derfor sine Stridsmænd i alle Retninger »för att taga honom vid halsen eller dräpan eller åtminstone reda honom ondt till hos Dalkarlarna.« Tilsidst blev Sven Elfsson ængstlig og gjemte sin Gæst i et Læs Halm for at bringe ham ind i de øde Skovbygder. Danske Soldater holdt jo vel Vagt ved alle mulige Broer og banede Veje, men Sven kjendte de ubanede Veje gjennem Skov, over Sø og Mose, og gav sig derfor trøstigt paa Farten. Han var dog ikke naaet ret langt, inden Vognen omringedes af Soldater, og ved et Vink havde den fattige Bonde kunnet røbe Gustaf og tjent den store Pris, som var sat paa hans Hoved; gav han ikke Vinket, og Gustaf dog blev funden, vilde de begge være dødsens. Men Sven gav ikke Vinket, han vaklede

ikke et Øjeblik. Et Par af Soldaterne rendte sine Spyd gennem Halmlæsset, men Sven saae derpaa uden at røre en Mine. Gustaf blev saaret i det ene Ben, men tav til Vaanden, og Vognen fik Lov til at kjøre videre. Da mærkede Sven lidt efter, at der piblede Blod igjennem Halmen ned paa Sneen, og saa meget større blev Faren, at de skulde røbes, hvis de atter mødte Mennesker paa Vejen. Men Sven tog i Hast sin Kniv og skar Hesten et dybt Snit i Foden, saa det kunde se ud, som om det var den, der blodfarvede Vejen. Gustaf blev atter frelst, men siden den Tid kaldes Sværdsjøkarlene med et Ordspil »Kråkor« (Krager), fordi det var i »kråkan« (Hoven), Sven skar sin Hest. — Laden ved Isala, som endnu ejes af Sven Elfssons Ætlinger paa Spinde-siden, vedligeholdtes af hans Afkom i sex Led (Sön, Sön, Sön, Datter, Datter og Sön) uden ringeste Hjælp af Kronen. Da (omtrent 1740) fik den sjette i Rækken, Johan Hansson, syvogtyve Daler Kobbermønt til dens Istand-sættelse, og lige siden er den vedligeholdt, som »ett riksens monument«. Den er løftet paa nye Syller for ikke at tage Skade af Jordens Fugtighed; allerede forinden vare dog enkelte Stokke raadnede og nye indsatte, men i det væsentlige er den endnu paa Tag og Fag den gamle Lade, uflyttet og uombygget. — Paa den ottende Stok fra Syllen til den søndre Langvæg, omtrent tre Alen fra Lodören, stod endnu 1780 følgende Ord indristede: »Kung Jösta har tröskat här«, men allerede dengang kunde de kun med Möje læses, og Væggene vare saavel uden- som indentil oversaaede med Navne af allehaande Mennesker. 1787 besøgte Gustaf den Tredie Laden og rejste da en Mindestøtte af Porfyr med Indskriften: »Här tröskade Gustaf Eriksson, förföljd af rikets fiender, af Försynen utsedd till fäderneslandets räddning. Hans ättling i sjette Led, Gustaf III, lät resa minnesmärket«; og samtidig gav han Sven Elfssons Æt-

ling i ottende Led en Skuepenge at bære paa Brystet. — Sven bragte Gustaf til Marnæs By i Finneskoven, ligeledes i Sværdsjø Sogn, men hvor dette støder sammen med Leksands Sogn, syv Fjerdingsvej nordvest for Isala, og overgav ham her til Brødrene Per Olsson og Mats Olsson, der vare Kroneskytter som han selv. Heller ikke disse turde beholde ham i Huset, da man hvert Öjeblik kunde vente Spejderne. — Men ved Bredden af Långsjö Aa, paa et Sted, som kaldes Nærbolåga, en Fjerdingsvej vesten for Marnæs og i Leksand Sogn, laa der en mægtig kuldfalden Fyr, og under den laa nu Gustaf midt i den haarde Vinter gjemt i tre Dage, medens Marnæsboerne stjal sig til at bringe ham Mad og Drikke og hjalp ham at skotte hans Saar. — Atter maatte han dog flyttes og bragtes nu langs Långsjö Aa, omtrent en halv Mil, til Kungshögen, som den siden kaldtes, en Höj, som ligger midt i en udstrakt Mose, paa Åsby Mark i Leksand Sogn, og atter her gjemte man ham under en lignende Fyr. De trofaste Marnæsboere slap ham dog ikke, men da han siden blev Konge, lönnede Gustaf deres Troskab ved at give Mats Olsson hemmanet Kysveden, »som han med fogdens tillåtelse kronan till förbättring af ödesmark upptaget hafver«, og ved at sætte en stor forgyldt Krone over deres Kirketag i Sværdsjø. En lignende satte hundrede Aar senere Gustaf Adolfs Datter, Dronning Kristine, og begge lyse endnu fra Taget til Menighedens Ære. — Fyrren paa Kungshögen blev senere oversaaet med valfartende Mænds Navne, men vel for hundrede Aar siden har Tidens Tand tilintetgjort den, saa der er ikke længer Spor af den at finde. Derimod har vor Ven fra Rankhyttan, Överste-löjtnant Schultzberg, med flere andre Dannemænd rejst en Mindesten paa Höjens flade Top.

Endelig syntes det, at Søgningen paa denne Egn begyndte at lægge sig lidt, og Marnæsboerne førte da Gustaf

ad en lang Omvej: over Fæbosjön, Ungsjön og Ljugaren, forbi Fickøerne og Undsættholmen, gennem de tætte Skove til Nedre-Gærdsjø By i Rættviks Sogn. Her laa han skjult i en Kælder (som dog længst er falden sammen) indtil næste Søndag, da han med alle de øvrige Kirkegæster gik til Rættviks Kirke, og fra Kirkegaardsmuren ved Rættvik talte han første Gang offentlig til Dalkarlene. Han talte om Stockholms Blodbad og Kong Kristians Grusomhed, maledede dem Fædrelandets sørgelige Tilstand og mindede dem om deres Fædres Daad i Engelbrekts og Sturernes Dage. — De lyttede gjærne til hans mandige Tale; men da han opfordrede dem til at gribe Vaabnene for Fædrelandet, svarede de enstemmig, at de mindedes godt »Langfredagen paa Fyrisvold« (o: det blodige Slag, i hvilket Otte Krumpen sidste Langfredag havde mejet Bønder som Græs), og ihvordan saa Rigets Tilstand end monne være, maatte de nødvendig først vide, hvad deres Granner tænkte, da de ikke ene kunde gjöre Sagen af.

Saa gik Gustaf da til Mora, men hans Ophold i Rættvik havde spurgtes, og en dansk Deling paa hundrede Ryttere gik sydfra over Siljan til Rættvik for at gribe Flygtningen, som dog alt var borte igjen. Iblandt Danskerne vare ogsaa Thord i Ridestad og Otto i Holm og flere andre adelige Svenskere. Men Rættviksboerne havde været aarvaagne: de saae dem komme op over Søen og klemte dem strax med Klokkerne. Søndevinden bar Klokkeslagene op ad de tilgrændsende Bygder, og væbnede, kampfærdige Hobe ilede ned over Lerdalsberget, Rættviksboerne til Hjælp. Danskerne maatte indeslutte sig i Rættviks Præstegaard og Kirketaarn (Klokkestabel?), hvor Dalpilene imidlertid gjorde lyst imellem dem, indtil de overblevne reddede Livet ved at sværge, at de ikke vilde tilføje Gustaf noget ondt. Men Taarnet bar længe Spor af de kraftige Dalpile, af hvilke

jo endnu Prøver skulle findes i den eftergjorte Jakob Jakobssons Kogger paa Ornæs.

Og i Daljunkerens Oprør (1527), da saa mange faldt fra af dem, der hidtil havde været Kong Gustafs Venner, da bleve Rættviksboerne ved at være tro. De sagde aabenlyst til Daljunkereren, at han ingenlunde var Sten Stures Søn, som han udgav sig for, men selv om han var det, vilde de dog ikke glemme den Troskab, de vare Kong Gustaf skyldige. Morakarlene og deres Naboer i Orsa samt Leksandskarlene lode sig vildlede af Junkeren og hans mange Præster; men Mændene fra Rættvik sloge sig sammen med dem fra Tuna og Gagnef, Hedemora, Skedvi og Husby, og dog vare netop Rættvikskarlene paa alle Sider omringede af Junkerens svorne Venner. For de forenede Kræfter maatte han da først flygte til Vermland og derfra til Norge.

Samtidig med Rættvik Kirketaarn udholdt altsaa ogsaa Rættvik Præstegaard en Belejring. Men der knytter sig endnu et krigersk Minde til Præstegaarden. — Om Sommeren flytter Præstefamilien fra Vinterboligen over i en køligere Sommerbolig. Det var altsaa den, i hvilken man opholdt sig under vort Besøg. Allerede for over hundrede Aar siden blev den af Synsmændene dømt til Nedrivelse paa Grund af Brøstfældighed, men den staar endnu og kan forhaabentlig staa i hundrede Aar til, thi den er, forekommer det mig, bygget af forsvarligt Tømmer; navnlig er hver eneste Gulvplanke saa mægtig, at den i sin Bredde kunde danne en ret antagelig Bordskive. (Udtrykket »Gulvplanke« er vistnok mindre rigtigt, men jeg veed ikke noget bedre at ombytte det med, thi isteden for almindelige Planker er Gulvet dannet af Fyrretræer, som kun ere gjennemsaveede en eneste Gang, hvorpaa den glatte Side er vendt opad og Bullen nedad; hvert enkelt Træ har saaledes kun afgivet to Gulvplanker, der hver have en

Tykkelse som Træets halve Gjennemsnit.) — Engang laa en af de fremfarne Konger paa Jagt i Dalarne; om jeg mindes ret, var det Fredrik den Første, der jo var en mægtig Nimrod, for dog at være mægtig i noget. Som sædvanlig havde han hele sit store tyske Følge med sig, og midlertidig tog han tiltakke i denne Sommerbolig. Jagten i Skovene og Bjergene kunde ikke tilfredsstille den krigerske Herre, men baade han og hans Følge maatte fortsætte Øvelserne inden Husets Vægge. Og endnu bærer Sommerboligen Mærker af, hvorledes de stode i det ene Gavlvindue og gennem de opladte Døre og alle Værelserne skøde til Maals efter Vinduesposten i den modsatte Ende af Huset.

Men — tilbage til vor Vandring! Fra Kirkegaarden gik vi ned ad Kirkebakken til Siljan, til Kirkegængernes Landingssted. Her laa der en stor og smuk Kirkebaad, som, hvis man ellers kunde stole paa de i Stævnen indhuggede Aarstal, skulde være omtrent sine halvandet Hundrede Aar gammel og istandsat omtrent hvert tyvende eller tredifte Aar. Den havde ti Aarer ligesom Leksandsbaadene og havde den foregaaende Dag bragt Kirkegængere til Rættvik, men paa Grund af Stormen havde de ikke turdet gaa tilbage i den, havde derfor lænket den her i Nøstet og havde selv tilfods maattet gaa den lange Vej hjem. — Men hvilken Udsigt fra dette Landingssted! Den begynder ved Kirkebakken, som krones af den høje, smukke, hvidmalede Kirke, og strækker sig saa over den største Del af Siljan med alle dens dejlige Bredder. Ingensteds saae jeg Siljan saa vid, saa stor, saa mægtig, og ingensteds saa blaa, saa blank, saa smilende. Hist bag den store, venlige Rættviks By højner sig Lerdalsberget. Det er nær nok, til at man kan gribes og henrives af den storslaaede Tavle, der er saa frisk og livlig, som den er broget og smilende, og dog fjærnt nok, til at man

maa overse de enkelte Fejltegninger, der dog sagtens findes i dette som i ethvert andet Maleri. Hist ligger selve den pyntelige Lerdal By i sin Skov af Haver, hist det yndige Karlsvik, som for faa Timer siden henrykkede os paa nært Hold, hist Gerdesbo og hist, en Smule længere fra Stranden, Bergsängsbackarne, fra hvilke vi i Formiddags gjorde det förste Bekjendtskab med Rættvik. Selve Leksand forbyde de mellemiggende Höjder os at se, men derimod se vi de kjendte Höjder paa den modsatte Side ad Leksandsnoret, fra hvilke vi i nordvest kunne følge Siljans sydvestlige Bjergramme lige op ad Sollerøn til; og tæt paa vor højre Side have vi den dejlige Strandvej til Vikarby, hvorfra et Næs skyder sig langt ud i Siljan. — Og hvor er saa alt frisk og frodigt, lyst og venligt omkring Rættvik! Store Grupper af lyse, saftige Løvtræer, iblandt hvilke allehaande rigttyngede, mangefarvede Frugttræer, vexle med de mørke, alvorlige Naaetræer; bølgende Agre, grönskende og gulnende Marker vexle med Bjergenes spættede Ur. Hvis jeg vilde, kunde jeg gjerne med Unge kalde Rættvik »Dalarnes Arkadien, den nordiska naturens klassiska jord, en fridens boning, vid hvars trösklar vågor och vindar lägga sig besegrade;« men jeg maatte da laane disse smukke Billeder, og hvis Ejermanden krævede dem tilbage, stod jeg nøgen og bar igjen. For mig er Rættvik et Syden hentryllet i Norden, uden dog at være rørt af Nordens isnende Aande. Jeg kan vel heller ikke indestaa for, at jeg er den förste, der har brugt dette Billede, der forekommer mig saa naturligt, at det uvilkaarlig maatte paatrænge sig enhver; men lige meget! at Rættvik er et Syden i Norden, er saaledes gaaet over i min Bevidsthed, at blot ved at tænke paa Rættvik føler jeg, synes det mig, Sommervarmen og Sommerfrodigheden, skjönt jeg hörer Aprilbygerne ruske i mine Vinduer. Og dog — uagtet

Rættvik kun ligger halvtredie geografisk Mil nordligere end Leksand, — i Leksand modnes Hasselnødderne og Pærerne fortræffelig, i Rættvik sjælden eller aldrig. Saa fin en Følelse har Planteverdenen, at den samme Væxt, der gror villig halvtredie Mil sydligere, den skyr det solbare Rættvik, fordi — jeg kan i det mindste ikke tænke mig nogen rimeligere Grund — skjönt Varmen i Sommermaanederne visselig er lige saa stor paa det sidste som paa det første Sted, maa dog Hovedsummen af den aarlige Gjennemsnitsvarme sagtens være en lille Smule mindre. Eller skulde det ligge i en større Kalkholdighed i Jordbunden? eller deri, at Leksand vistnok i sin Dalkedel liggør en lille Smule lavere end Rættvik?

Sagtens lidt sent vendte vi tilbage til Middagsmaden. Som jævnlig i Sverrig nødes den paa fri Fod, paa den Plads og i den Kreds, enhver selv valgte sig, snart her, snart der, i det ene eller det andet Værelse. Ganske vist stod der et større Bord dækket midt i den egentlige Spisestue, og ved dette søgte enhver sig selv, hvad hans Hjærte lystede, eller Retterne vandrede derfra til de mere fastgroede, de mere urørlige Medlemmer af Samfundet; men til det nit- og nagelfaste Væsen, den »Bordskik«, som hersker ved vore Middagsselskaber, kjendte man ikke det allerringeste. — Efter Bordet faldt mine Öjne tilfældig paa en hel Del Sofaer og Stole, hvis Betræk lige uvilkaarlig fængslede min Opmærksomhed og vakte min Nysgjærrighed. Jeg fik da at vide, at alle disse Betræk vare Arbejder af Husets konstfærdige Døtre, hækledede og broderede af deres egne Hænder, de fleste til Forældrenes Sølvbryllup. Hvilket Mod til at sætte dem i Gang, hvilken Udholdenhed i at gennemføre dem, hvilken Konstfærdighed i at tegne og male med Naalen, hvilken Smag i at vælge og ordne Far-

verne! Man paastaar, at Rættviksboerne skulle udmærke sig ved en ganske særegen Sands for Farvelægningen, for Brugen af de levende Farver — mon en Virkning af Rættviks Egenskab som et Syden i Norden? Maaske var det denne Sogneboernes Farvesands, der havde givet sig et nyt Vidnesbyrd i Provstegaardens Døtre. — Man vil maaske mene, at saadanne kvindelige Arbejder høre dog egentlig ikke til de store Sjældenheder; at man sagtens finder dem lige saa mange og lige saa gode hos os selv. Ganske vist! Men den samme Haand, som udretter alt dette, den holder ogsaa Huset i Skik og Orden, den styrer Kjøkkenet og Kjælder, og — den lokker af Strængene de bløde, klare, stærke og smeltende Toner. Dette og meget mere glemmer Manden saa tit og stirrer sig blind paa sin egen Kraft, som han elsker og beundrer. Man har paastaaet, hvad sandt er, at Uligheden mellem Mand og Kvinde er nærmest den, at Manden knytter sig gennem Ideen til Personerne, Kvinden knytter sig gennem Personerne til Ideen. Grunden hertil er den, at Kvindens Ide er Kjærlighed, og at, jo fuldstændigere hun er Kvinde, desmere gaar hun op i Kjærlighed, desmere er hun i Stand til at vove alt, taale alt, fuldføre alt i Kjærlighed, til at hengive Maaneder af sit bevægede indre Liv for at fremkalde et Öjeblikks Overraskelse og Glæde. Og for denne stille, ydmyge, trælsomme Gjærning fordrer hun hværken Ros eller Ære i Udbytte, men kun Kjærlighed; thi — Kjærlighed lønnes kun med Gjenkjærlighed.

— Men i Haven drikkes der Kaffe; der maa vi ud! Foran det store Æbletræ, der bugner under Mængden af Frugt, er der to Halvmaaner af Bænke, der tilsammen paa det nærmeste danne en stor Lindse. En Smule har det regnet, men paa de brede Tæpper og Kapper sidder man meget godt, og skulde det atter begynde at stænke, have vi jo naturlige Regnskærme i Træernes

tætte Blade, og de konstige have vi med os, hvis en Flugt tilbage til Huset skulde vise sig tilraadelig. Til Kaffen kommer Piben i Gang, og Samtalen gaar ganske fortræffelig paa kryds og tværs.

Men lige over for mig sidder gamle Provst Boethius, som netop har faaet Piben tændt og ved nogle kraftige Drag har faaet Dampen tilbørlig op. Jeg veed ikke, hvilken Ulykkesfugl der pludselig bringer ham til at spørge mig, hvordan man i Danmark er fornøjet med den kirkelige Forfatning? hvilke Erfaringer man har gjort med Hensyn til den kirkelige Frihed? og om Stemningen hos os er for eller imod Oprettelsen af et Kirkeraad, en Synode? — I Sverrig stille næmlig Forholdene sig saaledes, at alt, hvad der vil kirkelig Frihed, arbejder i Regelen der for et saadant Kirkeraad, medens jo det omvendte er Tilfældet hos os.

Han var ganske vist uskyldig i Ulykken, da han ikke saa lige kunde vide, hvem han havde for sig; og jeg — ja i Begyndelsen var jeg ogsaa brødefri, da jeg meget tydelig mindes, at jeg begyndte med at give temmelig korte og bestemte Svar om den almindelige Tilfredshed med Friheden, som man for ingen Pris vilde slippe, ja som ikke engang de Præster vilde slippe, der tidligere i høj Grad havde ængstedes for den. Men saa kom der gjentagne Ønsker om at faa vor kirkelige Forfatning nærmere udviklet og beskrevet, Erfaringerne nærmere paaviste og godtgjorte o. s. v.; og — saa glemte jeg ganske vist Forsigtigheden, og — saa kom Domprovst Björling til! — Har man ikke för kjendt denne Mands kirkepolitiske Anskuelse, maa man dog sikkert kjende dem fra nærværende Rigsdag, og maa da vide, at det hører med til hans Overbevisning, at den svenske Stat dog endnu er kristelig og derfor umulig kan stille sig »lige gyldig« over for Familielivet, endnu mindre »med Lige gyldighed« se paa, at den ene Flok

efter den anden siger sig løs fra Statskirken. (I Sverrig lader man imidlertid af gode Grunde være at træde ud af Statskirken, naar man ikke har en ualmindelig levende Overbevisning og er ualmindelig ærlig. Man er ikke alene Fritænkter, uden Gnist af positiv Tro, og man vedbliver dog at staa paa Statskirkens Mandtalslister, hvad jo ogsaa er Tilfældet hos os, og vel i Grunden er Tilfældet allevegne. Men man har en Tro: man er Metodist eller Svedenborger eller Baptist eller hvad ellers, og man vedbliver dog med Kroppen og Pungen at tilhøre Statskirken, fordi dette ubetinget er det fordelagtigste. Al saadan Lögn er i Sverrig som andensteds den naturlige Virkning af det unaturlige Savn af kirkelig Frihed. Men Statskirkemændene se det ikke, eller ville ikke se det, eller — mene maaske, at der dog gives noget værre end »Lögnen og Lögnens Fader«.) — Som Kampen den foregaaende Dag havde drejet sig om den grundtvigske, den kirkelige Anskuelse, drejede den sig altsaa i Dag om den kirkelige Frihed; som den forrige Dag havde staaet ene mellem Domprovst Björling og mig, saaledes atter i Dag; heller ikke var den i Dag mindre varm end igaar. Og nu vil jeg ikke længer paastaa, at jeg var ganske brødefri, thi jeg lod det næppe blive ved at forsvare og lovprise den kirkelige Frihed, vi allerede have, samt vor kirkelige Forfatning, som den er udgaaet af »Danmarks Riges Grundlov« og beskrevet i de Love, der støtte sig til denne; -- men jeg førte uden Tvivl tillige Ordet for den kirkelige Frihed, som vi endnu ikke have, men som jeg selv kunde ønske, vi havde; og har jeg siden Spandets Dage staaet temmelig ene med disse mine Ønsker paa Danmarks Rigsdag, kunde jeg dog næppe have Skygge af Haab om at skaffe dem Øre og Indgang hos Domprovsten fra Vesterås. Det var altsaa en forgæves Kamp, jeg her førte, og dog — ikke saa ganske forgæves med Hensyn

til alle Tilhørerne, hvilket jeg senere fik fortrolige Vink og Vidnesbyrd om; men selv om den havde været aldeles forgæves, til min Undskyldning maatte jeg dog svare med det Spørgsmaal: naar og hvor skal Manden ophøre med at vidne for den Overbevisning, af hvilken han er greben, og som for ham er en Livssag?

Man frygte dog ikke, at jeg skal lade mig friste til her at gjengive endog blot udtogsvis den lange og varme Kamp, der heldigvis havde det tilfælles med Gaarsdagens Kamp, at den førtes uden Bitterhed og uden Vrede, med gjensidig Agtelse og Opmærksomhed. Hvem veed imidlertid, hvor længe den havde vedvaret, hvis ikke Wennberg havde mindet mig om, at Klokkeren allerede var mange, og at vi havde langt til Mora. Mora! det virkede som et elektrisk Stød: jeg sprang strax op, og det øvrige Selskab brød op med os. Paa Indvejen maatte vi imidlertid med Haand og Mund love Provst Boethius og hans Frue, at vi atter næste Dag skulde gæste dem. Mens Hestene spændtes for, hæntede Provsten saa den Afhandling, han som Præses ved det sidste Præstemøde i Vesterås havde udarbejdet »Om det heliga Prediko-Embedet enligt Evangeliskt-Lutherska Kyrkans Lära«. Han gav mig den til Afsked med et Par venlige Ord, og jeg har nylig med stor Fornøjelse gjennemlæst den. Alle dens Paragraffer kan jeg ubetinget gaa ind paa — i det mindste saaledes som jeg maa opfatte og udlægge dem; og selv i Anmærkningerne er det forholdsvis kun ganske enkelte Ytringer, jeg ikke kan underskrive. For ikke at fremkalde Misforstaaelse, vil jeg dog udtrykkelig fremhæve, at den ingenlunde giver os sin højærværdige Forfatters Opfattelse af Kirkeforfatningen, men kun, som Titlen lyder, af »Prediko-Embedet«, dets Oprindelse, Væsen og Myndighed samt dets Forhold til Lægmandsvirksomheden.

Rættviksognets maleriske Skjönhed varer ved endnu en god halv Mil hinsides Rættvik, langs den dejlige Strandvej, lige indtil Vikarby, »der det sköna i naturen står i sin blomma«. Ihvor smukt end Vikarby ligger, og ihvor yndige dens Omgivelser end ere, tror jeg dog nok, at dens Skjönhed tager sig bedst ud fra den anden Side af Vigen. — Derimod er Vejen fra Vikarby til Mora (henved halvfjerde svensk Mil) temmelig ensformig og uskjön. Siljan forsvinder, om den end atter et Öjeblik kommer frem ved Garsås, og paa begge Sider ad Vejen har man idel Naaleskov.

Baade i Garsås og Mora og højere nordpaa i Dalarne, er Jorden i Regelen veldyrket, hvor Sandbunden tillader det, og hvor Udstykningen (hemmansklyfningen) ikke er dreven altfor vidt, især dog oppe paa Aasene, hvor Trækken gör, at Frostene mindre ødelægger Sæd og Græs. Derfor har ogsaa Morabonden, ligesom Særnabonden, gjerne et Par Fæboder inde i Skovene eller oppe i Bjergene, og til dem plejer han at drage med sit Kvæg og sine Geder, sit »boskap«, saa snart Vaaren kommer. — Men store stensaaede, skovgroede Ødemarker med Bjergknuder, Bakker og Moser skille her som allevegne, og langt mere end sydpaa, Dal fra Dal.

I Vikarby er der Skjuttsskifte. Den förste af Mora-byerne hedder Garsås, og i den er der atter Skjuttsskifte. — Mens Holdkarlen hæntede Hestene, gik vi ind i Skjuttsholdet, en stor og ret velbygget Gaard, men et Envaaningshus. Thi efter at Tovaanings- og Envaaningshusene have ført Kampen om Herredömmet i Rættvik Sogn, staa de sidste med vunden Sejr i hele Mora Sogn (hvor »Mora Hotel« turde være det eneste Tovaaningshus) ligesom, efter hvad jeg har hørt, i alle de øvrige Dale opad, i alle »Øvredalarne«. — I Garsås Skjuttshold var der Mand og Kone, Svigerforældre og Syskende samt Tyende og en fast utallig Mængde Börn, — ja,

om alle disse hørte til selve Gaarden, der syntes at afgive Bolig for flere Familier, skal jeg dog ikke kunne sige, thi det fik jeg aldrig rede paa, da en anden Gjenstand snart optog hele vor Interesse.

Fra Gaarden stege vi op ad Trappen og fra Trappen ind i Gangen, som til højre førte til Dagligstuen. Men lige for Gaarddøren stod en anden Dør aaben, og den førte ind til Klædekammeret, hvor hele den kvindelige Befolknings Klæder vare nok saa ordentlig ophængte eller laa omhyggelig indpakkede i Skabe, Skuffer og Æsker: Trøjer ved Trøjer, Strømper ved Strømper, Kraver ved Kraver o. s. v., — en sand Klædebod. Vi gjorde os næsvise og gik derind, ledsagede af et Par af Husets Kvinder, af hvilke den ene snart viste sig at være selve Gaardkonden, den anden et Slags Svigerinde (eller noget saadant) til hende. Begge vare meget livlige og meget talende, opfattede godt en Spøg og vare aldrig fattige paa et Svar. Af Skjutsdrengen fik jeg senere at vide, at Gaardkonden var »Lars Olssons Anna, känd öfver hela världen«. Med stor Velvillie lode de os undersøge det ene Klædningsstykke efter det andet, aabnede selv Skuffer og Kasser for de finere Sager: Kraver, Huer, Baand, Livstykker, Spænder osv., ja viste os, hvorledes de brugtes og passede. Men Moradragten er baade klædelig og ejendommelig, og jeg trodser trøstig den, der med Unge vil gjentage, at »Mora socken producerar fula kvinnor, hvilkas både drägt och lynne hafva mullens färg.« Hvad »lynnet« angaar, rykker jeg först imod ham med hele den kvindelige Del af Garsås Skjutshold; og hvad Dragten angaar, bestaar den af: et kort, sort, tykt og folderigt Skjört, et stort græsgrönt Forklæde, en lille rød Bul med gule Besætninger, et fyldigt hvidt Underliv, som gaar tæt op i Halsen, og af hvilket Bullen kun skjuler den mindre Del, en hvid, tætsluttende Hue med lange ned-

hængende Nakkebaand (isteden for hvilken Pigerne bære et broget Törklæde paa Hovedet), røde, vide Uldstrømper (der dog ikke som Kvindernes i Rættvik have grønne Læderhæle, men hvis Poseform, der skjuler Smalbenets Form, vistnok danner den mindst klædelige Del af hele Dragten) og store højhælede Sko med umaadelig tykke Næversaaler. — At kalde Skoene »højhælede« er i Grunden mindre rigtigt, da den saakaldte Hæl, »klack«, sidder midt under Fodballen, saa den gjør Gangen i dem næsten umulig for enhver, der ikke har gammel Øvelse. Men selv den øvede faar en egen Gang derved, og S. Laing (»A Tour in Sweden«) har vistnok fuldkommen Ret, naar han siger, at han kan kjende en Dalkulla paa hendes Gang, om hun end gaar barfodet: »when they are walking barefoot, they bring the fore part of the foot first to the ground, as soldiers of old used to be drilled in vain to do«.

Bullen sammenhægtes forpaa og sammenholdes endvidere med en Sølje. Men en prægtig Sølje havde vi allerede faaet os i Stockholm, ikke at tale om flere Dalkullaringe; hvad var da rimeligere, end at vi her i denne Klædebod fik Resten af Moradragten eller dog dens væsentligere og ejendommeligere Bestanddele? En Handel begyndte strax, og den fortsattes under uophørlig Moro baade for Kjøbere og Sælgere. De udsøgte Ting havde imidlertid hver sin Ejerinde, hvis Samtykke maatte indhæntes. Ej heller holdt det vanskeligt at faa dette, kun var der en Bul, — et Pragtstykke baade med Hensyn til Stoffets Finhed og Skjønhed, Udstyrets Smagfuldhed og Syningens Næthed — det var det allerværdifuldeste og uundværligste af alle Stykkerne; men kunde ogsaa det faas tilkjøbs? Ejerinden var ikke tilstede, og — det var hendes Brudebul: i den skulde hun næste Søndag staa Brud! Ganske vist lod en lignende sig sy paa endnu kortere Tid, men denne var nu engang hendes Brudebul, og vilde hun

afstaa den? Hun maatte og skulde, thi vi maatte og vilde have den, at den i Danmark kunde bære Vidnesbyrd om Dalkullornes Smagfuldhed; men hun maatte dog selv tage Beslutningen, og hun var, som sagt, ikke tilstede. Man lovede os imidlertid, at man ganske vist skulde have talt med Karin, inden vi næste Dag kom tilbage, og kunde ellers Forestillinger og Overtalelser hjælpe, skulde vi sikkert faa den; i andet Fald skulde man til den Tid have syet os en lignende. Dermed maatte vi altsaa lade os nøje; man maa jo dog finde sig i Rimelighed.

Og vi kjørte videre, den lange, kolde Vej til Mora, to stive svenske Mil, paa hvilke Siljan næsten ganske forsvinder bag Naaleskov. Og det blev koldere og koldere. For at lune lidt sloge vi Ruffet op, men meget hjalp det ikke, da den kolde Blæst ligefuldt kom forind og svøbte sig om vore Skuldre. Det blev ogsaa mørkere og mørkere i de tætte Naaleskove. Ellers gik Samtalen saa livlig i vor lille Kreds, men Kulde, Mørke, Træthed og Sövnighed, alt sammensvor sig nu om at dræbe den, og det eneste, hvormed Tavsheden nu og da afbrødes, var det jævnlige tilbagevendende Spørgsmaal: »Mon der endnu er langt til Mora?» — Endelig, endelig naaede vi da Noret, den første større Halvdel af Mora. Men Byen er ganske forskrækkelig lang og stor: det forekom mig næsten, at den maatte kunne kappes med Slesvig i Udstrækning. Endnu en Flaadebro skulde vi over for at komme paa den anden Side Dalelven og til den egentlige Kirkeby, Mora Strand kaldet. Ogsaa dette Maal blev naaet, og ved Opkjørselen fra Flaadebroen mødte os — den første fulde Mand under hele vor fem Ugers Rejse i Sverrig.

Den første fulde Mand; det skader næppe, at jeg betoner Ordene »den første«. Man klager i Sverrig over Drukkenskab; Maadeholds- og Afholdenhedsprædikanter

have i over tredive Aar gjennemplöjet Sverrig fra Ende til anden og holdt Tordentaler mod det ulyksalige Brændevin. Min gamle Ven Domprovst Wieselgren og min ny Ven Provst Ahnfelt og mange flere med dem have været utrættelige i denne Prædikegjerning, paa hvilken de have ofret store Kræfter og herlige Ævner. I Gefle og Gøteborg saae jeg »nykterhetskällare« og »nykterhetsrestavrationer«, men man paastod, at de slet ikke kjendelig mindskede Tilgangen i de Kældere, hvor man ingenlunde prædikede »nykterhet«. I Danmark er man ikke langt fra at omtale Drukkenskab og Sværgen*) som de to Laster, Svenskerne ganske særlig ere hengivne til; og i Sverrig har jeg selv hørt fremhæve som en Mærkelighed, hvorledes den eller den havde i Kjøbenhavn besøgt Tivoli og ikke seet et eneste drukket Menneske i Vrmlen af Tyvetusinde; men jeg saae ogsaa Tilhørerne ryste vantro paa Hovedet ad et saadant Æventyr. — Der maa da sagtens ligge eller have ligget en sørgelig Virkelighed til Grund for al den ringe Tillid til svensk Ædruelighed, og ligefuldt — jeg gjentager det — var den Mand, som dinglede over Mora Gade, da vi i Tusmørket kjørte op fra Flaadebroen, den første Drukne, vi mødte paa en fulde fem Ugers Rejse gennem Skåne, over Bleking og Småland, gennem Gotland, Södermanland, Upland, Gestrkland og Dalarne.

*) Opfattelsen er hel ulige. — Saaledes siger Daumont («Voyage en Suède»), hvad jeg ikke nænner at oversætte, men undtagelsesvis skal gjengive i en Anmærkning: «Une circonstance fort légère en elle-même, mais qui m'a paru caractéristique, peut être placée au nombre des indices de la douceur des mœurs nationales. On connaît la sale énergie des juremens des peuples méridionaux et celle des Russes plus infâme encore. En Suède les juremens ont comparativement presque de la chasteté. Tusandjefflar, cent [!] mille diables, est la plus grande imprécation; ce serait, chez nous, un juron à l'eau de rose.»

Men vi havde da maaske ikke bevæget os paa Steder, hvor Drukkenskaben plejer at gæste? Aa jo! Vi havde iblandt andet i Klintehamn overværet en stor Midsommersfest med Dands og anden Lystighed. Jeg vil ikke regne, at vi havde tilbragt tretten Dage i Stockholm, der dog formodentlig som enhver anden Hovedstad skulde være Brændpunktet for Folkets Laster som for dets Hæder, og i den Tid flere Gange havde besøgt Lejren paa Ladugårdsgården; men den Formiddag da den store Festlejr sluttedes, da sextentusind Mand Tropper monstredes og defilerede forbi Kong Karl den Femtende, havde vi i flere Timer bevæget os omkring imellem mindst tredive Tusinde Tilskuere. Enten maa da Drukkenskaben være taget stærkt af i Sverrig, eller man maa drikke bag Laas og Lukke, eller vi maa have været æventyrlig heldige paa den første Halvdel af vor Rejse; hvorved jeg dog skal bemærke, at vi ikke vare sønderlig uheldigere paa den sidste Halvdel.

Men nok herom! — endnu nogle faa Minutters Kjørsel, og kort før Midnat holdt vi udenfor »Mora hotel«, en Gæstgivergaard i en Landsby, som ingen af Nordens Kjøbstæder skulde skamme sig ved, saa stor og prægtig er den. Endnu nogle faa Minutter, og vi overgave glade vore trætte Legemer til en velfortjent Hvile efter en velanvendt Dag.

Karin var tolv Aar gammel; stor var hun egentlig ikke af sin Alder, men hun var rask og sund, med røde Kinder og trinde Lemmer; det lange gule Haar lod sig kun nødig tvinge af Huen, Panden var aaben og hvælvet, Øjnene vare blaa og aabne som Himlen, og derhos saa dybe som Siljans Vande. — Oppe i Bjergene laa hun og vaagtede Faar og Geder, men hun havde Bogen og Strikkestrømpen med, og Tiden gled

ganske jævnt, thi Lammene aad af hendes Haand, og til Gjengjæld pyntede hun dem med røde Baand. Den trofaste Hund, som laa ved hendes Side, hjalp hende trolig med hendes Vaagtergjerning; kælen var den, men vagtsom, og paa Flokken holdt den god Samling.

Da hørte hun, det var ved Midsommerstid, en Fløjte hvisle hist bag Gærdsgaarden og Tjörndyngerne. Langt var den borte, men den kom nærmere og nærmere, og den afbrødes nu og da af en glad Sang. Saa kom et Hoved frem fra Hækkene, en krølhovedet Dreng med aabentstaaende Bryst og en Vidieføjte i Haanden. Nærmere og nærmere kom han, og da han var ganske nær, løftede han Hovedet over Gærdsgaarden.

»Vaagter Du Geder her i Lunet? og hvad hedder Du?«

»Jeg hedder Karin, Ryttje-Nils Olssons Datter i Garsås; men hvem er Du?«

»Johan er mit Navn, Stånga-Jörans Sön i Nysnæs. Har Du Jordbær inde hos Dig?«

Men inden hun fik svaret, var han rask over Gærdsgaarden og rakte hende et stort Skræppeblad med Jordbær. Og saa sad de og snakkede sammen og spiste sammen og legede sammen; og naar et Faar gik paa Afveje, ind imellem Buskene, og Hunden ikke strax kunde sætte efter det, hjalp han hende at lede det op og gjenne det tilbage igjen til Flokken. Han böjede de tætte Grene tilside, at hun ikke skulde rive sig paa dem, og naar Stenhællen var høj, hjalp han hende op over ad den. — Mod Aften gik han hjem til sine, og hun gik ind i Fæboden, til Morgensolen atter vakte hende; og længe varede det da ikke, för hun atter havde Johan ved sin Side, og Legen fra forrige Dag begyndte paany. Men, underligt nok, ingen af alle de andre Fæbodsfolk mærkede de sønderlig til.

Saaledes gik den Sommer og den følgende, men den næste gik de til Præsten. De gik begge samtidig til

Præsten, og Johan maatte altsaa vel blive ved at søge hende paa Vallgangen, thi hun havde jo Bogen med sig, og enten det saa var Katekisme eller Salme, han lærte dem dog aldrig lettere, end naar han læste dem sammen med hende. I Vintertiden kunde de ikke saaledes læse med hinanden, men hos Præsten traf de dog sammen, og naar de atter droge hjem, fulgte han hende saa langt, som deres Veje fulgtes, og endnu et godt Stykke længere. Palmesøndag bleve de overhørte sammen med den anden Ungdom, og Paaskesøndag node de begge den første hellige Nadvere ved Herrens Bord.

Tiden gik, og kun om Søndagen saae de hinanden, naar de begge kom i Kirken, thi Karin laa ikke paa Fæbod de følgende Somre; hun maatte hjælpe sin Moder med at skøtte Hjemmet og passe Smaabørnene, og Johan maatte hugge Ved i Skoven og brække Marken op og svedje. I Kirken saas de dog, og en sjælden Søndag kunde Johan følge Garsåfolkene helt hjem og tilbringe Eftermiddagen hos Ryttje-Nils eller ro en Tur paa Siljan med Karin.

Saa vare de en Søndag Eftermiddag roet over til Storøn, og mod Aften roede de tilbage. Med kraftig Haand førte Johan begge Aarerne, mens Karin hjalp til med Roret. Baand og Krave havde hun gjemt i en Æske, som stod foran hende paa Toften. Da kom der en Kastevind: nær havde den væltet Baaden, og Æsken fløj ud i Siljan. Skrækken afpræssede Karin et Skrig, men Johan bad hende være rolig, han skulde nok føre Baaden lykkelig i Land. Da saae han Æsken svømmende for Strømmen:

»Gudsdød! hvad er det? Men vi gjør et Slag, og saa har vi den igjen!«

»Nej! nej!«

»Hvad, er Du ræd, Karin! För tusan! vi skulle vel hjærge baade Æsken og os selv.«

»Nej, nej, Johan! Iland, iland!«

»Er Du ræd, Karin!«

»Ikke ræd for Vejret, men for din ugudelige Stöjen.«

»Ugudelig?«

»Ja vist, Johan! for din gruelige Banden og Sværgen.«

»Hm, Banden! en rask Gosse kan sagtens ikke passe paa sligt et Mundsvejr, og jeg vejer aldrig mine Ord saa nöje. Et Slag mod Syd, og saa har vi Æsken.«

»Men jeg vil ikke have den!«

»Ikke have den?«

»Nej, jeg vil ikke have den! Den skal ikke daglig minde mig om din gruelige Sværgen og Banden.«

»Men en rask og lystig Gosse, Karin!«

»En rask Gosse kan ogsaa være en from Gosse, og det veed Du jo, at Du skal ikke tage Herren din Guds Navn forfængeligt, thi Herren vil ikke lade den ustraffet, som tager hans Navn forfængeligt.«

»Karin! Du græder, er Du vred paa mig?«

»Ikke vred, Johan! men bedrøvet, hjærtelig bedrøvet og bekymret.«

»Karin! græd ikke længer, jeg skal aldrig sværge tiere, naar Du blot vil lade være at græde.«

»Ikke for min Skyld skal Du lade være at sværge, men for Herren din Guds Skyld! Det er ham, Du ikke maa fortörne.«

»Karin! kjære Karin!«

»Som Dreng svor Du aldrig, Johan! og da vi fulgte ad til Præsten, vidste Du fuldt saa vel som jeg, hvad der var Djævelens Gjerning. Men at Du vilde forsage Djævelen og al hans Gjerning og alt hans Væsen, derpaa gav Du Haand og Mund, og derpaa tog Du Herrens hellige Legeme og Blod.«

»Karin! jeg vil atter være from! Hvorfor omgaaes jeg Dig ikke længer daglig som fordem, at jeg kunde aflægge al min Vildskab og Ondskab! — Du siger,

Karin! at en rask Gosse kan godt være from; Karin, Karin, jeg vil være from igjen!»

»Det lovede Du engang for Herrens hellige Alter og glemte det.«

»Men nu lover jeg det igjen! lover Dig det, nej — lover Vorherre det; og jeg skal aldrig glemme det mere.«

Og Tiden gik. — Johan holdt sit Løfte og blev lige saa from en Karl, som han var rask, lige saa høvisk som lystig. Mangen Søndag vedblev han at gæste Karin til sent i Kvæld, og hun behøvede aldrig at blues for ham eller rødme over ham. Nu mente de gamle, at Marken var røddet og svedjet og brækket saaledes, at Gaarden nok kunde føde to Hushold, og de bade ham søge sig en Hustru. Men han behøvede ikke at søge, thi han havde længe været enig med sig selv, og aldrig havde han fundet nogen anden Mø saa yndig, saa kjærlig, saa from og trofast som hende, hvem han som krølhovedet Knøs fandt oppe paa Vallgangen mellem Bjergene. Ej heller havde hun bundet sit Hjærte til nogen anden Mand end ham, med hvem hun var voxet op fra Barn, og hvis ærlige Hjærtelag hun længe havde prøvet i Lyst og Nød. Det Ja, som han bad hende om, gav hun ham derfor gjerne.

Men hun var den samme Karin, som paa Søndag skulde staa Brud i Mora Kirke, og om hvis Brudebul hendes Veninder havde lovet at handle med hende paa vore Vegne. —

— — Saaledes tror jeg næsten, jeg drömte om Natten i »Mora Hotel«; men skulde Drømmen kun være et blegt og farveløst Billede af Karins Kjærligheds-historie, saa maa man hværken regne hende eller mig det til onde: det var da ikke første Gang, at Drømmen blegnede ved Siden ad Virkeligheden.

Næste Morgen vare vi atter tidlig paa Benene, og tidlig gik vi til Tomtegaarden ved Utmeland, der ligger temmelig laft, paa en lille Pynt eller Odde, en Fjerdingvej sydvest for Mora. Igjennem en Allé af Lön gaar man forbi den store Utmelandsby derud, og Siljan har man hele Tiden paa sin venstre Haand. Pynten dannes af Saxviken, en Bugt af Siljan, og det er en dejlig Plæt. Tæt i Nord ligger den store Mora By, hvor den høje, ranke Kirke hæver sit fine, spidse Spir mod Himlen; i Sydsydøst ligger den grønklædte, frugtbare Sollerø midt i Siljan, og sydsydvest for Sollerøn, men lige i syd for Mora, ligger det prægtige Esundsberg (Jessundaberg), af Moraboerne kaldet Middagsberget, fordi Solen staar lige over det i deres Middagstid. — Her, paa Tomtegaarden, der er udflyttet fra Utmeland, boede Tomt Mats Larsson, hos hvem Gustaf Vasa henimod Julen (1520) søgte Ly.

Gustaf forlode vi sidst i Rættvik, hvor han første Gang talte offentlig til Dalkarlene. Da man endnu ikke turde følge ham, gik han fra Rættvik til Mora, hvor Præsten Hr. Jakob Persson, Kannik i Vesterås, tog særdeles vel imod ham. Men Danskerne vare atter stærkt paa Jagt efter ham, og Hr. Jakob turde kun en eneste Nat gjemme ham i et af Præstegaardens Huse, som længst er nedrevet, og sendte ham næste Dag til Tomtegaarden, til Tomt Mats Larssons Udflyttergaard, det Sted, paa paa hvilket vi netop nu befinde os. — Vaaningshuset i Tomtegaarden bestod dengang af en Forstue, en større Stue og et lille Kammer. Midt i Kammersets Gulv var der en Lem, igjennem hvilken man ad en Trappe paa otte Trin gik ned i den hvælvede Stenkælder, som for største Delen laa under Forstuen. I denne Kælder blev Gustaf gjemt; Mad blev der sendt ham fra Præstegaarden, og den stak man ned til ham gjennem en meget snæver Aabning, en Glug, som fra den underste

Stok i den sydlige Gavlvæg skraanede (og skraaner endnu) dybt ned i Kælderen. Den lønlige Trappelem var saa vel indpasset i Kammersets Gulv, at den vanskelig skulde opdages af nogen, som ikke i Forvejen kjendte den. Paa Stuen var der Vinduer baade mod Øst og Vest, men Kammerset, som ikke selv havde noget Vindue, maatte modtage alt sit sparsomme Lys fra Stuen; saa meget bedre var altsaa Lemmen skjult. Baade Forstuen og Kammerset laa mod Syd, men fra Forstuen maatte man igjennem den store Stue for at komme ind i Kammeret. — Gustaf havde ikke ligget længe i sit ny Skjul, inden Spejderne kom, men Tomt-Mats's Hustru, Tomt-Mats-Margit, som Egnens Sagn kalde hende, var just ifærd med at brygge sit Juleøl og rullede hurtig Bryggerkarret hen over Kælderlemmen, saa den dækkedes, og blev for øvrigt rolig staaende ved sin Gjærning. Danskerne gjennem søgte paa det nøjeste hele Huset, kun den lille Kælder opdagede de ikke, og Margit stillede sig hel uvidende an med Hensyn til Flygtningen, hvem hun slet ikke vilde kjende. Sagnet siger, at hun just dengang havde en liden »kripp« (et spædt Barn), som Danskerne truede med at spidde, hvis hun ikke røbede dem Gustaf, men hun blev ubevægelig; og »når hon visste, hocken hon hade nere i källaren, så var fäll inte det så underligt« — sagde Dalkvinden til »Aftonblads«-referenten ved den store Hundredaarsfest. Med al Agtelse for Dalkvinderne kunne vi dog vanskelig tro, at der boer en Margit i hveranden af dem. Ihvilketsom — hendes Ro vildledede Danskerne, de forlode atter Tomtegaarden, og Gustaf var atter reddet ved en fattig Kvindes Snarraadighed og urokkelige Troskab.

I henved halvtredie Hundredaar holdt man hele den lille Bygning vel ved Hævd, mens den ejedes af Sön efter Sön, og den sjette i Rækken var atter en Mats Larsson. Men for henved hundrede Aar siden, uden-

tvivl i den nysnævnte Mats Larssons Dage, flyttede man den historiske Bygning til Utmelandsholmen og opsatte en ny og forholdsvis pyntelig over den mærkelige Kælder. — Den ny var der intet mærkeligt ved, og der var altsaa heller intet tabt, ved at man for faa Aar siden nedrev den. Men Lemmen, Trappen og Kælderen findes der endnu som i Gustafs Dage, og over dem byggede man ved folkeligt S sammenskud et aldeles ejendommeligt Mindesmærke, som d. 29. Septb. 1860, den tredie Hundredaarsdag efter Gustaf Vasas Død, efter en livlig og dygtig Tale af Professor Swedelius blev höjtidelig indviet i Kong Karls Sygdomsforfald af hans ældste Broder, Prinds Oskar, Hertug af Østergötland, der er saa svensk som Kongen selv, og paa hvis veltalende Læber den nordiske Drape gjerne vugger sig.

Mindesmærket er en hel Bygning, der ligger midt i en stor Nyplantning af Løvtræer. Bygningen er en smuk, regelmæssig Firkant, der, efter hvad man siger, skal nogenlunde være holdt i Renæssanses stil, og Bygmesteren er den berömte Professor Scholander. Den er opført af hugget Sandsten paa en Grund af Granit; den har ingen Vinduer paa Siderne, men et langt udskydende, skraanende Tag, hvorover en Lanternin hæver sig i væsentlig gotisk Stil. Fra denne faar det indre alt sit Lys, og det gjør en ypperlig Virkning. Umiddelbar under Taget gaar der udvendig rundt om Bygningen en bred Frise, paa hvilken alle de svenske Landskabers Vaaben ere anbragte i ophöjet Arbejde, ethvert i sin Farve, men Dalarnes Vaaben med de korslagte Pile indtager naturligvis en af Hovedpladserne, ved Indgangen. Den smukke, höje Egflöjdör er paa Bygningens vestlige Ende, og over den sidder det gyldne Vasavaaben. Paa Lanterninen sidde de tre Kroner, og dens Tag prydes med forgyldte Spir, der have den gyldne Vase (Risknippet) i Toppen. — Indvendig hersker en rolig og

værdig Simpelt: Væggene ere holdte i en mild graa Farve; langs Gulvet gaar der trindtom et alenhöjt Egepanel, men paa en Liste under Taget, som gaar Bygningen rundt, findes der Dekorationer i Brunt, som efter Scholanders Tegning ere udførte af en ung Rættviksbo: Keruber, der ere indbyrdes forbundne med smagfulde Arabesker, holde tolv blaa Mindeskjoldte for de navnkundigste blandt alle de mange, der i Fare og Nød stode Gustaf saa trolig bi, at deres Navne ville leve med hans, saa længe Kjærlighed til Frihed og Fædreland have hjemme i Norden: Sven Elfsson i Isala, — Rasmus Jute — Lars Olofsson Björnram — Jon Mikels-son til Nederby — Engelbrekt fra Mora og Lars fra Kettelbo — Per og Mats Olofsson i Marnæs — Per Svensson i Vidderboda — Olof Bonde — Tomt-Mats Larsson og hans Hustru.

Naar man træder ind i Bygningen, har man paa Væggen lige for sig Høckerts dejlige og dybtfölte Maleri: man seer Tomt-Margit staa flittig og hel rolig ved Bryggerkarret; igjennem Vinduet seer hun de røde danske Dragoner komme ned ad Vejen. Hun har allerede advaret Gustaf, som gjennem den aabnede Lem er steget ned paa Trappens tredie eller fjerde Trin, men vender sig endnu engang imod hende og halft bedende, halft bydende spørger med Blik og med den oplöftede Pegefinger, om han ogsaa kan stole paa hendes Tavshed og Troskab. Han kan dog ikke længe have tvivlet, thi disse ærlige Miner kunne hværken lyve eller forraade, og dette raske, kloge Blik lader sig umulig overraske. Trygge se vi ham derfor overgive sig til det uhyggelige Skjul, der i Mörke og Störrelse er ikke uligt en Grav, af hvilken han dog sikkerlig atter skal staa op; og i Bryggerkarret synes vi allerede at kunne se en Bevægelse henimod Lemmen, som skal lukke sig under det. — Paa den nordre Væg har Edvard Bergh givet os

et ypperligt Billede af Ornæs, seet fra den nordøstre Side, med Udsigt baade til »Fadeburet«, »Lysthuset« og Vindeltrappen, og med den dejlige Runn i Baggrunden. — Men ligeover for dette Billede, paa den søndre Væg, har Kong Karl den Femtende givet os et vakert Billede af Sælen, den yderste By i Lima Sogn, Transtrands Kapellani, kun et Par Mile fra Norges Grændse. Naturen er vild, og Stedet har en historisk Betydning, der dog ikke som ved Ornæs og Rankhyttan knytter sig til et synligt Minde; det forekommer mig derfor, at Kong Karl har med kjæk Beskedenhed valgt den mindst taknemlige blandt de løste Opgaver. Lige fuldt maa man vel udbryde med Unge, som i Elfdalen saae enkelte Partier af Mindesmærket tilhugne: »Konstnärer äro dock lyckliga menniskor, som resa sina egna äreminnen, i det de resa andras!«

Udvendig over Indgangen sidder en Marmor-tavle med Indskriften:

»Då Gustaf Eriksson Vasa fridlös vandrade i Dalarnes bygd, att mana dess män till kamp för fosterlandets frihet, räddades han på detta ställe af en dalkvinnas rådighet undan förtryckarens ut-sända spejare.«

Indvendig læses over Indgangen:

»Gustaf Vasas adertonde efterträdare på svenska tronen, konung Karl XV, prydde med konstnärlig hand denna vård, uppförd af Svenska folkets tacksamhet åt Befriarens minne trehundra år efter hans död.«

Over Høckerts Maleri findes følgende Indskrift:

»Som ett jagadt vildbråd, på stigar och vägar, i skog och mark förföljd af danskarnes vänner och tjenare, kom Gustaf dagarne före julen 1520 till Mora, sökande skydd hos den redlige Tomte-Mats-Larsson på Tomtgården, i Utmelands By. Danska spejare infunno sig snart för att gripa sitt rof, men Mats Larssons rådiga hustru, sysslade med julbrygden, anvisade främlingen att nedstiga i källaren och satte vörtkaret öfver golfluckan, sålunda bevarande fäderneslandets blifvande räddare från upptäckt af de i stugan inträdande, förgäfves ransakande fienderna.«

Over Berghs Maleri læses:

»Då Gustaf Eriksson Vasa, i hopp att finna beredvilliga sinnen och armar till fäderneslandets räddning, förklädd vandrade från bygd till bygd i Dalarne, kom han Andersmessotiden 1520 till Arent Perssons gård Ornæs. Den förrådiske ungdomsvännen, låtsande deltagande för fäderneslandets öden och Gustafs räddningsplaner, lemnade honom herberge i den ännu i dag kvarstående loftsbyggnaden, men begaf sig, under förevändning att utforska grannarnes tankar, till danska fogden, att anmäla den fruktade flyktingen. Arent Perssons hustru, den ädla Barbro Stigsdotter, anande mannens afsigt, väckte om natten sin gäst och gaf honom medel att fly den öfverhängande faran.»

• Og endelig læses der over Kong Karls Maleri:

»Efter fåfänga försök att mana Dalkarlarne till kamp för friheten drog Gustaf uppåt norska gränsen i afsigt att lemna sitt fädernesland, det han icke mera såg någon utväg att rädda. Men undertiden kommo andra flyktingar med nya underrättelser om konung Kristierns grymma förfarande både i hufvudstaden och landsorterna. Då ändrade dalkarlarne sinne och utsände skidlöpare att uppsöka och återkalla Gustaf, som af dem anträffades i byn Sälen i Lima socken. Han återvände med glädje, antogs af det i Mora församlade folket till höfvitsman och drog ut att förjaga tyrannen och dess anhängare. Det räddade fäderneslandet uppsatte Befriaren på konungatronen, den han befästade mot yttre och inre fiender. Den fridlöse flyktingen blev sålunda grundläggaren af Sverges nya samhällsskick och stamfader för ett af Europas äldste konungahus.»

»Aftonbladet« (1860, Nr. 233) siger en Smule spydigt: »Dessa inskrifter, hvilka kanske förefalla mången nog vidlyftiga, och som verkligen på ett och annat ställe synas lida af en viss tyngd i uttrycket, äro uppsatta af vitterhets-, historie- och antikvitets-akademien; och då man här således mötes af en erkänd avktoritet, så får man trösta sig med, at det väl skall så vara.» En virkelig smuk Side ved Indskriften over Høckerts Maleri skal jeg dog udtrykkelig fremhæve: overensstemmende med Sandheden og Retfærdigheden hedder det her om Gustaf, at han blev »førføljd af danskarnes venner og tjenare«; det hedder ikke kort og godt: »førføljd af danskarne«, hvilket jo vistnok — jeg

selv har tit brugt det, og vil ogsaa fremtidig tillade mig at bruge det — kan betyde det selvsamme, men kan ganske sikkert give Anledning til Misforstaaelse og til urigtig Opfattelse af Historien.

Det er en historisk Helligdom, i hvilken vi befinde os; fra alle Sider tale Minderne til os gennem alvorlige Bogstaver og livlige Farver, men ikke mindst gennem den lille Lem i Gulvets Midte. Ogsaa den maa vi aabne og ad den trange, stejle Stentrappes otte fugtige Trin stige ned i den bælgmørke Stenkælder, der er saa lav, at et voxent Menneske næppe kan staa ret i den, og saa snæver, at fire eller fem Mennesker ville fuldstændig fylde den. Kold og klam er den selv i Sommerheden, og i tre lange Vinterdögn gjemte den dog engang et Menneskehjerte, der slog saa varmt for Fædrelandet som næppe noget andet; bælgmørk er den, selv naar Lemmen staar aaben, og den gjemte dog engang i sin Nat saa lyst et Haab, at Sverrigs Frihed sprang jærnklaedt frem af det, saa lyst, at endnu, efter halvfjerde Hundredaars Forløb, gløde Kinderne paa Nordens Mænd og Kvinder ved Gjenskinnet deraf. Denne Kælder tage vi med os, Mindet om den præge vi dybt i vor Sjæl, og — saa kunne vi trøstigt skrive vore Navne i Fremmedbogen, i Rækken af alle de andre Valfartsmænd. Man slipper altid næmmere herfra, end hvis man, som Fortidens Rejsende, var henvist til at indridse det i Kælderens Sten. Den gamle Invalid, der som »Vagtmester« har Nöglerne til Bygningen, give vi en liden Kjendelse for hans Ulejlighed og Venlighed. Som Underofficer var han først med i Tydskland, siden i Norge; begge Steder holdt han sig brav og tapper og gjorde længe, længe efter med Troskab og Dygtighed Tjeneste i Freden; derfor lønnes han nu med denne Tillidspost, med Fribolig og et Par Snese Daler aarlig, hvis jeg mindes ret. — Endnu et Blik kaste vi over

Siljan, Sollerøn og Esundsberget, og vandre saa langs Saxviken gjennem Lönalleen tilbage til Mora.

Mora (eller »Mora Strand« i Modsætning til »Noret«) ligger ved en Korsvej, i en sandet Dal, tæt udenfor Østerdalelvens Delta, hvor Elvens ene Arm falder mod Nord i det sydlige Hjørne af Orsasjön, og dens anden mod Sydøst i Siljan. Men den Arm, som gennemløber et Hjørne af Orsasjön, gjør det dog kun for ligeledes at falde i Siljan, og Landtangen, som skiller imellem Orsasjön og Siljan er knap en Fjerdingsvej bred. — I Mora have vi tidligere været, og dens Størrelse og Udstrækning, regnet derfra, hvor Noret tager sin Begyndelse, har allerede i Aftes vakt vor Undren. Her derfor endnu kun den Tilføjning, at Mora, navnlig Strand, har en Mængde smukke Bygninger og løvrige Trægrupper.

Til Provst Kjellström har jeg ganske vist Hilsener med, men da han for Öjeblikket er paa Gotland, og vor Tid desuden er meget knap, lade vi Præstegaarden ligge i Fred og vende os til Kirken. — Kirken er stor som alle Hovedkirkerne i Dalarne og velbygget; den har et smukt, rankt, knejsende Spir, men videre Mærkelighed er der ikke ved den, hværken foruden eller forinden. Jo, det er sandt, forinden er der en prægtig Mængde Kirkesølv, der for en stor Del er skænket af Kong Gustaf den Tredie til Tak for hans Modtagelse heroppe 1788; og foruden er der Kobbretaget, som dog endnu ikke er fuldt færdigt paa den nordre Side. En rask Gosse paa tretten Aar er vor Vejviser, og han maa forklare os, hvorfor en større Del af Taget er af Kobber, en langt mindre af Spaan. Grunden er den, at paa Provstens Opfordring er man enedes om, at ethvert Aars Nadverbörn lægge sit Stykke Kobbretag, større eller mindre efter Börnenes Antal og Ævne; men

endnu er Overenskomsten ikke saa gammel, at man har naaet at faa hele Kirken kobberklædt. — Ej heller ved selve Kirkegaarden er der videre at mærke, kun at den dannes af en stor Bakke, paa hvilken den høje Kirke ligger. Herfra har man altsaa en dejlig Udsigt, skjönt næppe saa prægtig som fra Østnorsbacken mellem »Strand« og »Noret«. Til den ene Side seer man ud over den pyntelige By og Siljan samt ud over den frugtbare Sollerø med den skinnende hvide Kirke, indtil de fjærne blaa Bjerge i Syd; og til den anden over Elven og Markerne og Bjergene bagved. Schubert siger om denne Udsigt: »an die Gestade des Genfer Sees konnte man sich gezaubert wåhnen«; jeg skal hværken kunne sige Ja eller Nej til dette Udbrud af Henrykkelse, men at Udsigten fra Kirkegaarden er storladen, underskriver jeg af mit ganske Hjærte, synes den mig end ikke fuldt saa dejlig som Udsigten ved Rættvik.

Fra Kirkegaarden gik vi til »Kyrkovallen« med »Klockgropen«. Desværre er der to Steder, som strides om Æren at være den rette, historiske »kyrkovall«. Den ene Høj ligger sydvest for Kirken, nedad imod Siljan, og den valgte Gustaf den Tredie, hvorfor den siden blev omgivet med en Plantning af Espetræer; men jeg vil haabe, at han valgte fejl. Thi ogsaa den tredie Gustaf — Teaterkongen, »tjusarekonungen« — har ved Mora talt i Dalkarledragt til Dalfolket, da han 1788 trængtes af Russerne i Finland og af Normændene i Bohus, og derfor ønskede at rejse Dalkarlene til sit og Rigets Forsvar. Da lod han undersøge, hvor den historiske Høj fandtes, eller vel snarere, hvor han kunde træde op med mest Effekt. Men han var nærmest kun Skuespiller, og den, hvis Rolle han vilde give, var Gustaf Vasa. Altsaa lade vi den »tjusande« Gjenganger og hans »kyrkovall« ligge, eller, skulde vi medtage dem, maatte det da nærmest være for Dalkarlens jævne Svar

paa Kongens pyntelige Tale, i hvilken han blandt andet sammenlignede den danske »Kronprins Frederik« med »Kristian Tyran«. Graaskæggen af Dalkarl svarede: »Är det sannt, som du säger, Gösta, så ska vi väl följa dig!«

Vi vende os til ham, som ingen vilde efterligne, men fremtraadte trøstig som sig selv, fordi han bar et helt Folks Lidelser, dets Underkuelse, dets Mishandling og Skam, men ogsaa dets Stolthed, dets Kraft, dets Udholdenhed, dets glødende Fædrelandskjærlighed og ubetvingelige, sejerstolte Haab i sit Hjærte. Vi vende os til Gustaf den Förste og til den kyrkovall, som dog de fleste ere enige om, er den rette. — Den ligger vel et Par hundrede Alen nordnordöst for Kirken, og en Sti fører op til den, saa Vandringen er meget let og bekväm. Netop paa dette Sted er Dalelven imidlertid vild og utæmmelig, navnlig naar der om Vinteren er Isgang, og flere Gange har den ændret sit Løb og brudt sig nye Baner. Den har ogsaa bortskaaret den störste Del af »kyrkovallen«, og den lævnede Del holdes langt fra i Hævd: man graver Grus i dens Sider, og der hugges Tømmer oppe paa den; ikke saa meget som en fattig Gærdsgaard indhegner den, hvorimod en Gærdsgaard gaar tværs over den og danner da formodentlig Skillet mellem tvende Bønders Ejendom, men bidrager samtidig sit til at skæmme den og til at give den et meget mindre og ubetydeligere Udseende. Endnu kunde den dog afgive en mægtig Talerstol, med den brede, brusende Elv ved sin Fod og med de Udsigter, den aabner i Naturen og i Historien, hvis — en ny Gustaf havde Mod til at bestige den!

Vi vende altsaa tilbage til Gustaf Vasa. Han laa endnu skjult i Tomte-Matses Kælder, men »en af juldagarne« eller »straxt efter julhelgen« steg han op paa Kirkebakken, »kyrkovallen«, og saa snart Mora-boerne strömmede ud af Kirken, talte han höjt og lydt

til dem. Det var en bidende Kulde, men stik i Syd, over Esundsberget, stod den lave Middagssol og spredte et livligt Skær over Vinterens Snetæppe. Der blæste en frisk Nordenvind, hvilket Moraboerne agte for et godt Varsel, thi »lyckligt förebud är i allt förehafvande, om det begynnes i nordanvind, och lyckosamt allt, som kommer nordan ifrån in i gården.« Moraboerne flokkede sig tæt om den høje, kjække Taler, med de friske, blomstrende Kinder, det gule Haar, den stolte Pande og det skarpe Blik. Med sin stærke, men sølvklare og velklingende Røst bad han de gamle mindes og de unge spørge sig for, hvad Styre Udlændingerne havde ført i Sverrig, og hvad svenske Folket havde lidt og stridt for Rigets Frihed og Uafhængighed. Han glemte heller ikke det stockholmske Blodbad og skildrede dem endelig sin egen Fredløshed, og hvad han under den havde maattet udstaa af Fare og Nød. Dalkarlene havde altid gaaet fremst, hvor det gjaldt Fædrelandets Frihed; vare de nu atter rede til som Mænd at sønderbryde Aaget, saa vilde han være deres Høvidsmand, og Liv og Velfærd skulde han ærlig og redelig vove for Folk og Frihed. — Der rejste sig et mægtigt Gny, da han havde talt; mange fældte Taarer, og der var ogsaa dem, som øjeblikkelig vilde gribe til Vaaben. Desuagtet — »ärendet var dalkarlarne för nytt«; de fleste vare tvivlraadige, thi de vare trætte af de evige Krige og vilde derfor hellere have Fred, om saa kunde være; ej heller kjendte de noget til Gustaf. Der var ogsaa dem, som sagde, at de vilde være paa den Troskab, som de havde svoret Kong Kristian; de havde hørt saare meget om denne Konges Venlighed og Gavmildhed mod Bønderne; Blodbadet havde jo desuden kun ramt de høje Herrer, som maaske selv havde forskyldt det; under Kong Kristian havde man hværken savnet Sild eller Salt, eller hvad Bonden ellers tarves til sin Næring. — Længe

vaklede de, men Enden blev dog den, at de ikke kunde beslutte sig til at hjælpe ham, i det mindste ikke før de havde raadført sig med Grannerne. Desuagtet havde de fundet stort Behag i den unge Hérres raske og mandige Væsen samt i hans jævne, kraftige Tale, der paa en ejendommelig Maade trængte dem til Hjærtet. Sagens har ogsaa hans Ulykke, hans Nød rørt dem, og — sagde de — det kunde han frit stole paa, at de visse- lig altid skulde værge ham, hvor Behov gjordes. Men for hverken at bringe sig selv eller dem i Ulejlighed bade de ham ligefuldt søge sig et sikrere Opholdssted. Og der var Grund til denne deres Bön, thi Prisen paa hans Hoved var fordoblet, og dobbelt ivrig stovede de købte Spejdere efter ham.

At Morakarlenes Lofte var ærlig ment, fik stakkels Nils Vestgöte snart at føle, hvad Fryxell og Afzelius i Forening skulle fortælle os: »Rasmus Jute var en dansk man, som troget hade tjenat Sturerna och nu var gift och bosatt i Dalarna. Gustaf höll han mycket kär sedan förra kriget. Han fick höra, att Nils Vestgöte, en af underfogdarne, kommit för att gripa Gustaf och vore uti länsmansgården vid Mora. Rasmus väpnade sig och några de sina, drog dit ned, öfverföll och ihjäl-slog Nils Vestgöte, varande sålunda, fastän en fränling och dertill dansk, likväl den förste, som grep till vapen för att rädda Gustaf Vasa.« — Som vi allerede have seet, varede det dog ikke ret længe, inden Rættviksboerne traadte i Rasmus Jydes Spor.

Men da Nils Vestgöte kom til Mora, havde Gustaf allerede forladt Byen. Den jagede Helt mistvivlede et Öjeblik om sin egen og sit Fædrelands Skæbne, og han besluttede derfor at drage til Norge, enten for at begrave sig imellem dets Fjælde, eller for derfra at gaa endnu videre, i Landflygtighed. Og vel maatte han mistvive, thi, som ogsaa Unge siger: »Mora är hjertat af

Dalarna, sjelfva modersocknen, och Morafolket har en gifven politisk öfvervigt inom fögderiet, så att vid utomordentliga mål dess beslut tjenar till rättesnöre för de andra sockenboernas.« Naar selve Morakarlene ikke turde hejse hans Banner, hvem skulde da vel ville gjøre det? -- En Dag (eller tre?) laa han skjult under Morkarleby Bro, en lille halv Mil vesten for Mora Kirke, og i de sidste Dage af Aaret (1520) fortsatte han saa sin Vandring, først langs Østerdalelven, formodentlig over Gåpshus til Oksberg Kapel. I Oksberg skal han have været et Öjeblik inde i en Gaard og der have hvilet sig. Nu forlod han Østerdalelven og gik forbi Evetsberg Kapel, tværs igjennem Ødemarkerne, som skille mellem Øster- og Vesterdalarne. Nætterne maatte han tilbringe i vilde og ubeboede Huler, i Egne, hvor sjælden nogen vejfarende Mand satte sin Fod. Først i Lima traf han atter paa Mennesker, og da han var her en Söndag, tog han Del i Kirketjenesten, som han under hele sit Liv nødigt nogen Söndag forsömte. Nogle (saaledes Schultze) ville endog paastaa, at han efter Gudstjenesten talte fra Kirkegaardsmuren til den samlede Menighed, hvad dog ikke synes rimeligt, saa sandt han alt var paa Flugten ud af Sverrig. Derfor siger ogsaa Fryxell: »Det är ej berättadt, att han här gjorde något försök att uppresas allmogen; han tyckes hafva förlorat allt hopp om framgång.« Näste Nat laa han i Storjonsbol (Storholsbol?), som ligger en halv Mil fra Lima, og mörk fulgte han saa Vesterdalelven, imod dens Løb, gjennem umaadelige, snedækte Skove, forbi Transtrands Kapel (i Lima Sogn) til Sælen. »Allt mörkare och häftigare,« siger Fryxell, »brusade elfven fram öfver sin klippiga botten, allt smärre och sällsyntare blefvo människoboningarna vid dess stränder, och allt högre och fastare låg snön uti de täta skogarna. Slutligen såg han på afstånd de höga norrska fjällen, som

snart skulle för evigt skilja honom från det olyckliga fäderneslandet.«

Men imens var der kommet stedse flere flygtende Adelsmænd op i Dalarne, hvor de dels haabede at finde et Skjul, dels mente at kunne træffe den Gustaf Eriksson, om hvem Rygtet førte saa mangen Tale. Strax efter Nyaarstid (1521) kom Lars Olofsson Björnram til Mora, en gammel Sturekriger, som var vel kjendt i Dalarne. Han stævnedes Sogneboerne sammen og gav dem saa livligt og grufuldt et Billede af det stockholmske Blodbad, at Bønderne brast i Graad. Han paastod endvidere, at paa Kong Kristians forestaaende Sverrigsrejse vilde hele hans Vej blive betegnet med Stejler og Galger; alle Vaaben vilde blive den svenske Bonde fratagne; og nye Paabud til de fremmede Krigsfolks Lønning kunde man daglig vænte sig. Da fyldte Rædsel Moraboernes Hjærter, og de bebrejdede sig bittert, at de havde ladet Gustaf fare, helst da Lars sagde dem, at netop han havde været den rette Høvidsmand, og at en bedre havde de aldrig kunnet ønske sig. — Der kom endnu andre og skrækkeligere Rygter: Kongen vilde lade afhugge en Haand og en Fod af hver eneste svensk Bonde, thi med een Haand kunde han godt holde Ploven, og med et Træben duede han kun lidet til Oprør. Saa kom Ridder Jon Mikelsson til Nederby (i Trögd Herred, ved Mælaren). Ogsaa han søgte om Gustaf og fortalte, hvorledes mange gjorde det samme. Men endvidere fortalte han, hvorledes Danskerne havde opgravet den elskede Sten Stures Lig og brændt det paa Kætterbaalet; derfor vare ogsaa Skovene fulde af Hr. Stens Venner, som aldrig paany vilde underkaste sig Kristians Herrevælde. — Da begyndte Bønderne at bruse som Stormvinden, og de klagede højt og lydt, at de havde ladet Gustaf gaa haabløs bort, siden de nu dog horte, at baade var han en hæderlig Høvidsmand og havde i

forrige Krig ført Hr. Stens Banner. De betænkte sig ikke længe, men de sendte de raskeste Skiløbere ad alle Hold efter ham; de skulde løbe ved Nat som ved Dag for om muligt at hinne ham. Og virkelig, Englebrect fra Mora og Lars fra Kettelbo (som ligger i Venjan Sogn, dengang et Annex til Mora) naaede ham endelig i Sælen, næsten ved Foden af Norges Fjælde.

Udsendingerne sagde ham, at, hvis han blot vilde vende tilbage til Mora, var det nu deres faste Agt at væbne sig under ham som Høvidsmand: under hans Banner vare de villige at vove Liv og Blod for Fædrelandet. Med frimodig Glæde hørte Gustaf det Bud, de bare ham, og, da han selv var en dygtig Skiløber, vendte han øjeblikkelig tilbage med dem. Da blev Mora Kyrkovall atter Vidne til et Møde, endnu større og betydningsfuldere end det forrige. — Nogle Løbedegne fra Vesterås førte nye og friske Efterretninger om Danskernes Grusomhed; Gustaf stillede dem ind i Menighedens Ring, hvor de maatte fortælle, hvad de vidste, og besvare de Spørgsmaal, man gjorde dem. Der blæste atter en rask Nordenvind, og Morakarlene betænkte sig ikke længer. Det var henimod Midten af Januar Maaned 1521, at alle de fornemste og myndigste Bønder fra Øster- og Vesterdalarne, som paa Indbydelse havde samlet sig i Mora, under Skjoldegny valgte Gustaf Eriksson til »sin och menige Sveriges rikes herre och höfvitsman«, samt svore ham Troskab som saadan. Sexten raske Karle dannede strax hans Livvagt, og et Par hundrede andre unge Mænd traadte som hans »fotgångare« i hans personlige Tjeneste. Med denne Flok aabnede ham Kampen paa Liv og Død imod tre Rigers Konge og den mægtige Kejsers Svoger! — Danskerne og deres Venner vedbleve jo visselig endnu i lang Tid at kalde ham en Førræder og hans Tilhængere Stimænd og Skovrøvere; men fra Skovene strömmede der daglig ædle

flygtede Hofmænd og gamle, prøvede, forfulgte Krigere til den Hær, som samlede sig under hans Banner. Alle disse kaldte ham Rigsforstander, og han vægrede sig heller ikke ved at modtage og bruge en Tittel, som han dog faa Maaneder senere (24. Avgust) lod stadfæste paa Herredagen i Vadstena.

Folkevalget paa Mora Kyrkovall var, siger Geijer, »ett riksföreståndareval på eget bevåg«; men Omstændighederne vare tvingende. Den strænge Lovligheds nætte og nysselige Former iagttog man ikke; men det gjør vejfarende Mand ikke heller, naar han overfaldes paa sin Vandring og nodes at gribe til Modværge; han spørger kun lidet, hvorledes han dog i Grunden fik det Vaaben, med hvilket han værger sit Liv; han stræber kun at føre det efter Ævne og med fuld Kraft. Mere eller mindre lovligt i Formen — og det er naturligvis ogsaa Geijers Mening — udgik Sverrigs Frihed og Frelse fra Mora Kyrkovall, og det er store og herlige, dyrebare Minder, som paa denne ringe Plet gribe Nordboens Hjærte.

»Store og herlige, dyrebare Minder! ja vist, for — en Svensker! men hvorledes staar en Dansker paa Mora Kyrkovall? maa hans Kinder ikke blegne og hans Næver ikke knyttes?« — Jeg mærkede intet til noget af dette, men vel mærkede jeg, at mine Öjne flammede, og mit Hjærte slog stærke, varme Slag. Jeg er dansk, det veed og føler jeg, men jeg veed tillige, at jeg blev lige saa lidet dansk for gjøre som for at lide Uret, og det veed jeg endvidere, at Trællen og Tyrannen ere kun de to tilsvarende Sider af selvsamme Usling. Jeg er Dansker, men jeg er tillige Nordbo, og hele Norden, saa vidt den nordiske Tunge tales, er mit Fædreland. Men er jeg Nordbo, og er hele Norden mit Fædreland, saa maa jeg ville, at Fred og Frihed, Kraft og Lykke skulle blomstre over hele mit Fædreland og i alle dets Bygder, og jeg blev ikke en dansk Nordbo for særlig eller ude-

lukkende at ønske Fred, Frihed og Velsignelse over den danske Del af Norden, endnu mindre for at ønske, at denne ene Del af Fædrelandet skulde herske og trykke de øvrige. — Det var ganske vist mig, som, over toogtyve Aar forinden jeg stod paa Mora Kirkebakke, sang om Dværgenes Hamren i Dybet, da de smeddede den Lænke, hvori Margrete boltede Nordens Sønner, og sang endvidere, hvad jeg vilde ønske lige saa godt næmmet, som jeg har hørt det tit gjentage:

»Da slog et Lyn i Oresund fra oven,
og det rev Svitlod fra Danaskoven; —
men Lynet rulled atter: den sidste Lænke brast,
den, som bandt Norrigs Klipper til Danmarks Slætter fast! —
Bitre Stund! — vakt vi blev med Smærte? —
favre Stund! — frit blev Nordens Hjærte,
Fjæld med Dal!»

Men ligesaa trøstigt tilføjede jeg, hvad jeg ogsaa kunde ønske særlig vel næmmet:

»Og skal da Tiden evig Norden skille? —
Nej, — Tiden maa tilsidst som Herren ville!
tredelt er Nordens Stamme, men Roden er kun een,
og Kronens Lovtag samler tilsidst hver Stammens Gren!«

Naar plumpe Dværge ikke længer smedde de Lænker, som Rænker og Herskesot nytte; naar Aandens Kalk villig aabner sig for Guds evige Tanke; naar Kjærlighed blir Forbundsbaandet og Frihed blir Forbundsbalcken; da skal ogsaa Skilsmisssens Tid være omme, da skal Haabets Tid komme, da skal Enhedens Tid komme, den Enhedstid, som er Rosen for alle vor Tankes Blommer! — Og det var ganske vist mig, som et Par Aar senere, paa min egen Haand, uden at den fraværende Forfatter i fjærneste Maade anede det, lod første Gang trykke Karl Plougs dejlige: »Længe var Nordens herlige Stamme spaltet i trende sygnende Skud,« en Sang, der som ingen anden er bleven en nordisk

Folkesang, fordi den profetisk varsler: »Atter det skilte böjer sig sammen, engang i Tiden vorder det Et! da skal det frie, mægtige Norden føre til Sejer Folkenes Sag!« — Endvidere var jeg ganske vist med paa Upsala Tinghøj, da Ploug indviede det første nordiske Studentmøde med et Leve for Gustaf Vasa, paa hvis Festdag Mødet just holdtes; har jo vel ogsaa ellers, baade før og siden, haft en Finger med i Spillet, hvor det ved en eller anden Lejlighed gik i Retning af Kamp for Nordens Enhed og Frihed. — Man kunde derfor maaske mene, at mine Følelser ikke alene gaa en Smule videre, men at mine Nærver tillige ere en Smule stærkere end Folks i Almindelighed. Ligefuldt indestaar jeg for, at hver den, der har grebet Troen paa Plougs dejlige Spaadom eller rettere: har ladet sig selv gribe af den; hver den, der i Aanden har seet »det frie, mægtige Norden« vorde Et i fuld Frihed og Kjærlighed, har seet »Kronens Lovtag« samle enhver af Stammens Grene, fordi Roden kun er en og den samme, og har seet dette Norden sejerrigt »føre Folkenes Sag« i Folkenes store Raad; — han staar ogsaa trøstig og glad paa Mora kyrkovall, fra hvilken Bygd i Norden han saa end nærmest monne stamme; han takker og priser Gud for det Baand, der her blev brudt, fordi det var knyttet af Herskesyge, til Ufrihed og Trældom; han takker og priser Gud for den kække og kraftige Haand, som brød de Lænker, der nedtrykkede en Del af vort Folk, og igrunden trykkede det hele Folk, fordi, naar en Del af Legemet lider, lider det hele Legeme; og — han føler sig som Heltens Ætling og Arvetager, hvad enten hans Vugge saa gik i den ene eller i den anden Del af det fælles Fædreland. — Havde jeg ikke følt, at saaledes maatte og vilde det være, var jeg heller aldrig gaaet til Kalmar og Stenso Næs, og var jeg aldrig rejst op i Dalarne; og havde jeg ikke fundet denne min Følelse lige saa grundfast, som den er dyb, sand

og naturlig, var jeg aldrig rejst fra Falun til Rankhyttan, fra Rankhyttan til Korsnæs, fra Korsnæs til Ornæs, fra Ornæs til Aspeboda, fra Aspeboda til Rættvik, fra Rættvik til Utmeland og Mora samt tilbage over Tuna, Hedemora og Brunnbäck. Men jeg erfoer i Sandhed, at jeg kunde godt valfarte til ethvert af Minderne om Gustaf Vasas Nød og Trængsel, hans Storhed, Heltemod og Sejer, og det med samme Glæde og Stolthed som en af hans egne Sønner. Jeg følte mig som en af hans egne Sønner, og — det samme vil enhver fribaaren Nordbo kunne gjøre.

Et gammelt Ord skildrer Dalkarlen som »den, der visste och var van att taga ut hela sin rätt och — litet till.« Med dette »litet till« har det nu vistnok samme Art, som naar man hos os fra gammel Tid taler om Vendelboens Bopæl »norden for Lands Lov og Ret«; derfor skal man heller ikke agte stort paa det, men kun mindes, at Dalkarl og Vendelbo ere ogsaa Fuldbrodre i det Paasagn, de have faaet, samt at Telebonden nok netop fylder Trekloveret ud. — Om Morafolket siger Unge, at det ikke alene udmærker sig ved sin Selvstændighed, om hvilken man ikke skal behøve at søge Vidnesbyrd i Fortidens Krøniker, da selve Nutidens Retsprotokoller skulle indeholde Vidnesbyrd nok om den; men at Morakarlen tillige udmærker sig ved sin store Regnefærdighed, hvilken han jævnlig godtgjør paa sit Skødeskind, som er hans daglige Regnebræt. Ogsaa Hammerich fortæller, at han saa mere end een Morakar, naar det gjaldt et sværere Regnestykke, tage sin Kniv ud af Bæltet, riste Tallene med den paa sit fittede Forklæde, »og strax var Regningen gjort.« Jeg selv fik desværre altfor liden Lejlighed til at gjøre lignende Bemærkninger, hvorfor jeg maa henholde mig til andres Erfaringer. Ligeledes skal Morakarlen ifølge Unge og

mange andre Forfattere være i Besiddelse af en stor mekanisk Færdighed, som er en af Naturens Fadder-gaver paa hans Vugge. Navnlig skal han udmærke sig som Urmager, og særlig skal Østnor By være at betragte som et stort Urmagerværksted. — Nu vel! at Moraboen kan regne, og regne godt og rigtig, det viste han, da han regnede Frihed og Ære for en saadan Skat, at for den var selve Livet ikke altfor stor en Indsats, og derfor fulgte Gustaf Vasa. Men er han Urmager, maa han vel ogsaa kunne stille Uret, og han stillede Sverrigs Ur godt, da han gjorde den unge Helt til dets Viser.

Fra Mora Sogn udvandrer der omtrent totusinde Mennesker hver Sommer for Brodets Skyld, og Udvandringen fra de øvrige Dalsogne staar i Forhold hertil. Man vil påstaa, at denne Udvandring ingenlunde er til Fordel for Folkets Sæder og Væsen; dog er det meget langt fra, at den har tilintetgjort den oprindelige Renhed og Enfold. Vi skulle meddele et eneste Exempel. Grafström siger saaledes: »Ehuru umgänget mellan könen är i hög grad otvunget, har dock sällan sedligheten lidit deraf. De så kallade hedersnätterna äro äfven här gängse; likväl är det nästan alldeles oerhördt att finna inom något dalkarls hus en okysk lefnad, och oäkta barn födas ytterst sällan.» — Hvad Hammerich fortæller (Skand. Rejseminder S. 138; »Brage og Idun«, II, 394), henviser jeg hellere til, end jeg her gjentager det. — Den statistisk omhyggelige Schubert siger, at i Aaret 1816 var der i hele Mora Provsti (o: Mora, Elfdals, Venjans, Særna og Sollerøns Pastorater) i alt 422 Fødsler, af hvilke ikkun to vare uægte, og i hele Leksands Provsti (o: Leksands, Gagnef, Al og Bjursås Pastorater) 549 Fødsler, af hvilke ti vare uægte (i Aarene 1805 og 1814 fødtes der slet ingen uægte Börn i det store Leksands Pastorat, som dengang havde en Folkemængde af henved titusind Mennesker). Han har derfor vistnok Ret til at

sige: »Es ist völlig unerhört, in Bauernfamilien Unkeuschheit zu finden; die wenigen unehelichen Mütter, die es giebt, sind gewöhnlich Mädchen, die bei Honoratioren dienten. Und doch sind die Ehrenächte auch in Dalarne allgemein.«

Ferd. v. Gall, som rejste 1836, »griber Lejligheden« til at erklære: »daz in Schweden die Verbrechen des Diebstahls, so wie alle übrigen Verbrechen, nach allem darüber Gehörten, verhältnismässig und selbst in Städten, bei weitem nicht so oft als in dem civilisirten [!] Deutschland vorkommen. Ich hatte während meiner Reise öfters Gelegenheit, mich an der Ehrlichkeit dieses Volkes zu erfreuen, die mir auch noch durch alle darüber eingezogenen Erkundigungen im vollsten Masze bestätigt wurde. Der Eigenthümer eines verlorenen Gegenstandes kann in Schweden mit grosser Zuversicht auf eine Zürücherstattung von Seiten des Finders rechnen. Der Reisende kann unbedenklich den Bauern seine unverschlossenen Sachen anvertrauen, es wird ihm nie das Geringste fehlen.«

Jeg kunde styrke dette Vidnesbyrd med mangfoldige andre Udtalelser, ogsaa engelske og franske; og for saavidt har jeg jo allerede givet en fransk Udtalelse om en enkelt Side af Folkets Sædelighed i min Anmærkning paa Side 128. Men det allerede givne, hvilket jeg for mit eget Vedkommende underskriver, maa være nok. Jeg skal endnu kun henvise til det symbolske ved min Indtrædelse i Falu Provstegaard.

I Rættvik havde jeg talt altfor længe med Domprovst Björling; Tiden vilde hværken staa stille paa vor Bön eller strække sig efter vore Ønsker; endnu i Eftermiddag maatte vi atter være i Leksand, og det inden Kl. 7; det allersidste Haab om Mulighed for enten at komme til Orsa eller Elfdalen maatte opgives. Vi maatte

begynde Hjemvejen, men vi indrettede os dog saaledes, at vi ikke kunde komme til Rættvik, inden de nødvendig maatte have spist til Middag; og mine Ledsagere maatte jeg endnu desuden give baade Haand og Mund paa, at, naar vi kom til Rættvik, skulde jeg undfly enhver omhelst alvorlig Samtale med Domprovst Björling, da vi ellers umulig vilde kunne naa Maalet i rette Tid. — Altsaa begyndte vi Tilbagevejen fra lidt over 61° nordlig Bredde og 32° østlig Længde, det nordligste Punkt, vi naaede i Sverrig, 5 $\frac{1}{3}$ Grad (eller firsindstyve geografiske Mil) nordligere end Kjøbenhavn.

Först kom vi til Garsås. — Mon saa Karin vilde afstaa sin Brudebul? Nej, for ingen Pris! Men en fuldkommen lignende, kun af lidt simplere Stof og med lidt mindre omhyggelig Syning, havde man i Mellemtiden faaet færdig til os. Med den maatte vi nöjes, og kunde det da vel ogsaa. — Men ikke kan jeg forlade Karin, hvem jeg aldrig fik at see, uden at ønske hende Lykke og Velsignelse paa hele hendes Livsvandring. Den Bul, som hun havde syet og sömmet med den Tanke, at den skulde smykke hendes Barm, naar hendes Brudgom næste Söndag førte hende til Altret, den vilde hun for ingen Pris afhænde, skjönt hun lettelig kunde faa sig en anden, der var lige saa fin og god og lige saa pyntelig. Men til hvert Sting i hin förste Bul knyttede der sig en Lystanke, og hver Fold var vædet med en Glædestaare; derfor havde den en Rigdom for hende, som den umulig kunde have for nogen anden, og som ingen anden kunde have for hende; derfor vilde hun ikke lade den veje op med Guld, at den ikke skulde vanhelliges. — Du er nidkær, Karin! men du er kjælen og trofast, og du maa være lykkelig i din Kjærlighed. Gud velsigne denne din Kjærlighed, dit Livs Lykke, at den maa vedblive at give dig Ungdommens Friskhed og Varme, selv under Graahaarskronen!

Fra Mora Gæstgivergaard havde vi medtaget flere gode Ting for at kunne holde ordentlig Frokost i Garsås, siden vi ingen Middagsmad skulde have. Vi bade kun Anna Lars Olssons om noget Knækkebrød og Mælk. Dette fik vi, men da det skulde betales -- der var for øvrigt kun Tale om nogle faa Skillinger -- sagde min Kassemester: »Saa er det saamænd ogsaa betalt!« »Aa nej«, svarede hun, »De maatte da takke til, at De fik det!« Der var intet næsvist og intet raat i dette Svar; det var roligt og værdigt, men alvorligt og bestemt, og det sagde mig, at, kunde Anna spøge, saa kunde hun ogsaa afvise en Spøg, der gik ud over den Grændse, hun fandt passende. — Jeg selv fik en lignende Tilrettevisning: jeg plejer ellers aldrig at prutte, men uheldigvis gjorde jeg den Beregning, at, naar hun slog sexten Skilling af paa Forklædet, vilde jeg faa hele Dalere at betale for den kjøbte Dragt. Den Regning kunde hun dog ikke gaa ind paa, og den vedkom hende desuden næppe, thi Forklædet var tilfældig det eneste Stykke af Kjøbet, som tilhørte hende selv. Inden vi ret forstode hinanden, gjorde jeg hende mit Regnestykke om, men fik kort og godt det Svar: »Det er værd, hvad jeg har forlangt, og faar jeg ikke det, beholder jeg »minsan« mit Forklæde selv!« Ogsaa her var Tonen rolig, men bestemt, og nu forstode vi fuldkommen hinanden. Til min Ærgrelse maatte jeg dog vedgaa — hos mig selv, forstaar sig — at hendes hele Optræden havde været langt værdigere end min, jeg, som vilde prutte med hende, og hun, som ikke lod sig prutte. — Lige paalidelig var Anna dog ikke i et og alt: vi vide, at hun var »känd öfver hela verlden«, men selv kjendte hun ogsaa en stor Del af den, og kjendte saaledes godt Kong Frederik den Syvende, der havde været inde hos hende paa sin Dalrejse. Jeg forsikrede hende, at han aldrig havde været i Dalarne, og da jeg, trods hendes Hovedrysten, gjentog

min Forsikring, gik hun endelig ind paa: »Det kan väl vara så, det vore hans bror«. »Men han har slet ingen Broder«. »Har kung Fredrik ingen bror? Ja, så var det minsan ändå han sjelf! och kung Karl höll han mycket, mycket kär.« Det hjalp ikke længer, hvad jeg sagde: Anna blev ved sin Overbevisning, at hun havde haft Kong Frederik til Gæst; men jeg hentede ogsaa her den Kundskab, at vore Kongers Broderkjærlighed er en glædelig Kjendsgjerning, selv blandt Almuen helt oppe i Dalarne.

Under Frokosten fik jeg Lejlighed til at tale med den gamle Svigermoder, som jeg ikke forrige Gang havde seet. »Hur gammal är gubben?« spurgte hun, da vi havde talt noget med hinanden. »Femtiätt år«. »Å Herre Gud! jag trodde, du vore åtti år liksom jag, och så är du två år yngre än Anna.« »Seer jeg da saa gammel ud?« »Ja visst kunde du väl likna en åttiåring«. »Nej, selv er jeg ganske vist kun femtiätt, men jeg har en Svigermoder, som er ældre end du; hun er åttisju.« »Herre Gud, är gumman din åttisju! Hur mår hon då?« Jeg maatte nu underrette hende om hendes Misforstaaelse: at Talen ikke var om »gumman min«, men om »svärmor min«. Strax efter var Samtalen endt, og vi satte os atter paa Vognen. — Men Grunden til, at jeg her har gjengivet denne lille Samtale, er hendes stadige Brug af »du« og »din«, hvilken mit Rejseselskab hjertelig misundte mig; thi selv naaede ingen af dem at blive døttet i Dalarne, ja vor Skjutsgosse, hvem de fortalte dette, vilde hverken paa Bön eller Bud sige du til nogen af dem: han havde för været imellem »beskedligt folk«, og vilde heller paa ingen Maade gjøre sig selv Skam. — I Stockholm gjentager man trøstigt, at Dalfolket siger »du« til enhver, og jeg hørte flere Gange fortælle, at Kongen — naturligvis »den nærværende«; men Historien er sagtens i over hundrede Aar fortalt om den ene Konge efter den anden — at altsaa Kongen engang i Spøg

spurgte en Dalkarl: Siger du nu ogsaa virkelig »du« til alle Mennesker? og Dalkarlen svarede: »Jo väl, jag gör så, till alla menniskor, utom till dig och din hustru!« — Endnu for omtrent en Menneskealder siden hørte Unge Dalkarlen [Orsakarlen?] i Reglen »tilltala alla« med »du«; men han tilføjer: »Nu händer det stundom, helst när han ej är i sitt land och således ej talar sitt genuina språk, att det trofasta, ärliga du under färden från hjertat till munnen förvandlas till det franska ni, som svenska språket ej vill adoptera, men som i alla fall är bättre än de svenska titlarnas långkatekes. Åtminstone säges ordet du icke utan betänkligheter, och, när den naturliga enfalden är borta, är karakteren död.« — Allerede flere Aar tidligere (1817) siger imidlertid Schubert: Vil Dalkarlen være ret fortrolig, saa kalder han enhver Mand Du, skjönt undertiden ogsaa Ni; »solches ist aber nur dem Dalekarlier von Mora eigen; im übrigen Dalekarlien spricht man zu Fremden Ni oder Herre.« (Schubert var ikke nordligere end i Mora, og heraf kommer den tilsyneladende Strid mellem ham og Unge.) — Den, som nu vil duttes af Dalfolket, maa i det mindste ikke følge Landevejen; han maa gaa dybt ind i Dalene eller höjt nord paa, til de afsides Egne, hvor den jævnlige Samfærsel med Fremmede samt de idelige Sommerudvandringender endnu ikke have lært den gamle Befolkning, at »beskedligt folk« siger ikke »du« til fremmede Standspersoner. Langs Landevejen gaar det i Dalarne som andensteds, at den ene Ejendommelighed udviskes og bortfejtes efter den anden. »Dannelsen gjør os alle lige« og — lige kedsommelige!

I Vikarby fik vi en rask lille Skjutspojke, der var saa lys og mild og levende som den Natur, af hvilken han var et Barn. Han talte endnu ikke sine fulde ti Aar, og han var lille derefter, men han sludrede uophørlig, snart med os og snart med sine Heste. Af pudsige Ind-

fald havde han en Skok, der alle syntes fødte i samme Öjeblik, men det ene afløste og fortrængte det andet. Bedst mindes jeg, da han tilraabte en af sine Heste: »Vaka upp, du som sofver, eller jag namnkänner dig!« og saa smældede med Tungen i Savn af en Pisk.

I Rättvik havde man visselig væntet os til Middag, nu bad man os venlig blive der til Aften; men vi lode ikke engang spænde fra. Vi takkede kun de venlige Mennesker for Gaarsdagen og hilste paa de mange Fremmede; thi en Del af Egnens Præstefamilier og øvrige Naboer vare indbudne. Den björlingske Familie skammede vi ud, at den atter vilde forlade Dalarne uden nogen-sinde at have været enten i Mora eller Utmeland, og til Gjengjæld fik vi en Snært af en af Husets Dötre, som vilde forsvare de angrebne: Hun fortalte en Historie om en Dansker, der havde faret vidt omkring for at indsamle Minder, og havde ogsaa faaet Ranslen fuld; men hans kosteligste Bytte var dog et Straa af det Halm-læs, i hvilket Gustaf Vasa havde ligget skjult fra Isala til Marnæs; man saae endnu Rustpletterne af Blodet paa det. Nu — saadan let Spög kan man döje, naar man selv er i et let og lykkeligt Lune. — Af alle Björlings fik vi en venlig Indbydelse til Vesterås og baade af dem og det øvrige Selskab en »lycksam resa!« Men af gamle Provst Boethius og hans Frue fik vi endnu desuden et hjærteligt »välkommen åter till Rättvik!« Jeg er nu saa vant til denne smukke svenske Afskedshilsen, og jeg kan dog aldrig blive saa vant til den, at den jo gör et gribende Indtryk paa mig. Naar der er Hjærte i den, klinger den mig, havde jeg nær sagt, som en Paaskesalme ved den aabne Grav; og — er ikke Skilsmissen en Död, ligesom Döden er en Skilsmisse? Men det gör godt at mindes om Opstandelsen af Död og Grav; i det mindre gör det ogsaa godt i selve Skilsmisstunden at mindes om Gjensynet.

Og afsted gik det atter den vidunderlig dejlige Vej over Lerdal, Gerdesbo, Utby og Bergsängsbackarne til Leksand; men saa optagne vare vi af Ønsket at komme tidnok til Leksand, at vi ikke engang standsede ved Bergsängsbackarne, for om muligt at have det Held at nyde Udsigten i en ønskeligere Belysning end sidst. — Jeg veed, at min gamle kjære Santesson vil slaa Hænderne sammen af Forbavselse, naar han læser dette, men — Sandheden Æren!

Og hvad gjaldt det da om, siden vi hastede saaledes til Leksand? Det gjaldt om et nyt Brev til Hjemmet, som næsten var færdigskrevet i Mora, men som hværken var forseglet eller sluttet, og som Lektor Hwasser havde lovet mig at faa afsted samme Aften, naar han blot fik det inden Kl. 7. Og virkelig, vi vare i Leksand Kl. 6, men — hele Provstefamilien var fraværende! Pigen modtog os med en Undskyldning: de havde paa ingen Maade kunnet undslaa sig for at deltage i et Selskab, saa meget mindre som ogsaa vi vare indbudne, hvorfor Vinervognen allerede holdt forspændt at føre os did.

»Hvorhen? til hvem?« spurgte jeg. »Til den russiske Professor; han boer strax herved.« »Hvem er den russiske Professor? og hvad hedder han?« »Ja, det veed jeg ikke; saadan kalder nu Folk ham; men Domprovsten sagde, at De maatte endelig komme og ikke være vrede, fordi han ikke selv kunde være hjemme.« — Vi stege altsaa fra den ene Vogn i den anden.

Senere fik jeg at vide, at »den russiske Professor« hed Berglin; at han var en Præstesøn fra Leksand; at han, efter at have endt sine Studier i Upsala, var draget til Petersborg, hvor han havde ægtet en tysk-russisk Pige; og at han, skjönt endnu en yngre Mand, allerede i tretten eller sytten Aar — Tallet mindes jeg

ikke saa nöje — havde været en af den nærværende Kejsers Livlæger. At han var traadt i russisk Tjeneste, finder dog ingen Dalkarl og ingen Svensker sig i; ja, jeg tror næsten, at man havde lettere tilgivet ham, hvis han havde knyttet sig til »hin onde«, end nu han havde knyttet sig til Rusland. Ganske havde han dog ikke opgivet sin Dalkarlenatur: hver Sommer havde han tre Maaneders Orlov, og dem tilbragte han med sin Kone i sin Hjembygd, hvor han i en Udkant af Leksand havde bygget sig en stor og prægtig Villa, hvis smukke, frodige Have gik umiddelbar ned til Dalelven. Her førte han et stort og gæstfrit Hus, og i det mindste en Gang om Aaret havde han alle Byens og Sognets »Honoratiores« samlede hos sig, foruden enkelte, tilfældige udensogns. Et saadant Selskab paa omtrent halvfemsindstyve voxne Mennesker havde han i Aften, og i dette var det, at vi nu skulde holde vor Indtrædelse.

Og vi holdt vor Indtrædelse, men for mit Vedkommende blev den visselig hel paafaldende: I en Skynding opsøgte jeg Vært og Værtinde for at sige dem Goddag, og opsøgte saa strax Lektor Hwasser for at spørge ham, om han endnu kunde holde sit Ord og skaffe mig mit Brev med Posten? »Der staar Postmester Winberg, han maa bedst kunne besvare os dette Spørgsmaal.« Og Postmester Winberg spurgte, om Brevet allerede var færdigt. »Det er endnu ikke sluttet.« »Saa skynd Dem at slutte det, og jeg skal ganske sikkert besørge det, om jeg saa end skulde bryde Postsækken op igjen!« — Og med Værtens Tilladelse satte jeg mig til at fuldende mit Brev, omhvirvlet af Bølger af Gæster, af straalende Herrer og stærkt krinolerede Damer, unge og gamle, paa hvilke jeg endnu slet ikke havde faaet Lejlighed til at hilse. Thi Dörene mellem alle Husets Værelser stode vidaabne, og det baade i »första och andra våningen«, saa, ihvor man saa end satte sig, blev man lige fuldt en

Skive for alles Blik, naar de i en evig Strømning gik fra Værelse til Værelse. — Nu vel! tilsidst blev Brevet færdigt, den fortræffelige Postmester bragte det selv den lange Vej paa Posthuset; og endelig blev jeg da forestillet for Selskabet ligesom dette for mig.

Der er mange, der befinde sig ilde i et stort Selskab; ikke saaledes jeg. Thi jo større Selskabet er, des naturligere falder det jo, at de, som passe sammen, ogsaa slutte sig sammen i mindre Grupper; og er man uheldigvis kommen i en fejl Gruppe, saa opsøger man den rette, hvilken man dog sandsynligvis med en Smule Flid maa finde. Jeg veed ogsaa, at der var dem, der befandt sig ilde i Professorens Selskab, men jeg selv befandt mig ganske fortræffelig i det. — Ude paa Altanen sad Værten en Stund og fortalte os en hel Mængde om de russiske Forholde, ved Hof, i By og paa Land, visselig ikke mere eller andet, end hvad en russisk Livlæge med god Samvittighed kunde fortælle, men dog nok til at underholde dem, for hvem det russiske Dagligdagsvæsen hidtil var en temmelig lukket Bog; og jeg vover at tilføje: nok til at godtgjøre enhver, hvad det dog langtfra var hans Agt at godtgjøre, hvor i Bund og Grund urussisk hele den russiske Styrelse, hele den russiske Indflydelse, Magt og Dannelse er. Man beklager Polakkerne, fordi de mishandles af det »russiske« Tyranni; men dette er ikke russisk, det er fremmed for selve Russerne; det er i sit Væsen langt mere tysk end russisk (moskovittisk). Russerne lide selv under et Fremmedvælde, der er dem lige saa unaturligt, som det er Polakkerne, og vilde være dem lige saa forhadet, saafremt de i Udvikling og Dannelse vare Polakkerne jævnbyrdige. — Ganske vist halter Lignelsen, men hvis det østerrigske (o: tyske) Kejserdømme hed »det ungerske«, og man saa gav Ungernerne isteden for Tyskerne Skyld for hele den folkelige Mishandling, under hvilken Mæren, Bømen og Gallisien lide,

og under hvilken selve Ungern lider ikke mindst, — da vilde man gjøre sig skyldig i den samme Uretfærdighed, mod Ungernerne (Magyarerne), som man nu begaar imod de stakkels mishandlede Russer, naar man gjør dem til Polens Bødler. — Som sagt, denne min gamle Anskuelse fik jeg Stykke for Stykke stadfæstet af »den russiske Professors« Udviklinger, skjönt disse gik i den stik modsatte Retning, og skjönt det aldrig kan være min Mening at ville gjøre Tyskerne til et værre Folk end enten Russer eller Polakker. Men de ere fremmede i Rusland og Polen (som i Sønderjylland og Italien), og naar de dog ville herske der, bliver deres unaturlige Fremmedvælde nødvendig et Voldsherredömmе. Tyskerne forstaa sig jo dog hværken paa polsk eller russisk Frihed. Dengang drömte vel endnu ingen om Polakkernes nye heltemodige Rejsning som nær forestaaende, men, som man vil mindes, var det netop dengang Mordbrandenes Tid i Petersborg, og disse Mordbrande kunde umulig blive uomtalte eller umotiverede. — Selv havde samme Professor paa Russisk udgivet et Skrift i to Bind om den Lingske Gymnastik, og dette gav han mig, pragtfuldt udstyret og elegant indbundet, til det store kongelige Bibliotek i Kjøbenhavn.

Senere talte jeg saa med et, saa med et andet Medlem af den elskværdige Hwasserske Familie, og med flere andre Gæster knyttede jeg korte Bekjendtskaber, som i høj Grad interesserede mig. — Der var saaledes Postmesteren, Apoteker Winberg, en videnskabelig dannet Mand, der havde en mere end almindelig Kjendskab og Kjærlighed til Litteraturen, ganske vist især den svenske, men han savnede dog heller ikke Kjendskab til den norske og danske. Skjönt endnu en yngre Mand, havde han med levende Interesse fulgt hele den nordiske litterære Enhedsstræben lige fra Nyerups og Franzéns Dage indtil vore, og han var heller ikke bange for at gaa ind paa den politiske Enhedsstræben, skjönt hele hans aandelige

Bygning medførte, at den politiske Interesse ingenlunde kunde være overvejende hos ham. — Saa var der en høj og svær Offiser (en Kaptejn Jacobsson?) ved Dalregimentet. Han var hjemme trindt i Dalarne og talte med Liv og Varme om Egne, Mindesmærker og Folkesæder; med ikke mindre Liv talte han om »indelingen« og »beværingen« og deres ulige Væsen og Indretning. — Naar jeg aabent vedgaar, at jeg ikke tiltror mig den allerringeste militære Forstand, saa tør jeg vel ogsaa vedgaa, at jeg finder mig i høj Grad tiltalt af det svenske Militærvæsen, at jeg navnlig altid har haft en stor Kjærlighed til den svenske inddeling, denne henved tohundredaarige Skabning af Karl den Elleftes kraftige og klar-synede Forstand. Jeg veed vel, at man i Sverrig hværken har almindelig Værnepligt eller Almenvæbning i disse Ords rette og fulde Betydning; men beværingsskyldigheten gjør det dog i Tilfælde af Krig til Pligt for enhver svensk Yngling mellem tyve og femogtyve Aar at forsvare Fædrelandet inden dettes egne Grænser, og gjør ham i Fredstid skikket dertil ved toaarige korte Sommerøvelser. — Mens Garnisonstjenesten væsentlig besörges af hværvede Tropper, udgjøres den øvrige Del af den staaende Hær af den saakaldte »inddeling«, der har sit Navn deraf, at hele Riget er inddelt i rotar (eller rusthåll), af hvilke hver enkelt stiller, udruster og lønner sin egen Infanterist (eller Rytter). Men Soldaten lønnes med et Hus og en tilliggende Jordlod, hvoraf Følgen er, at han bliver i Tjenesten, saa længe han er tjenstdygtig, da desuden ved hans Afgang hans (eller Hustrus og Börns) Efterlønning tildels retter sig efter hans Tjenstaar; og hvoraf atter Følgen er, at, saa snart en Soldatplads bliver ledig, er der strax Ansøgninger flere end nok om Tilladelse til at træde ind i den. Indelingen dannes altsaa i egentligste Forstand af frivillige Folk, der ere glade og lykkelige ved sin Stilling; og alle dens Befalingsmænd, fra og med

Kaptejnerne og opad, lønnes ligeledes, eller dog allervæsentligst, med Fribolig og Jord. Hele indelingen, baade Befaling og Mandskab, lever altsaa midt i Landets øvrige Befolkning, med hvilken den vedbliver at have Gjerning og Interesse tilfælles, med hvilken den ikke alene lever sammen, men lever sig sammen; og der kan ganske vist være Tale om en Soldateraand i Folket, men ikke om en Soldateraand, der er udenfor og fremmed for Folket. Alt dette har i høj Grad tiltalt min Følelse, og — med Følelsen maa jo den lade sig nøje, der veed med sig selv, at Forstand paa Tingen fattes han, og har han ikke Tid til at skaffe sig. Det er meget muligt, at »indelingen« nu er forældet, at den trænger stærkt til en Fornyelse, en Gjenfødelse — jeg veed det ikke, jeg har kun nu og da hørt det paastaa —; men ondt skulde det gjøre mig, hvis Fornyelsen ikke i saa Fald blev til en virkelig Gjenfødelse, hvis den blev til en Nyskabning, der væsentlig var fremmed for sin historiske Forudsætning. Og misforstod jeg ikke ganske min Dalkaptein, delte han mine Ønsker i saa Henseende.

Der var visselig endnu flere i Selskabet, som det glædede mig at tale med, men jeg tror at have nævnet nok for at godtgjøre, at jeg havde Grund til at befinde mig vel i den store og blandede Kreds. Der blev ogsaa sunget, og navnlig var der et Tretal, undertiden et Femtal, som, under Anførsel af Kløkkeren Wallin (en Broder til den bekjendte dramatiske Sanger), gav os flere fædrelandske Viser og gjorde det meget godt, maaske lidt vel konstig, saa der aldrig, ikke engang til Afvexling, kunde komme en Samfundssang ud af det. Der blev holdt Taler og udbragt Skaaler, ja jeg selv blev ved Omstændighederne nødt til at svare paa Domprovst Hwassers Skaal med en Skaal for alle Dalkullorne. Den, vidste jeg, maatte blive drukket med Liv og Sjæl, og min Bergring slog naturligtvis fuldkommen til. Jeg skulde dog

ikke have nævnet denne Skaal, hvis det ikke var for at tilføje, at jeg ikke i mindste Maade mærkede, at nogen tog Forargelse af, at jeg i Indledningen tillod mig at erklære, at jeg under hele min hidtidige Sverrigsrejse kun havde vundet Styrke og Stadfæstelse for den Overbevisning, med hvilken jeg vilde leve og dø, at, vel var jeg i disse Dage udenrigs, men derfor dog ingenlunde udenlands, eftersom jeg endnu befandt mig midt i mit eget Folk, med hvilket jeg delte baade Modersmaal og Udvikling, Fortid og Fremtid. Men stod jeg midt i mit Folk, fra alle Sider tiltalt i mit Modersmaal, da maatte jeg jo dog ogsaa være i mit Fædreland, mit Hjem; thi jeg kjendte kun og vilde kun kjende Folkelande, og alle mulige »Samstater«, de kaldes saa Kejser- eller Kongelände, vare mig en Afsky, en Forbandelse.

Navnlig har jeg dog to Minder fra denne Aften, som jeg aldrig skal slippe. Det var ved Begyndelsen af Bordet, at gamle Domprovst Hwasser tog mig til en Side og sagde: »De rejser i Morgen, og skulde De end atter engang komme tilbage til Dalarne, vi to have dog ligefuldt seet hinanden for sidste Gang. Vi have kun levet kort med hinanden, men dog længe nok, til at jeg kan føle, at vi maatte blive Hjærtensvenner, hvis et længere Samliv forundtes os. Gjør mig derfor til Afsked den Glæde at drikke Brorskaal med mig!« Og vi drak Brorskaal, og det lød godt i mine Øren, at den gamle fra dette Öjeblik samvittighedsfuldt sagde »du« til mig. Jeg selv — ja vel var jeg endnu samme Dag agtet for en »åttiåring«, men jeg vidste dog meget godt, at jeg kun var »femtiett«, og det kostede mig Konst og Flid, at stille mine Ord saaledes, at jeg hværken krænkede den gamle eller krænkede min Ærbødighed for ham.

Saa var det længere henne under det meget lange Maaltid. Jeg sad i Sofaen, ved Siden ad et gammelt Upsalabekjendtskab (fra 1843). Vi talte sammen om vore

Upsalaminder, men umærkelig gled Talen over paa andre Gjenstande, og den blev saa fortrolig som imellem nære og kjære Venner. Det var en varm og smuk Sjæl, der aabnede sig for mig, men der var bragt Strid og Tvivl ind i den ved Præsten Ignells rationalistiske Skrifter, navnlig dog ved gamle Præsten Hallins aabenhjærtige Fornægtelse af Kristi Guddom, til hvilken senere Lektor Ljungberg og flere andre havde sluttet sig. Konsistorierne i Strængnæs og Gøteborg havde ved sin Optræden fremkaldt en Mængde Smaaskrifter for og imod de stridende, og disse Skrifter ere ikke alene trængte ind i Husene, men i Hovederne, og have i mangt et Hjærte væbnet Tvivlen til Kamp mod Barnetroen. For danske Læseres Vedkommende behøver jeg naturligvis ikke at tilføje, at jeg aldeles ikke kan beklage disse Stridigheder, og at jeg umulig kunde ønske, om det saa var det allerletteste Baand paa Ytringsfriheden. — Næppe anede det livlige, leende Selskab trindt omkring os, at vor hviskende Samtale, hvis det overhovedet lagde Mærke til den, drejede sig om vor Tro og vort Haab, om det højeste og det dybeste, vore Sjæle rummede; og den blev først afbrudt, da Vognen holdt for Dören. Jeg veed imidlertid, at jeg slet ikke savnede de andres Lystighed, og at den bedste Del af min Aften var den allersidste. Jeg mindes ogsaa, at efter det smærtelige Udbrud: »Man veed knap, om man skal tro eller ikke!« bleve vi hurtig enige om, at »man skal tro!« thi kun i Tro er der Fred og Hvile, men i Tvivlen et Helvede.

Det var Onsdag Morgen d. 23. Juli; vi havde en lang Vej at tilbagelægge og maatte derfor begynde den tidlig, saa meget mere som den paa lange Strækninger var temmelig sandet, ikke som Vejen langs Siljan, hvor man kjører som paa et Stuegulv, hvad enten det saa

gaar op eller ned. Frokosten var nydt; Lektor Hwasser havde anbefalet mig Klokker Sjöström i Vesterås som den bedste Vejviser, jeg der kunde faa; mange andre Vidnesbyrd om Venlighed havde vi endnu desuden modtaget, og af Folkene havde vi kjøbt nogle Smaating til Börnene i Hjemmet. Nu sad vi paa Gaardtrappen og vexlede de sidste venlige Ord med gamle Domprovst Hwasser og hele hans kjære Familie, indtil Vognen kom og blev pakket. Endnu mangt et hjerteligt Levvel gav den gamle Domprovst os med, og han tilføjede varme, velsignende Hilsener til det kjære, usete Danmark. Derpaa rullede vi afsted.

Men langt nede i Byen. bleve vi atter standsede: her stode Postmester Winberg og en anden af Gaarsaftenens Gæster for at tage det sidste Farvel med os, og Winberg havde medtaget en Bog, J. K. Høsts »Svenske Blade«, som han forrige Aften havde hørt, at jeg hværken ejede eller kjendte. Den gav han mig nu som et Mindepant, og foran i den havde han skrevet et Par venlige Ord. Hvor dog saadanne smaa Opmærksomheder gjøre godt paa en Rejse, ja — paa hele den Rejse, vi kalde Livet! Der ligger et Hjærte i dem, og, naar alt kommer til alt, er dette dog det eneste, der søges af den, som selv har et Hjærte. Det er Hjærtet i Menneskelivet og Hjærtet i Naturen, vi søge under hele vor Vandring, thi det er fra Hjærtet, at alt Liv strömmet, og man maa tale om Aanden, saa höjt man vil, den flyver dog aldrig höjere og sænker sig aldrig dybere, end Hjærtets Slag give den Kræfter til.

Og hermed sagde vi Leksand Farvel og — sagde Siljan Farvel med det samme, den dejlige Siljan, som paa fjerde Dögn havde tryllet vort Syn! Idag og den følgende Dag skulde Dalelven fængsle vort Blik, en gammel Bekjendt, som ved vort förste Møde, i Elfkarleby, var traadt op i al sin Storhed, Stridhed og

Vælde; dernæst i Skedvi havde snoet sig ömt og kælent som en Bejler om de grønne, skovbevoxede Bredder; endelig ved Mora havde delt sig, — usikker og vaklende, som det syntes, men dog stærk og kraftig, — mellem Orsa-sjön og Siljan for at forene dem begge. Vi havde dog endnu kun seet Strömkarlen i enkelte Optrin af hans stærktbevægede Liv; og vidste vi end, at han var født oppe i en Hytte paa Fjældkanten, hvorfra han med Fjældboens senestærke Ihærdighed arbejdede sig dristig frem, snart igjennem venlige Søer, snart imellem skarpe, kolde, nøgne Bjerge, de halvhundrede Mile ned til Havet, mens han paa sin Vej optog større og mindre Syskender i hundredvis; — i det mindste i et Par Dage maatte vi dog stadig følge ham, inden vi turde mene, at vi virkelig kjendte ham. Og vi gjorde dette Bekjendtskab, og i Sandhed, det lönnede sig!

Men hvordan skal jeg beskrive denne Rejse gjennem skovgroede Bjerge, der skille Dal fra Dal, over vide Sandslætter og bølgende Kornmarker, hvor den ene By ligger tæt ved den anden, mens i hver ny Dal et mægtigt spaantakt Kirkespir peger kækt mod Himlen, og langs den raske, dybtblaa Elv, der som et bredt, vatret Baand sammenholder hele Landskabet! Hvordan skal jeg beskrive denne vidunderlig dejlige Rejse, thi det har jeg dog længst erfaret, at Landskabsmaler er jeg ingenlunde. — Jeg kan kun give enkelte og spredte Træk.

Tæt nedenfor Leksands-Noret gaa vi paa en Flaadebro over Dalelven, og med et bjergigt Landskab paa vor højre Haand gjennemfare vi den frugtbare Floddal med By ved By. Vi følge Dalelvens højre Bred, til den er gaaet igjennem Insjön, og atter gaa vi nu paa en Flaadebro over Elven til Tunsta, en meget stor Landsby, hvorfra Skoven og Sandheden strække sig op forbi den nærliggende Ål Kirke. Nu følge vi Elvens venstre Bred lige i Syd, til vi naa den store Kirkeby Gagnef, strax

efter at Leksands Lydkirke, Djura Kapel, har viist sig paa vor højre Haand, hinsides Elven. Ved Gagnef krydser man atter denne og har en henrivende Udsigt over brede, frugtbare Dalstrøg samt over Byen med dens høje, spidse Kirke i Baggrunden. — Hidtil er det Østerdalelven, vi have fulgt, og det Landskab, den gennemstrømmer, kaldes Østerdalarne (skjønt »Norradalarne« vilde være fuldt saa betegnende), men ved Djursås, tæt nedenfor Gagnef, kommer Vesterdalelven til. Begge Elvene have sine Kilder i Idre Sogn, Særna Pastorat, og fireogtyve Mil have de løbet jævnsides, fra nordvest imod sydøst, i ikke mange Miles Afstand fra hinanden; men den nordligste af dem har fortsat sin Vandring gennem forholdsvis mildere, lunere og frugtbarere Egne end den sydligste, hvis Bredder i Almindelighed skulle være vilde, kolde og strænge. Nu forene de to Elve sine Vande, der svulme med dobbelt Mod, i en dybere, skjönt ikke sønderlig bredere Sæng; og den forenede Dalelvs venstre Bred følge vi fra Komtillmåtta, det smukke Skjutschold, som ligger i en ganske dejlig Egn, tæt nedenfor Gagnef, indtil vi naa det næste Skjutschold, Gagnbro.

Den Vej, vi hidtil have faret, er allevegne smuk, naturligvis mere eller mindre; men vi komme nu til en af de mest henrivende i Dalarne. Snart trænge frodige, løvrige Lunde sig om Elvens Bredder og spejle sine Kroner i dens blanke Dyb; snart krandses den af vidstrakte, græsrigge Slætter, der brydes hist og her af en Skovdyngge; snart nærme de skovgroede Bjerge sig den paa faa Skridt, og snart trække de sig dvælende tilbage; men idelig oplives Landskabet af rødmalede Huse med høje, hvide Skorstene paa Mønningen og Blomsterhaver omkring Foden. Ved Gagnbro kører man et langt Stykke med Dalelven umiddelbar paa sin højre Haand, og umiddelbar paa den venstre svulmer Bjerget kækt i Vejret, op ad Siderne og paa Toppen bevoxet med tæt

og frodig Skov, snart Løvskov, snart Naaleskov; og paa den anden Side Elven græsser Kvæget i de rige Enge, eller Kornmarken bølger lystig i Solglands for Vinden. — Fra hele min svenske Rejse veed jeg ingen Kjørevej at sætte over den fra Gagnbro til Båtsta, undtagen Vejen fra Sjøberga til Grenna, der ganske vist er endnu mere storladen, fordi den er sprængt langs selve Klippeskraaning, og fordi man har Vettern og ikke Elven paa sin højre Haand.

Ved Båtsta gaar man paa en Færge over Elven, som her er usædvanlig bred og bugtet, og hvis høje Bredder ere bevoxede med Løvskov. Tæt neden for Båtsta er der et Vandfald, som gjør det umuligt at fare længere ned ad Floden. Derfor er Båtsta Landingspladsen for en stor Del af Folket fra de øvre Dale, som i Sommermaanederne vandre ud paa Arbejde og her gjemme sine Baade mellem Strandens Buske, til de atter vende tilbage. Deraf har Stedet sit Navn.

Naar man af Færgen er bragt over til Båtsta, stiger man tilfods op ad en Bakke, der løfter sig brat op af Elven, og hvis Sider denne slikker. Enkelte Løvtræer krandsede og krone den. Man staar da paa Båtsta Predikstol og nyder en af de mageløse Udsigter, jeg nogensteds i Sverrig har fundet. Man seer højt op ad Elven, langs hvis Bredder vi nylig kjørte. Tænker man sig staaende paa Kärnan og tænker sig Oresund sammentrængt til en strid og væver Elv med begge Bredder lige frodige, lige maleriske, saa har man et Billede af Udsigten fra Båtsta predikstol. Naturligvis er det paa ingen Maade noget Spejlbillede: der er meget, man maa lægge ind i det, saaledes Bjergaasene, og der er meget, man maa slette ud, baade Helsingor, Helsingborg og andet mere; men umiddelbar paa sin venstre Haand har man dog en stor Herregaard (Kronfogdens Embedsbolig?) med en rigelig Mængde af store Bygninger,

nærmest tilhøjre har man ogsaa Gaarde og Huse, og flere ligge spredte langs begge Sider ad Elven.

Vi lade nu et Øjeblik Dalelven søge hen til Runn, og selv holde vi os omtrent en Fjerdingsvej tilhøjre for den. Vi følge Landevejen gennem en lille Skov, derpaa over kornrige Marker og blomstersaaede Enge og endelig over Tunafoden, der bugter sig som en Slange, mens den gennem Enge og Skove haster ned mod Dalelven, — til vi sluttelig naa Kirkebyen Stora-Tuna, der i Papismens Tid, ligesom Leksand, var Sædet for en Kanonikus. De to Byer regnedes dengang for de fornemste i Dalarne, og Karl den Niende havde ikke alene tænkt at gjøre en Kjøbstad af Tuna, men det var hans Hensigt her at oprette et eget Bispedømme for Dalarne. Han gik dog bort uden at have faaet enten det ene eller det andet udført, og den Kjøbstadret, han havde tiltænkt Tuna, gav hans Søn Sæter og hans Sønnedatter Falun. — Tuna ældgamle Kirke staar som Midpunktet i den store Tunaslætte, »denna af bergens ringmur omgifna kornbod«. Byerne liggē her saa tæt ved hinanden, og Husene ligge saa spredte i Haver og Løkker, at man endnu mener at være i Tuna, naar man alt er i Buskåker, der efter sit Udsyn og sin Størrelse gjerne kunde gjælde for en lille »köping«. De guldgule Rugagre vexe med grønne Byg- og Havremarker og omgive baade Byerne og de løvrige Lunde, ja strække sig helt op ad Bjergene, i hvis Indre Hjulene svirre og Hammerslagene give Gjenslyd. Thi Tunafolket nærer sig baade af Agerdyrkning, Kvægavl og Bjergværksdrift og skal dog være fattigt paa Grund af den altfor store Udstykning.

»Tunahed« kjende vi fra Visen om »pilkriget« (1521): her var det Dalkarlene samlede sig, inden de droge til Slaget ved Brunnäck — Nu er Romehed (Romeslätt), en Fjerdingsvej udenfor Tuna, Dalregimentets aarlige Øvelsesplads. Det er en stor Firkant, en mægtig

Flade, der, ligesom Fælledeerne udenfor Kjøbenhavn, ligger »för fäfat«, naar Regimentet ikke bruger den, og »den askgrå hed« kan man da vistnok kalde »ett prosaiskt föremål«, hvis man saa synes; men derfor er det ligefuldt et Spørgsmaal, om man med Unge tör paastaa, at »denna prosa är till och med af den aldra slätaste sort«. Man skal vel vanskelig tænke sig en fuldstændigere Modsætning til Båtsta predikstol end netop Romehed; men har nogensinde den svenske Soldat løftet Sverrigs Banner höjt for Frihed og Folkelighed, saa Verden studsede og Skaldene gave Gjenlyd, saa maa man, forekommer det mig, enten være meget nærsynet, eller man maa kunne se meget andet end Prosa »af den aldra slätaste sort« paa Romehed. Jeg troede ikke, jeg var meget synsk, navnlig ikke i Sammenligning med Unge, men jeg veed dog, at vi standsede, da vi kjørte forbi »den askgrå« Hede, og jeg mener, at vi havde Syner, som baade kunde styrke og glæde Hjærtet.

Paa Tunahed samledes Gustaf Vasa og hans Hær med Dalkarlene, da han havde undertrykt Vesterås-bispens, Peder Sunnanväders, Oprør (1523). Den kloge Bisp mærkede godt, at det snart vilde være ude med Gejstlighedens Vælde, hvis Gustaf fik Lov at raade, og derfor søgte han at rejse Dalkarlene, hvis Kjærlighed til Sturerne han med Held benyttede. Men Lars Olofsson Björnram var Gustafs Befalingsmand i Dalarne, og han mærkede Uraad og advarede sin Konge. I god Tid traadte Gustaf ind i Domkapitlet i Vesterås, fremlagde Vidnesbyrdene om Biskoppens Stæmplinger og afsatte ham til Gru og Bæven for det hele Kapittel. Men paa Tunahed (1525) tilgav han saa Dalkarlene deres Forvildelse, og de svore ham atter Huldskab og Troskab. — Efter den berömte Rigsdag i Vesterås (1527), hvor Kongemagten blev styrket og Pavedömmet knust, prøvede Daljunkeren sit andet Oprør, og en Mængde af Dalarnes

papistiske Præster gik med ham, ja, nogle ville endog vide, at baade Hr. Jon i Sværdsjø og Hr. Jakob i Mora gjorde det samme. Da drog Gustaf op i Dalarne med fjortentusind Mand og stævnedes Dalkarlene til Møde paa Tuna Landsting (Askeonsdag 1528). Og atter var Tunahede Vidne til en mærkelig Forhandling. Dalkarlene vare mødte, baade skyldige og uskyldige, og stode sammenstuede paa Slætten. Krigernes fuldvæbnede Tusinder omringede dem i en tæt Firkant, og Kanoner vare opkjørte; men foran Bondestimlen holdt Kongen i sit skinnende Harnisk, omgivet af Raadsherrer og Drabanter. Og hvad var det saa, man saa iltert lagde ham til Last? Han fremmede den nye, lutherske Lære; han aad Kjød om Fredagen og lod sine Folk gjøre det samme; sine Hofmænd klædte han i udsyede og baldyrede Klæder; og han afsatte baade Bisper og Præster, naar de vare ulydige. Dette var nu som forrige Gang hans Brøde. Men Gustaf var ikke at spøge med: Bonden skulde ikke bryde sig om saadanne Sager, som han ikke forstod sig paa, men han skulde falde tilføje, hvis han ikke vilde straffes paa Livet. Bade de om Tilgivelse, skulde de faa den, men de skulde da udlevere Daljunkerens fornemste Tilhængere, de egentlige Oprørsførere. Noget betænkte de sig, men de kjendte Gustaf, og de saae de opplantede Kanoner. De udleverede da Hovedmændene, iblandt hvilke syv Præster. Retten blev strax sat, Dommen fældet, og inden Mødet sluttedes, havde Heden drukket Oprørsførernes Blod. Bønderne kastede sig undrende paa Knæ, da de saae Præsterne straffede som andre Folk; men der var atter Fred og god Forstaaelse mellem dem og Kongen.

Det var i Tuna, at Dalkarlene i »trettondagstiden 1597« vedtog den Beslutning, som de strax sendte omkring til Sverrigs øvrige Landskaber: »Vi viljom icke flere regenter hafva, än som vår lagbok förmåler, der så står: Öfver allt Sverige äger ej konunger vara mer

än en. Och efter konungen [Sigismund] sjelf icke inrikes är, och son hans och broder äro öfvermaga, så kunnom och viljom vi icke känna någon annan för rikets föreståndare än Hans Förstelige Nåde Hertig Karl.« Og ved denne Beslutning bleve de. Det var i den Anledning, og for at omvende dem, at Sigismunds Venner næste Sommer sendte Jakob Näf op i Dalarne, en Mand, som allerede i Kong Johans Tid havde været Dommer deroppe, men dengang havde været ilde lidt for sin Grusomhed og Rovlyst, og var ikke bedre lidt nu, da han var Kongens Høvding i Vestmanland og Dalarne.

- Jakob Näf — — — det var en mørk Høstdag (1598), da den rovlystne Skotte og to af hans Hjælpere uden Lov og Dom bleve myrdede udenfor Tuna Fængsel og deres Legemer kastede i Frossbrunn. Var han endog »en sådan äreförgäten, grym och hårdsinnt man, att enkor och faderlösa barn, ja hela vår landsort ropa ve och förbannelse öfver honom;« Dommen over ham tilkom dog ikke derfor de vilde og drukne Bønder. Men priset være den unge Mester Elof, den kække Præst fra Leksand, som med Fare for sit eget Liv steg op paa Fængselstrappen, erindrede den rasende Mængde om, hvad der var Dalkarle værdigt, mindede dem om, at man ikke skulde dømme, hvem man ikke havde forhort, og allermindst »mörda själen jämte kroppen«, men i det mindste give de anklagede Tid til at nyde Nadveren inden Doden. Vi saae ham forleden toge ud af Leksands Kirke i Spidsen for hans Menighed, og han mente dengang, at det gik til Kamp mod Rigets Fjender; men det blev Dalkarle som ham selv, hvem han maatte bekæmpe med Aandens hvasseste Vaaben. Forgæves talte han den ene Gang efter den anden og skræmmedes heller ikke tilbage af de vilde, hævnfnysende Trusler; han vedblev at tale, hvergang en ny Synder førtes fra Fængslet ud til Folkesværmen, og tilsidst reddede han dog baade Rigsraaden

Erland Bååt og gamle Olof Gudmundsson af Stimlens blodtørstige Svælg. Han var en Leksandskarl, en Præstesön derfra og nu selv Præst deroppe, men hans Hædersdag oprandt i Tuna, og nødig skulde man gæste Tuna uden at mindes baade »Näftåget« og ham.

— I Buskåker er der et godt Gæstgiversted, men det fængsler os dog ikke, thi efter Middagen i Gagnbro trænge vi i det højeste til lidt at drikke. Men beder man Pigen om Sodavand, svarer hun studsende: »Ja så, sodavatten, då får Herren gå till ap'teket!« »Apo-teket, nu vel, hvor er det?« »I Falun.« »Hvor langt er der da til Falun?« »Vid pass två mil.« Buskåker er saa stor og pyntelig, at man nok kunde tiltro den et Apotek, men til Falun kunne vi ikke naa, inden Holdkarlen faar Hestene bragt tilveje, og vi søge derfor ned i den yndige lille Dal, der, lang men snæver, strækker sig lige op til Aaen, ja vel forbi den. Her er den ene Gruppe Træer efter den anden, og hist er endog den ene Dalskrænt skovbevoxet; Skygge er der altsaa nok af, hvad enten man helst vil gaa, eller man vil hvile blødt paa sine Lavrbær; men der er dog heller ikke mere Skygge, end at man jo paa mangel en solbar Plet kan plukke rødmende Jordbær i Græsset. Her kan man altsaa med Lethed finde sig i at vænte den halve eller hele Time, til Vognen atter er forspændt.

Den smukke Kirke paa den høje Kirkegaardsbakke i Gustaf er temmelig ny, thi det var ikke för i forrige Hundredaar, at Gustaf skiltes fra Tuna Sogn og blev et eget Pastorat. Vi have den umiddelbar paa vor højre Haand, men kjøre rask forbi den, ad Sæter til.

Vejen imellem Gustaf og Sæter er imidlertid ikke videre kjön, et langt Stykke er den endog ganske forskrækkelig øde og nøgen, ja ret egentlig »ful«. Vi have dog seet saa meget smukt i Dag, saa vi finde os i Omvexlingen, finde os i den med stor Taalmodighed. Endelig

brister dog Taalmodigheden, og en af os — jeg mindes ikke hvem — udbryder i en Blanding af Kedsomhed og Overraskelse: »Og faa Skridt fra dette livløse, uhyggelige Øde skal jo den dejlige Sæterdal ligge!« Men Ordet har endnu ikke fuldt sluppet den utaalmodiges Læber, før Vognen gjør en brat Drejning, og — han er allerede paa Broen, som fører over Ljusterdalen! Borte er al Kedsommelighed og Træthed, men saa meget større er Overraskelsen. Vognen maa et Öjeblik blive holdende paa Broen, mens han kaster et Blik baade til højre og venstre, længst dog til venstre, og trylles ved det sælsomme, det yndige Skue. Det er Sæterdalen i formindsket Maalestok! Ja, om just Vandfaldene og Brugene ere der, skal jeg ikke saa lige kunne sige, thi det fik vi ikke Tid til at undersøge, men de samme runde og bløde Former ere der, den samme yppige Væxt, den samme Ynde, Livlighed og Mangfoldighed!

Det hele er dog kun som et Drømmesyn: vi maa videre, langt videre endnu, og der kan dog ikke være meget længe til, at det vil begynde at skumre. I Sæter er imidlertid og heldigvis Holdkarlen saa skikkelig, at vi knap behøve at vente paa hans Heste, og vi ere af den Grund saa uskikkelige, at vi undlade at hilse paa Øverste Søderhjelm's fortræffelige Familie — nej! vi gjøre dog os selv Uret, naar vi tale om vor Uskikkelighed, thi det er sikkert, at vor Uordholdenhed gik os meget nærmere til Hjærtet, end den kunde gaa dem, og det er sikkert, at det var os, ikke dem, der lede ved vort Afsavn af Tid. — Kælderpigens er netop lige saa flink som Holdkarlen: ogsaa hun har Sodavand paa rede Haand; og videre gaar det i rask Trav, den kjendte og kjære Vej. Et flygtigt Blik og en flygtig Vandring maa vi dog skænke Sæterdalen — vi maa jo mindes, at vor Stockholmsbo har endnu aldrig seet den, og at vi Jyder og Sællandsfarer derfor have lovet at vise ham den — ; og

Bispklacken maa vi af samme Grund endnu engang bestige. Af samme Grund! og kun af samme Grund? Nej, atter her gör jeg os storlig Uret: vi maa se baade Sæterdalen og Bispklacken endnu engang, noget af det yndigste og mest storladne, Dalarnes Natur har at fremvise, — se dem endnu engang, inden vi — for evig og altid? — tage Afsked med Dalarne; se dem endnu engang for at indprænte os dem saaledes i Mindet, at de aldrig skulle udslettes af det!

Og saa atter videre! — Ved Landa gaa vi paa Flaadebroen endnu engang over Dalelven, og henad Midnat holde vi paany i Stora-Skedvi Provstegaard. Fra alle Sider er Aftalen holdt: vi vendte Onsdag Aften tilbage, som vi havde lovet, om end först, som jeg frygtede, ved Midnatstid; og hele Huset har lagt sig paa Stupigen nær, der modtager os med dækket Aftensbord. — Vejen til vore Værelser kjendte vi nöje, og snart sluttede Sövnens os i sine Arme; thi vi maatte være gjærrige paa Tiden: vi maatte tidlig op næste Morgen, da vi kun havde den ene Formiddag at tilbringe i det gæstvenlige, det hjemlige Skedvi. Strax efter Middag maatte vi jo atter forlade det, hvis vi ellers vilde naa vort Maal i rette Tid.

Og tidlig næste Morgen vare vi atter paa Benene. — Men under vor Fraværelse var Præstegaardens Huskreds udvidet med to: en af Døtrene var samme Dag som vi hjemvendt fra en Rejse med sin Lærerinde. De havde gjort Hjemvejen op ad Barken, ved hvis nordvestlige Bredde Smedjebacken ligger, og havde herfra fulgt Landevejen over Sæter. De kunde ikke beskrive os, hvor denne Vej var dejlig, og det var jo tildels den samme, ad hvilken jeg i Kjøbenhavn havde tænkt at drage op i Dalarne. I Stockholm havde desuden Rigsantikvar Hildebrand forsikret mig, at der var intet

i Dalarne, som i Skjönhed kunde maale sig med »den rentaf sydländska Barken«, og det hjalp kun lidet, at jeg mindede ham om, at det dog var Siljan og ikke Barken, man kaldte »Dalarnes öga«. Nu hørte jeg hans Paastånd støttet af et Par veltalende Læber, der strömmede over med en ny Erfarings og klar Overbevisnings hele Inderlighed. Ikke, at jeg havde næret den allerfjærreste Tvivl enten om Inderligheden af hans Overbevisning eller om Paalideligheden af hans Skjönhedssands, men — fire Öjne se jo dog altid mere end to, og den Sag er altid sikrere, der støtter sig paa to uvillige Vidner, end den, der kun har et. — Atter stod min Rejseplan og vippede. Jeg havde seet Runn, og jeg havde seet Siljan, men skulde jeg nu gaa glip ad Barken, og derved maaske gaa glip ad det allerbedste? skjönt jeg havde vanskeligt ved at fatte, at der overhovedet kunde gives noget, som overgik Runn og Siljan. — Men tog jeg til Barken, maatte jeg jo lade Hedemora ligge, og lade Brunnbäck ligge, ikke at tale om Sala og dets Solværk; og jeg havde jo dog navnlig glædet mig saa hjærtelig til Brunnbäck med alle dets Fortidsminder! — Men saa undgik jeg jo Vejen fra Brunnbäck til Vesterås, om hvilken jeg fra saa mange Sider havde hørt, at den skulde være hjærtelig »ful och tråkig«; og til Vesterås kunde jeg ligefuldt komme med det Dampskib, der gik ned ad Barken over Mælaren til Stockholm, men undervejs gik ind til Vesterås. — Det var et af de mest tvivlsomme Öjeblikke under hele min Rejse: Kaartene maatte atter nøjagtig undersøges Vejene maales, Rejsebøger gennemgaas, og Vidner afhøres; men lige nær var jeg eller rettere: lige langt fra en Beslutning. Da hørte jeg, at Dampskibet, som gaar paa Barken og derfra til Mælaren, er nærmest et Førselsskib, hvorfor det umulig kan gaa saa hurtig eller saa regelmæssig som de Skibe, der ere indrettede paa Befordring af Rejsende.

Paa denne Vej vilde jeg maaske, ja sandsynlig, kunne komme til at bruge en hel eller vel endog et Par Dage mere end beregnet; og dermed var Barken slaaet fuldstændig baade af Marken og af Hovedet. Jeg kunde umulig give en Dag bort, jeg kunde knap give en eneste Time bort, naar jeg som ærlig Mand vilde holde mit Ord. Thi Aftenen inden vi forlode Stockholm, havde vi deltaget i Pultavafesten, og havde forinden beregnet, at vi kunde være hjemme igjen til Bellmansfesten; derefter vare Aftaler trufne, som nødvendig maatte holdes. Loddet var uigjenkaldelig kastet: vi maatte blive ved vor første Rejseplan, der jo da ogsaa i og for sig havde Tillokkelse nok. Med Barken vilde vi først kunne stifte Bekjendtskab paa — — vor næste Dalrejse!

Hvorledes Formiddagen ellers gik? — Der blev spillet og sunget og sunget og spillet, dansk og svensk og svensk og dansk imellem hinanden. Saa spadseredes der, og Emmily roede os med kraftig Arm over Dalelven til en dejlig skovgroet Kulle paa den modsatte Side. Hun vilde baade ro og styre og være ene om det hele, og hun gjorde det sagtens ogsaa langt bedre, end nogen af os havde kunnet; thi hun var jo Dalkulla, vel ikke indfødt, men dog indført og hjemmavant. Efter Hjemkomsten sad vi endnu nogle faa Timer i venlig og fortrolig Samtale, snart alle i Samling, snart to og to; og baade med Provst Törnstrand og Fruen samt med Thunman havde jeg Samtaler, som jeg gjemmer paa endnu. En af mine Samtaler med Provsten har jeg alt tidligere antydet. Fru Törnstrand lagde en Stifmorsblomst i min Tegnebog, hvor den ligger endnu, og baade hendes og Provstens Fotografier modtog vi til vore Albumer. — Dem begge skyldte vi, ikke selve vor Dalrejse, men at den blev, hvad den blev. Vi ere i Gjæld til mange flere Mennesker i Dalarne, end vi lettelig kunne opregne, men til ingen som til dem, der drog

os til sig med en forunderlig Hjærtelighedens Kraft, væsentlig lagde vor Rejseplan og selv udførte større Dele af den, beredte os i tre Dage et hjemligt Hjem og slap os heller ikke, da vi atter vare bortdragne, men vedligeholdte Forbindelsen med os. Vel maa jeg derfor vedblive at kalde det en lykkelig Stund, da jeg her i Kjøbenhavn mødte dem paa det kongelige Bibliotek og blev der deres Vejviser — for at de kunde blive vore Vejvisere gennem Dalarne!

Endelig slog Afskedsstunden fra det kjære, kjære Skedvi. Det sidste Farvel blev givet og taget, men endnu seer jeg alle de kjære Mennesker, unge og gamle, gaa langt ud over Vejen og Marken og vifte efter os med de hvide Lommetörklæder, indtil vor Vogn endelig svandt bort bag Hækkene og Bakken og Vejens Krumninger.

Ved Uppbo gaar man atter over Dalelven, og Vejen gaar fremdeles gennem et særdeles vakkert Landskab med nærmere eller fjærnere Bjerge til begge Sider. Blandt Søerne i Øst og Vest, og dem er der mange af, udmærker sig den smukke Nordansjø, som man kommer ganske tæt forbi. — »Bergslagen« vedbliver hele Vejen at fortjene Navn af »Dalarne«: de skovgroede Bjergkæder vedblive at være gennemfurede af Slætter og Dale, i hvilke Aaer rinde eller Søer blinke; men Bergslagens større Frugtbarhed viser sig i de bedre Bygninger og den større Velstand, maaske tillige — man har paa-
staaet det — i de mindre strænge og rene Sæder.

Halvanden svensk Mil fra Uppbo kommer man til Hedemora, en lille By paa omtrent 1100 Indbyggere. Den er den ældste af Dalarnes »Stæder«, og sine Stadsprivilegier fik den allerede 1446 af Kristoffer Bajrer, hvorimod Sæter først fik sine af Gustaf Adolf. Dens Navn minder baade om Heden og Skovmosen;

desuagtet ligger den smukt paa en Højde mellem to Søer, af hvilke den østligste og største, Hafran, gennemstrømmes paa langs af Dalelven. Den seer velbygget ud, har en hel Del nætte Haver, og ved Siden ad Handel og Haandværk skal den have et ikke ganske ubetydeligt Landbrug. I Februar Maaned holdes her det saakaldte Povlsmarked, et af de største i Sverrig, paa hvilket der skal nedskylls en Mængde Brændevin, da Brændevinsbrændingen skal drives stærkt i Bygd som i By, men paa hvilket der tillige afsættes en Mængde Leer, som smeddes i By og Sogn. Thi Hedemorabygden er et Hjem for Grovsmedningen (»svartsmidet«), og det er navnlig Leer, Plove, Harver osv., som smeddes her i en uhyre Mængde og af saa fortrinlig en Godhed, at de ikke alene finde Afsætning over hele Sverrig, selv det sydligste, men gaa endog til Udlandet. Af Leer alene skal der aarlig smeddes henved 90000, hvilke skulle give Egnen en aarlig ren Indtægt af 30000 svenske Daler.

Vi dvælede imidlertid kun saa længe i Hedemora, at jeg kunde springe ind i en Bagerbod, nærmest for at faa lidt Smaamønt (»slanter«) til Leddepenge og lignende Brug. Først slog jeg en ganske lille Handel af med Bagerkonen, og den gik ypperlig, men dernæst vilde jeg have hende til at bytte mig en Tolvskilling i Ører. Ogsaa hertil var hun særdeles villig, og hun hældte strax en hel Pose Slanter ud paa Bordet. Jeg talte femogtyve af, hvilke jeg strøg til en Side, og bad hende saa tælle dem efter. Hun talte. »Nej stopp! här är en för många.« Jeg søgte at godtgjøre hende, at femogtyve Ører vare en Fjerdedel Rigsdaler, og at tolv Skilling ligeledes vare Fjerdedelen af en Rigsdaler, og begge Dele vedgik hun villig; men da jeg saa vilde godtgjøre hende, at altsaa vare ogsaa femogtyve Ører lig tolv Skilling, saa var Enigheden ude. Hun paastod kækt, at en Øre var lig en halv Skilling, og altsaa

firogtyve Ører lig tolv Skilling, og maalte mig med hel mistænksomme Blikke. Sagen begyndte at blive en Æres-sag: jeg stod jo halv- eller helvejs som en Bedrager for hende, og jeg gjentog anden og tredie Gang min Bevisførelse, men for fuldstændig døve Øren. Hun begyndte allerede at stryge Pengene til sig igjen, med den Erklæring: »Jag vill gärna tjena en menniska, men förlust derpå vill jag minsan inte ha!» og — jeg maatte give efter: jeg havde ikke længer Magister Wennberg som Kassemester. Men jeg havde beriget min Erfaring med den Kjendsgjerning, som senere hvert Öjeblik stadfæstedes, at, saa snart man i det nordlige Sverrig fjærner sig en Smule fra de större Handelsstæder, kjender det menige Folk endnu lidet eller intet til Titalsberegningen og vil ikke vide af nogen Ulighed mellem en Øre og en Halvskilling, det gjælde Indtægt eller Udgift.

Men til Hedemora knytter der sig Minder af större Betydning end min Handel med Bagersken. — Sverrig var sønderslidt: nogle holdt med Kristian den Förste, det trefoldige Nordens Fælleskonge; andre med Karl Knutsson, Sverrigs særlige Konge; men atter andre med Rigsmarsken Erik Karlsson Vasa, der kaldte sig Sverrigs Rigsforstander og kaldtes saaledes af selve Ærkebisp. Hr. Erik boede paa Räfvelsta i Fjerdhundraland, og derfor havde han hele Fjerdhundrafolket samt Upplænderne paa sin Side. Karl Knutsson sendte Bo Dyre imod ham. Men denne blev under en Stilstand forrædersk anfalden og slagen af Erik ved Flötsund. Saa samlede den unge Sten Sture trehundrede Hofmænd og tyvetusinde Bønder, Södermænd og Rekarlar, og drog imod ham. Men Hr. Erik havde ottehundrede Hofmænd og tredivetusinde Bønder, og i Hr. Stens Hær var Stemningen saadan, at de raabte, at det var aldrig værd at slaas, men langt bedre at slaa Hr. Sten ihjæl. Altsaa flygtede denne op i Dalarne med de faa, som

bleve ham tro, hvorpaa Hr. Erik overfaldt Kongens Folk ved Knutby Kirke, slog dem ganske og skrev i Overmod til sin Frue: »Om icke i år, så skall du åtminstone till året bära Sveriges krona!« — Men Sten Sture samlede Dalkarlene, og Nils Sture (der bar samme Navn, men var af en hel anden Slægt) gik med ham. Hr. Erik gik imod dem med over tredivetusinde Upplandsbønder, der vare saa sikre paa Sejren, at de førte en Mængde tomme Slæder med sig (det var ved »distingstiden« 1470), for at kunne bortføre det Bytte, de vilde gjøre. Hr. Erik selv var saa vis i sin Sag, at, da han i Hedemora fylkede sin Hær, spurgte han smilende, om man nogensinde havde seet nogen anden Herre drage med en større Magt op i Dalarne. »Det snakker vi bedre om, naar Du drager tilbage igjen«, svarede en gammel Graaskæg af Bjergværksmand. Og Hr. Erik drog ud af Hedemora, nordpaa. Da mødte han Hr. Sten, som kun havde femhundrede [!?] Mand med sig, men udfoldede ligefuldt Dalabanneret, og saa klogt havde han valgt sin Stilling, at Erik ikke ret kunde komme ham tillivs, men maatte efter mange Angreb trække sig tilbage. Saa kom Hr. Nils med den øvrige Dalehær, og nu stod Hovedtræfningen ved Upphöga Færge. Erik Vasa led et fuldstændigt Nederlag, og hans Upplændinger, Vestmænd og Nerkinger bleve dels nedhuggede, dels splittede, dels saaledes skræmmede, at femtehundredes Pansre skulle være bleve liggende paa Valpladsen. Saa slagne af Rædsel vare Flygtningerne, at endog Kvinder toge dem tilfange eller sloge dem ned med sine Spinderokke. Hr. Erik selv standsede ikke, inden han efter sexten svenske Miles Ridt kom til Juleta Kloster, hvorfra han over Hals og Hoved flygtede til Danmark. Hans Frue kom hværken dette eller noget følgende Aar til at bære Sverrigs Krone.

Men hvad der ikke lykkedes Erik Karlsson, lykkedes treoghalvtredsindstyve Aar senere hans Fættersön, Gu-

staf Eriksson Vasa, der gik sin Vej til Kronen i Følge med de Dalkarle, som hans Faders Fætter for-gæves havde bekæmpet. — Ogsaa Gustaf kom til Hede-mora: Efter Sejren ved Brunnbäck (1521) strömmede der Skarer til ham fra alle Sider, og inden faa Dage skal hans Hær have talt femtensusinde Mand, hvis man ellers kan lide paa Tallet, thi, som Geijer siger: »Sve-riges befrielse under Gustaf Vasa är en historia, som folket sjelf gjort, och det har hvarken räknat sig sjelf eller fienderna« (Hvitfeld sætter femtusind isteden for femtensusind Mand, og den Regning turde vel ligge Sand-heden nærmere). Det var ved Hedemora, Gustaf samlede og øvede sin Hær, der var kampgrisk nok, men kun lidet kampdygtig. Udenfor Øvelserne beskæftigede han den med at gjöre Piker og smedde Pile af hans egen Op-findelse. De fløj fra Strængen med större Lethed og Kraft end de gamle Pile, der dog allerede i »pilkriget« havde godtgjort sin Godhed. Desuden lærte han sine Folk at lave store Spyd (de saakaldte Ijuranglar), der vare tre, fire Fod længere end de tidligere og kunde altsaa bedre holde Rytteriet fra Livet. Allerede dengang synes altsaa Hedemora at have udmærket sig ved sin Grovsmedning, thi man vil dog vel ikke mene, at den har lært selve Haandfærdigheden af Gustaf. — Men sin Hær skulde han ogsaa lönne, og i Hedemora indrettede han derfor et Mønthus, hvor han lod en Nødmønt slaa, de saakaldte Klippinger, der væsentlig vare gjorte af Kobber, skjönt de havde en svag Blanding af Sølv. Paa den ene Side havde de Billedet af en væbnet Mand, paa den anden et Par korslagte Dalpile med de tre Kroner.

Tohundredogtyve Aar rulle atter ned i Tidens Ström. Huset Vasa er længst uddød, og Huset Pfaltz ligeledes. Kong Fredrik den Første har ingen Arvinger med den sidste Datter af det sidstnævnte Hus, og Sverrig trænger atter til en Tronfølger. Der er Bejlere nok:

Frankrig arbejder for Hertug Kristian af Birkenfeld, England for Prinds Frederik af Hessen, Rusland for Navnebispen af Lübeck, Prinds Adolf Frederik af Holstein-Gottorp. Men Sverrigs Bondestand vil ikke høre tale om nogen af dem: den erklærer sig enstemmig og ubetinget for den danske Kronprinds Frederik (V.), »den, som vi kunna hafva det bästa förtroende till, och hvilken torde vara, med Guds hjelp, riket till största nytta«, eller: »emedan det vore en herre, som kunde försvara riket.« — I hele Landet var Almuen i Bevægelse: fra Dalarne, Helsingland, Roslagen, Vestmanland, Södermanland, Nerike, Dalsland og Vestergötland paalagde den udtrykkelig alle sine Rigsdagsmænd, at de skulde røste paa den danske Prins og drive hans Valg igjennem. Og baade Præstestanden og Borgerstanden erklærede sig enige med Bondestanden, saafremt Valget kunde lade sig forene med Fredens Gjenerhværvelse. Ej heller var hele Ridderskabet gjenstridigt, og Kongen var en Nathue. Havde det danske Sendebud, Berkentin, drevet Underhandlingerne i Stockholm med lidt mindre Udygtighed; var i Kjøbenhavn en kraftigere Beslutning itide gaaet over til en fast og dristig Handling; da var alt nu maaske den nordiske Trillingkrone atter bleven helet og samlet. Men i Danmark savnedes baade Beslutsomhed, Raskhed og Mod; i Sverrig frygtede Ridderskabet for den danske Ænevælde; og Rusland, som var i Krig med Sverrig og alt havde borttaget det meste af Finland, vilde intet vide af et trefoldigt, forenet Norden. Thi Rusland har aldrig frygtet noget saa meget som Nordens Sammenslutning i en politisk Enhed: det kunde let blive det for mægtig en Nabo, som, idet han herskede over begge Sundbredder med samt Bælterne, kunde lukke for Østersøen, saa tit han lystede, og derved stoppe Ruslands Aandedræt og kvæle det. Altsaa tilbød Rusland at tilbagegive næsten alle sine Landvindinger i Fin-

land, naar Sverrig blot vilde vælge den gottorpske Fyrstbiskop til Tronfølger. Og dette gik Sverrig ind paa. — Ganske rolig fandt Almuen sig dog ikke heri, og mindst Dalkarlene. Østerdalarne vare de første, som rejste sig, men forrest gik Mora og Leksand. Ved Juletid holdt Dalkarlene Landsting i Falun, ved Paasketid i Leksand. Den 20de Juni 1743 vare de atter samlede i Falun, hvorfra de udstædte den Proklamation, i hvilken det hedder: »Vi falla fördenskull med vår tanka på Hans Kongl. Höghet, Kronprinsen af Danmark, den vi alldeles önska måtte blifva befordrader till regeringen i Sverige;« og det var deres enstemmige Beslutning at gaa til Stockholm og udtale denne Folkevillie for Kongen og Raadet. Brugsbogholderen Gustaf Schedin (»bondgeneralen«) og Rigsdagsmanden Skinnar Per Andersson fra Sollerøn vare deres to Førere, men Major V. G. Wrangel af Dalregimentet gik frivillig med som deres Krigsraad. I Falun maatte Landshövding Wennerstedt, Överstelöjtnant Adlerstråle, de fornemste af Byens Borgere samt Omegnens Præster skriftlig erklære, at de vare »af enehanda mening och vilja« med Bønderne, og Landshövdingen med de fleste andre maatte desuden ledsage dem paa deres Tog. Derimod frikjøbte Falu Stad Grubearbejderne for sextusind Daler Kobbermønt, da de vilde være »kronan och landet till skada ved sin frånvaro.« Og nu gik Toget den Vej, vi saa godt kjende, over Strand og Skedvi til Hedemora. — Allerede d. 21de [?] Juni skulle de have naaet Hedemora, hvor Borgerskabet og de vigtigste af Stadens Indbyggere ligeledes maatte undertegne et Skrift, hvori de erklærede sig enige med Bønderne. De maatte desuden gæste disse og give dem halvandet Hundrede [!] Rigsdaler i Krigsstyr samt lade fireogtyve Mand støde til Bondehæren. Endelig tog denne til sig en Mængde Musketter, som opbevaredes i Hedemora for Krigskollegiets Regning,

samt en Mængde Bøsser, der henlaa paa Raadstuen; men i øvrigt plyndrede den lige saa lidet her som andendstedes. Thi i Regelen rettede Flokken sig efter Førernes »broderliga förmaning, att hvar och en, som del i denna marchen hafver, sig på det rigtigaste uppförer, utan något alarm, såsom redelige svenske män.« Alt bör ske »på vackert och godt manér«. De, som drage ud, skulle udrustes »med fullkommeliga matsäckar«. Men »de husbönder, som sjelfve komma att följa truppen efter och lemna sina hustrur och barn, hemman och bergsbruk efter sig, böra de hemmavarande så sköta och vårda som sina egna och taga dem uti beskydd för röfverier; jemväl böra de hemmavarande hjälpa dem att sköta åker och äng och bergsbruk vid bergningen.« Hvor Ströjfparter maatte findes, »böra de hämtas, ehvarest de kunna finnas, och starkt fängslas samt till Falun insändas, på det skadeligt folk må vara ur vägen.« — Fra Hedemora droge de over Brunnbäck til Sala, hvor Afsendinger fra Rigsdagen forgæves underhandlede med dem. Ved Stäket mødte dem nye Afsendinger, hvis Held dog ikke var större end deres Forgængeres: Mændene fra Østerdalarne gik ligefuldt til Stockholm, mens de fra Vesterdalarne og Vestmanland bleve staaende i Vesterås og Uppländingerne ved Rotebro. — Dalkarlene vare ved firetusind (syvtusind? ellevetusind?) Mand, da de d. 1ste Juli naaede Stockholms Norrtull, hvor Kongen selv kom dem imøde Kl. 5½ om Morgenen og underhandlede med dem i halvanden Time. Han fjærnedede sig saa atter, og de rykkede i god Orden ind i Staden, hvor de selv indkvarterede sig. I to Dage underhandlede der, men forgæves. Onsdag Eftermiddag d. 3die Juli stode saa de fleste af dem samlede paa Norrmalms Torv. Da begyndte Bønderne Kampen. Ved den første Salve fra Elfsborgs Regiment under Øverste Lagercrantz skulle tredive Bønder være faldne og halvtredsindstyve

dødelig saarede. Elfsborgs Regiment og Vestgøte Kavalleri splittede snart Bondehæren; ikke et eneste af de andre Regimenter vilde skyde paa den. — Det var hidtil den sidste Vaabenfærd for Nordens Enhed; Dalkarlene, som havde sønderbrudt Enheden, da den hvilede som et utaaleligt Aag paa dem, gik nu i Døden for at gjenvinde den. Mange fandt ogsaa Døden paa Norrmalm; sex fandt den syv Maaneder senere under Bøddeløxen (Gustaf Schedin; Skinnar Per Andersson; Hollberts Anders Eriksson i Garsås; Smeds Anders Matsson i Garsås; Gisslar Erik Hansson fra Vikarby; og Karl Olofsson Beronius i Smedby, Husby Sogn); en utallig Mængde fik Stokkeprygl (»spö») eller Spidsrodsstraf og indsattes derpaa i Fæstninger eller paa Galejer, hvor de fleste fandt en noget langsommere, men maaske saa meget haardere Død. — Ære være de vildledte Blodvidner! De vare skrækkelig vildledte af en uklar men ædel Følelse, og deres Blod blev forgæves udgydt! — Ikke dog ganske forgæves, naar det kun atter og atter opfriskes for at nære og styrke Enhedstanken, Enheds-længslen. Tiden til at naa det Maal, efter hvilket de stundede, var endnu ikke kommen, og er endnu ikke kommen, men skal sikkerlig engang komme, saasandt »Tiden maa tilsidst som Herren ville!» Skal Vejen da atter gaa igjennem Broderblod? Vi ville haabe, at det dyre Blod maa spares til Kamp imod fælles Fjender!

En halv svensk Mil fra Hedemora gaar man atter over Dalelven, som her er baade bred og svulmende, og kommer saa til Grådø. Mod selve dette Skjutshold er der intet at indvende: det er en ret anselig Bygning, udenfor hvis ene Gavl der er en ganske vakker Have samt en Bakke med et Lysthus, hvorfra man har en smuk Udsigt over Elven, der titter smilende frem mellem

Nåaleskov og Birkeløv, Ask og Æl, hvilke allesammen kaste sine Skygger kækt i den, som om de vilde prøve paa at bunde den, ihvor dyb den end er. — Men desmere var der at indvende imod den Befordring, man i Grådø gav os. I Begyndelsen kørte vi foran paa en hæsleg gumpende »rapphöna« (Kærre), og bagefter fulgte Skjutspojken med en lignende, hvori vor Kuffert og vore øvrige Sager; men det var ikke muligt at faa vor Hest ud af dens stadige Skridtgang. Jeg slog den nu og da med Dupskoen af min Stok (thi Pisk havde vi ikke), men inden den havde taget sit tredie Skridt, var den atter i sin vanlige Sneglegang. Denne Kjørsel blev selve vor Skjutspojke for langsom, og han foreslog os at lade ham kjøre foran, da vort Krik, mente han, saa nok skulde følge ham. Men ogsaa denne Regning var gjort uden Vært: ihvor tit jeg end prøvede med Stokken at muntre vor Taalmodigheds Sejgpiner, den tog det alt sammen med den uopslideligste Langmodighed og Kold-sindighed, og længe varede det ikke, inden den anden Kærre var os næsten af Syne. Endnu et eneste Slag, og — var det Taalmodigheden, den endelig tabte? eller hvad var ellers Grunden? nok — den løb løbsk! Med et kraftigt Tag i Tømmen vilde jeg holde den, men den ene Line sprang, og det forstærkede Ryk i den anden havde naturligvis til Følge, at Hesten drejede fra Vejen, over Grönmarken, over nok en Vej, og op ad den brede Vejgrøft, hvor den standsedes af en Gruppe Træer paa Toppen af Bakken og væltede baade Kærren og sig selv. Med Möje fik vi Skjutspojken raabt op og fik ved hans Hjælp baade Hesten og Kærren igjen paa Benene. Hesten havde ingen Skade taget, Kærren ingen sønderlig, og vi selv — ja, nogle faa Skridt længere, og isteden for at slænges om i den bløde Sand, vare vi væltede paa den haarde Granit, med den allerbedste Udsigt til at have faaet Hovederne knuste paa en af de mange store Stene

ved Vejkanten. Vi gyste uvilkaarlig, da vi saae disse; nu slap vi med Skrækken, med at faa Benene en Smule skrabe, og med at faa vore Klæder ødelagte. Thi den store, store Krukke, som jeg omhyggelig holdt paa mit Skjød, for at den ikke skulde sønderlaas under Kærrens idelige Dump og Stød, den store, store Krukke med de mange Pund syltede Jordbær fra Skedvi, den var aldeles bleven knust i Væltningen. Vejfarende Folk, som næste Dag droge forbi vore Rædslers Skueplads, have upaatvivlelig ment, at de droge over en blodig Valplads; og hvad Farve vore Dragter havde, mættede, som de vare, i en Blanding af Jordbærsylte og Vejstøv, skulde selv en Maler haft vanskeligt ved at angive. Imidlertid — efter Omstændighederne slap vi utrolig heldig; i mindre end en Time var alt igjen i Orden; vi byttede Hest med vor Skjutspojke, og atter gave vi os trøstig paa Vejen til Brunnbäck, hvor vi naaede frem henad Midnat, men hvor vi havde stor Möje med at faa Folkene op og endnu større Möje med at faa Aftensmad. Dette være dog sagt uden mindste Nedsættelse af Huset eller dets Folk, thi selve Værten var særdeles billig og imødekommende, og Opvartningspigen var næste Morgen overordentlig villig til at tvætte vore Klæder saaledes, at vi dog kunde putte dem i Natsækken. Og da jeg saa gav hende en svensk Daler for denne hendes Ulejlighed, havde hun paa det nærmeste tabt baade Næse og Mund af Forbavselse.

Brunnbäck ligger særdeles smukt i en prægtig Skovegn paa den venstre Bred af Dalelven, som atter her gjør et af sine utallige Knæ. Knap en Mil i Nordvest ligger den lille Køping Avesta, hvor Kobbermønten flyttedes hen fra Sæter, og hvor den var indtil 1830. Samme Avesta har endnu en prægtig Fos, hvilken man

ikke saa let skal flytte til Stockholm som Mønten, samt store Kobber- og Jærnværker. — Og knap en Mil i Øst-nordøst, hvor Dalelven udvider sig til en hel, lang Sø, ligger den store Folkærna Kirke. Vil man gæste denne sidste, kommer man først forbi den smukke Herregaard Ön, der svarer til sit Ønavn, og hvis hvide Mure spejle sig smukt i Vandet, som indringer den. — Selv den, der kun har Öje for Naturen, maa finde sig vel i Brunnbäck, og hvad enten han vandrer til den ene eller den anden Side, langs Dalelven, gjennem de höje, store, tætte Skove, vil han faa sin Vandring rigelig lønnet. — Oprigtig talt var det dog slet ikke nærmest Naturen, som drog mig til Brunnbäck; det var Minderne, i hvis Skygge jeg ønskede en Stund at vandre.

»Kung Gösta rider i Dalarna,
han tingar med Dalkarlar sin';
kung Kristjern ligger på Södermalm.
han dricker både mjöd och vin. — Falivilom.

De Dalkarlar skynda så fort sitt lopp
allt neder till Tuna hed;
större var nu Dalkarlarnes tropp,
än Gösta kunde öfverse. — Falivilom.

Snöskräfvan och furufnatten i träd
väl dalpilen råkar uppå;
Kristjern den bloderacken ock med
skulle ingalunda bättre gå. — Falivilom.

Dalkarlarne hinna till Brunnbäck fram,
der fingö de Jutar i syn;
straxt flera dalpilar i luften der samm.
än haglet nedfaller från skyn. — Falivilom.

Dalkarlar började skjuta allt mer,
de skjuta alla som en man;
tjockare röko dalpilar der ner
än sanden på sjöstrand. — Falivilom.

Så körde de Jutar i Brunnbäcks elf,
att vattnet det porlade om;
de sörjde deröfver, att Kristjern sjelf
han ej der tillika omkom. — Falivilom.

Så togo de Jutar alla till flykt
och höllo slikt ömkeligt kväd:
Hin må mera dricka det porsöl, de bryggt
i smidjan vid Dalkarlens städ! — Falivilom.

Kung Gösta rider på högan häst
i fältet af och an:
Tack vill jag mina dalkarlar
för eder trohet sann! — Falivilom.

Saaledes lyder, stærkt afkortet, den beröimte Vise om »Konung Gösta och pilkriget« eller Visen om Slaget ved Brunnbäck, digtet af Folket selv og baaret paa dets Læber fra Slægt til Slægt, saa man endnu stundum kan høre den sunget trindt i Dalarne. Men selve den sungne Begivenhed skildrer Krønniken os saaledes:

Da Bjergværksmændene paa Kopperberget i Slutningen af Februar (1521) havde sluttet sig til Gustaf Vasa, skreve Dalkarlene til Helsingerne og mindede dem om Broderskabet, der fra gammel Tid havde fundet Sted imellem Folkene i de to Landskaber, lovede dem ogsaa Sejer og Lykke, hvis de vilde træde ind under det Banner, der nu var rejst af »Gösta Ersson«, hvem Gud naadig havde bevaret »såsom en gnista af Sveriges ridderliga blod«. Selv gik Gustaf noget senere baade til Helsingland og Gestrikland, talte til Helsingerne fra Jættehøjen ved Norrala Kongsgaard og samledes med Gestrikerne baade i Gefle og andensteds.

Imens havde han sat en særdeles myndig og kraftig Bjergværksmand, Peder Svensson fra Vidderboda, til Fører for den Del af Hæren, som han lod blive tilbage til Dalarnes Beskyttelse: han skulde i Hedemora give Agt paa Danskernes Bevægelser. Og samtidig sendte

han Olof Bonde til Vestmanland og Nerike, til Bjergbygderne omkring Nora og Linde, for at ogsaa Indbyggerne i disse Egne maatte blive vundne for Frihedskampen. — At nogen Kamp skulde finde Sted under hans Fraværelse, havde Gustaf mindst tænkt paa, og dog blev der ikke alene kæmpet, men kæmpet hvast. Thi imens var en dansk Hær rykket frem mod Brunnbäck's Færge, hvor man fra Vestmanland gaar over Dalelven ind i Dalarne. (Egentlig begynde Dalarne en lille Mil sønden for Brunnbäck, men det er gammel Vane at regne Dalelven som Grændseskjel.) Den danske Hær førtes af de tre Biskopper: Svenskeren Gustaf Trolle, Ærkebiskop i Upsala, samt Tyskeren Didrik Slaghøk, Biskop i Skara (siden Ærkebiskop i Lund), og Danskeren Jens Bældenakke, dengang Biskop i Strængnæs, men baade för og siden Biskop i Odense; og med dem fulgte alle Kong Kristians Venner, Svenskere og Danskere imellem hinanden, omtrent sextusind Mand i Tallet, dels Fodfolk, dels harniskklædte Ryttere. Det var deres sikre Haab, at de med et eneste Slag skulde knuse Rejsningen i Dalarne, inden den endnu havde faaet Tid til at brede sig til de øvrige Landskaber. — Da Olof Bonde hørte om deres Færd, skyndte han sig imidlertid hjem igjen til Dalarne, og han og Per Svensson stode allerede med femtusind Mand paa Dalelvens venstre Bred (Dalesiden), dengang Bisperne naaede den højre (Vestmannesiden). Som Hærene saaledes stode, med den stride Elv imellem sig, kunde de dog ikke strax begynde Slaget, men alligevel føge de tunge Dalpile tæt over Elven og hvinede lystig Danskerne om Ørene.

Saa faldt det Bældenak ind, hvor tit hans Landsmænd vare blevne slagne af hine hvidkoftede Dalbønder, som han nu her saae i Marken mod sig selv; og han skal derfor have spurgt en af sine svenske Ledsagere, hvor mange kampdygtige Folk vel hine skovgroede Fjælde

og lynggroede Heder kunde bringe paa Benene? »Väl tjugutusen man till det ringaste, ty de äro alla stridbara, och de gamla äro lika så raska som de unge.« Men hvoraf leve de da? »De äro vid ringa kräslighet vane: de pläga mesta delen intet annat dricka än vatten, och då säd felas, äta de barkbröd.« Da skal Bispen for-
 bavset have udbrudt: »Folk, der æde Træ og drikke Vand, dem kuer ingen Fanden og mindre nogen anden! Brødre! vi gjorde sikkert klogest i at gaa bort herfra igjen.« — Imens vedbleve Dalpilene at flyve tværs over Elven, og Danskerne fulgte dennes Løb til Björkarsbo og Karlsbo, henad Sonnbo til. Per Svensson havde imidlertid ingen Lyst til at lade dem slippe saa let: med den ene Del af sine Folk drog han om Natten mod Nordøst, over en Mils Omvej, forbi Ön og Jularbo samt Viddersbo og Lund til Folkärna Kirke og herfra over Kungsgården til Utsunda Færg, hvor han gik over Elven. Paa samme Tid gik Olof Bonde med den øvrige Del af Folket over Elven ved Brunnäck Færg. Tidlig om Morgenen, formodentlig har det været i de første Dage af April, angrebe de saa Fjenden fra begge Sider, og der rejste sig en haard Kamp, i hvilken de fleste af Danskerne faldt for Dalkarlenes Køller og Pile, medens en Mængde joges ud i Elven, hvor de druknede. Resten forfulgtes over Sonnbo Hede lige til Hemmingsbo, som ligger i Vestmanland, i Fläckebo Sogn, omtrent tre Mil vest-sydvest for Sala. Bedst slap de tre Bisper fra Legen: de reddede sig tilfældigvis alle ved Flugten.

Dalkarlene vare i Slaget kun lyvæbnede med Buer og Spyd samt Køller og Øxer; de savnede alle Slags Skydevaaben. Ikke saaledes deres Modstandere. Da det nærmest var Pilene fra Dalkarlenes stærke Buer, som gjorde Udslaget i Kampen, fik Brunnäckslaget i Folke-
 munde Navn af »pilkriget«, og endnu stundum graves der Pile op, hvor Slaget stod.

Gustaf Vasa var i Gefle, da et lögnagtigt Rygte bragte ham Efterretning om Per Svenssons og Olof Bondes Nederlag, og med ilsom Angst skyndte han paa sin Færd for at komme dem til Undsætning. Da han kom til Husaby Kloster ved Hedemora, slog Rygtet imidlertid om til den sikre Efterretning om hans Folks første Sejr i aaben Mark; og med gjenfødt Mod kunde han fortsætte sit store Befrielsesværk. Da var det, han gik tilbage til Hedemora, som ovenfor sagt, for at ordne og øve sin Hær.

Det var for at vandre med Per Svensson fra Brunnbäck over Folkærna til Utsunda, for at tage med Færgen over Elven her og følge Slagmarken paa den modsatte Bred, ud over Sonnbo Hede, — det var for at sole min Sjæl paa de Steder, hvor den første, friske Kamprose var voxet i Frihedens Morgengry, — det var nærmest derfor, jeg var kommen til Brunnbäck. Jeg gav derfor Pigen Ordre til at vække os tidlig næste Morgen. »Hur bittida?« Klokken 5½. »Får det då lof att vara kaffe?« Nej, Knækkebrød med Smör og en Kande Mælk; men Kl. 5½ ville vi vækkes. »Ja bevars!« — Og hun holdt Ord. Men det skylregnede, da hun kaldte, det regnede saa tæt og saa voldsomt, at vi knap kunde skimte Elven, der bugtede sig under vore Vinduer. Og Klokken blev syv, otte, ni, ti, elleve, men det vedblev at skylregne, og hværken Værten eller nogen af Folkene mente, at det blev Opholdsvejrdag den Dag. Jeg var altsaa i Brunnbäck og maatte forlade det igjen uden egentlig at have været der; thi det gjaldt om at kunne naa Vesterås i Aftenens Løb, for næste Morgen tidlig, Bellmandagen, at kunne komme med Dampskibet til Stockholm. — Det var vort eneste egentlige Uheld paa hele vor Dalrejse, thi ved Siden ad dette var det Smaating, at Synskredsen havde været en Smule graaladen, da vi stode paa Bergs-

ängsbackarne; Gaarsdagens Æventyr, da vor kostelige »smultronsylt« blev maset, skal jeg ikke nævne.

Men der var intet at gjøre eller ændre: vi maatte til Vesterås, og det gjaldt nu blot om at komme afsted. Efter langsommelige Underhandlinger fik jeg ikke alene en stor lukket Vogn af den villige og billige Gæstgiver i Brunnbäck, men jeg fik endog, hvad der holdt langt haardere, imod meget god Betaling Skjutsbonden til at spænde sine Heste for den. Saaledes var altsaa alt i Orden, og ved Middagstid gik vi paany over Dalelven, jeg tror for sextende Gang — den, der aldrig er gaaet under »Linien«, roser sig naturligvis af at være gaaet over Dalelven, og vilde maaske knap bytte Kaar —; og en god halv Time senere sagde vi ved Brovallen Dalarne Farvel. Imidlertid kunde jeg ganske vist med Unge have Lyst til at holde mig ved gammel Vane og give Geograferne en god Dag. Der kan ikke være Spørgsmaal om, at han jo har fuldkommen Ret, naar han siger: »Vid Brunnbäck är den naturliga gränsen mellan Dalarne och Vestmanland. . . Hvarföre den sjelfkloke geografin laggt gränsekillnaden en half mil söder om elfven, vet jag icke, om icke af samma skäl, som despotiska husbönder gifva orimliga befallningar, blott för det nöjet skull att åtlydas.«

Ihvilketsom — vi vare nu aldeles utvivlsomt naaede ind i Vestmanland, som vi omtrent havde et Dögn til at gennemfare. Vejret klarede allerede, da vi efter fire Timers Kjørsel naaede Sala, og saa meget af Solværket, som man kunde glæde sig ved uden at fordybe sig i selve Gruberne, fik vi lykkeligvis at se. Vi fik endvidere den levende Overbevisning, at man gjør skammelig Uret mod Vejen mellem Brunnbäck og Vesterås, naar man kalder den »ful«, ja »utomordentlig ful«; den har endog flere i høj Grad maleriske Partier, hvor Søer, Skove og Bjergstrøg komme snart legende snart alvors-

fulde hinanden imøde. Navnlig gjælder dette maaske om Vejen hinsides Sala, mens man i Særdeleshed mellem Sala og Vesterås faar Lejlighed til at sande, at Vestmanland er et af Sverrigs frugtbareste Landskaber. Endelig gav det os en hel Del Moro at se de lange Vogntog, som kjørte Ved og Tømmer til Staden, og i hvilke kun hveranden eller hvertredie Kærre havde en Kusk, hvem Hesten for den eller de følgende Kærre trolig fulgte uden at blive ledet af nogen selvstændig Styrer. Vestmanlændingen synes at have noget af Jydens Natur i sig, thi man saae næsten aldrig Kusken sætte sig paa Læsset, men for at spare Hesten for sin egen Tyngde gik han ved Siden ad Vognen.

En Milsvej för vi naaede Vesterås, kom vi forbi den gamle, berönte Romfartuna Kirke, bygget, hvor for mange, mange Tider siden den fromme, uskyldige Lars Romfarar led Misdæderens forsmædelige Død paa en Mistanke, hvis Ugrund strax blev godtgjort af den klare Kilde, som sprang ud af Jorden, hvor hans Blod havde flydt. Men udenfor samme Kirke var det, at Guståf Vasa St. Jörgens Dag (23. April 1521) mønstrede sin Hær, da han efter Brunnbäckslaget havde øvet og ordnet den ved Hedemora. Han fylkede den her i sex Roder, som han atter ordnede i to större Delinger, over hvilke han satte et Par gamle, prøvede Sturekrigere til Øverster: Lars Olofsson Björnram (hvem vi kjende fra Mora og Tuna) og Lars Eriksson.

Og endnu i Tide naaede vi det minderrige Vesterås, hvor vi næste Morgen i Klokker Sjöström ganske rigtig fandt den fortræffelige Vejviser, som Lektor Hwasser havde lovet os. Slotshöjen, Gymnasiet, Domkirken osv., — ja, det var lettere at skrive en tyk Bog om Vesterås, end at rede sig derfra i nogle faa Linier; men i Domkirken ligger den ridderlige Svante Sture begravet, Sverrigs Rigsforstander; her fandt ogsaa efter et Liv af

Brøde, Omvæltning og unævnelig Lidelse den höjt begavede Vasasön, den ulyckelige Erik den Fjortende Gravens Fred, og paa hans Kiste hviler det Spir, som Gustaf den Tredie egenhändig brød af Kronröverens og Brodermorderens Monument i Upsala og flyttede hidhen: en historisk og poetisk Retfærdighed, der forekommer mig som det smukkeste Træk i hele Gustaf den Tredies Færd.

— Og saa det Rum, hvori Gustaf Vasa (1527) knuste Præsternes og Riddernes Modstand i den kloge, myndige Hans Brask og den hæftige, ærgjærrige Ture Jönsson Roos, og atter tog den Krone op, som han alt havde lagt tilside, fordi »ikke den værste i helfvetet skulle vilja vara eder konung, än mindre någon menniska«, og fordi »vi måge arbeta på edert bästa, så mycket vi förmå, så hafva vi dock ingen annan lön derföre att vänta, än att I gärna sågen, det yxan sutte i hufvudet på oss, fast ingen törs sjelf hålla i skaftet;« men »en sådan lön kunna vi likaså väl undvara som någon af eder.«

— Paa Vesterås Rigsdag blev Gustaf virkelig Konge og gav Sverrig en virkelig Kongemagt, som — Kristian den Anden skulde og vilde haft den! Thi vel kan jeg ikke fuldstændig underskrive, hvad der allerede for mange Aar siden blev udtalt af en af vor Krønikeskrivnings nuværende Oldermænd (Afzelius), men der er dog langt mere Sandhed end Usandhed i det: »Nu satt Gustaf Eriksson envåldskonung i Svea - och Götaland, och egde efter gammal konungslig rätt att allena råda borgom och landom, kronones slott och Upsala öde De andeliga blefvö från den tiden konungen icke mycket bevånga Konung Kristian var folkvän och adels-hatare; konung Fredrik deremot oppoffrade bondens rätt för adelns skull. Konung Gustaf i Sverige var lika sinnad som konung Fredrik och var länge hatad af folket, emedan jämväl i Sverige »höken satt i eketopp«, det är: adeln upphöjdes och riktades; men »småfoglarne sörjde.«

Men — vi vare jo kun faa og korte Morgentimer i Vesterås! Om Formiddagen bar Dampskibet os atter forbi Mælarens tusinde Øer og alle dens tryllende Kyster til Birger Jarls gamle Stad, til Mælarens Dronning, hvor den trofaste Harald Wieselgren stod paa Riddarholmen for at tage imod os; og længe varede det ikke, før vi i Selskab med ham, med Avgust Sohlman, Gustaf Laurin og Kristian Lovén droge fra Strömpartern den vante Vej til Djurgården, til Bellmansfesten! Men — alt dette har jo dog egentlig slet intet at gjöre med min »Rejse i Dalarne«. Denne var allerede sluttet, uigjenkaldelig sluttet. Paa den var det, jeg tillod mig at indbyde mine Læsere. For mig var den som et Æventyr af »Tusind og en Nat«; maatte den kun ikke for dem have været en tör og trættende Dagbog; maatte i det mindste en lille Smule af Livets varme, farverige Poesi være gaaet over i Fortællingens nedskrevne Ord!

Jeg tör' lige saa lidt nu som tidligere føre mine Læsere op enten til den lærde Rigsarkivar Nordström i hans Arkiv eller til den fortræffelige Bibliotekar Klemming i »kunliga biblioteket«, skjönt det dog er ganske vist, at de raade med stort Frisind over kostelige Skatte, med hvilke det vilde glæde mange flere end mig at gjöre nærmere Bekjendtskab; og i sin Virksomhed bastaas de af Mænd, der umulig kunde være velvilligere eller mere hjælpsomme og forekommende, hist: Bovallius, Oxenstjerna, v. Feilitzen, Kullberg og Granlund; her: Ahlstrand, Wieselgren og Bergström. — Alle Stockholms andre Samlinger lader jeg ligeledes ligge, baade Antikvitetsmuseet, Skulptur- og Malerisamlingen, »Lifrustkammarn« osv., ja til og med Riddarholmskirken, en svensk Roskilde-Domkirke og maaske lidt til. — Men fra Stockholm

gjorde vi med Movrits Wester endnu en Udflugt: vi toge til Strängnäs med dens Domkirke og »kungssal«, hvor Sverrigs menige Folk satte Kronen paa Befrierens Hoved; til Tynnelsø, hvor den blodtyngede Junker Thomas blev hængt i Egen, og maatte endda nøjes med en Baststrikke for et Hampereb; til Räfsnäs, hvor Borgen længst er nedbrudt, men hvor Egen gror og grønnes endnu, som Gustaf Vasa plantede, skjönt den spaltedes af Lyn paa Lyn: et Billede paa Sverrigs Trone, som han ogsaa tømrede, og i hvilken Lyn slog ned paa Lyn, skjönt den staaer endnu og skal, vil Gud! staa urokket til Dagenes Ende; samt til Mariefred, den lille, fredelige By, der ligger ved Foden af det stolte Gripsholm, Sverrigs andet, kongelige Skokloster.

Senere var jeg med Laurin ude ved Vaxholm, at se den engelske Flaade, som just laa der, de jærnklaedte Fæstninger, som svømmede paa Havet. Og endnu gjorde jeg fra Stockholm et lille Svip til Enköping, Sverrigs eller Stockholms Amager, at hilse paa gamle Provst Afzelius, Rasks Medarbejder ved Udgivelsen af Edda, Geijers Medarbejder ved Udgivelsen af »Svenska Folk-Visor«, selv Forfatter af »Svenska Folkets Sago-Häfder« og af mangen en Vise, der slog dyb Rod i Folket, inden han som Gubbe, men dog endnu mange Aar for tidlig, tog »Afsked af Svenska Folksharpan«.

Den sidste Aften i Stockholm, den dejlige Aften paa Hasselbacken — — jeg maa springe den over som saa meget andet. Endelig forlod jeg Stockholm, hvor jeg i syv Uger havde bygget og boet, og ad Søder-teljekanal og Bråviken nåede jeg Norrkøping, Sverrigs tredie Stad og mægtig ved sin Handel og sine Fabrikker, hvor jeg i flere Timer under den venligste og omhyggeligste Vejledning besaa Drags store Klædefabrik, den største i Sverrig. Det var vistnok nærmest Lektor Sundins udmærkede Velvillie, jeg havde at takke for, at jeg

her kom til at forny et ældre Forhold til Onkel Adam, den kvikke, men dybe, den höjtbegavede, men barnlige Digter. — Om Natten kjørte jeg saa til Søderköping, en Ruin af fordums Herlighed, et Trækors paa en Marmorgrav; og tog herfra Kanalvejen til Motala Værksted, hvor Onkel Adam havde henvist mig til sin Sön, der brugte tre stive Klokketimer til at gjöre mig fortrolig med Ildmændenes Gjerning. Undervejs havde jeg dog hværken overset Asplången eller Roxen eller de femten Sluser ved Berg, eller glemte Vreta gamle Klosterkirke, hvor Mågens Nilsön (Knud Lavards Morder) sover den sidste stille Sövn ved Siden ad Ragvald Knapphöfde, Valdemar Birgersson og Kong Inge. — Fra Motala drog jeg til Vadstena med den gamle Kirke og det gamle navnkundige Slot, hvor jeg fandt lige omhyggelige Vejvisere i den gamle Kronefoged Wallerstedt og den livlige, kundskabsrige Dr. Hjertstedt. Gederne, som en af vore nulevende berönte danske Rejsende saae græsse paa Tagene i Vadstena, saae jeg desværre intet til, thi Vadstena har i Mands Minde hværken kjendt Straa-tag eller Klynetag, og altsaa heller intet »fårbete« paa Tagene uden i Digterens Fantasi. Men i Kirken saae jeg Ligstenen over den fromme men heltemodige Dronning Filippa, der var »ædel og dejlig af alt sit Hjærte og tjente Gud ganske gjærne«; Ligstenen over Uhyret Jösse Eriksson, der tvang Dalfolket til at rejse sig under Engelbrekt; Ligstenen over Rigsdrosten Bo Jonsson Grip, den rigeste Mand, som nogensinde levede i Sverrig, Grips-holms Bygherre, haard som Stenene i hans Borg og vild som Fossene, ved hvis Styrtninger de havde ligget; og Kisten, hvori nu Hertug Magnus gjemmes, Gustaf Vasas sagnrige Sön, der ikke vilde »trolofva hafsfrun« og derfor »fick vansinnig vara«. Og i Klosterbygningen, nu en Del af Sygehuset, saae jeg Baaren, paa hvilken utrættelige Munke bare den hellige Birgittes Lig fra Rom til Vad-

stena. Det samtidige Billede af hende, som hun laa paa sin Dødsseng, havde jeg allerede seet i Klosterkirkens Sakristi, ovenover Skrinet, som gjemmer Lævningerne af hende selv og hendes Datter, den hellige Katrine.

Og saa drog jeg fra Vadstena, Omberg forbi, til det venlige Stora-Aby, hvor jeg gæstede en Dagstid hos den milde, livlige (tre, fire Maaneder senere afdøde) Provst Rudebeck, hvem baade Sanggudinden og Tonerne saa villig tjente. Med hans Søn og Datter kjørte jeg til Hestholmen, roede med dem paa Vettern forbi den dejlige, vilde Röd-gafvel, var inde i begge de störste Grotter og besteg det store, yndige, frodige Omberg, lige indtil »Hjessan«, der hæver sig 871 Fod over Havfladen, men 74 Fod over Vettern; glemte da naturligvis heller ikke »Apostelbøgene«, de förste Bøge, jeg havde seet, siden jeg forlod Upsalas »botaniska trädgård«. — Paa Hjemvejen fra Omberg til Aby besaa vi de storladne Ruiner af Alvastra Kloster og Kirke, nogle af de stolteste i hele Sverrig; men Mindestenene over de fire sverkerske Konger ere borte, og det er knap, at nogen kan vise deres Lejested. — I Aby havde jeg det som i en af Dalarnes Præstegaarde eller som hos gamle Afzelius i Enköping; men jeg maatte videre frem, og skjutset af Gustaf Rudebeck, Provstens yngste Søn, drog jeg saa den dejlige Klippevej over Sjöberga til Grenna, hvor man har Vettern umiddelbar paa sin højre Side og paa sin venstre har det lange, høje, skovgroede Bjerg, paa hvis øverste Tinde de prægtige Ruiner af det stolte Brahehus hæve sig. — Fra Grenna gik jeg i en skrøbelig Baad til den sagnrige Visingsø, denne mægtige grønne Pærle, skødesløst henkastet i den blaa Vettern. Her staa den gamle statelige Kirke og Ruinerne af Per Brahes Visingsborg ved Siden ad de nye Morbærplantninger; og her spøger det tidlig og silde, imens Kvinder og Börn avle Silke paa Dronning Josefinas gavmilde Opfordring. — Men ingen

So er saa lunefuld som Vettern: det ene Öjeblik slumrer den, og dens Flade er saa blaa og glat som et Spejl; det næste Öjeblik vælter den sine vrede Bølger fra Dybet, som rört af en usynlig Haand; thi der er ikke Vind, som kunde kruse dens Flade. Ogsaa dens vilde Nykker fik vi at føle, da vi i Mulm og Mörke, i Storm og Regnskyl stævnede tilbage til Småland; og ikkun Han, uden hvis Bud ingen Spurv falder til Jorden, begriber vel nogensinde, at vort Leje ikke blev redt os i den vaade Grav, men at vi atter satte Fod paa fast Land.

Fra Grenna gik jeg næste Morgen over Vettern til Hjo og herfra til Sköfde, hvorfra jeg gjorde en Udflugt til Skara med den stolte Domkirke og til det gamle Varnhem, hvis Kloster er faldet i Grus, men hvis gotiske Korskirke med sine tre Taarne staar endnu, opbygget af Magnus Gabriel dela Gardie, efter at den var afbrændt af Danskerne; i mine Öjne noget saa nær Pärlden iblandt Nordens Kirker, høj og lys, venlig og alvorlig, med Kongegrav ved Kongegrav, men ogsaa med Birger Jarls Grav, den stolte Rigsforstanders, der byggede Stockholm, gik i Korstog til Finland og vilde hellere give Sverrig en Konge, end han selv vilde være det, men vedblev dog at styre det med kraftig Haand og grundlagde og udviklede dets nye Statsskik og Samfundsorden. -- To Gange kom jeg saaledes over Axevalla Hede, hvor Minderne endnu spøge om Fortidens blodige Kampe, og to Gange kom jeg over det dejlige Billingen, ved hvis Fod Varnhem ligger, maaske det skjönneste Bjerg i Sverrig, i det mindste kæmper det om Rangen med Kinnekulle, Omberg, Bispklacken og Lerdalsberget, men maa dog sikkert med alle de andre vige for Areskutan. — Jeg havde altsaa, siger jeg, seet baade Axevalla Hede og Billingen to Gange, inden jeg fra Sköfde brusede med Dampvognen ad Jærnvejen forbi Falköping og Allingsås til Göteborg, hvor jeg tilbragte

omtrent halvanden Dag i en ædel og yndig Vennekreds, i min gamle Vens, Domprovst Wieselgrens, fortræffelige Hjem. Og paa Hjemvejen fra Gøteborg gæstede jeg ligeledes i Helsingborg i halvanden Dag hos Wieselgrens og min fælles Ven, gamle Provst Ahnfelt, inden jeg efter fulde tolv Ugers Fraværelse gjensaa det elskede Hjem, gjensaa alle de kjære og savnede ingen af dem alle. — Ingen? — Jo, En! — Iblandt de sidste, jeg sagde Farvel inden min Afrejse, var Peter Boisen. Faa havde glædet sig inderligere, hjærteligere, oprigtigere over den Rejse, jeg skulde gjøre, og det Udbytte, jeg skulde hjembringe, end netop han. Da jeg hjemvendte, var hans Gravhøj kastet.

»Jeg har mange Gange för været i Sverrig, jeg har mange Gange tidligere glædet mig ved dets Kyster og Klipper, dets Skove og Søer, dets Bjerger og Vandfald; men saa vidt omkring havde jeg dog aldrig tidligere været.« Jeg saa, hvad der glædede baade det indre og det ydre Öje, hvad der hævede Aanden og styrkede Hjærtet; jeg blev hjemme i en stor Del af mit Fædreland, hvor jeg tidligere var mere eller mindre fremmed. Men nu, da jeg nedlægger Pennen, siger jeg med samme Glæde, med samme Henrykkelse, som da jeg greb den: »Jeg har hværken været i Rom eller Athen, jeg har hværken staaet paa Kapitolium eller Akropolis, men — jeg har været i Dalarne!«

[Jag tyckes mig än] se sommarens kväll
 sig spegla i »Dalarnes öga«,
 se lifvet kring hvimlande stränders tjäll,
 se bergen, de blåa, de höga;
 och höra den trofasta minnenas sång
 i skogarnes sus och i elfvernas gång,
 besvarad ur berg och ur dalar.

Efter at have gennemlæst Udhængsarkene finder jeg Anledning til følgende Bemærkninger: Gagnef Sogn (S. 36) regnes af Hermelin til Bergslagen, hvortil det derfor ligeledes er regnet paa hosfølgende Kaart. — Jeg har udtrykt mig mindre nøjagtig om Lerdalsberget (S. 105—06), naar jeg har sagt, at det gaar »nordøst« om Siljan; der burde nok blot staa »øst«. — Vidderboda (S. 137 og 193) kaldes snart med dette, snart med mere eller mindre lignende Navne, men kaldes af Tnneld (og flere) Vibberboda og henlægges af ham i Hedemora Sogn (Per Svensson var født paa Vikmanshyttan sammesteds). — Østnorsbæcken (S. 142) ligger snarere »ovenfor« end »mellem« Strand og Noret.

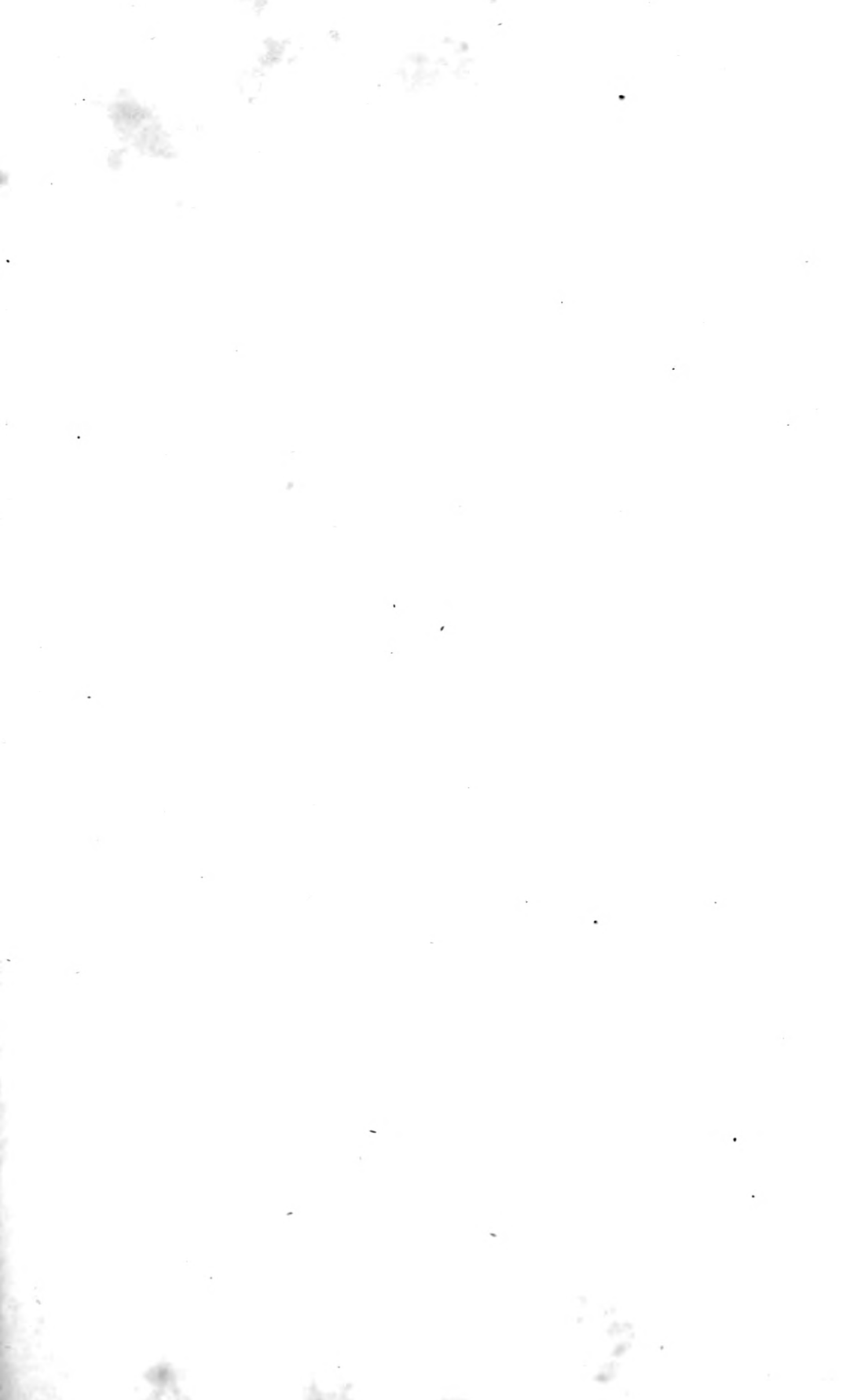
Af egentlige Trykfejl har jeg kun opdaget to:

S. 48, L. 14 f. o. allerinstændigste for: allerindstændigste;

- 112, - 4 f. n. tjent for: tjene.

Derimod er der kommet mange Uoverensstemmelser ind i Ret-skrivningen, fordi den hværken er Sætterens eller min egen, men en Læmpning.

Paa medfølgende Oversigtskaart, der er fremkommet ved en Jævnføring af Hermelins, Forsells og Mentzers, ere nærmest kun de Navne medtagne, som forekomme i Bogen, da det ellers vilde blevet altfor overfyldt og dyrt. Af samme Grund ere Bjergtegningerne ogsaa kun enkelte Steder udførte, men Skove og Moser slet ikke. Derimod ere flere Byer antydede ved Prikker, for at anskueliggjøre, hvorledes hele Befolkningen nærmest er sammentrængt langs Elvene og Søerne. — Vejen langs Dalelven er desværre ikke ganske paa-lidelig, da den nærmest er tegnet efter Hermelins Kaart; men den er omlagt, siden dette udkom.

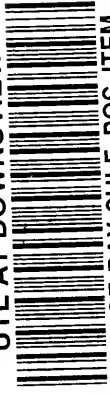
PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

DL
971
D2B27

Barfod, Povl Frederik, 1811-
1896
En rejse i Dalarne

UTL AT DOWNSVIEW

D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 10 08 02 01 018 4